

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RESİM ANASANAT DALI

RESİM SANATINDA BÖCEK İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADİR KARAYEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi GÜL SARIDİKMEN

ÇANAKKALE – 2021

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RESİM ANASANAT DALI

RESİM SANATINDA BÖCEK İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADİR KARAYEL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Gül SARIDİKMEN

ÇANAKKALE – 2021

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Kadir KARAYEL

26/08/2021

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilirken her aşamasında çalışmam boyunca, gece gündüz demeden, benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Gül SARIDİKMEN'e, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve beni motive eden, aynı zorlukları yaşadıklarını bildiğim sevgili arkadaşlarım Merve İLKÇAĞI, Volkan Ali OKYAY ve Aysel DAĞLIOĞLU'na, hayatımın her evresinde olduğu gibi, bu süreçte de benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, abim Yekta KARAYEL, annem Nurhan İLHAN ve babam Mülazım KARAYEL'e çok teşekkür ederim.

Kadir KARAYEL
Çanakkale, Ağustos, 2021

ÖZET

RESİM SANATINDA BÖCEK İMGESİ

Kadir KARAYEL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Resim Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gül SARIDİKMEN

26.08.2021, 328

Bu metinde, böcek imgelerinin ortaya çıkış süreçleri ve bu süreç içerisinde kullanılış amaçları ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak böcek formlarının, sanat kavramı içerisinde ilk ortaya çıkış sahneleri tespit edilmiştir. Kronolojik bir şekilde ele alınan dönemlerin birbirleriyle olan bağlantıları ele alınarak, böcek formlarının geçmişten bugüne resim sanatındaki yeri ve önemi aydınlatılmaya çalışılmıştır. Asıl kaynaklarını oluşturan, halk bilimi adı altında, sözlü ve yazılı kültürlerde, ardından inanç sistemleri içerisindeki konum ve anlamları tespit edilmiştir. Antik çağ uygarlıklarından Rönesans'a kadar geçen süre zarfında çeşitli toplum, kabile ve uygarlıklarda dinsel, mitolojik ve sosyolojik yansımalar sunan böcek formlarından bahsedilmiştir. Öncelikle Antikçağ uygarlıklarından Mısır'da bok böceği, kutsal sayılmıştır. Antik Mısır'da bok böceklerinin yanı sıra arı betimlemeleriyle de karşılaşılmaktadır. Bu doğrultuda arıların mağara resimlerine konu olması, yaşamsal önemlerinin bir kanıtıdır. İspanya'daki Arana ve Örümcek mağaralarındaki kaya resimlerinde bal toplama sahneleri tasvir edilmiştir. Böcek tasvirleri açısından Avrupa resminden örneklerle Rönesans'tan Pop-Art'a kadar çeşitli sanat akımlarında ortaya çıkan formların, sanatın vazgeçilmez bir unsuru haline dönüştüğü bulgularla desteklenmiştir. Tarih öncesinden 21. yüzyıl çağdaş sanat örnekleri olarak böcek imgesini resmeden sanatçılar ve eserlerinden örnekler ve ardından böcek formunun Türk resim sanatı içerisindeki yeri de ayrıca incelenmiş, çeşitli sanatçıların resimlerine konu edildiği görülmüştür. Avrupa resmi kısmında çeşitli sanat akımları altında, kırka yakın sanatçının kompozisyonlarında böcek formlarını kullandığı, Türk sanatı kısmında da bazı sanatçıların eserlerinde böcek kullandığı tespit edilmiştir. Ele alınan sanatçılar, böcek formlarını çeşitli kullanım amaç ve anlamları

doğrultusunda kompozisyonlarına aktarmışlardır. Sanatçıların özgün yorumlarıyla, böcek formu, resim sanatı içerisinde kendine etkin bir yer edinebilmiştir.

Anahtar Kelimeler: böcek, peygamber devesi, bok böceği, arı, kelebek, yusufçuk, karınca, çekirge, sinek

ABSTRACT

INSECT IMAGE IN PAINTING

Kadir KARAYEL

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Art Thesis in Painting

Advisor: Asst. Prof. Gül SARIDİKMEN

26.08.2021, 328

In this text, the emergence processes of insect images and the purpose of their use in this process are discussed. In this direction, the first emergence scenes of insect forms within the concept of art were determined. The place and importance of insect forms in the art of painting from the past to the present has been tried to be clarified by considering the interconnections of the chronological periods. Under the name of folklore, which constitutes its main sources, its position and meanings in oral and written cultures and then in belief systems have been determined. Insect forms, which offer religious, mythological and sociological reflections in various societies, tribes and civilizations, have been mentioned from the ancient civilizations to the Renaissance. First of all, the scarab was considered sacred in Egypt, one of the ancient civilization. In ancient Egypt, besides scarab beetles, depictions of bees are also encountered, in this direction, the fact that bees are the subject of cave paintings is a proof of their vital importance. Scenes of collecting honey are depicted in rock paintings in the Arana and Spider caves in Spain. In terms of insect depictions, it has been supported by the findings that the forms that emerged in various art movements from the Renaissance to Pop- Art, with examples from European painting, have become an indispensable element of art. As examples of 21st century contemporary art from prehistory, the artists who depict the image of the insect and examples of their works, and then the place of the insect form in Turkish painting art were also examined and it was seen that it was the subject of the paintings of various artist. The European painting section, under various art movements, it was determined that nearly forty artists used insect forms in their compositions, and in the Turkish art section, some artists used insects in their Works. The

artists discussed have transferred insect forms to their compositions in line with various usage purposes and meanings. With the original interpretations of the artists, the insect form has gained an active place in the art of painting.

Keywords: insect, mantis, scarab, bee, butterfly, dragonfly, grasshopper, ant, fly.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
RESİM LİSTESİ	xii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BÖCEK İMGESİ	6
1.1. Din ve İnanış Algısında Böcek Figürü.....	13
1.1.1. Kutsal Kitaplarda İsmi Geçen Böcekler.....	14
1.1.2. Diğer İnanış Biçimlerinde Böcek Figürü.....	16
1.2. Antik Çağ Uygarlıklarında Böcekler	19
1.2.1. Antik Mısır Uygarlığı	21
1.2.2. Antik Yunan Uygarlığı	27
1.3.Orta Çağ'da Böcek Figürleri.....	30
İKİNCİ BÖLÜM	33
AVRUPA RESMİNDE BÖCEK İMGESİ.....	33
2.1. Rönesans	34
2.1.1. Carlo Crivelli (1435-1495).....	38
2.1.2. Leonardo Da Vinci (1452-1519).....	40
2.1.3. Hieronymus Bosch (-1516).....	43
2.1.4. Albrecht Dürer (1471-1528)	47
2.1.5. Jan Sanders Van Hemessen (1500-1566)	49
2.1.6. Pieter Bruegel (1525-1569)	50
2.2. Barok Dönemi.....	53
2.2.1. Georg Flegel (1566-1638).....	55
2.2.2. Jan Brueghel The Elder (1568-1625)	57

2.2.3. Ambrosius Bosschaert (1573-1621)	62
2.2.4. Fede Galizia (1578-1630).....	65
2.2.5. Balthasar Van Der Ast (1593-1657).....	66
2.2.6. Margaretha De Heer (1603-1665).....	70
2.2.7. Paolo Porpora (1617-1673)	72
2.2.8. Abraham Mignon (1640-1679).....	74
2.2.9. Luca Forte (-1670)	77
2.3. Rokoko Üslubu	80
2.3.1. Maria Sibylla Merian (1647-1717).....	83
2.3.2. Jan Van Huysum (1682-1749)	88
2.3.3. Justus Juncker (1703-1767).....	93
2.3.4. Jean Baptiste Pillement (1728-1808)	95
2.4. Empresyonizm.....	98
2.4.1. Edouard Manet (1832-1883).....	100
2.5. Post- Empresyonizm.....	103
2.5.1. Van Gogh (1853-1890)	105
2.6. Ön Raffaelloocular (Pre-Raphaelite Brotherhood).....	113
2.6.1. Dante Gabriel Rossetti (1828- 1882).....	114
2.6.2. William Holman Hunt (1827-1910)	118
2.6.3. William Bell Scott (1811-1890).....	121
2.7. Sembolizm	123
2.7.1. Odilon Redon (1840-1916).....	123
2.7.2. James Ensor (1860-1949)	130
2.7.3. Paul Rene Gauguin (1911-1976)	131
2.7.4. Honore Daumier (1808-1879)	134
2.8. Art Nouveau	138
2.8.1. Koloman Moser (1868-1918)	139
2.8.2. Maurice Pillard Verneuil (1869-1942)	143
2.8.3. Willy Pogany (1882-1955)	146
2.9. Sürrealizm.....	148
2.9.1. Pablo Picasso (1881-1973)	149
2.9.2. Salvador Dali (1904-1989)	158
2.9.3. Rene Magritte (1898-1967).....	164

2.9.4. Max Ernst (1891-1976).....	166
2.9.5. Joan Miro (1893-1983).....	170
2.9.6. Andre Masson (1896-1987).....	174
2.10. Pop Art.....	179
2.10.1. Andy Warhol.....	180
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	185
TÜRK RESMİNDE BÖCEK İMGESİ	185
3.1. Hüseyin Zekai Paşa (1859-1919)	191
3.2. Yüksel Arslan (1933-2017).....	192
3.3. Mümtaz Yener (1918-2007)	200
3.4. Ergin İnan (1943-).....	212
3.5. Cihat Burak (1915-1994)	239
3.6. Utku Varlık (1942-)	243
3.7. Selma Gürbüz (1960-2021).....	255
3.8. Muzaffer Akyol (1945-)	264
3.9. Bünyamin Balamir (1953-).....	272
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	279
UYGULAMA ÇALIŞMALARI	279
4.1. Yağlıboya ve Akrilik.....	280
4.2. Suluboya	284
4.3. Özgün Baskı	287
4.4. Karışık Teknik.....	291
4.5. Desen ve Eskizler	296
BEŞİNCİ BÖLÜM	301
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	301
KAYNAKÇA	309
GÖRSEL KAYNAKÇALARI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZGEÇMİŞ.....	i

SİMGELER VE KISALTMALAR

C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
M.Ö.	Milattan önce
No.	Numara
S.	Sayfa
Ss.	Çoğul sayfalar
St.	Saint
t.y.	Tarih yok
Vol.	Volume

RESİM LİSTESİ

- Görsel 1:** Franz Kafka, *Dönüşüm*, İş Bankası Yayınları, 2013. 8
- Görsel 2:** Alexander Calder, *Blunt-Tail Dog (Animobile)*, 1970.
<http://sunnyvaletobaddeck.blogspot.com/2013/08/day-20-art-museums-in-muskegon-grand.html>
(17.05.2020) 9
- Görsel 3:** Alexander Calder, *Flamingo*, 1974.
<https://www.flickr.com/photos/gautsche/44615177805> (17.05.2020) 10
- Görsel 4:** Alexander Calder, *Glassy Insect*, 1953.
<http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/contemporary-art-evening-auction-119020/lot.8.html> (17.05.2020) 10
- Görsel 5:** Jack Arnold, *Tarantula*, 1955.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_Yiyen_%C3%96r%C3%BCmcek (17.05.2020) 11
- Görsel 6:** Stephen Sommers, *The Mummy* Filminden Bir Sahne.
<http://daddygrogard.blogspot.com/2010/03/film-friday-mummy-best-d-film-ever.html>
(17.05.2020) 12
- Görsel 7:** Stan Lee, *The Amazing Spider-Man*, 1963. <https://www.amazon.com/Amazing-Spider-Man-Omnibus-Vol/dp/1302919377> (08.12.2020) 13
- Görsel 8:** Üzerinde Scarabaeus yer alan Pektoral, M.Ö. 1292-1070, Mısır Walters Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir.
<https://std.anadolu.edu.tr/sites/std.anadolu.edu.tr/files/dergiler/SAYI15.pdf> (26.07.2020) 19
- Görsel 9:** *Bal Toplayan Kadın*, Mezolitik Kaya Resmi, İspanya Arana Mağarası, MÖ 8000 ila 6000 yılları arası. <https://www.planetbee.org/planet-bee-blog/the-sacred-bee-bees-in-caveman-times> (30.07.2021) 20
- Görsel 10:** Ramesside Dönemi, Yeni Krallık, 20. Hanedan, M.Ö. 1189-1070, İngiliz Müzesi.
<https://i.pinimg.com/originals/9c/4d/e7/9c4de79dfd3fc24c3fe2fa805f0e46bd.jpg> (08.12.2020) 21
- Görsel 11:** *Hiyeroglif alfabesinde, “verilen bir biçimi alarak varlık haline dönüşmek” anlamında kullanılan Kheper fiili.* www.ancienttreasures.com/lrgtext.php3?product=E-115&CA=1
(26.07.2020) 22
- Görsel 12:** Tanrı Khepri, Nefertiti Tapınağı, Mısır.
<https://www.ancientpages.com/2020/05/14/khepri-egyptian-progenitor-god-spirit-of-life-resurrection-and-the-rising-sun/> (26.07.2020) 22
- Görsel 13:** British Museum'da sergilenen dev *kutsal bok böceği heykeli*, Batlamyus dönemi, MÖ 332-30. <https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00033675001> (08.12.2020) 23
- Görsel 14:** *Eski Mısır'ın Batlamyus dönemine ait, Khepri tanrılarına tapınan babunları gösteren kabartma (rölyef) panosu heykel.* <https://www.bokbocekleri.com/2012/03/bilim-msrlarn-neden-gunes-tanrs-olarak.html> (08.20.2020) 24
- Görsel 15:** *Tutankamon'un Kanatlı Bok Böceği Kolyesi*, Mısır Müzesi, Kahire.
<https://magictransistor.tumblr.com/post/132546984426/scarab-pectoral-from-the-tomb-of-tutankhamun-in> (08.12.2020) 24
- Görsel 16:** *Tutankamon'un Bok böceği İğnesi*, Mısır Müzesi, Kahire.
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/06/Pectoral_depicting_Khepri_%28Tutankhamun%29.jpg (08.12.2020) 25
- Görsel 17:** *Sinek Boncuklu Kolye*, Yeni Krallık, 18. Hanedan, M.Ö. 1550-1292, Boston Güzel Sanatlar Müzesi. <http://educators.mfa.org/ancient/necklace-fly-beads-69024>, 08.12.2020 25

Görsel 18: <i>Kraliçe Hetepheres'in bilekliği</i> (Mısır'da ortaya çıkan en eski gümüş nesne), Eski Krallık, 4. Hanedan, M.Ö. 2575-2550, Mısır Müzesi, Kahire. https://www.archaeology.wiki/blog/agenta/gold-of-the-pharaohs/ (08.12.2020)	26
Görsel 19: Dendur Tapınağı. https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-2-000-year-old-egyptian-temple-ended-manhattan (08.12.2020)	27
Görsel 20: Dendur Tapınağı, detay. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/The_Temple_of_Dendur_MET_DT563.jpg 08.12.2020.....	27
Görsel 21: Arı Fibula, Antik Yunan, 4.yy. https://i.redd.it/lrugupromdj31.jpg 09.12.2020	28
Görsel 22: Efesli Artemis, Mermer Heykel, Efes Arkeoloji Müzesi. https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=EFM01&DistId=EFM 28.07.2020	28
Görsel 23: <i>Malia Nekropolü'nden Minos altın işi Arılı Kolye</i> . M.Ö. 1800-1700, Herakleion Arkeoloji Müzesi, Girit. (Nota Dimopoulou-Rethemiotaki, The Archaeological Museum of Herakleion, John S. Latsis Public Benefit Foundation, Athens 2005, s.308.) https://www.latsis-foundation.org/content/elib/book_12/heraklion_en.pdf 28.07.2020	29
Görsel 24: Efes / İyonya, antik sikke, M.Ö. 4. yüzyıl. https://www.antiksikkeler.com/efes-sikkeleri/ 28.07.2020	29
Görsel 25: <i>Karıncalar, minyatür</i> , Yaratıklar Ansiklopedisi, İngiltere, c. 1200- c. 1210, Royal MS 12 C XIX, f. 24v. http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=royal_ms_12_c_xix_f006r 28.07.2020.....	31
Görsel 26: <i>Nektar toplayıp kovanlarına dönen arılar, minyatür</i> , Yaratıklar Ansiklopedisi, İngiltere, c. 1200- c. 1210, Royal MS 12 C XIX, f. 45v http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=royal_ms_12_c_xix_f006r 28.07.2020	31
Görsel 27: <i>Antakya Patriğinin arılar tarafından saldırıya uğraması, Minyatür</i> , William of Tyre's Histoire d'Outremer, France (Picardy?), 1232-1261, British Library, Yates Thompson MS 12, f. 120r. http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=yates_thompson_ms_12_fs001ar 28.07.2020	32
Görsel 28: Konrad von Megenberg, <i>Doğa Kitabı</i> , San Marino, Kaliforniya. (The Insect and the Image, s. 10).....	35
Görsel 29: <i>Çiçekler, Güveler ve Sinekler İçeren Bir Sınırın Detayı</i> , Saatler Kitabı (Book of Hours, known as the 'London Rothschild Hours' or the 'Hours of Joanna I of Castile'), c. 1500, British Library. Add MS 35313, f. 64v http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r 28.07.2020	36
Görsel 30: <i>Çarmıha Gerilmiş İsa, Çiçekler, Güveler, Bir Sineği ve Bir Tırtıl İçeren Bir Altın Kenarlık</i> , c. 1500, Minyatür, Saatler Kitabı (Book of Hours, known as the 'London Rothschild Hours' or the 'Hours of Joanna I of Castile'), Add MS 35313 f. 29r. http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r 28.07.2020	37
Görsel 31: <i>Çiçekler, Kuşlar, Güveler, Kelebekler ve Diğer Böcekleri İçeren Sınır Aydınlatması Kesimlerinin Seçimi</i> , Gospel Lectionary of Gregory XIII, İtalya (Roma), c. 1572- c. 1585, British Library, Add MS 35254, f. N, bordürler. https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=35545 28.07.2020.....	37
Görsel 32: Carlo Crivelli, <i>Meryem ve Çocuk İsa</i> , 1473, 38 x 23 cm, Metropolitan Sanat Müzesi, New York. https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/ 09.12.2020.....	38
Görsel 33: Carlo Crivelli, <i>Meryem ve Çocuk İsa</i> , Sinek Figürü Detay.	39

Görsel 34: Carlo Crivelli, <i>Meryem ve Çocuk İsa</i> , 49 x 34 cm, 1480. https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/	39
Görsel 35: Leonardo, <i>Teke böceği ve Yusufçuk</i> , Kraliyet Kütüphanesi, Torino, İtalya. https://www.pinterest.dk/pin/525936062711618674/ 09.12.2020	41
Görsel 36: Leonardo, <i>Yusufçuk</i> , El yazması, Enstitü Kütüphanesi, Paris, Fransa. (Leonardo's Insects, s.181)	42
Görsel 37: Leonardo, <i>Kelebek</i> , El yazması, Enstitü Kütüphanesi, Paris, Fransa. (Leonardo's Insects, s.181)	42
Görsel 38: Hieronymus Bosch, <i>Haywain Triptiği</i> , 1516, Orta Panel 135 x 200 cm ve Kanatlar 147 x 66 cm, Prado Müzesi. https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-haywain-triptych/7673843a-d2b6-497a-ac80-16242b36c3ce 09.12.2020	43
Görsel 39: Hieronymus Bosch, <i>Haywain Triptiği</i> , Sol Kanat, Detay	44
Görsel 40: Hieronymus Bosch, <i>Dünyevi Zevkler Bahçesi</i> , 1505, ahşap üzerine yağlıboya, 220 x 389 cm, Prado Müzesi, Madrid. https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-garden-of-earthly-delights-triptych/02388242-6d6a-4e9e-a992-e1311eab3609 09.12.2020	44
Görsel 41: Hieronymus Bosch, <i>Dünyevi Zevkler Bahçesi</i> , Detay	45
Görsel 42: Hieronymus Bosch, <i>Son Yargı</i> , 1482, ahşap üzerine yağlıboya, sol ve sağ panel 163 x 60 cm, orta panel 163 x 127 cm, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi. https://eclecticlight.co/2016/07/20/hieronymus-bosch-the-last-judgement-vienna/ 09.12.2020	46
Görsel 43: Hieronymus Bosch, <i>Son Yargı</i> , Detay.	46
Görsel 44: Albrecht Dürer, <i>Geyik Böceği</i> , 1505, 14 x 11 cm, J. Paul Getty Müzesi. http://www.getty.edu/art/collection/objects/25/albrecht-durer-stag-beetle-german-1505/ 09.12.2020	47
Görsel 45: Albrecht Dürer, <i>Geyik Böceği</i> , detay.	48
Görsel 46: Jan Sanders van Hemessen, <i>Kibir</i> , ahşap üzerine yağlıboya, 90 x 73 cm, 1935. https://pba.lille.fr/Collections/Chefs-d-OEuvre/Peintures-XVI-sup-e-sup-XXI-sup-e-sup-siecles/Vanite 28.07.2020	49
Görsel 47: Kaplan Kırlandığı Kuyruk. https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/ismail-sari/kelebek-etkisi-41236502 09.12.2020	50
Görsel 48: Pieter Bruegel, <i>Asi Meleklerin Düşüşü</i> , 1562, Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Belçika. https://artsandculture.google.com/exhibit/the-fall-of-the-rebel-angels/IQLy-oPTgMeLKg 09.12.2020	51
Görsel 49: Pieter Bruegel, <i>Asi Meleklerin Düşüşü</i> , Detay.	52
Görsel 50: Pieter Bruegel, <i>Asi Meleklerin Düşüşü</i> , Detay.	52
Görsel 51: Pieter Bruegel, <i>Arı Toplayıcıları</i> , 1540-1569, kağıt üzerine kahverengi mürekkep, 19 x 29,5 cm, The British Museum. https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=183023001&objectId=712664&partId=1 10.12.2020	53
Görsel 52: Georg Flegel, <i>Natürmort Çiçekler</i> , 1604, panel üzerine yağlıboya, 23 x 15 cm. Fitzwilliam Müzesi, Cambridge, Birleşik Krallık. https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=ARD58P&titlepainting=Still%20Life%20with%20Flowers&artistname=Georg%20Flegel 28.07.2020	55
Görsel 53: Georg Flegel, <i>Natürmort Peynir ve Kiraz</i> , 1635, kayın üzerine yağlıboya, 18,3 x 24,8 cm. Staats Galerie Stuttgart. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flegel_-_Stilleben_mit_K%C3%A4se_und_Kirschen.jpg 10.12.2020	56

Görsel 54: Georg Flegel, <i>Meyve, Böcek ve Kabuk Araştırmaları</i> , 16-17. Yüzyılkağıt üzerine suluboya, 9,2 x 11,3 cm. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/334930 10.12.2020	57
Görsel 55: Jan Brueghel the Elder, <i>Çiçeklerle Natürmort</i> , 1609-1616, panel üzerine yağlıboya, 101 x 76 cm. Antwerp Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Belçika. https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3290 28.07.2020	58
Görsel 56: Jan Brueghel the Elder, <i>Çiçeklerle Natürmort</i> , Kelebek Detayı	59
Görsel 57: Jan Brueghel the Elder, <i>Çiçeklerle Natürmort</i> , Böcek Detayı	59
Görsel 58: Jan Brueghel the Elder, <i>Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland</i> , c.1619, bakır levha üzerine yağlıboya, 48 x 36 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/garland-with-the-virgin-and-child-and-two-angels/b63d07fb-e2b0-4155-9494-4b8756502b28 28.07.2020	60
Görsel 59: Jan Brueghel the Elder, <i>Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland</i> , Detay	61
Görsel 60: Jan Brueghel the Elder, <i>Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland</i> , Detay	61
Görsel 61: Ambrosius Bosschaert, <i>Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler</i> , 1609, bakır üzerine yağlıboya, 68.6 x 50,8 cm, Thyssen-Bornemisza Ulusal Müzesi, Madrid. https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/bosschaert-i-ambrosius/chinese-vase-flowers-shell-and-insects 28.07.2020	62
Görsel 62: Ambrosius Bosschaert, <i>Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler</i> , Detay	63
Görsel 63: Ambrosius Bosschaert, <i>Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuklar ve Böcekler</i> , 1628, panel üzerine yağlıboya, 51.6 x 33.1cm, Thyssen-Bornemisza Ulusal Müzesi, Madrid. https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/ast-balthasar-van-der/chinese-vase-flowers-shells-and-insects 28.07.2020	64
Görsel 64: Ambrosius Bosschaert, <i>Natürmort Çiçek</i> , , 1614, bakır üzerine yağlıboya, 30.5 x 38.9 cm. http://www.getty.edu/art/collection/objects/723/ambrosius-bosschaert-the-elder-flower-still-life-dutch-1614/ 10.12.2020	64
Görsel 65: Fede Galizia, <i>Natürmort</i> , 1610, panel üzerine yağlıboya, 31 x 43 cm, Silvano Lodi Koleksiyonu, İtalya. http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-n10007/lot.42.html 10.12.2020	65
Görsel 66: Fede Galizia, <i>Natürmort</i> , Çekirge Detayı	66
Görsel 67: Balthasar van der Ast, <i>Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar</i> , 1635, panel üzerine yağlıboya, 24 x 35 cm, Özel Koleksiyon. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balthasar_van_der_Ast_-_Still-Life_of_Flowers,_Shells,_and_Insects_-_WGA1039.jpg 10.12.2020	67
Görsel 68: Balthasar van der Ast, <i>Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar</i> , Örümcek Detayı	68
Görsel 69: Balthasar van der Ast, <i>Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar</i> , Çekirge Detayı	68
Görsel 70: Balthasar van der Ast, <i>Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natürmort</i> , 1929, meşe panel üzerine yağlıboya, Birmingham Sanat Müzesi. https://artsandculture.google.com/asset/still-life-of-flowers-fruit-shells-and-insects-balthasar-van-der-ast/nwGYqkPIspmbow 28.07.2020	69
Görsel 71: Balthasar van der Ast, <i>Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natürmort</i> , Tırtıl Detayı	69
Görsel 72: Balthasar van der Ast, <i>Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natürmort</i> , Böcek ve Sinek Detayı	69
Görsel 73: Margaretha de Heer, <i>Taş Yatak Üzerinde, Çevresinde Böceklerle Gül Natürmortu</i> , 1655, parşömen üzerine guajboya. http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/old-master-british-drawings-113040/lot.121.html 11.12.2020	70

Görsel 74: Margaretha de Heer, <i>Altı Kelebek</i> , 17. Yüzyıl, suluboya, 26.4 x 18.3cm. Harvard Art Museums. https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/361361?position=2 11.12.2020	71
Görsel 75: Paolo Porpora, <i>Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort</i> , tuval üzerine yağlıboya, 52.3 x 95.2 cm, Galler Ulusal Müzesi. https://museum.wales/collections/online/object/8585059d-0a7a-300f-9df5-02124f4e0cea/Still-life-with-a-snake-frogs-tortoise- 11.08.2021	72
Görsel 76: Paolo Porpora, <i>Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort</i> , Kurbağa ve Kelebek Detayı.	73
Görsel 77: Paolo Porpora, <i>Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort</i> , Kelebek Detayı.	73
Görsel 78: Abraham Mignon, <i>Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort</i> , 1669, tuval üzerine yağlıboya, 58.4 x 49.5 cm. https://collections.artsmia.org/art/3584/still-life-with-fruits-foliage-and-insects-abraham-mignon 11.12.2020	74
Görsel 79: Abraham Mignon, <i>Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort</i> , Tırtıl Detayı.	75
Görsel 80: Abraham Mignon, <i>Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort</i> , Kelebek detayı.	75
Görsel 81: Abraham Mignon, <i>Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort</i> , Salyangoz detayı.	76
Görsel 82: Abraham Mignon, <i>Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort</i> , Mylabris Variabilis detayı.	76
Görsel 83: Abraham Mignon, <i>Niş İçinde Bir Cam Vazo'da Çiçekler</i> , pane üzerine yağlıboya, 47.9 x 41.5 cm. https://www.richardgreen.com/still-life-of-roses-tulips-poppies-morning-glory-love-in-a-mist-scabious-and-other-flowers-in-a-glass-vase-in-a-stone-niche-with-insects-and-snails/p/272 28.07.2020.	77
Görsel 84: Luca Forte, <i>Limon, Ağaç Kavunu ve Manzara ile Natürmort</i> , tuval üzerine yağlıboya, 99x75 cm, Pierro Cei Koleksiyonu, Floransa. https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/still-life-with-dried-fruit-flowers-and-landscape-by-luca-news-photo/148276674 28.07.2020	78
Görsel 85: Luca Forte, <i>Limon, Ağaç Kavunu ve Manzara ile Natürmort</i> , Yusufçuk detayı.	79
Görsel 86: Luca Forte, <i>Üzüm ve Diğer Meyveler ile Natürmort</i> , 1630, bakır panel üzerine yağlıboya, 31.4 x 26 cm. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_(Italian_(Neapolitan))_-_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg 11.12.2020.	79
Görsel 87: Luca Forte, <i>Üzüm ve Diğer Meyveler ile Natürmort</i> , Çekirge detayı.	80
Görsel 88: J. Baptiste Oudry, <i>Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Üzüm ve Böcekler</i> , 1712, tuval üzerine yağlıboya, 31 x 23 cm, Agen Güzel Sanatlar Müzesi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Baptiste_Oudry_-_Nature_morte_avec_oiseaux_morts_et_cerises.JPG 06.05.2020.	81
Görsel 89: Jean Baptiste Oudry, <i>Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzümü ve Böcekler</i> , Kelebek detayı.	82
Görsel 90: Jean Baptiste Oudry, <i>Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzümü ve Böcekler</i> , Arı detayı.	83
Görsel 91: Jean Baptiste Oudry, <i>Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzümü ve Böcekler</i> , Kelebek detayı.	83
Görsel 92: Maria Sibylla Merian, <i>Kelebeğin Başkalaşımı</i> , 1705, Gravür, Amsterdam. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metamorphosis_of_a_Butterfly_Merrian_1705.jpg 04.05.2020.	84
Görsel 93: Maria Sibylla Merian, <i>Neues Blumenbuch</i> , 8. Plaka, 1680, Doğa Tarih Müzesi, Londra. https://www.amazon.com/Neues-Blumenbuch-Maria-Sibylla-Merian/dp/3458346279 11.12.2020	85
Görsel 94: Nicolas Robert, <i>Valeria ac Multiformes Florum</i> , Brown Üniversitesi Kütüphanesi, ABD. http://agroecologiavenezuela.blogspot.com/2018/06/blog-post_29.html 09.05.2020	85

Görsel 95: Maria Sibylla Merian, <i>Guava Ağacı'nda Ordu Karıncaları, Pembe Parmaklı Tarantulalar, Avcı Örümcekleri ve Topaz Sinekkuşu</i> , 1702-1703, parşömen üzerine suluboya, arap zamkı, 39 x 32,3 cm, 1704. https://www.rct.uk/collection/921172/branch-of-guava-tree-with-army-ants-pink-toe-tarantulas-huntsman-spiders-and-ruby 11.12.2020.....	86
Görsel 96: Maria Sibylla Merian, <i>İpek İpliklerle İşlenmiş Keten Ceket</i> , Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (The Insect and the Image, s.147).....	87
Görsel 97: Maria Sibylla Merian, <i>İpek İpliklerle İşlenmiş Keten Ceket</i> , detay. (The Insect and the Image, s. 148).....	87
Görsel 98: Jan van Huysum, <i>Meyve Parçası</i> , 1722, panel üzerine yağlıboya, 80 x 61 cm, J. Paul Getty Müzesi. http://www.getty.edu/art/collection/objects/701/jan-van-huysum-fruit-piece-dutch-1722/ 04.05.2020.....	88
Görsel 99: Jan van Huysum, <i>Meyve Parçası</i> , Kelebek detayı.....	89
Görsel 100: Jan van Huysum, <i>Meyve Parçası</i> , Arı detayı.....	89
Görsel 101: Jan van Huysum, <i>Çiçek ve Meyve ile Natürmort</i> , c.1715 panel üzerine yağlıboya, 78.7 x 61.3 cm, The National Gallery of Art. https://www.nga.gov/collection/art-object-page.96655.html 05.05.2020.....	90
Görsel 102: Jan van Huysum, <i>Çiçek ve Meyve ile Natürmort</i> , Sinek detayı.....	91
Görsel 103: Jan van Huysum, <i>Çiçek ve Meyve ile Natürmort</i> , Böcek detayı.....	91
Görsel 104: Jan van Huysum, <i>Çiçek Sepeti ve Kelebekler</i> , tuval üzerine yağlıboya, 53 x 41 cm, Louvre Müzesi, Paris, Fransa. https://i.pinimg.com/originals/20/99/72/209972c29fc03f3c90a00fe9d56dd86c.jpg 10.05.2020	91
Görsel 105: Jan van Huysum, <i>Çiçek Sepeti ve Kelebekler</i> , Kelebekler detayı.....	92
Görsel 106: Jan van Huysum, <i>Çiçek Sepeti ve Kelebekler</i> , Arı detayı.....	92
Görsel 107: Justus Juncker, <i>Böcekler ve Armut ile Natürmort</i> , 1765, meşe ağacı üzerine yağlıboya, Stadel Müzesi, Frankfurt, Almanya. https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects 05.05.2020.....	93
Görsel 108: Justus Juncker, <i>Böcekler ve Armut ile Natürmort</i> , 1765, meşe ağacı üzerine yağlıboya, Stadel Müzesi, Frankfurt, Almanya. https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects 05.05.2020.....	94
Görsel 109: Jean Baptiste Pillement, <i>Bambu Çiçeği ve Kaktüs – Egzotik Çiçekler Serisi</i> , 1728-1808, kağıt üzerine kırmızı ve siyah tebeşir, 20.8 x 20.8 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Londra, İngiltere. https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62533.html 06.05.2020.....	95
Görsel 110: Jean Baptiste Pillement, <i>Bambu Çiçeği ve Kaktüs – Egzotik Çiçekler Serisi</i> , Detay. .	96
Görsel 111: Jean Baptiste Pillement, <i>Hayali Çiçekler ve Böcekler</i> , 1728-1808, kağıt üzerine siyah ve kırmızı tebeşir, 20.9 x 21 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Londra, İngiltere. https://www.nga.gov/collection/art-object-page.121917.html 06.05.2020	97
Görsel 112: Jean Baptiste Pillement, <i>Hayali Çiçekler ve Böcekler</i> , Detay.	98
Görsel 113: Jean Baptiste Pillement, <i>Hayali Çiçekler ve Böcekler</i> , Detay.	98
Görsel 114: Claude Monet, <i>Kelebek Adam</i> , yaklaşık 1860, mavi kağıt üzerine karakalem, 61 x 43 cm, Chicago Sanat Enstitüsü, Parisli ressam Jules Didier, https://www.artic.edu/events/4963/canceled-womans-board-event-behind-the-scenes-of-monet-and-chicago 18.05.2020	99
Görsel 115: Charles Cros, <i>Le Fleuve</i> , 1874. https://www.pba-auctions.com/lot/77454/6354435?npp=150& 14.05.2020	100
Görsel 116: Edouard Manet, <i>Yusufçuk</i> , Detay, Charles Cros, <i>Le Fleuve</i> , 1874.....	100

Görsel 117: Edouard Manet, <i>Salyangoz ve Çiçekli Bitki Eskiizleri</i> , 1864- 1868, kağıt üzerine suluboya, 19.8 x 12.6 cm, 1864-68. https://www.artic.edu/artworks/9485/sketches-of-snails-flowering-plant 14.05.2020.....	101
Görsel 118: Edouard Manet, <i>Yaprak Üzerinde Bir Salyangoz ile Süslenmiş Mektup</i> , 1880, suluboya ve mürekkepli kalem, J. Paul Getty Müzesi. http://www.getty.edu/art/collection/objects/326884/edouard-manet-letter-decorated-with-a-snail-on-a-leaf-french-1880/ 14.05.2020	102
Görsel 119: Edouard Manet, <i>Matmazel Marguerite'ye Mektup</i> , 1880, kağıt üzerine mürekkepli kalem ve suluboya, Morgan Kütüphanesi Müzesi. https://brewminate.com/snail-mail-a-letter-from-edouard-manet/ 14.05.2020.....	103
Görsel 120: Jules Renard, <i>Histoire Naturelles, Yusufçuk</i> , s.196-197, İllüstratör: Pierre Bonnard, 1894. http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up 25.05.2020.....	104
Görsel 121: Jules Renard, <i>Histoire Naturelles, Kelebek</i> , s.190-191, , İllüstratör: Pierre Bonnard, 1894. http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up 25.05.2020.....	105
Görsel 122: Van Gogh, <i>Güller</i> , 1889, tuval üzerine yağlıboya, 33.5 x 24,5 cm, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. https://www.vangoghmuseum.nl/En/Collection/S0187v1962 28.07.2020.....	106
Görsel 123: Van Gogh, <i>Güller</i> , Altın Böceği (<i>Cetonia aurata</i>) detayı.	107
Görsel 124: Scarabaeidae, <i>Cetonia aurata</i> , https://en.wikipedia.org/wiki/Cetonia_aurata 19.05.2020	107
Görsel 125: Van Gogh, <i>Kelebekler ve Gelincikler</i> , 1889, tuval üzerine yağlıboya, 35 x 25.5 cm, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. (Van Gogh, s.213 04.02.2021)	107
Görsel 126: Van Gogh, <i>Kelebekler ve Gelincikler</i> , Kelebekler detayı.....	108
Görsel 127: Van Gogh, <i>Çim ve Kelebekler</i> , 1887, tuval üzerine yağlıboya, 50.4 x 64.4 cm, Özel Koleksiyon. https://web.archive.org/web/20181112023935/https://www.christies.com/lotfinder/paintings/vincent-van-gogh-coin-de-jardin-avec-6169506-details.aspx 28.07.2020	109
Görsel 128: Van Gogh, <i>Çim ve Kelebekler</i> , 1890, tuval üzerine yağlıboya, 64.5 x 80.7 cm, National Gallery, London. https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/vincent-van-gogh-long-grass-with-butterflies 28.07.2020.....	109
Görsel 129: Van Gogh, <i>Dev Tavus kuşu Güvesi</i> , 1889, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. https://vangoghmuseum.com/zh/collection/d0185V1962 19.05.2020	110
Görsel 130: Van Gogh, Theo'ya Mektubunda Bahsettiği <i>Güve Eskiizi</i> , 1889. https://www.pubhist.com/w37663 19.05.2020	110
Görsel 131: Van Gogh, <i>Büyük Tavus Kuşu Güvesi</i> , 1889, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0189V1962 19.05.2020.....	111
Görsel 132: Van Gogh, <i>Theo'ya Mektup'ta Ağustos Böceği Taslağı</i> , 1888, kağıt üzerine mürekkep ve kalem, 21.1 x 26.9 cm, Van Gogh Müzesi. https://www.vangoghmuseum.com/en/collection/b0547aV1962r 21.05.2020	112
Görsel 133: Van Gogh, <i>Üç Ağustos Böceği</i> , 1889. https://authenticfauxhemian.tumblr.com/post/164873329042/dappledwithshadow-vincent-van-gogh-three-cicadas 21.05.2020	112
Görsel 134: Dante Gabriel Rosetti, <i>Venus Verticordia</i> , 1864-1868, tuval üzerine yağlıboya, 82 cm x 69 cm, Russell-Cotes Art Gallery, Bournemouth, İngiltere. http://www.rossettiarchive.org/docs/s173.rap.html 08.07.2020.....	114
Görsel 135: Dante Gabriel Rosetti, <i>Venus Verticordia</i> , Detay.....	115
Görsel 136: Dante Gabriel Rosetti, <i>Venus Verticordia</i> , Kelebekler detayı.	115

Görsel 137: Dante Gabriel Rossetti, <i>Sybilla Palmifera</i> , 1865-1870, tuval üzerine yağlı boya, 98.4 x 85 cm, Lady Lever Art Gallery, Liverpool, İngiltere. https://artuk.org/discover/artworks/sybilla-palmifera-102661 08.07.2020	117
Görsel 138: William Holman Hunt, <i>Ücretli Tutulmuş Çoban</i> , 1851, tuval üzerine yağlıboya, 76.4 x 109.5 cm, Manchester Art Gallery, Manchester, Birleşik Krallık. www.pneuma.org.uk/art/when-leadership-fails-holman-hunt-and-the-hireling-shepherd/ 08.07.2020.....	118
Görsel 139: William Holman Hunt, <i>Ücretli Tutulmuş Çoban</i> , Güve detayı.	119
Görsel 140: William Holman Hunt, <i>İngiliz Kıyıları</i> , 1852, tuval üzerine yağlıboya. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:William_Holman_Hunt_-_Our_English_Coasts,_1852_(%60Strayed_Sheep%27)-_Google_Art_Project.jpg 08.07.2020	119
Görsel 141: William Holman Hunt, <i>İngiliz Kıyıları</i> , Kelebekler detayı.	120
Görsel 142: Kral Kelebekler, Danaus Plexippus. https://yazarbicer.com/2017/07/26/kral-kelebegi/ 11.08.2021.....	120
Görsel 143: William Bell Scott, <i>Una ve Aslan</i> , 1860, tuval üzerine yağlıboya, 91.5 x 71.2 cm, Scottish National Gallery. https://wsimag.com/scottish-national-gallery/artworks/107010 09.07.2020.....	121
Görsel 144: William Bell Scott, <i>Una ve Aslan</i> , Kelebekler detayı.....	122
Görsel 145: Odilon Redon, <i>Gülümseyen Örümcek</i> , 1887, Litografi, 26 x 21.5 cm, Alec Wildenstein, (<i>Odilon Redon Catalogue Raisonné, Mythes et Légendes</i> , Wildenstein Isntitute Bibliotheque des Arts, Paris 1994, ss.144, 171.).....	124
Görsel 146: Odilon Redon, <i>Ağlayan Örümcek</i> , 1881, 49.5 x 37.5 cm. https://www.connaissancedesarts.com/arts-expositions/odilon-redon-noirs-et-lumineux-dessins-symbolistes-11137628/ 29.07.2020.....	125
Görsel 147: Odilon Redon, <i>Apollo'nun Arabası</i> , tuval üzerine yağlıboya, (Alec Wildenstein, Odilon Redon Catalogue Raisonné, Mythes et Légendes, Wildenstein Isntitute Bibliotheque des Arts, Paris, 1994, s.52.)	126
Görsel 148: Odion Redon, <i>Kelebekler</i> , c.1910, tuval üzerine yağlıboya, 73.9 x 54.9 cm, MOMA Museum of Modern Art, New York. https://www.moma.org/collection/works/79775 29.07.2021	126
Görsel 149: Odion Redon, <i>Kelebeklerin Çağrılması</i> , c.1910-1912, tuval üzerine yağlıboya, 55.2 x 41.3 cm, Detroit Institute of Arts. https://www.dia.org/art/collection/object/evocation-butterflies-58110 29.07.2021	127
Görsel 150: Odion Redon, <i>Kelebekler</i> , 1913, tuval üzerine yağlıboya, 64.8 x 49.8 cm, Özel Koleksiyon. https://www.wikiart.org/en/odilon-redon/butterflies-1913 29.07.2021	128
Görsel 151: Odilon Redon, <i>Beyaz Kelebek ve Hintli</i> , tuval üzerine yağlıboya. https://View.Publitas.Com/Wildenstein-Plattner-Institute-Ol46yv9z6qv6/C-R_Odilon_Redon_Volume_I_Wildenstein_Institute/Page/96 12.05.2020	128
Görsel 152: Odillon Redon, <i>Vazo'da Çiçekler ve Kelebekler</i> , tuval üzerine yağlıboya, 1914. https://Fr.Wahooart.Com/@/9GG6VR-Odilon-Redon-Vase-De-Fleurs-Avec-Papillons- 12.05.2020.....	129
Görsel 153: James Ensor, <i>Tuhaf Böcekler</i> , 1888, Kuru Kazıma, 11.4 x 15.4 cm. https://biblioklept.org/2014/12/13/strange-insects-james-ensor/ 13.05.2020	130
Görsel 154: James Ensor, <i>Tuhaf Böcekler</i> , Detay.	131
Görsel 155: Paul Rene Gauguin, <i>Konuşma</i> , 1967, Litografi, 52 x 68 cm. http://gallerivera.no/?page_id=45 13.05.2020	132
Görsel 156: Paul Rene Gauguin, <i>Karınca ve Mantis Arasında Konuşma</i> , 1958, Baskı, 31 x 50 cm. http://gallerivera.no/?page_id=45 13.05.2020	133

Görsel 157: Inger Hageup, <i>Çok Garip</i> , 1950. http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/01.jpg 11.12.2020.....	133
Görsel 158: Inger Hageup, <i>Çok Garip</i> , 1950 Detay. http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/05.jpg 11.12.2020.....	134
Görsel 159: Inger Hageup, <i>Çok Garip</i> , 1950, Detay. http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/14.jpg 11.12.2020.....	134
Görsel 160: Honore Daumier, <i>Diğer Böcekler</i> . https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/047_DR3646.jpg?fit=375%2C480&ssl=1 14.05.2020.....	136
Görsel 161: Honore Daumier, <i>Haberler</i> . https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/024_DR2012.jpg?fit=360%2C480&ssl=1 14.05.2020.....	137
Görsel 162: Honore Daumier, <i>Sinek Bekçisi</i> , 1834. https://cartooniana.blogspot.com/2018/02/land-of-unfree.html 14.05.2020.....	137
Görsel 163: Koloman Moser, <i>Jugendschatz: Deutscher Dichtung'in Kapak Tasarımı</i> , 1897, 27 x 41.6 cm. https://nothingnouveau.tumblr.com/post/21421940252/art-nouveau-asian-inspire-organic-curvilinear 02.06.2020.....	139
Görsel 164: Koloman Moser, <i>Yaz Alegorisi Eskizi</i> , kağıt üzerine kurşun kalem ve hint mürekkebi, 36.3 x 46.6 cm. https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62609.html 01.06.2020	140
Görsel 165: Koloman Moser, <i>Yaz Alegorisi</i> , 1897, litografi, 36.3 x 46.6 cm. https://songesoleil.tumblr.com/post/133407282544/gerlachs-allegorien1898-lithograph-sommer 01.06.2020.....	141
Görsel 166: Koloman Moser, <i>Yaz Alegorisi</i> , 1897, Detay.	141
Görsel 167: Koloman Moser, <i>Yaz Alegorisi</i> , 1897, Detay.	142
Görsel 168: Koloman Moser, <i>Aşk</i> , 1897, Litografi, 34.9 x 43.8 cm. https://Leprincelointain.Blogspot.Com/2019/08/Koloman-Moser-1868-1918-Lamour-1898.Html 02.06.2020 02.06.2020.....	142
Görsel 169: Koloman Moser, <i>Aşk</i> , 1897, Detay. https://www.wikiart.org/en/koloman-moser/reproduction-template-for-the-middle-part-of-the-leaf-love-for-gerlach-s-allegories-new-series 02.06.2020.....	143
Görsel 170: Maurice Pillard Verneuil, <i>Kelebekler</i> , 1897, L'animal dans la Decoration, Paris. https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0014.simple.selectedTab=thumbnail 02.06.2020	144
Görsel 171: Res. 160: Maurice Pillard Verneuil, <i>Salyangoz Bordür, Yusufçuk ve Sazlık Duvar Kâğıdı</i> , 1897, Martılar Bordür, L'animal dans la Decoration, Paris. https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47da-3ce9-a3d9-e040-e00a18064a99 02.06.2020..	145
Görsel 172: Maurice Pillard Verneuil, <i>Yusufçuk ve Su Menekşesi- Abajur Tasarımı, L'animal dans la Decoration</i> , 1897, Paris. https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0016.simple.selectedTab=thumbnail 02.06.2020	146
Görsel 173: Madalen G. Edgar, <i>A Treasury of Verse for Little Children</i> , 1907, İllüstratör: Willy Pogany. https://www.amazon.com/Treasury-Verse-Little-Children-Edgar/dp/1870630858 03.06.2020.....	147
Görsel 174: Willy Pogany, <i>A Treasury of Verse for Little Children Kapak Tasarımı</i> , 1907, 11 x 17 cm. https://www.etsy.com/listing/487494153/the-fairy-folk-willy-pogany-1912-vintage?ga_order=most_relevant&ga_search_type=all&ga_view_type=gallery&ga_search_query=willy+p	147

Görsel 175: Willy Pogany, <i>A Treasury of Verse for Little Children's Butterfly</i> , 1907. https://archive.org/details/treasuryofversef00edga/page/n37/mode/2up 03.06.2020	148
Görsel 176: Pablo Picasso, <i>Koltukta Olga Portresi</i> , 1918, tuval üzerine yağlıboya, 130 x 88.8 cm, Picasso Müzesi. (<i>Pablo Picasso</i> , s.244)	151
Görsel 177: Pablo Picasso, <i>Dalgin Olga</i> , 1923, Pastel Kalem, 105 x 74 cm, Picasso Müzesi, Paris. (<i>Pablo Picasso</i> , s.295)	151
Görsel 178: Pablo Picasso, <i>Kırmızı Koltukta Çıplak</i> , 1929, 129 x 195 cm, tuval üzerine yağlıboya, Picasso Müzesi. http://www.sanatatak.com/view/olga-picassonun-ilham-perisi-ilk-esi 21.05.2020	152
Görsel 179: Pablo Picasso, <i>Kadın Büstü ve Otoportre</i> , 1929, tuval üzerine yağlıboya, 71 x 60.5 cm. (<i>Pablo Picasso</i> , s. 335)	152
Görsel 180: Pablo Picasso, <i>Oturan Yüzücü</i> , 1930, tuval üzerine yağlıboya, 163.2 x 129,5 cm, Modern Sanatlar Müzesi, New York. (<i>Pablo Picasso</i> , s. 357)	153
Görsel 181: Pablo Picasso, <i>Eşek Arıları</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28 cm, (Histoire Naturelle, 140) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29429 12.12.2020	155
Görsel 182: Pablo Picasso, <i>Çekirgeler</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28.5 cm, (Histoire Naturelle, 154) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29437 29.07.2021	155
Görsel 183: Pablo Picasso, <i>Arılar</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28.5 cm, (Histoire Naturelle, 136) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29427 29.07.2021	156
Görsel 184: Pablo Picasso, <i>Kelebek</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28.5 cm, (Histoire Naturelle, 138) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29428? 29.07.2021 ..	156
Görsel 185: Pablo Picasso, <i>Örümcek</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28.5 cm, (Histoire Naturelle, 144) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29431 29.07.2021	157
Görsel 186: Pablo Picasso, <i>Yusufçuk</i> , 1936, Aquatint, 36 x 28.5 cm, (Histoire Naturelle, 146) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. https://www.moma.org/collection/works/29432 28.07.2021	157
Görsel 187: <i>Picasso Böceği, Sphaerocoris Annulus</i> . https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sphaerocoris_annulus_2018_12_16_11_38_21_9284.jpg 29.07.2021	158
Görsel 188: Salvador Dali, <i>Büyük Masturbatör</i> , 1929 tuval üzerine yağlıboya, 110 x 150 cm. Reina Sofia Ulusal Sanat Müzesi, Madrid. (<i>Dali</i> , s.39)	159
Görsel 189: Salvador Dali, <i>Büyük Masturbatör</i> , Detay.	160
Görsel 190: Salvador Dali, <i>Paul Eluard'ın Portresi</i> , 1929, tuval üzerine yağlıboya, 33 x 25 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Dali</i> , s.24)	161
Görsel 191: Salvador Dali, <i>Karıncalar</i> , 1929, 11.3 x 16.4 cm, kolaj-guaj boya, Özel Koleksiyon. https://www.wikiart.org/en/salvador dali/the-ants 21.05.2020	162
Görsel 192: Salvador Dali, <i>Belleğin Azmi</i> , 1931, tuval üzerine yağlıboya, 24 x 33 cm. Modern Sanatlar Müzesi Manhattan, New York. (<i>Dali</i> , s.67)	163
Görsel 193: Salvador Dali, <i>Belleğin Azmi</i> , Detay.	164
Görsel 194: Rene Magritte, <i>Gözyaşı Tadı</i> , 1948, tuval üzerine yağlıboya, 51 x 37 cm, Brüksel. https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-taste-of-sorrow-1948 17.05.2020	164
Görsel 195: Rene Magritte, <i>Güneş'te Bir Yer</i> , 1956, guaj, 15 x 19.6 cm. http://www.artnet.com/artists/ren%C3%A9-magritte/la-place-au-soleil-58fHUfEIAWwO6BytVU1uCW2 17.05.2020	165

Görsel 196: Max Ernst, <i>Stüdyada Peygamber Devesi</i> , 1930, L' Age D'or, Paris. (The Praying Mantis in Surrealist Art, s. 611) https://www.jstor.org/stable/3049166?seq=2#metadata_info_tab_contents 26.05.2020	166
Görsel 197: Max Ernst, <i>Kelebekler Şarkı Söylemeye Başladı</i> , 1929, Gravür. https://curiator.com/art/max-ernst/and-the-butterflies-began-to-sing 26.05.2020	167
Görsel 198: Max Ernst, <i>Yaşama Sevinci</i> , 1936, tuval üzerine yağlıboya, 73.5 x 92.5 cm. İskoç Ulusal Modern Sanat Galerisi. https://stories.rbge.org.uk/archives/28044 26.05.2020	168
Görsel 199: Max Ernst, <i>Beatles</i> , 1969, guaj ve suluboya, 113 x 78 cm. http://www.artnet.com/artists/max-ernst/beatles-V77ITKN1hJjU4lccxSW2QA2 26.05.2020	169
Görsel 200: Max Ernst, <i>Design in Nature</i> , 1947. (Max Ernst, s. 83)	169
Görsel 201: Joan Miro, <i>Çiçekler ve Kelebek</i> , 1922. https://paintingandframe.com/prints/joan_miro_flowers_and_butterfly-21695.html 12.12.2020	170
Görsel 202: Joan Miro, <i>Harlequin Karnavalı</i> , 1924-1925, tuval üzerine yağlıboya, 66 x 93 cm, Buffalo Albright-Knox Sanat Galerisi. (Joan Miro, ss. 40-41).....	171
Görsel 203: Joan Miro, <i>Böceklerin Diyalogu</i> , 1924-1925, tuval üzerine yağlıboya, 74 x 93 cm, Ulusal Galeri Berggruen Koleksiyonu, Londra. https://wanford.com/dialogue-of-insects-192425-by-joan-miro-print/ 31.05.2020	172
Görsel 204: Joan Miro, <i>Kadın</i> , 1934. https://wanford.com/woman-1934-by-joan-miro-print/ 01.06.2020.....	173
Görsel 205: Joan Miro, <i>Kuşlar ve Böcekler</i> , 1938, tuval üzerine yağlıboya, Albertina Müzesi, Viyana. https://arthive.com/joanmiro/works/376762~Birds_and_insects 01.06.2020	174
Görsel 206: Andre Masson, <i>Yaz Eğlencesi</i> , 1934, tuval üzerine yağlıboya, 91.7 x 73.2 cm, Ulusal Modern Sanat Müzesi, Gerge Pompidou Merkezi, Paris, Fransa. https://academicmuseum.lafayette.edu/art234/Images/13-04-05.jpg 01.06.2020	176
Görsel 207: Andre Masson, <i>Civiltılar</i> , Paris, 1938. (The Praying Mantis in Surrealist Art, s.607) https://www.jstor.org/stable/3049166 01.06.2020	177
Görsel 208: Andre Masson, <i>Pygmalion</i> , 1938, tuval üzerine yağlıboya, 46 x 55 cm, http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/art-impressionniste-et-moderne-pf1406/lot.25.html 01.06.2020	178
Görsel 209: Andre Masson, <i>Gradiva</i> , 1939, tuval üzerine yağlıboya, 97 x 130 cm. https://mydailyartdisplay.wordpress.com/2013/03/27/gradiva-by-andre-masson/ 01.06.2020	179
Görsel 210: Roy Lichtenstein, <i>İsimsiz</i> , 1952, karton üzerine kolaj ve gravür. https://www.artsy.net/artwork/robert-rauschenberg-untitled-insects 11.06.2020	180
Görsel 211: Andy Warhol, <i>San Francisco Silverpoint, Vanishing Animals</i> , 1983, 38 x 38. https://hamiltonselway.com/portfolio-item/san-francisco-silverpoint-ii-298-1983/ 11.06.2020...	181
Görsel 212: <i>Oregon Silverspotu, Speyeria Zerene Hippolyta</i> . https://i.pinimg.com/originals/f4/33/f7/f433f7ed42e9a1361d87adc3fd498c0a.jpg 11.06.2020	181
Görsel 213: Andy Warhol, <i>Kelebekler ve Böcekler</i> , 1955, Kurşun Kalem ve Mürekkep, 72.7 x 57.5 cm. http://www.artnet.com/artists/andy-warhol/butterflies-and-insects-btwcZ3qTbp40yXPgaeS8aw2 11.06.2020.....	182
Görsel 214: Andy Warhol, <i>Mutlu Böcek Günü</i> , 1950. https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol 11.06.2020.....	183
Görsel 215: Andy Warhol, <i>Mutlu Böcek Günü</i> , 1950. https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol 11.06.2020.....	184

Görsel 216: Andy Warhol, <i>Kumaş Tasarımı</i> , 1955. https://thegenealogyofstyle.files.wordpress.com/2014/08/warhol_bugday_2227837k.jpg 11.06.2020.....	184
Görsel 217: Zebânîler, yılanlar, çiyenler, akrepler ateşleriyle cehennem, <i>Ahvâl-i Kıyâmet</i> , SK Hafid Efendi. (<i>Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası</i> , s.257).....	186
Görsel 218: Zebânîlerin, yılanlar, çiyenler, akrepler arasında günahlıları ateşe sürüklemesi, <i>Ahvâl-i Kıyâmet</i> , BSB Or. Oct. 1596. (<i>Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası</i> , s.259).....	186
Görsel 219: Cehennemde günahlıların düşmeleri, <i>Fâlnâme</i> , TSM H. 1703. (<i>Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası</i> , s.257).....	187
Görsel 220: Hüseyin Zekai Paşa, <i>Papağan</i> , tuval üzerine yağlıboya, 73.5 x 57 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (<i>Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu / The Collection of Istanbul Museum of Painting and Sculpture Mimar Sinan University</i> , s.395.).....	192
Görsel 221: Yüksel Arslan, <i>Arture 69-Yaz Sonu</i> , 1965. (<i>İlişki, Davranış, Sıkıntılara Övgü'den Arture'lere (1955-1970)</i> , s.73).....	194
Görsel 222: Yüksel Arslan, <i>Arture-183</i> , 1976, 18.5 x 27.5 cm, Michel Haberland Koleksiyonu. http://jlgbg.net/blog/wp-content/uploads/2009/09/cme-mouche.jpg 03.09.2020.....	195
Görsel 223: Yüksel Arslan, <i>Arture 531-...gördüm...</i> , 1999, 30 x 21 cm. (<i>Yeni Etkiler</i> , s:11).....	196
Görsel 224: Yüksel Arslan, <i>Arture 186</i> , 1976-1977, 73.5 x 108.5 cm. https://www.e-flux.com/announcements/34153/yksel-arslan-dado-and-carol-rama/ 04.09.2020	197
Görsel 225: Yüksel Arslan, <i>Arture 186</i> , detay.	198
Görsel 226: Yüksel Arslan, <i>Arture 186</i> , detay.	198
Görsel 227: Yüksel Arslan, <i>Arture 67</i> , 1965. http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/54763/001637955019.pdf?sequence=1&isAllowed=y 04.09.2020	199
Görsel 228: Yüksel Arslan, <i>Arture 61</i> , 1964. (<i>İlişki, Davranış, Sıkıntılara Övgü'den Arture'lere (1955-1970)</i> , s.40	199
Görsel 229: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1968, tuval üzerine yağlıboya, 35 x 47 cm, Göksun Yener Koleksiyonu. https://www.facebook.com/ngoksunyener/photos/a.261925570496885/261934977162611 20.08.2020.....	201
Görsel 230: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1969, duralit üzerine yağlıboya, 100 x 74.5 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (<i>Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu</i> , s.415.).....	202
Görsel 231: Mümtaz Yener, <i>Karıncaların Çoğalışı</i> , 1970, duralit üzerine yağlıboya, 50 x 61 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (<i>Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu</i> , s.415.).....	204
Görsel 232: Mümtaz Yener, <i>Yeşil Karınca</i> , 1970, tuval üzerine yağlıboya, 49 x 60 cm, Özel Koleksiyon. https://www.lightmillennium.org/winter_02/isikbinyili_kis_02/myener_65sanatyili.html 23.08.2020.....	204
Görsel 233: Mümtaz Yener, <i>Robot Karınca</i> , 1989, duralit üzerine yağlıboya, 39 x 29.5 cm, Göksun Yener Koleksiyonu. (<i>Mümtaz Yener: Retrospektif</i> , s.82.).....	206
Görsel 234: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1970. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 106)	207
Görsel 235: Mümtaz Yener, <i>Erzak</i> , 1975. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 109.).....	207
Görsel 236: Mümtaz Yener, <i>Bocurgath Karınca- 1</i> , 1975. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 108).....	208

Görsel 237: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1976. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 107.)	208
Görsel 238: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1976. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 107.)	209
Görsel 239: Mümtaz Yener, <i>Bocurgılı Karınca</i> 2, 1976. (<i>Mümtaz Yener: Retrospektif</i> , s. 31.)209	
Görsel 240: Mümtaz Yener, <i>Örümceğin Ölümü</i> , 1976. (<i>Mümtaz Yener: Retrospektif</i> , s. 110.)... 210	
Görsel 241: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1979. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 105.) 210	
Görsel 242: Mümtaz Yener, <i>Karınca</i> , 1975. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s. 107.) 211	
Görsel 243: Mümtaz Yener, <i>Yuva</i> , 1977. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s.107.) 211	
Görsel 244: Mümtaz Yener, <i>Kompozisyon</i> , pastel. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s.123) . 212	
Görsel 245: Mümtaz Yener, <i>Kompozisyon</i> , pastel. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s.123.) 212	
Görsel 246: Mümtaz Yener, <i>Kompozisyon</i> , pastel. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s.122. . 212	
Görsel 247: Mümtaz Yener, <i>Kompozisyon</i> , pastel. (<i>Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı</i> , s.122.) 212	
Görsel 248: Ergin İnan, 1969, <i>Bitmeyen Mektup</i> , tuval üzerine yağlıboya, 120 x 90 cm. (<i>Ergin İnan</i> , s.95.)..... 214	
Görsel 249: Ergin İnan, <i>Böcekler</i> , 1976, 32 x 20 cm, desen. (<i>Ergin İnan</i> , s.101.)..... 216	
Görsel 250: Ergin İnan, <i>Böcekler</i> , detay. 217	
Görsel 251: Ergin İnan, <i>Dostlara</i> , 1982, gravür, 332 x 25 cm. (<i>Ergin İnan</i> , s.102.) 217	
Görsel 252: Ergin İnan, <i>Yazıt</i> , gravür, 1983. (<i>Ergin İnan</i> , s.109.) 218	
Görsel 253: Ergin İnan, <i>Psiko Portre</i> , 1978, kağıt üzerine renkli boya, 28 x 20 cm, Sanatçı Koleksiyonu, İstanbul. (<i>Ergin İnan</i> , s.56.)..... 219	
Görsel 254: Ergin İnan, <i>Psiko Portre</i> , detay. 220	
Görsel 255: Ergin İnan, <i>Psiko Portre</i> , 1980, ahşap üzerine kolaj ve yağlıboya, 50 x 40 cm. (<i>Ergin İnan</i> , s.56.)..... 221	
Görsel 256: Ergin İnan, <i>Psiko Portre</i> , Yusufçuk detayı..... 221	
Görsel 257: Ergin İnan, <i>Havva</i> , 1987, kağıt üzerine kolaj ve desen, 110 x 77 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.183.) 222	
Görsel 258: Ergin İnan, <i>Havva</i> , detay. 223	
Görsel 259: Ergin İnan, <i>Âdem</i> , 1988, kağıt üzerine kolaj, renkli desen, 103 x 78 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.184)..... 224	
Görsel 260: Ergin İnan, <i>Mesnevi</i> , 1989, litografi, 60 x 41 cm, British Museum, Londra. (<i>Ergin İnan</i> , s.193.)..... 225	
Görsel 261: Ergin İnan, <i>İlyas Mektubu</i> , 1993, el yapımı kağıt üzerine yağlıboya, 19 x 12 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.217.)..... 226	
Görsel 262: Ergin İnan, <i>Damlalı Portre</i> , 1993, ahşap üzerine yağlıboya, 40 x 25 cm, Türkiye İş Bankası Koleksiyonu. (<i>Ergin İnan</i> , s.79.)..... 227	
Görsel 263: Ergin İnan, <i>Damlalı Portre</i> , detay. 228	
Görsel 264: Ergin İnan, <i>Böcek</i> , 1993, el yapımı kağıt üzerine yağlıboya, 16 x 11 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.225.)..... 229	
Görsel 265: Ergin İnan, <i>Karınca Portre</i> , 1995, akrilik ve yağlıboya, 32 x 24 cm, Sanatçı Koleksiyonu. (<i>Ergin İnan</i> , s.81.)..... 230	
Görsel 266: Ergin İnan, <i>Karınca Portre</i> , detay..... 230	
Görsel 267: Ergin İnan, <i>Böcek Ardında Figür</i> , 1993, ahşap üzerine yağlıboya, 40 x 30 cm, Sanatçı Koleksiyonu. (<i>Ergin İnan</i> , s.227.)..... 231	
Görsel 268: Ergin İnan, <i>İsimsiz Böcekler</i> , 1998, ahşap üzerine yağlıboya, 80 x 25 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.229.)..... 232	
Görsel 269: Ergin İnan, <i>İsimsiz Böcekler</i> , detay. 232	
Görsel 270: Ergin İnan, <i>İsimsiz Böcek</i> , 1998, kolaj ve renkli boya, 95 x 80 cm, Özel Koleksiyon. (<i>Ergin İnan</i> , s.229.) 233	

Görsel 271: Ergin İnan, <i>Binbir Böcek 3</i> , 1196, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. (Ergin İnan, s.240.)	234
Görsel 272: Ergin İnan, <i>Mavi Boşluğa Uçtu</i> , 1993, taş üzerine akrilik boya, 40 x 30cm, Sanatçı Koleksiyonu. (Ergin İnan, s.235.).....	236
Görsel 273: Ergin İnan, <i>Uzun Mektuplar</i> , 2013, karışık teknik. https://www.artiummodern.com/urun/1707352/ergin-inan-d-1943 01.12.2020	236
Görsel 274: Ergin İnan, <i>İlyas</i> , 2019, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 150 cm. https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/18846 02.12.2020.....	237
Görsel 275: Ergin İnan, 2020, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 150 cm. https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/22520 02.12.2020.....	238
Görsel 276: Ergin İnan, 2020, tuval üzerine yağlıboya, 50 x 40 cm. https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/21566 30.07.2021.....	238
Görsel 277: Ergin İnan, <i>Düş Bahçesi Böcek</i> , 2021, dijital yüksek baskı 3/9, 69 x 69 cm. https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/24644 30.07.2021.....	239
Görsel 278: Cihat Burak, <i>Kesik El</i> , 1984, tuval üzerine yağlıboya, 55 x 73 cm, Özel Koleksiyon. Http://Www.E-Skop.Com/Skopbulten/Tezler-Cihat-Burak-Resimleri-Ve-Oykuleri/5726 14.07.2020.....	241
Görsel 279: Cihat Burak, <i>Kesik El</i> , Böcek detayı.	241
Görsel 280: Cihat Burak, <i>Kelebek</i> , 1984, prestuval üzerine yağlıboya, 18 x 24 cm. https://artam.com/muzayede/304-degerli-tablolar-ve-antikalar/cihat-burak-1915-1994-kelebek 14.07.2020.....	242
Görsel 281: <i>Büyük Tavus Kelebeği</i> . http://dogalhayat.org/property/tavus-guvesi/ 16.07.2020 ...	243
Görsel 282: Utku Varlık, <i>Dönüşüm</i> , 2001, Aykırı İşler Sergisi, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&section=130&lang=TR&bhcp=1&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0 14.10.2020	245
Görsel 283: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi, İsimsiz</i> , 2013, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&section=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876 14.10.2020.....	247
Görsel 284: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi, isimsiz</i> , detay.	247
Görsel 285: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi</i> , 2013, tuval üzerine yağlıboya, 60 x 60 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&section=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876 14.10.2020.....	248
Görsel 286: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi</i> , 2013, tuval üzerine yağlıboya 113 x 93 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&section=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876 14.10.2020.....	249
Görsel 287: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi</i> , 2013, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&section=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876 14.10.2020.....	250
Görsel 288: Utku Varlık, <i>Akşam- Gece Kaçışları Sergisi</i> , detay	250
Görsel 289: Utku Varlık, <i>Efemer 6</i> , 2009, tuval üzerine karışık teknik, 190 x 170 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR&section=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1 20.08.2020.....	251

Görsel 290: Utku Varlık, <i>İç ve Dış, İsimsiz</i> , 2006, tuval üzerine karışık teknik, imzalı, 73 x 100 cm. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR&section=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1 20.08.2020.....	252
Görsel 291: Utku Varlık, <i>Sanrı</i> , 2020, <i>İsimsiz</i> , tuval üzerine yağlıboya. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR&section=140&periodID=&pageNo=0&exhID=6033&bhcp=1 21.10.2020.....	253
Görsel 292: Utku Varlık, <i>Sanrı, İsimsiz</i> , 2020. http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR&section=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1 21.10.2020.....	254
Görsel 293: Utku Varlık, <i>Sanrı</i> , isimsiz, detay.	254
Görsel 294: Selma Gürbüz, <i>Feline II- Gölge</i> , 2006, tuval üzerine guaj, 160 x 200 cm. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/feline-II/selma-gurbuz-golge.jpg 18.06.2020.....	256
Görsel 295: Selma Gürbüz, <i>Arketip – Network</i> , 2010, tuval üzerine yağlıboya, 115 x 200 cm. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-network.jpg 18.06.2020	257
Görsel 296: Selma Gürbüz, <i>Arketip – Network</i> , Detay.	258
Görsel 297: Selma Gürbüz, <i>Arketip – Network</i> , Detay.	259
Görsel 298: Selma Gürbüz, <i>Arketip- Karınca Duası</i> , 2010, 155 x 230 cm, tuval üzerine yağlıboya. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-karinca-duasi.jpg 25.06.2020	260
Görsel 299: Selma Gürbüz, <i>Arketip-Sinekli Kadınlar</i> , tuval üzerine yağlıboya, 155 x 230 cm, 2010. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-sinekli-kadınlar.jpg 25.06.2020	260
Görsel 300: Selma Gürbüz, <i>Kırmızı-Siyah-Femme et Libellule</i> , 2007, el yapımı kağıt üzerine mürekkep, 49 x 33 cm. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-libellule.jpg 25.06.2020	261
Görsel 301: Selma Gürbüz, <i>Kırmızı-Siyah- Femme et Mille-Pattes</i> , 2007, el yapımı kağıt üzerine mürekkep, 49 x 33 cm. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-mille-pattes.jpg 30.06.2020	262
Görsel 302: Selma Gürbüz, <i>Davetsiz- Kelebekli Doğa</i> , 2008, tuval üzerine karışık teknik, 152 x 276 cm. http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/davetsiz/selma-gurbuz-kelebekli-doga.jpg 25.06.2020.....	263
Görsel 303: Muzaffer Akyol, <i>Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak</i> , 2005. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Cundadakus.jpg 30.06.2020	265
Görsel 304: Muzaffer Akyol, <i>Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak</i> , Detay.	266
Görsel 305: Muzaffer Akyol, <i>Salyangozların Zirve Yarışı</i> , 2005. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Salyangoz.jpg 30.06.2020	267
Görsel 306: Muzaffer Akyol, <i>Kedinin Günlüğünden Mübadele Yılları</i> , 2004-2006. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_Hi/2006/2kedinin.jpg 30.06.2020.....	269
Görsel 307: Muzaffer Akyol, <i>Anadolu'mda, Selviler Tanıklığında Salyangozla Narın Sonsuz Aşkı</i> , 2007, tuval üzerine yağlıboya ve akrilik, 204 x 143 cm, Özel Koleksiyon. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2007/Anadolumda.jpg 30.06.2020	270
Görsel 308: Bünyamin Balamir, <i>Gönül Sıcaklığı</i> , 2014, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 80 x 70 cm. https://sanat.burada.com.tr/etkinlikler/ankara,cankaya,ilkbahar-mahallesi/sanat,genel/sergi/213/bunjamin-balamir-dusler-sahnesi-kisisel-resim-sergisi-kav-sanat-ga 11.08.2021	273

Görsel 309: Bünyamin Balamir, <i>İsimsiz</i> , 2018, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 40 x 50 cm. http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatici&sanatci=66&pageSntcRsm3 18.06.2020.....	274
Görsel 310: Bünyamin Balamir, <i>İsimsiz</i> , 2017, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 25 x 25 cm. http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatici&sanatci=66&pageSntcRsm=2 18.06.2020.....	276
Görsel 311: Bünyamin Balamir, <i>İsimsiz</i> , 2017, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 30 x 34 cm. http://www.platformarmoni.com/dosyalar/RESSAM-Bunyamin-Balamir_3-3-2018-15-10-26.jpg 22.06.2020.....	276
Görsel 312: Bünyamin Balamir, <i>Gönül Yuvası</i> , 2015, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1 22.06.2020	277
Görsel 313: Bünyamin Balamir, <i>Kelebeğin Ötesi</i> , 2015, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1 22.06.2020	278
Görsel 314: Kadir Karayel, <i>İsimsiz</i> , 2020, tuval üzerine yağlıboya, 50 x 70 cm.	280
Görsel 315: Kadir Karayel, <i>İsimsiz</i> , 2019, kağıt üzerine yağlıboya, 31,5 x 11,5 cm.	281
Görsel 316: Kadir Karayel, <i>Kelebekli Otoportre</i> , 2019, kağıt üzerine yağlıboya, 18,5 x 28 cm. .	281
Görsel 317: Kadir Karayel, <i>Yusufçuklu Otoportre</i> , 2019, kağıt üzerine yağlıboya ve kolaj, 22 x 27,5 cm.....	282
Görsel 318: Kadir Karayel, <i>Bal Arısı</i> , 2019, kağıt üzerine akrilik, 17 x 24,5 cm.	283
Görsel 319: Kadir Karayel, <i>Bok Böcekleri</i> , 2020, kağıt üzerine akrilik.	284
Görsel 320: Kadir Karayel, <i>Salyangozlu Otoportre</i> , 2021, kağıt üzerine suluboya, 25 x 34,5 cm.	284
Görsel 321: Kadir Karayel, <i>Güve</i> , 2020, kağıt üzerine suluboya.	285
Görsel 322: Kadir Karayel, <i>Arı</i> , 2020, kağıt üzerine suluboya ve rapido, 20,5 x 17 cm.....	286
Görsel 323: Kadir Karayel, <i>Karıncalar</i> , suluboya ve rapido, 17 x 23 cm, 2019.....	286
Görsel 324: Kadir Karayel, <i>Arılar</i> , 2020, baskı üzerine müdahale, 16 x 19,5 cm.	287
Görsel 325: Kadir Karayel, <i>Güve</i> , 2021, monotip, 20 x 24 cm.	288
Görsel 326: Kadir Karayel, <i>Örümcek ve Kurukafa</i> , 2020, monotip, 16 x 19,5 cm.	288
Görsel 327: Kadir Karayel, <i>Larva eskiz</i> , 2020, kolaj, 28 x 40,5 cm.	289
Görsel 328: Kadir Karayel, <i>Larva</i> , 2020, Ahşap baskı, 27 x 32,5 cm.....	289
Görsel 329: Kadir Karayel, <i>Larva 2</i> , 2020, Ahşap baskı, 27 x 32,5 cm.....	290
Görsel 330: Kadir Karayel, <i>Yusufçuk</i> , 2018, gravür, 29 x 39 cm.	291
Görsel 331: Kadir Karayel, <i>İsimsiz</i> , 2020, kağıt üzerine karışık teknik, 47 x 32,5 cm.	292
Görsel 332: Kadir Karayel, <i>Yusufçuklar</i> , 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 20 x 30 cm.	293
Görsel 333: Kadir Karayel, <i>Bakışma</i> , 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 24 x 29 cm.	293
Görsel 334: Kadir Karayel, <i>İsimsiz</i> , 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 21 x 26,5 cm.	294
Görsel 335: Kadir Karayel, <i>Ters Yusufçuk</i> , 2019, kağıt üzerine karışık teknik, 24 x 32 cm.....	295
Görsel 336: Kadir Karayel, <i>Gergedan Böceği</i> , 2020, kağıt üzerine karışık teknik, 15 x 23 cm. ..	295
Görsel 337 : Kadir Karayel, <i>Desen</i> , 2020, mürekkep ve rapido, 17 x 17 cm.	296
Görsel 338: Kadir Karayel, <i>Desen</i> , 2018, karakalem, 27 x 19,5 cm.	297
Görsel 339: Kadir Karayel, <i>İlhan ve Karıncalar</i> , 2021, karakalem, 20,5 x 29,5 cm.	297
Görsel 340: Kadir karayel, <i>Pusula</i> ,2018, karakelem.....	298
Görsel 341: Kadir Karayel, <i>Yusufçuk ve Devetabanı</i> , 2018, karakalem, 27 x 16,5 cm.	298
Görsel 342: Kadir Karayel, <i>Desen</i> , 2018, karakalem.....	299
Görsel 343: Kadir Karayel, <i>Desen</i> , 2021, karakalem.....	299
Görsel 344: Kadir Karayel, <i>Eskiz</i> , 2018, karakalem.	300
Görsel 345: Kadir Karayel, <i>Scarabe- eskiz</i> , 2020, karakalem.....	300

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan ve böcek, bitmeyen kendini sürekli yenileme gücüne sahip olan doğanın, etkileşim içinde iki yaratığıdır. Bu etkileşim her ne kadar kulağa tuhaf gelse de tarih çağları boyunca bu iki yaratığın etkileşiminin çeşitli kültür ve inanç sistemlerine etkileri olmuştur. Göze birbirlerinden oldukça farklı iki varlık olarak görünseler de gündelik hayat içerisinde sağlık, güvenlik ve inanç gibi sistemler içerisinde biraraya gelmişlerdir. Bu doğrultu üzerinden ilerlendiğinde böceklerin sanatla olan etkileşimi de yadırganamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sanatın ilk izlerinin atıldığı Paleolitik çağa gidersek, ilk insan-böcek etkileşiminin kalıntılara rastlayabiliriz fakat bu kalıntıların, elde edilen veriler ışığında yazılı ya da görsel miraslar üzerinde olduğu vurgusunu yapamamaktayız. Bahsi edilen böcek-insan-sanat etkileşiminin kalıntıları miras yoluyla aktarılan sözlü kültür geleneği üzerinden günümüze ulaşmıştır. Bu sözlü geleneği ise halk bilimi oluşturmaktadır. Nesilden nesile aktarılan dünya ırklarının efsaneleri içinde çeşitli böcek isimlerinin geçtiği söylenmektedir. Bu verilerden yola çıkarak halk efsanelerinde bahsi geçen böceklerin, bölge halkının kültür, inanç ve geleneklerini yansıttığı ve bunların birer parçası haline geldiği açık bir şekilde görülmektedir. Bir diğer yandan ise insanlık tarafından pek değer görmeyen bu küçük canlıların, insanların inanç sistemlerinde ya da kültürlerinde yer almalarının nedenine karşılık mutlak bir cevap sunulamamaktadır.

Doğanın ayrılmaz bir yapıtaşı olan böceklerin, insanlığa katkısı oldukça fazladır. Bu katkı sanatla olan etkileşiminden çok daha büyüktür. Öyle ki bu küçük canlıların olmayışı bitkilerin ve insanlığın varlığını tehlikeye düşürecek niteliktedir. Zooloji biliminin dalı olan Entomolojinin varlığı ise bu yargıyı kanıtlar niteliktedir. Böcekleri inceleyen bilim dalına *Entomoloji* denir. Dünya üzerindeki sayısal çoklukları dolayısıyla, hayvan nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmaktadırlar. Bu sebeple ayrı bir bilim dalı olarak incelenmektedirler.

Eser metninde, böceklerin bilimsel varlıkları dikkate alınarak, tarih öncesi çağlardan itibaren, resim sanatı üzerinden içinde bulundukları dönemler dahilinde, bünyesinde

barındırdıkları tarihsel, sosyoloji, politik ve psikolojik anlamları, insanlarla ve inanç sistemleriyle olan ilişkileri açıklanmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra böceklerin, gündelik hayattaki işlevleri ve entomolojik bilgilerine de yer verilmektedir. Bu doğrultuda böceklerin, asıl kaynaklarını oluşturan sözlü ve yazılı gelenek ürünleri üzerindeki etkileri incelenmiş, farklı toplum ve uygarlıklar çerçevesinde toplumların yapılarına, inançlarına ve böceklerin türleri ve kullanış amaçları kapsamında sınıflandırılarak ele alınmıştır. Ayrıca kutsal kitaplarda bahsedilen böcek türleri de tespit edilerek, ait olduğu toplumun inanış biçimleriyle ilişkisine de değinilmiştir.

Süreç içerisinde böcek formlarının, modernizmin etkileriyle, çeşitli alanlarda kullanıldıkları görülmüş, bu sebeple metafor olarak karşılaşılan böceklerin, dünya sineması ve edebiyatındaki örnekleri, amblem olarak kullanılan çeşitli spor takımları ve marka örnekleri de ele alınmıştır.

Antik uygarlıklarda kutsal olarak nitelendirilen böceklerin, kültürlerin inanç sistemleri üzerinden sanat üzerine yansımaları incelenmiş, aynı böcek türünün farklı uygarlıklarda nitelendirilen anlamları benzerlik ve farklılıkları yönünden açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda bok böceğinin ön plana çıktığı Antik Mısır, Aztek ve Avustralyalı Aborjinlerin geleneklerinde görülen bok böceği formları, işlevleri bakımından karşılaştırılarak ele alınmıştır. Antik Yunan'da ön plana çıktığı bilinen Efes Arısı sembolü de Yunan geleneği içerisinde incelenmiştir. Bu uygarlıklarda dini birer sembole dönüşen bu böceklerin varlıkları sorgulanarak, o toplum kültürüne ait mimari yapıları, gündelik hayatta kullandıkları kap kacak, takı ve süs eşyaları ile tekstil ürünlerindeki örnekleri tespit edilmiş ve açıklanmıştır.

Kronolojik bir biçimde ele alınan süreçte, Ortaçağ resimlerinde de az da olsa böcek formlarıyla karşılaşmış, bu formlardan çağın koşulları dikkate alınarak toplanan veriler ışığında bahsedilmiştir. Rönesans ile devam eden süreçte böcek figürlerinin, resim sanatı üzerindeki konumlarının giderek artmaya başladığı görülmüştür. Bu sürece Leonardo'nun tasarım eskizlerinde yer alan böceklerle başlanmış, çeşitli Rönesans sanatçılarının kompozisyonlarındaki varlıklarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Bu doğrultuda böcek formlarının estetik birer nesneye dönüşmesi üzerinde din algısının etkisi önemli ölçüde

devam etmektedir. Dönem ressamı Hieronymus Bosch'un *Haywain Triptiği* ve *Son Yargı* isimli eserleri, bu yargıya kanıt niteliğinde ele alınmıştır.

Barok ve Rokoko resimleri içerisinde böcek figürlerinin, daha çok natürmort kompozisyonlarda ön plana çıktığı ayrıca bu dönemlerde basılan entomoloji kitaplarındaki böcek betimlemelerinin de sanatsal bir değer taşıdığı görülmüştür. Maria Sibylla Merian'ın, 1705 yılında yayımlanan *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* isimli eseri bu yargıyı destekler nitelikte örneklerle eser metninde yerini almaktadır. Ayrıca Empresyonizm, Post-Empresyonizm, Ön Raffaelloocular, Sembolizm, Art Nouveau, Sürrealizm ve Pop-Art akımları bünyesinde estetik bir nesneye dönüşümü ele alınmıştır. Özellikle Sürrealist anlayışla ortaya konulan kompozisyonlarda böcek imgelerine dair zengin örneklerle karşılaşmaktadır. Akıl ve mantığın bir kenara itildiği bu anlayışla oluşturulan eserlerde, pek çok böcek türüne ait izlerle karşılaşmaktadır. Bu böcek türleri arasından peygamberdeveleri, bu anlayışın baş kahramanı olarak nitelendirilebilir. Farklı kültür mitolojilerinde ayrı yerlere sahip olan bu kanatlı böcek türü aynı anda hem büyüleyici ve tanrısal hem de şeytani ve yıkıcı olarak da nitelendirilir. Picasso, Max Ernst, Joan Miro ve Andre Mason'un eserlerinde peygamber develeri dikkat çekici bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Peygamberdevelerinin yanı sıra, karınca, kelebek, arı, çekirge, tırtıl gibi böcek türleri de bu anlayış içerisinde yer alır.

Minyatürler, Türk resminde batılı öncesi sanat çalışmalarının ilk örnekleridir. Dolayısıyla böcek formlarının Türk resmine ilk yansımalarını tespit etmek için minyatür örneklerine bakmak gerekmektedir. Türk-İslam minyatürleri içinde, Türk kültürünün önemli bir geleneği olan avlanma etkinliklerinden dolayı pek çok hayvan figürü yer almaktadır. Fakat bu böcek formlarının minyatürlere ilk yansıması, elde edilen veriler ışığında, yazarı belli olmayan *Ahval-i Kıyamet* isimli eserde görülmektedir. Bu eserde, *Cehennem Tasvirleri* adı altında, İslam inancının etkisiyle tasvir edilen böcek betimlemeleri vardır. Dolayısıyla bu eser, Türk resim sanatı içerisinde böcek tasvirlerini bünyesinde barındıran ilk eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk resminin Batılı tarzdaki ilk örneklerinin Batılılaşma dönemi ile özellikle asker ressamıyla Tanzimat Dönemi'nden sonra başladığı bilinmektedir. Bu kapsamda böcek formlarına bakılacak olduğunda tatmin edici örnekler ile karşılaşmamaktadır. Özellikle

kır ve orman gibi manzara resimleri yapan asker ressamılar içinden yalnızca Hüseyin Zekai Paşa'nın *Papağan* isimli bir eserinde tasvir edilen bir kelebek formu görülmektedir. Manzara resminin ön planda tutulduğu bu ressamların eserlerinde, devam eden dönemlerde, çoğunluğu Sanayi-i Nefise Mektebi'nin öğrencilerinden oluşan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti sanatçılarının eserlerinde ve 1914 Kuşağı sanatçılarının eserleri de dahil, böcek formlarının varlığına dair izlere rastlanılamamaktadır.

Türk resim sanatında böcek formlarının estetik bir nesne ya da imgeye dönüşümü ele alınırken, çoğunlukla yakın zamanda kaybettiğimiz ve günümüz sanatçılarının eserleri ön planda tutulmuştur. Kronolojik bir sıra içerisinde Cihat Burak'ın eserleri ile başlanmış, ardından toplumcu gerçekçi sanat eserleriyle tanınan Mümtaz Yener'in eserleri ele alınmıştır. Yener'in resimleri, konu kapsamında araştırmaya değerli örnekler sunmaktadır. Onun resimlerinde yer alan böcekler genellikle karıncalardır. Eserlerinde dolaşan karıncaların sayısı o kadar çoktur ki sanatçının *Karınca* lakabını almasına bile neden olmuştur. İlk çağ uygarlıkları ve Avrupa örnekleri ile kıyaslandığında inanç sistemlerinin etkileri yerini Yener'in resimlerinde politik bir anlayışa bırakır. Mümtaz Yener'in resimleri ile Yüksel Arslan'ın eserleri, toplumu eleştiren politik bir anlayış sebebiyle ortak bir paydada buluşmaktadır. Yener'in karıncaları, Arslan'ın resimlerinde daha çok sinek formlarına dönüşmektedir. Arslan'ın resimlerinde sineği yanı sıra farklı böcek tasvirleri de içerdiği görülür.

Utku Varlık'ın düşsel bir tema etrafında şekillenen kompozisyonlarında doğaya ait pek çok form vardır. Sanatçının, anlamlandırması onları özümlemesi oldukça güç eserleri içinde böcekler, doğanın bir unsuru olarak yerini almaktadır. Resimlerinde doğaya ait unsurlara sıkça yer veren bir diğer isim de Muzaffer Akyol'dur. Eserlerinde mitolojik birer öge olarak betimlediği salyangozlar konu kapsamında dikkat çekmektedir. Bünyamin Balamir'in kelebekleri ise fantastik soyutlama tarzındaki resimlerinde sıklıkla yer verdiği böceklerdir.

Türk resminde böcek denince akla ilk gelen isim şüphesiz Ergin İnan'dır. Neredeyse hayatının tamamını oluşturan böcekler, kompozisyonlarının birer parçası haline dönüşmüş ve dönüşmeye devam etmektedir. Eserlerinde böcek tasvirlerinin yanı sıra gerçek böcekler de kompozisyonlarında birer nesneye dönüşmektedir.

Selma Gürbüz'ün düşsel formlar ve büyü sembollerini fantastik ve kendine has bir üslupla resmettiği kompozisyonlarında çeşitli böcek formları görülmektedir. Bu formlar Gürbüz'ün resimlerinde yeni anlamlar yaratarak birer sembol haline gelmektedir.

Bu araştırma metninde, böceklerin, plastik sanatlar ve kültürel entomoloji açısından sanata yansımaları konu edilmiştir. Sanatın ilk izlerinin atıldığı tarih öncesi çağlardan itibaren günümüze kadar olan süreç içerisinde böcek kavramının, insan ile etkileşimi üzerinden, estetik bir nesneye dönüşerek sanatta yer edinme sürecinin aydınlatılması amaçlanmaktadır. Toplumlar arasında sahip olduğu anlamlar ve kullanılış amacı sorgulanarak, elde edilen bulgular referanslar ile cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma ağırlıklı olarak Avrupa ve Türk resmi üzerine yoğunlaşmış, bu sürecin anlamlandırılabilmesi için böceğin ilk izlerine rastlanılan tarih ötesi çağlara ve antik uygarlıklara da değinilmiştir.

Resim sanatında böcek imgesi araştırılırken, resmi ve özel pek çok koleksiyondan kaynak taraması yapılmıştır. Eser künyeleri, sanatçı adı, eser adı, yapım yılı, tarih, teknik ve bulunduğu koleksiyona ait bilgiler ışığında oluşturulmuştur.

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BÖCEK İMGESİ

Paleolitik Çağ'da (M.Ö. 40000-10000), ilk insanların ortaya çıkmasıyla birlikte sanatın doğuşunun da ilk adımları atılmıştır. Bu dönemde hayvanların esin kaynağı olduğu mağara resimleri ve küçük heykelcikler sanatın ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle resim sanatında böcek figürlerinin kullanılması da bu döneme kadar dayanmaktadır. Böcek figürlerinin sanata dahil olması neredeyse sanatın doğuşuyla eş zamanlıdır. Bu dönem sanatının asıl kaynaklarını, dünya ırklarının efsaneleri ve halk bilimi oluşturmaktadır. Sanata ilham olan, sanatı bireysel kılan ve kabile üyeleri arasında anlatılan bu efsanelerde çeşitli böcek isimlerinin geçtiği bilinmektedir. Bu hikâyeler aynı zamanda bölge halkının kültür, gelenek ve inançlarını da yansıtmaktadır. Günümüzde hâlâ bu sözlü geleneği devam ettiren kabilelerin olması halk mirasının canlı kalmasını sağlamaktadır. Bu sayede kullanılan sayısız motif ve desenlerin yorumlanması da kolaylaşmıştır. Ayrıca sanatın toplumsal yapı üzerindeki gelişiminde doğanın bir unsuru olan böceklerin de rol aldığı gözler önüne serilmektedir. “Sanat konusunu doğadan ve yaşamdan aldığı için üretilen her sanat yapıtı toplumsal kökenli estetik bir nesnedir.” (Ersoy, 2010:17).

Böceklerle ilgili en eski örneklerin bir kısmı İngiliz edebiyatından tercüme edilen eski İbranice yazılarda bulunmaktadır. Bu İbranice yazıların *Septuagint* versiyonunda, MÖ 1500'lerde bir olay anlatıldığından ve bu olayda çok sayıda böcek isminin geçtiğinden bahsedilmektedir. Sözü edilen böcekler içinde özellikle karınca, arı, pire, sinek, çekirge ve güve yer almaktadır (Frost, 1937).

Böcek figürlerinin de asıl kaynakları için, görsel kaynaklardan ziyade sözlü ve yazılı kaynaklara bakmak gerekmektedir. Devam eden süreç içerisinde böceklerin birçok uygarlık ve ırk hikâyelerinde yer aldığından bahsetmek mümkündür. Kimi hikâyelerde bahsedilen bu böcek türleri kutsal olarak nitelendirilmiş, kimilerinde bir hikâye ya da resim içinde öne çıkan bir metafor, kimilerinde de bir totem malzemesi olarak kullanılmıştır. Bunun en iyi örneğini yusufçuklarla anlatmak mümkündür. Romanya geleneğinde yusufçukların kara büyü ve kötülüğü simgelediğine inanılırken, Japonya'da ise yusufçukların çok sevilen ve saygı duyulan yaratıklar olduğu söylenmektedir (Cabral, 2019).

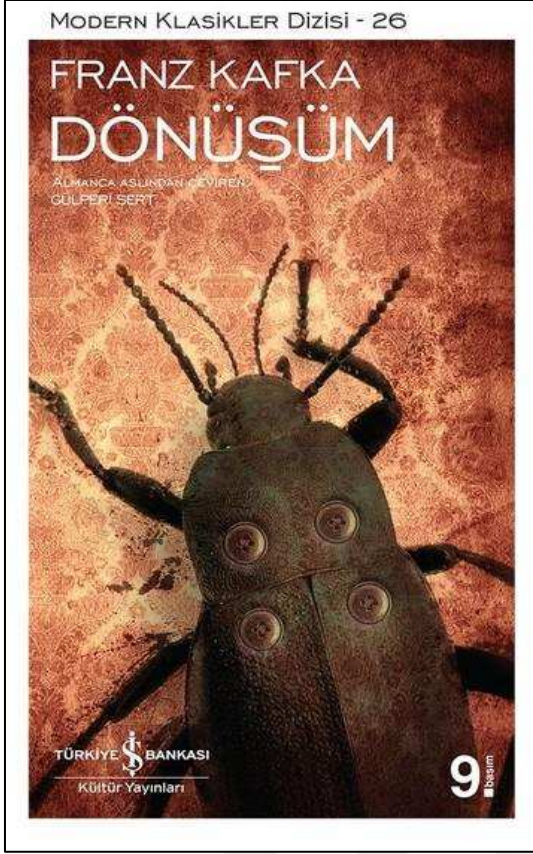
Böceklerin anlamları bütün kabile, uygarlık ya da ırk nesillerinde aynı anlama gelmemektedir. Anlamları, içinde bulunduğu toplumun yaşadığı coğrafyaya, geleneklerine

ve inanç biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir. Yusufçuklar da birçok milletin kültüründe yer alan efsanevi böceklerdir. Bu sebeple toplumların yaşam biçimleri ve inandıkları değerler, yusufçuk ve benzeri böceklerin kültürlere göre farklı anlam ve işlevlerde kullanıldığını göstermektedir.

Böcekler günümüz kültüründe de kendilerine önemli bir yer edinmiştir. Fark edilmese de günlük yaşamda böcek figürleriyle karşılaşmaktadır. Burada bahsedilen gerçek bir böcek formu değildir. Modernizmin de etkisiyle, günümüz kültüründe böcekler birçok alanda kullanılmaktadır. Çeşitli spor takımları, konfeksiyon firmaları ve kurum amblemlerinde ve Antik Çağ uygarlıkları döneminde takı ve ziynet eşyalarında kullanılan böcekler figürleri, günümüzde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Kronolojik olarak bakılmaksızın böcekler, farklı sanat alanı ve anlayışına sahip sanatçıları da etkilemiştir. Edebiyat, sinema, heykel, konstrüksiyon gibi farklı alanlarda da böceklerle karşılaşmaktadır. Yine yukarıda bahsettiğimiz gibi burada da böcek, türüne ve kullanım amacına göre farklılıklar göstermektedir. Sanatçının yarattığı eserin manifestosu içinde kendini şekillendirmektedir. Bu şekillenme sonrasında bazen bir imge bazen de bir metafor olarak, kimi zamanda gerçek, devasa bir böcek olarak ortaya çıkmaktadır.

Edebiyattaki en önemli örneği, şüphesiz Franz Kafka'nın *Dönüşüm* adlı eseridir. Kafka, *Dönüşüm*'de bahsettiği böceği bir metafor olarak okuyucuya sunmaktadır. Roman, Gregor Samsa'nın dönüşümü ile başlamakta ve aynı zamanda okuyucuyla ilk buluştuğu sahne olarak karşımıza çıkmaktadır. Gregor Samsa, uyandığında bir tuhaflık olduğunu hissetse de bu duruma bir anlam verememektedir. Ne olduğunu anlamaya çalışırken birden bir böceğe dönüştüğünü fark etmesiyle olaylar gelişmeye başlar. Aslında Gregor var olan bir şeye, insanken hayvana dönüşmemiş, sadece Kafka'nın devasa bir böcek olarak tanımlayabileceği, belirsiz bir eşkâle dönüşmüştür.

Gregor Samsa'nın dönüştüğü böcek, okuyucuda hamam böceği imgesi olarak gezinmektedir. Aslında Kafka'nın kitabı için yayımcısına söylediği ilk şey, "Lütfen kapağına hamam böceği gibi bir şey çizmeyin." olmuştur (Yazıcı, 2017).

Görsel 1: Franz Kafka, *Dönüşüm*, İş Bankası Yayınları, 2013.

Gregor Samsa'nın böceğe dönüşmesi, hem kendi içinde hem de ailesinde birtakım duygu ve davranış karmaşasına yol açmaktadır. İlk başlarda ev içerisinde yaşanan panik hali sonrasında yerini nefret ve dışlanmaya bırakmaktadır. Hâlbuki Gregor Samsa'nın panik olmasının asıl nedeni, böceğe dönüştüğü için değil, işe geç kalacağı içindir. Hikâyenin asıl kısmı da burasıdır. Sıkıntıların, ailevi sorunların -ki aile burada toplumu da temsil eder- parasızlığın orta sınıf bir genci getirdiği nokta, insan olmaktan çıkan kişinin bu olağanüstü durumu bile göz ardı ettiği bir yabancılaşmayı yansıtmaktadır. Aile bireylerinin Gregor'a olan tutumunun gün geçtikçe kötüye gitmesi, ailesi için çalışan genç bir birey için daha kötü bir durumdur. Bu duruma karşın Gregor Samsa, aile bireylerine kendini kabul ettirmeye çalışmaktadır. Kafka, *Dönüşüm* adlı öyküsünde, böcek metaforu üzerinden eleştirel bir üslupla aslında toplum çözümlemesi yapmaktadır. Gregor Samsa toplumda ve aile içinde dışlanmasını, ezilmesini, aile bireyleri tarafından aşağılanmasını böcek metaforu üzerinden okuyucuya hissettirmektedir.

Kinetik sanat anlayışının öncülerinden Alexander Calder'in bazı heykellerinde bu imgelerden bahsetmek mümkündür. Calder, kinetik sanat içerisinde bazı gelenekleri yok sayarak kendine has bir üslup ortaya koymuştur. Yapıtlarını hareketli ve durağan olarak ikiye ayırmaktadır. Durağan heykelleri, ilkel insana benzer yaratıkları, maden kanatlı ve çelik antenli dev böcekleri çağrıştırmaktadır. İlk çalışmalarında tek bir çizgiyle hareket vermeye çalışmış ve özellikle sirklerden etkilenerek hayvanları, akrobatları ve palyaçoları işlemiştir.

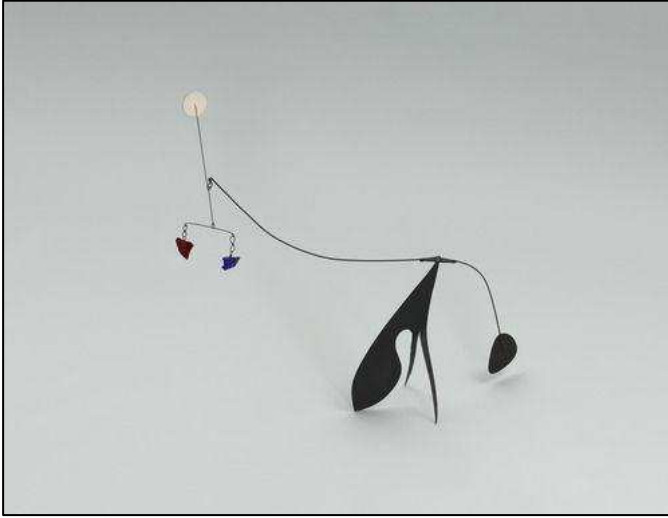

Görsel 2: Alexander Calder, *Blunt-Tail Dog (Animobile)*, 1970. <http://sunnyvaletobaddeck.blogspot.com/2013/08/day-20-art-museums-in-muskegon-grand.html> (17.05.2020)

Calder'in hayvan figürlerine olan ilgisi, *Animobile*leri üretmesini sağlamıştır. Bu eserler, kinetik sanatın öncü örnekleri arasına girmektedir. Alexander Calder'in *Flamingo* adlı dev heykeli, özellikle öne çıkan eserler arasındadır. Bu heykel, çelik ve camdan yapılmış ve çevresindeki mimarisiyle belli tasarım ilkelerini paylaşmıştır. Adı *Flamingo* olsa da izleyiciye dev bir böcek figürünü anımsatmaktadır.

Görsel 3: Alexander Calder, *Flamingo*, 1974.
<https://www.flickr.com/photos/gautsche/44615177805> (17.05.2020)

Görsel 4: Alexander Calder, *Glassy Insect*, 1953.
<http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/contemporary-art-evening-auction-119020/lot.8.html> (17.05.2020)

Diğer bir yandan böcekler, sinema alanında da birçok filme ilham kaynağı olmuştur. Bu filmler daha çok korku, gerilim, fantastik ve bilim kurgu türündedir. Sinema tarihi içinde ana temalarını böceklerin oluşturduğu farklı türlerde çok sayıda film üretilmiş ve üreilmeye devam edilmiştir. Neredeyse filmlerin ana karakteri haline gelen bu böcekler, genellikle yaratık ya da canavar olarak nitelendirilmektedir. Özellikle korku-gerilim türünde üretilen filmlerdeki böcek türlerinin ortak özellikleri vardır. Bu böcekler genelde karşılarındaki insanları bilinçsiz bir şekilde yok etmektedir ve onlarla uzlaşmanın pek imkânı yoktur.

Soğuk savaşın hüküm sürdüğü, 1940-50’li yıllarda ABD halkı dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı paranoya ve şüpheyeye açık bir ruh hali içerisine girmiştir. Buna paralel olarak da filmler hayli düşük bütçeyle üretilmeye başlanmıştır. Bu amaçla yeni film türlerinin ilk adımları atılmaya başlanmıştır.

Görsel **5:** Jack Arnold, *Tarantula*, 1955.
https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_Yiyen_%C3%96r%C3%BCmcek
(17.05.2020)

1955 yapımı olan *Tarantula* filmi, toplumdaki bu paranoyanın bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Yönetmenliğini Jack Arnold’un yaptığı korku türündeki filmde, radyasyona maruz kalarak devleşen bir tarantulanın hikâyesi anlatılmaktadır. Yönetmenliğini Irwin Allen’in yaptığı, 1978 yılına ait olan Amerikan korku filmi *Swarm* ise, dev bir arı sürüsünün Amerikan sahil kasabasını istila etmesini konu almaktadır. Sessiz, sakin bir hayatları olan kasaba sakinlerinin bu ani arı saldırısı karşısında gösterdikleri çabayla olaylar seyretmektedir. 1970’li yıllarda popüler hale gelen felaket filmleri arasında *Swarm* da yerini almıştır.

1999 yapımı *The Mummy* filmi, gizem- macera türüne aittir. Filmde, Antik Mısır Uygarlığı’nda kutsal kabul edilen ve scarabe olarak bilinen bok böcekleri yer almaktadır. Diğer örneklerin aksine bu filmin ana konusu, böcekler değildir. Filmde, antik bir şehri arayan iki kardeşin hikâyesi anlatılmaktadır. Birkaç sahnede bok böcekleri görülmektedir

(Görsel 6). Yine bu sahnelerde, bok böcekleri insanlara zarar veren yaratıklar olarak izleyiciye yansıtılmaktadır.

Görsel 6: Stephen Sommers, *The Mummy* Filminden Bir Sahne. <http://daddygrogard.blogspot.com/2010/03/film-friday-mummy-best-d-film-ever.html> (17.05.2020)

Korku-gerilim türünde böceklerle ilgili benzer birçok film bulunmaktadır. Bu tarz filmlerde böcekler itibarsız, kötü hayvanlar olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu türlerin yanı sıra, fantastik süper kahraman filmlerinde de böcek örnekleri görülmektedir. Diğer filmlerin aksine buradaki böcek figürü, insanlara zarar veren bir canavar olarak değil, hikâyenin kahramanının özel güçlerini kazanmasını sağlayan bir varlık olarak gösterilmektedir. Bu türün popüler ilk örneklerinden biri *Spider-Man*'dır. *Spider-Man* karakterinin hayata geçmesi, fantastik sinema türünün çok öncesine dayanmaktadır. Marwel Comics çalışanı, Stan Lee tarafından, 1962 yılında bir çizgi roman karakteri olarak yaratılmış ve daha sonraki yıllarda sinemaya uyarlanmıştır. Günümüz çocuk çizgi filmlerinde de böcekler özel yere sahiptir, kuşkusuz *Arı Maya* popüler çizgi filmi olarak ilk akla gelendir ve arılar ile çok çeşitli böcek türlerini içerir. Popüler olarak böcek konulu bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Görsel 7: Stan Lee, *The Amazing Spider-Man*, 1963. <https://www.amazon.com/Amazing-Spider-Man-Omnibus-Vol/dp/1302919377> (08.12.2020)

1.1. Din ve İnanış Algısında Böcek Figürü

Tarih boyunca dünya üzerinde birçok din ortaya çıkmıştır. Bu dinler, çeşitli uygarlık ve toplumlar tarafından benimsenmiştir. Antik Çağlardan itibaren bütün insan toplulukları zaman içerisinde, bulundukları coğrafyanın ve yaşam biçimlerinin de etkisinde kalarak birtakım değerler geliştirmiştir. Bu değerlerde, çoğu zaman bir Tanrı inancı olsa da durum her zaman böyle olmamıştır. Göçebe kültürüne ait prehistorik dönem insanların uzun yıllar boyunca bir dine mensup olmadıkları ve din kavramının ancak insanların yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıktığı bilinmektedir. Yerleşik hayatla birlikte gelişmeye başlayan kültürel ilerleme, insanların bilinmeyene karşı duyduğu merakla, onların düşünme ve sorgulamaya daha fazla zaman ayırmalarını sağlamıştır. İlk defa doğa olaylarını anlamlandırmaya çalışmışlardır. Böylelikle din kavramı yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanlar bolluk ve bereket için birtakım tören ve ayinler düzenlemiştir. Bu tören ve ayinlerde, küçük boyutlu Ana Tanrıça ve hayvan figürleri kullanmışlardır.

MÖ dört binli yılların ortalarında, Mezopotamya topraklarında ortaya çıkan Sümerler ile birlikte Ana Tanrıça inancı yerini, çok tanrılı dinlere bırakmıştır. Çok tanrılı inanç sistemine bağlı olan Aztek, Maya ve Mısır uygarlıklarında böcekler tanrılaştırılmıştır. Doğa olayları da tanrı ve tanrıçalarla eşleştirilerek anlamlandırılmıştır. Böcekler, zaman içerisinde farklı işlevlerde kullanılmıştır. Bazen yaratıcı bir güç olarak simgelenirken bazen de bereketi simgeleyen bir figür olarak kullanılmıştır (İren, 2017). Tek tanrılı dinlerde ise böceklerin daha çok besin olarak kullanılmasıyla ilgili bilgilere yer verilmektedir.

1.1.1. Kutsal Kitaplarda İsmi Geçen Böcekler

Dünyanın yaratılışından günümüze kadar ve günümüzden kıyamete kadar, Tanrı tarafından bazı peygamberlere toplamda dört adet kutsal kitap gönderilmiştir. Kutsal kitaplardaki bazı hikâyelerde birçok hayvanın adı geçmektedir. Bu hayvan ifadeleri genellikle imge ya da metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşımıza çıkan bu hayvan isimleri içerisinde çeşitli böcek türlerinin de olduğunu bilinmektedir. Yine aynı şekilde, karşılaştığımız arı, örümcek, karınca, yusufçuk, sinek, kelebek, bit, kene ve sivrisinek gibi böcek türlerinin de isimlerinin altında gizli ve derin bir anlam olduğu söylenebilir.

Kur'an-ı Kerîm'de geçen bazı sûreler, konu bakımından isimlerini böceklerden almıştır. Bu sûreler, *Kur'an*'ın ikinci sûresi *Bakara*, on altıncı sûresi *Nahl*, yirmi yedinci sûresi *Neml*, yirmi dokuzuncu sûresi *Ankebût* sûreleridir. Bazen de *Kur'an*'da, hayvanlardan elde ettiğimiz bal gibi gıdalar yer almaktadır. Böceklerin *Kur'an*'da ismen kaç defa zikredildiğini, alfabetik sıraya göre şöyle bir tespitte bulunmak mümkündür:

Kur'an'da Alak (siyah-kırmızı renkli sülük) 6, Ankebût (örümcek) 2, Arda (bir tür kurtçuk) 1, 52 Baûd (sivrisinek) 1, Cerâd (çekirge) 2, Ferâşe (kelebek) 1, Kummal (bitler) 1, Nahl (bal arısı) 1, Neml (karınca) 3, Zerr (küçük ve kırmızı karınca) 6 ve Zubâb (kara sinek) 2 defa geçmektedir.¹

“Rabbin bal arısına vahyetti: Dağlarda, ağaçlarda ve onların kurdukları çardaklarda kendine evler edin.” (Nahl, 16: 68). “Allah'ın dışında başka veliler edinenlerin örneği, kendine ev edinen örümcek örneğine benzer. Gerçek şu ki, evlerin en dayanıksız olanı

¹ Hayvanlarla ilgili bu sayılar için bkz. Muhammed Fuat Abdulbakî, *el-Mu'cemu'l-Mufehresli'Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dârulhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1945, isimlerle ilgili maddeler. Ayrıca Ali Akpınar, bu isimlerden bazılarını eserinde grafikler halinde göstermiştir. Bkz. Ali Akpınar, *Kur'ân Coğrafyası*, Fecr Yayınevi, Ankara 2002, ss. 54, 55.

örümcek evidir; bir bilselerdi.” (Ankebut, 29:41). “Nihayet karınca vadisine geldiklerinde, bir dişi karınca dedi ki: "Ey karınca topluluğu, kendi yuvalarınıza girin, Süleyman ve orduları, farkında olmaksızın sizi kırıp geçmesin.” (Neml, 27: 18). “Şüphesiz Allah, bir sivrisineği de ondan üstün olanı da, (herhangi bir şeyi) örnek vermektan çekinmez. Böylece iman edenler, kuşkusuz bunun Rablerinden gelen bir gerçek olduğunu bilirler; inkar edenler ise, "Allah, bu örnekle neyi amaçlamış?" derler. (Oysa Allah,) Bununla birçoğunu saptırır, birçoğunu da hidayete erdirir. Ancak O, fasıklardan başkasını saptırmaz.” (Bakara, 2: 26). “Gözleri 'zillet ve dehşetten düşmüş olarak, sanki yayılan çekirgeler gibi kabirlerinden çıkarlar.” (Kamer, 54: 7). “Bunun üzerine, ayrı ayrı mucizeler (ayetler) olarak üzerlerine tufan, çekirge, buğday güvesi, kurbağa ve kan musallat kıldık. Yine büyüklük tasladılar ve suçlu günahkâr bir kavim oldular.” (A’raf, 7: 133). “Ey insanlar, (size) bir örnek verildi; şimdi onu dinleyin. Sizin, Allah'ın dışında tapmakta olduklarınız -hepsi bunun için bir araya gelseler dahi- gerçekten bir sinek bile yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapacak olsa, bunu da ondan geri alamazlar. İsteyen de güçsüz, istenen de.” (Hac, 22: 73). “O gün insanlar yayılmış kelekler gibi olurlar.” (Kari’a, 101: 7).

Böcek figürlerinin yanında, *Kur’an*’da fazla bilgi olmamasına rağmen, Nemrut ile ilgili efsanelerde sivrisinek geçmektedir. Nemrut, tarihin en zalim hükümdarlarından birisidir. Nemrut’un total bir sivrisinek yüzünden bütün huzuru kaçırmıştır. Sivrisineğin Tanrı tarafından yollandığı bilinmektedir. Bütün saray sineği yakalamak için seferber olmuş, fakat başarılı olunamamıştır. Bu yüzden Nemrut’un gözüne günlerce uyku girmemiştir. Total sinek, Nemrut’un burnundan girerek beynini kemirmeye başlar. Nemrut başının ağrısından kurtulmak için, keçeden yaptırdığı tokmaklarla başına vurdurmaya başlar. İzdırabı geçmeyince bu sefer tahta tokmaklarla emrindekilere başına vurmalarını emreder ve ızdırap içinde can verir.

Tevrat’ta da birçok böcek ismi geçmektedir. *Kur’an*’a göre daha çok yiyecek olarak tüketilmesiyle ilgili açıklamalarda böceklerden bahsedilmiştir. *Kur’an*’da yiyecek olarak tüketilmesiyle ilgili sadece çekirgelerden bahsedilmektedir. Hadislerden birinde Hz. Muhammed’in çekirgeler için, “Onlar Allah’ın en kalabalık ordularıdır. Onu ne yerim ne de haram kılarım.” rivayet edilmektedir. *Tevrat*’ta ise böceklerin yiyecek olarak tüketilmesiyle ilgili şu ifadeler kullanılmıştır:

Dört ayaklı ve kanatlı böceklerin hepsi sizin için iğrençtir. Ama dört ayaklı ve kanatlı olup ayaklarını sıçramak için kullanan bazılarının etini yiyebilirsiniz. Şunları yiyeceksiniz: Bütün çekirge türleri, küçük çekirge,

cırcırböceği, ağustos böceği. Öbür dört ayaklı, kanatlı böceklerin hepsi sizin için iğrenç sayılır. (Levililer, 11: 18-23)

“Bütün kanatlı böcekler sizin için kirli sayılır. Hiçbirini yemeyeceksiniz.” (Yasa’nın Tekrarı, 14: 18) “Ey tembel kişi, git, karıncalara bak, Onların yaşamından bilgelik öğren.” (Süleyman’ın Özdeyişler, 6: 6) “Karıncalar güçlü olmayan bir topluluktur, ama yiyeceklerini yazdan biriktirirler.” (Süleyman’ın Özdeyişler, 30: 25)

1.1.2. Diğer İnanış Biçimlerinde Böcek Figürü

İnanç biçimleri ve böcek figürleri ilişkisi incelenirken Antik Mısır uygarlığı, doğrudan ön plana çıkmaktadır. Antik Mısır dini, ilhamını doğadan almış ve bok böcekleri bu ilhamın en belirgin simgelerinden biri haline gelmiştir. Bunun sebebi ise, arka ayaklarıyla iterek götürdüğü, kendi bedeninden çok daha büyük olan dışkı parçası üzerine yumurtalarını bırakmasıdır.

Bazı bok böceği türlerinin değişik davranış ve yuva yapma biçimleri, Mısırlıların da bok böceklerine karşı karmaşık bir simgecilik oluşturmalarına neden olmuştur. Kronolojik olarak, *Scarabeus*, *Gymopleurs*, *Copris* ve *Catharsius* türündeki bok böcekleri, Antik Mısır mitolojisinde kendilerine göze çarpan ve önemli bir rol bulmuştur. Antik Mısırlılar, bok böceklerini yaşamın, ölümsüzlüğün ve var oluşun simgesi olarak nitelendirmiştir. Onlara göre, güneşin evreleri aynı zamanda yaşamın evrelerini de yansıtmıştır. Bok böceklerinin üreme biçimleri de bunlara benzetilmiştir. Dışkı topunun içine bıraktıkları yumurtanın, önce larva, pupa ve yeni bir bok böceğine dönüşümünü güneşin her gün yeniden doğmasına benzetmişlerdir. Gün doğumunu doğumla ilişkilendiren Mısırlılar, gün batımına da ölüm demişlerdir. Batan güneşin de aynı bok böceği gibi toprak altında doğuya doğru giderken başkalaşım geçirdiğine ve ertesi gün güneşin, topraktan güneş tanrısı Kheper olarak doğduğuna inanmışlar ve bunu yeni bir yaşamın vaadi olarak kabul etmişlerdir (Mythphile, 2019; Teichrib, 1985).

Antik Mısır uygarlığının kült sembolü haline gelen bok böceği, daha sonraları başka uygarlıklar tarafından aynı derecede olmasa da benimsenmiştir. Bu, Mısır ölümünden sonra hayat mesajlarının bileşimlerini, ölümler diyarındaki yargılanma sırasındaki dengenin

koruyucusuna ya da güneş tanrısı simgeciliğine dahil ettirmeden, temelde, bok böceğini, iyi şans muskası olarak işlev görür hale getirmişlerdir (Ratchliffe, 2006).

Aztekler ve Avustralyalı Aborjinler, bok böceklerini daha farklı bir işlevde kullanmışlardır. Avustralyalı Aborjinler, bok böceklerini totem malzemesi haline getirerek özel ayinlerde törenin bir parçası olarak yemişlerdir. Ayrıca böceğin daha sonraları yiyecek olarak tüketilmesi amacıyla sayılarının azalması tehlikesi oluşacağından totem hayvanı yemedikleri de bilinmektedir. Bazı Kızılderili kabilelerinde de böceklerin boyutlarıyla doğru orantılı özel güçlerin, onların yenmesiyle kazanılacağı inancı hâkim olmuştur. Kızılderili yerlilerinin bu sebepten dolayı, herkül böceği, gergedan böceği ve sentaur böceklerini yedikleri tahmin edilmektedir. Aztekler’de bok böcekleri, kehanet amacıyla kullanılmıştır. Yere çizdikleri haçın ortasına koydukları örümceğe benzettikleri parlak ve kırmızı renkli bok böceğinin üzerine tükürerek kaçmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bok böceği, kuzeye doğru kaçtığına hedefin öleceğine, başka bir yöne kaçarsa hedefin yaşayacağına inanmışlardır (Ratchliffe, 2006). Bok böceklerini dinsel bir sembol haline getiren bu uygarlık ve kabilelerde aynı zamanda kınkanatlıların tıbbi güçlerinin olduğu inancı da hâkim olmuştur. Kötü büyülere karşı koruduklarına inanılan muskalar ve afrodizyak içerikli iksir yapımlarında, yine böceği kullanmışlardır. Bu şekilde kullanılan afrodizyak içerikli ilaçların günümüzde kullanıldığı bilinmektedir.

Mayıs böceği *Melolontha vulgaris* geçmişte halk hekimliğinde yaygın olarak kullanılmıştır. Larvalarından elde edilen yağ, romatizma tedavisinde olduğu kadar, sıyrıklarda ve diğer yaralarda ilaç olarak kullanılmaktaydı. Şarapta bekletilmiş erginlerinin ise, kansızlığın tedavisinde faydalı olduğu sanılıyordu. Yılın ilk mayıs böceğinin kafasının ısırlarak koparılmasının, on iki ay boyunca, yüksek ateşe karşı iyi geldiğine, ezilmiş mayıs böceklerinin, sara hastalığının tedavisinde faydalı olduğuna inanılıyordu (Dolayman, 2015: 217).

Antik Meksika uygarlıklarında da böceklerin çeşitli konum ve işlevlerde kullanıldığı bilinmektedir. Bu uygarlıklarda, böcek formuna bürünmüş çeşitli tanrı ve tanrıça figürlerine rastlanmaktadır. Bu bağlamda, Mayalar ve Aztekler ön plana çıkmaktadır. Mayalarda çok tanrılı din inancı hâkim olmuş ve doğa tanrılarını ön planda tutmuşlardır. Tanrıça ve tanrılar tek bir hayvanla değil, birden fazla hayvanla ilişkilendirilerek melez bir varlık haline getirilmiştir. Mayalar, sadece hayvanları değil, hayati öneme sahip yiyecekleri de ilahlaştırmıştır. Örneğin; dini ayinlerde tükettikleri içeceklerde kullandıkları bal da

ilahlaştırılmıştır. Balı üreten ve Mayalar için kutsal bir gıda haline getiren bal arılarını da tanrılarla özdeşleştirmişlerdir. Mayaların bal toplayıcıları, yani arı tanrısı *Muzem Gab*'dir. Mayalar, bal toplayıcı tanrılarının kurban törenleri için kutsal balı üreten yerli, iğnesiz arı topluluklarını gözettiğine inanmışlardır. Arıların çalışmasıyla çiçeklerin ve birçok bitki türünün dünyanın her yerine yayılması nedeniyle onları dünyanın yaratıcıları olarak nitelendirmişlerdir. Günümüzde bu varlıkların Coba şehri kalıntıları arasında yaşadığına inanılmakta ve onlara yiyecek, içecek ve mum olarak kurbanlar sunulmaktadır (Owusu, 2004). Ayrıca, maya mitolojisinde bok böceklerine de yer verilmiştir. Mayalar'ın yurdunun İspanyollarca işgalinden sonraki iki yüzyıl sırasında, Yucatan'da kaleme alınmış Maya elyazmaları olan *Chilam Balam* adlı eserde bok böceklerine rastlanmıştır.

Mayalarda olduğu gibi Aztek Uygarlığı'nda da doğa tanrı ilişkisi ön planda olmuştur. Doğanın onlara verdiği her şey, Aztekler için çok kıymetlidir. Maya Uygarlığı'nda ilahlaştırılmış bal arıları, Aztek Uygarlığı'nda yerini kelebeklere bırakmıştır. Yine burada da tanrılarının tek bir hayvanla ilişkilendirilmesiyle sınırlı kalınmamış, ilahlaştırılmış melezlik kavramı devam etmiştir. Kelebekler, Aztekler için zengin ve sulak bitki âleminin bir simgesi olmuştur. İnsanların öldükten sonra yeryüzüne geri döndüklerine ve bu geri dönüşün kelebekler aracılığıyla olduğuna inanmışlardır. Kelebeğin bu şaşırtıcı değişimi, onu metamorfozun bir simgesi haline getirmektedir. İlkel halk da bu simgeyi yaşamdan ölüme geçişin bir simgesi olarak görmüştür. Bu yüzden kelebeklere ayrıca özen göstermişlerdir (Owusu, 2004).

Çok tanrılı bir din olan Şamanizm'de de böceklerden bahsedilmektedir. Şamanlar, derin sezgi ve düş güçleri nedeniyle coşkunluğa kapıldıkları için kendilerinden geçtiklerine ve gizli âlemlerde dolaştıklarına inanırlar. Kendilerinden geçtikleri esnada ölümlerle, cinler, periler ve şeytanla ilişki kurarlar. Bu sayede, şamanların birçok ruha sahip oldukları düşüncesi oluşmaktadır. Bu ruhlar, genellikle hayvan biçiminde düşünülmektedir. Böceklerin de bu ruhlar içerisinde önemli yerlerinin olduğundan bahsedilmektedir.

Sonuç olarak böcekler, fiziki özellikleri ve insanlarla olan etkileşimleri açısından farklı uygarlık ve kabilelerde çeşitli işlev ve konumlarda kendilerine yer edinmişlerdir. Kimi zaman saygı gösterilip ilahlaştırılan bir tanrı ya da tanrıça olarak, kimi zamanda dini bir törenin bir unsuru olarak karşımıza çıkmıştır.

1.2. Antik Çağ Uygarlıklarında Böcekler

Antik Çağ uygarlıklarında böcek figürlerinin yer alması, din ve inanış biçimleriyle ilgilidir. Yerleşik bir şehir düzeni halinde yaşayan Antik Çağ uygarlıklarında, din ve sanat iç içe gelişmiştir. Sanat ve din, uzun yıllar boyunca birbirlerini etkileyerek gelişmeye devam etmiştir. Böcekler de sanat ve dinin ortak paydada bulunduğu noktalardan biridir.

Antik çağlardan günümüze kadar birçok farklı uygarlık ve kültürde böcek etkileri görülmektedir. Bahsedilen bu etkiler, yine din ve sanatın iç içe gelişmesinden kaynaklı oluşan izlerdir. Genellikle çok tanrılı din inancının hâkim olduğu uygarlıklarda örnekleri fazla olan böcek figürleri, ilk zamanlar sadece doğa olaylarını anlamlandırmak için kullanılmıştır. Sonraları din inancının olgunlaşmaya başlamasıyla, tören ve ayinlerde küçük heykelcikler olarak yerlerini almaya başlamışlardır. Bu açıdan bakıldığında, böceklerin din inancının olgunlaşmasındaki yeri de önemlidir.

Uygarlık tarihi içerisinde böcek figürleri, değerli taş, metal, kemik ve tekstil materyalleri gibi farklı malzemelerden yapılarak, nazarlık ve muska gibi inanç unsurları, mimari yapı unsurları, takı ve benzeri şekilde tinsel anlamlar yüklenerek karşımıza çıkmaktadır (Gökbel, 2018: 206-224). Antik Çağ uygarlıklarında böcek figürleri incelenirken Mısır ve Yunan uygarlıkları ön plana çıkmaktadır. Antik Mısırlıların kutsal bok böceği, Antik Yunanlıların ise Efes Arısı en iyi örneklerdendir.

Görsel 8: Üzerinde Scarabaeus yer alan Pektoral, M.Ö. 1292-1070, Mısır Walters Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir.
<https://std.anadolu.edu.tr/sites/std.anadolu.edu.tr/files/dergiler/SAYI15.pdf> (26.07.2020)

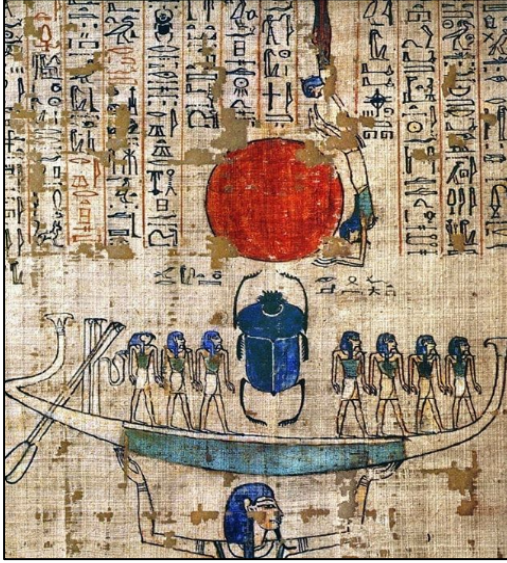
Görsel 9: *Bal Toplayan Kadın*, Mezolitik Kaya Resmi, İspanya Arana Mağarası, MÖ 8000 ila 6000 yılları arası. <https://www.planetbee.org/planet-bee-blog//the-sacred-bee-bees-in-caveman-times> (30.07.2021)

Antikçağ uygarlıklarından Mısır’da bok böceği (*Scarabaeus sacer*), kutsal sayılmıştır. Antik Mısır’da arı betimlemleri de vardır. Arıların yaşamsal önemi hem besin hem de bitkiler açısından gerekliliği keşfedilmiş ve mağara resimlerine dahil olmuştur, İspanya’daki Arana veya Örümcek Mağaları olarak adlandırılan mağaralardaki epipaleolitik döneme tarihlendirilen kaya resimlerinde bal toplama sahnesinde şematik olarak arılar tasvir edilmiştir. Ayrıca bu mağara resmi, Paleolitik Çağ’da insanların bal topladığının ve tükettiğinin de bir kanıtıdır.

Arana Mağarasında bal toplayan bir kadın figürü vardır. Kadın figürü çıplaktır ve arılardan korunmak için üzerinde herhangi bir şey yoktur. Bu durumun büyük bir cesaret gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, o dönemde de arıların inanç sistemleriyle bağlantılı olduğu düşünülebilir.

1.2.1. Antik Mısır Uygarlığı

Mısır, Antik Çağ'ın en büyük uygarlıklarından birisidir. Nil Nehri çevresinde gelişen bu medeniyet, önceleri bu konumda yerleşik hayat sürdüren çiftçilerle, göçebe sığır yetiştiricilerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Antik Mısır medeniyetinin temel geçim kaynakları -bulundukları coğrafya itibariyle- inanç ve kültür sistemlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Görsel 10: Ramesside Dönemi, Yeni Krallık, 20. Hanedan, M.Ö. 1189-1070, İngiliz Müzesi. <https://i.pinimg.com/originals/9c/4d/e7/9c4de79dfd3fc24c3fe2fa805f0e46bd.jpg> (08.12.2020)

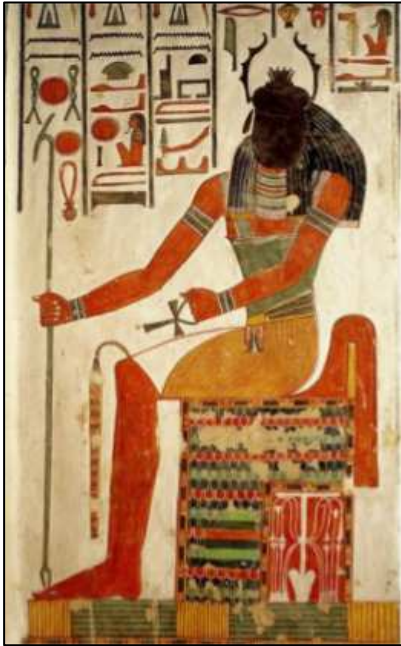
Antik Mısır uygarlığı'nda böcek figürünün resmedilmesi, geniş bir alana yayılmıştır. Dinin tabiatı ön planda tutmasıyla, bazı böcek türleri dinle ilişkilendirilerek kutsal kabul edilmiş ve onlara çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Daha çok bok böcekleri ve arılar ön plana çıkmıştır. Eski Mısırlılar, bok böceğinin koruyucu ve iyi talih getiren bir özel gücü olduğuna inanmışlardır. Ayrıca, yeniden doğuşu simgeleyen ve doğan güneşle ilişkilendirilen Mısır'ın kalıcı simgelerinden biri haline gelmiştir. Kutsal olarak kabul edilen bu böceklerin tasvirleri, gelecek tarihe zengin örnekler sunmaktadır.

Bok böceklerinin Mısır geleneğindeki kullanımlarına bakıldığında, yoğun olarak üç farklı anlamla karşılaşılmaktadır. İlk anlamı, Ra'nın Khepre şeklini temsilidir. Bu temsil şekli, evrenin yaratılışıyla ilgilidir. *Khepre* sözcüğü terimsel olarak, olmak daha doğrusu verilen biçimi alarak varlık haline dönüşmek, vücuda gelmek anlamına gelmektedir.

Görsel 11: *Hiyeroglif alfabesinde, “verilen bir biçimi alarak varlık haline dönüşmek” anlamında kullanılan Kheper fiili.* www.ancienttreasures.com/lrgtext.php3?product=E-115&CA=1 (26.07.2020)

Kheper fiili, eski Mısırlıların hiyeroglif alfabesinde, ayakları açık bir scarabe ile yazılmıştır. Duvar resimleri ve papirüslerdeki Tanrı Khepri figürü ise daha farklı bir biçimde resmedilmiştir. Bir insan bedeni halinde tasvir edilmiş olan Tanrı Khepri’nin başının yerinde, bir bok böceği bulunmaktadır. Ayrıca, Mısır resminde insan figürünün de genel özellikleri yansıtılmaktadır. Omuzlardan kalçaya kadar cepheden, kolları ve bacakları ise profilden betimlenmiştir. Tanrı Khepri, bir elinde sonsuzluğun anahtarını, diğer elinde ise bir asa taşımaktadır (İren, 2017: 12).

Görsel 12: Tanrı Khepri, Nefertiti Tapınağı, Mısır. <https://www.ancientpages.com/2020/05/14/khepri-egyptian-progenitor-god-spirit-of-life-resurrection-and-the-rising-sun/> (26.07.2020)

İkinci anlamında, Güneş ile ilgili kullanımlarında ortaya çıkmaktadır. Eski Mısırlılar, bok böceğini güneş sistemi ile ilişkilendirmişlerdir. Kendisine yaşam verip kendisini yöneten sistemle ilişkisini temsil etmektedir. Son anlamında ise ölüm ve ölüm ötesi konularıyla ilgili olarak kullanımlarında reankarnasyonu simgelemek üzere kullanılmıştır. Bununla birlikte Scarabe'nin Eski Mısır'da aynı zamanda bir muska olarak da kullanıldığı bilinmektedir.

British Museum'da sergilenen, yaklaşık olarak bir buçuk metre uzunluğunda olan dev kutsal bok böceği diyorit heykeli, Antik Mısır uygarlığının bilinen en büyük örneklerinden birisidir. Heykelin Batlamyus dönemine (MÖ 332-30) ait olduğu tahmin edilmektedir.

Görsel 13: British Museum'da sergilenen dev *kutsal bok böceği heykeli*, Batlamyus dönemi, MÖ 332-30. <https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00033675001> (08.12.2020)

Eski Mısırlılar için yaşamı simgelemesinin yanı sıra, bütün bir gün bacaklarının arasında tutarak yürüttüğü güneşin, ertesi gün yeniden doğabilmesi için, bütün gecesini kendisine eşlik edebilmek için tanrı Khepri ile özdeşleştirilmiş bu böceğin çeşit çeşit heykelleri, takılarda kullanılan amulet² şeklinde minik tasvirleri yapılmıştır. Tapınak mezar duvarları üzerindeki yontu ve fresklerde olduğu gibi hiyeroglif yazılarında da sık sık gösterilmiştir.

² Kötülükleri uzaklaştırdığına, uğur getirdiğin, hastalıkları iyileştirdiğine ve özel güçlere sahip olduğuna inanılan, doğal ya da insan eliyle yapılmış nesne; bir tür nazarlık ya da muskadır. Üste taşınabildiği gibi çeşitli yerlerde de saklanabilir ve değerli taşlar, metaller, hayvan dişleri ve pençeleri gibi pek çok doğal nesne de amulet olarak kullanılmıştır. Kökeni Eski Mısır'a dayanır ve Mısırlılar kendilerini kötü günlerden, düşmanlardan ve tehlikelerden korumak için skarabe, engerek başı, sembolik gözler ve kartuş gibi amuletler kullanılmıştır. "Amulet", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.1, İstanbul, 1997, s.88.

Görsel 14: Eski Mısır'ın Batlamyus dönemine ait, Khepri tanrılarına tapınan babunları gösteren kabartma (rölyef) panosu heykel. <https://www.bokbocekleri.com/2012/03/bilim-msrllarn-neden-gunes-tanrs-olarak.html> (08.20.2020)

Antik Mısırlılar, bok böceğinin koruyucu ve iyi şans getirdiğine inandıkları için bok böceği tasarımını pek çok şekilde kullanmışlardır. Değerli taşlar ve renkli boyalarla çeşitli mücevherler üretilmiştir. Zanaatçılar, mücevherlerde sadece bok böceği tasarımıyla sınırlı kalmamışlar, farklı böcek motiflerini de kullanmışlardır.

Görsel 15: Tutankamon'un Kanatlı Bok Böceği Kolyesi, Mısır Müzesi, Kahire. <https://magict transistor.tumblr.com/post/132546984426/scarab-pectoral-from-the-tomb-of-tutankhamun-in> (08.12.2020)

Görsel 16: *Tutankamon'un Bok böceği İğnesi*, Mısır Müzesi, Kahire. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/06/Pectoral_depicting_Khepri_%28Tutankhamun%29.jpg (08.12.2020)

Görsel 17: *Sinek Boncuklu Kolye*, Yeni Krallık, 18. Hanedan, M.Ö. 1550-1292, Boston Güzel Sanatlar Müzesi. <http://educators.mfa.org/ancient/necklace-fly-beads-69024>, 08.12.2020

Görsel 18: *Kraliçe Hetepheres'in bilekliği* (Mısır'da ortaya çıkan en eski gümüş nesne), Eski Krallık, 4. Hanedan, M.Ö. 2575-2550, Mısır Müzesi, Kahire. <https://www.archaeology.wiki/blog/agenta/gold-of-the-pharaohs/> (08.12.2020)

Mısırlılar, fazlaca önem verdikleri bok böceğini, Tanrı Khepri'nin sembolü haline getirmişler ve onları on birinci hanedanlığa kadar, (yaklaşık MÖ 2500) çeşitli malzemelere oymuşlardır. Yoksul halk, oyma işlemini genellikle kil ya da taş kullanarak gerçekleştirmiştir.

Bok böcekleri, her ne kadar Mısır'da ön plana çıkmış olsa da daha sonraları diğer ülkeler, özellikle Girit, Suriye, İtalya, Sardunya tarafından da kabul edilmiştir.

Bok böceğine mimaride de sıklıkla motif olarak yer verilmiştir. Ağustos döneminde inşa edilmiş olan Dendur Tapınağı'nın girişindeki kapı üstündeki lentoda görülür.

Mısır sanatında ara sıra sinek, arı, örümcek, akrep başta olmak üzere diğer eklem bacaklılar da kullanılmıştır. Ur'da MÖ yaklaşık 2300'lerde, yuvarlak boncuklarla ayrılmış sekiz sinekten oluşan bir altın boncuk dizisi bulunmuştur (Frost, 1937).

Görsel 19: *Dendur Tapınağı*. <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-2-000-year-old-egyptian-temple-ended-manhattan> (08.12.2020)

Görsel 20: *Dendur Tapınağı*, detay. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/61/The_Temple_of_Dendur_MET_DT563.jpg (08.12.2020)

1.2.2. Antik Yunan Uygarlığı

Antik Yunan uygarlığı, Akdeniz kıyılarında varlığını sürdürmüştür; bilim, felsefe, edebiyat ve sanat dallarında büyük gelişmeler kaydetmiş, gelişmiş bir medeniyettir. Modern Batı uygarlığının asıl temelleri, bu uygarlık zamanında atılmıştır. Homeros'un *İlyada* ve *Odysseia*'sı insanlığa bırakılmış çok önemli miraslardandır.

Antik Yunanların asıl kültür çağı, MÖ 8. yüzyıldan itibaren başlamaktadır. Antik Yunan resminin ilk örnekleri ise vazo süslemelerinde görülmektedir. İlk başlarda soyut

geometrik motiflerle başlayan süslemelere, sonraları hayvan ve insan motifleri de dâhil edilmiştir.

Antik Yunan sanatında böcek figürü, Mısır'daki kadar geniş bir alana yayılmasa da bünyesinde iyi örnekler barındırmaktadır. Antik Mısırlıların, Tanrıyla ilişkilendirdikleri bok böceklerinin Yunanlardaki karşılığı arılardır. Arılar, Yunan mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Mitolojideki bir efsaneye göre, Tanrı Zeus'un bebekliğinde arılar tarafından beslendiği, Tanrı Apollo'nun tapınağının da arılar tarafından yapıldığı anlatılmaktadır. Bu yüzden Zeus'a, *Melissaios* yani *Arı Adam* lakabı takılmıştır (Öztürk, 2016).

Görsel 21: *Arı Fibula*, Antik Yunan, 4.yy. <https://i.redd.it/lrugupromdj31.jpg> (09.12.2020)

Eski Ege kültüründe arıların, dış dünyayı yer altı dünyasına bağlayan kutsal böcekler olduğuna inanılmaktadır. Antik Yunan'da arılar, Efes kentinin simgesi haline gelmiştir. Efes'teki M.Ö. 550 yılına ait Artemis tapınağı, dünya harikalarından birisidir. Tapındaki Artemis heykeli dünyaca kabul edilmiş, Antik Yunan'ın en iyi örneklerinden birisidir.

Görsel 22: *Efesli Artemis*, Mermer Heykel, Efes Arkeoloji Müzesi. <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=EFM01&DistId=EFM> (28.07.2020)

Çok göğüslü Efesli Artemis heykeli, arılar ve diğer kutsal hayvanlarla süslenmiştir. Saf ana arı olarak adlandırılan Demeter ve Afrodit ile birlikte üç ana tanrıçadan biridir. Ayrıca tapındaki rahibeler, arı anlamına gelen *Melissa*, tanrıça ise *Arı Kraliçe* unvanını taşımaktadır.

Görsel 23: *Malia Nekropolü'nden Minos altın işi Arılı Kolye. M.Ö. 1800-1700, Herakleion Arkeoloji Müzesi, Girit. (Nota Dimopoulou-Rethemiotaki, The Archaeological Museum of Herakleion, John S. Latsis Public Benefit Foundation, Athens 2005, s.308.)* https://www.latsis-foundation.org/content/elib/book_12/heraklion_en.pdf (28.07.2020)

Antik Yunan sikkelerinde de arı motiflerine rastlanılmaktadır. MÖ 400- 336 yılları arasında kullanıldığı tahmin edilen sikkelerde, arı figürlerinin yanında geyik figürleri de görülmektedir. Özellikle, antik Efes kentinin simgesi haline gelen arı, sikkelere de işlenmiştir.

Görsel 24: Efes / İyonya, antik sikke, M.Ö. 4. yüzyıl. <https://www.antiksikkeler.com/efes-sikkeleri/> (28.07.2020)

1.3.Orta Çağ'da Böcek Figürleri

MS 5- 15. yüzyılları kapsayan döneme, Orta Çağ adı verilmektedir. Orta Çağ, (375) Kavimler Göçü'yle başlayıp (1453) İstanbul'un fethine kadar devam etmektedir. Karanlık çağların bitişiyle sanatta yeni dallar ortaya çıkmış, skolastik düşüncenin ağırlığı bütün sanat dallarını etkisi altına almaya başlamıştır. Böylelikle sanat özgür olarak değil, din baskısı altında şekillenmeye başlamıştır. Özellikle, resim sanatı da ikonalar üzerinden kiliseye hizmet etmeye başlamıştır. İsa'nın kutsanışı, çarmıha gerilişi, İncil'den sahneler ve savaş tasvirleri gibi doğrudan olayı anlatan konular resimlerde işlenmiştir. Sanat, daha çok kitap kapakları, minyatür ve tezhip resimleri ve duvar resimleri üzerinden varlığını sürdürmüştür.

Her dönemde olduğu gibi Orta Çağ sanatında da böcek figürleriyle karşılaşılmalıdır. Bütüne bakıldığında fazla göze çarpmasa da el yazmalarının en gösterişli sayfalarında bile birçok böcek figürüne rastlanmaktadır. Ancak çeşitli böcek türlerinin Orta Çağ el yazmalarında ortaya çıkması hakkında çok az bilgiye ulaşılmaktadır.

Orta Çağ'ın ilk *Yaratıklar Ansiklopedisi* sayfaları arasında, bugünün böcekleri arasından sadece iki türü içermektedir. Bunlar, karıncalar ve arılardır. Farklı bir hayvan sınıfı olan böcekler, Orta Çağ'da var olmayan bir kavramdı. Örneğin, arılar kanatlarından ötürü “en küçük kuş” olarak nitelendirilmiş ve kanatlı hayvanlarla ilgili olan sayfaların en sonunda yer almıştır. Topluluk halinde yaşayan çalışkan yaratıklar olarak tanımlanmışlardır. Arılar ve karıncalar, olağanüstü derecede soylu hayvanlar olarak nitelendirilmiş ve çeşitli sanatçılar tarafından övgüyle karşılanmışlardır (Biggs, 2014).

Görsel 25: *Karıncalar*, minyatür, *Yaratıklar Ansiklopedisi*, İngiltere, c. 1200- c. 1210, Royal MS 12 C XIX, f. 24v.
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=royal_ms_12_c_xix_f006r (28.07.2020)

Görsel 26: *Nektar toplayıp kovanlarına dönen arılar*, minyatür, *Yaratıklar Ansiklopedisi*, İngiltere, c. 1200- c. 1210, Royal MS 12 C XIX, f. 45v.
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=royal_ms_12_c_xix_f006r (28.07.2020)

Küçük bir minyatür örneği olarak, Antakya Patriğinin Arılar tarafından saldırıya uğramasını betimleyen eserde, mavi renkte kare içerisine dekoratif bir dairesel bir çerçeve içine figürler ve kalede elleri bağlı olarak duran figür etrafında uçuşan arılar vardır. Ortaçağ resim sanatı örneği olarak çizgiler oldukça belirgin olup figürlerde sade, şematik bir tarz egemendir.

Görsel 27: Antakya Patriğinin arılar tarafından saldırıya uğraması, Minyatür, William of Tyre's *Histoire d'Outremer*, France (Picardy?), 1232-1261, British Library, Yates Thompson MS 12, f. 120r.
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=yates_thompson_ms_12_fs001ar
(28.07.2020)

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA RESMİNDE BÖCEK İMGESİ

Avrupa resminde böcek figürlerinin kullanımı, sanat akımları dâhilinde oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Bu figürler, sanatçıya ve sanatçının içinde bulunduğu sanat anlayışına göre kullanım biçimleri açısından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Rönesans'ın usta ressamı Leonardo'nun resimlediği böcekler, mekanik buluşlar için bir ön hazırlık niteliğinde olan anatomik eskizler olarak öne çıkarken Picasso'nun mantis formu, bir imge olarak eserlerinde kendini göstermiştir. Ayrıca bu imge ve formların, Avrupa resmindeki tür açısından sayısal çokluğu da oldukça fazladır.

Oldukça geniş bir konu alanına yayılan böcekler, Avrupa resminde, ikona resimleri, natürmortlar, peyzajlar ve anatomik araştırma eskizlerinde ortaya çıkmaktadır. Farklı dönemlerde resmedilen aynı böcekler de birbirinden farklı amaçlarla betimlenmiş olabilir. Bu bağlamda, Rönesans ressamı Carlo Crivelli ile Rokoko üslubu ile eserler veren Jan van Huysum'un betimlediği sinek formları üzerinden bir karşılaştırma yapılabilir. Carlo Crivelli'nin 1473 tarihli, *Meryem ve Çocuk İsa* isimli tablosunda tasvir ettiği sinek formu, bir imge olarak eserdeki yerini almıştır. Buradaki sinek formu, günah ve kötülüğü sembolize etmektedir. Jan van Huysum'un 1715 yılında tarihlenen, *Çiçek ve Meyve ile Natürmort* isimli eserinde betimlediği sinek formu ise esere estetik bir unsur olarak eklenmiştir. Dolayısıyla, bu örneklerden yola çıkarak, Avrupa resminde kullanılan aynı türdeki böceklerin farklı anlamlara gelebileceği ve farklı işlevlerde kullanılabileceği yargısına varılabilir.

Eser metninin “Avrupa Resminde Böcek İmgesi” başlığı altında bu bölümde, kronolojik olarak, Rönesans, Barok, Rokoko, Emresyonizm ve Post-Empresyonizm, Ön Raffaellocular, Sembolizm, Art Nouveau, Sürrealizm ve Pop Art akımları resim örneklerinde yer alan böcek imge ve formları araştırılmıştır.

2.1. Rönesans

15-16. yüzyıllarda İtalya’da ortaya çıkan ve bütün Avrupa’yı etkisi altına alan bu dönemde sanat, edebiyat, felsefe ve bilim gibi alanlarda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Rönesans ile birlikte Orta Çağ’ın katı kuralları ortadan kaldırılmış, kilise etkisi gereken seviyede bırakılmış ve özgür düşünce fikri yayılmaya başlamıştır. Resim sanatında yine dini tasvirler devam ettirilirken tabiat tasvirlerine de yer verilmiştir. Resim sanatındaki özgür düşünebilme yeniliği daha özgün eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Resim sanatının günümüzde de büyük parçalarını oluşturan önemli eserler bu döneme aittir.

15-16. yüzyıl ile birlikte perspektif, geometri, insan ve hayvan anatomisi gibi konular daha önce hiç olmadığı kadar yoğun olarak resim sanatına dâhil edilmiş, Rönesans ressamlarının çalışma alanları daha da genişletilmiştir. Bu sayede resim sanatı ve bilim bir etkileşim dâhilinde gelişme göstermeye başlamıştır ve resim bir süs ögesi olmaktan çıkmıştır.

Tarihsel süreç boyunca neredeyse her dönemde kendine bir yer edinen hayvan figürleri, Rönesans resimlerinde de kendini göstermektedir. Bu figürler gerek anatomik çalışmalarda gerekse tabiat ve dini konulu resimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu figürler arasında sayıları az da olsa böcekler de görülmektedir. Bilim ve sanatın ortak araştırma noktası olan bu yaratıklar, tarih boyunca birçok ressamı etkilemiştir. Rönesans ressamlarının da dikkatini çeken böcekler, var olan örnekler içerisinde, bir duygusallığın şiddetinin hissettirilmeye çalışıldığı bir olay örgüsünde, anatomik ve mekanik çalışmalarda kullanılmıştır.

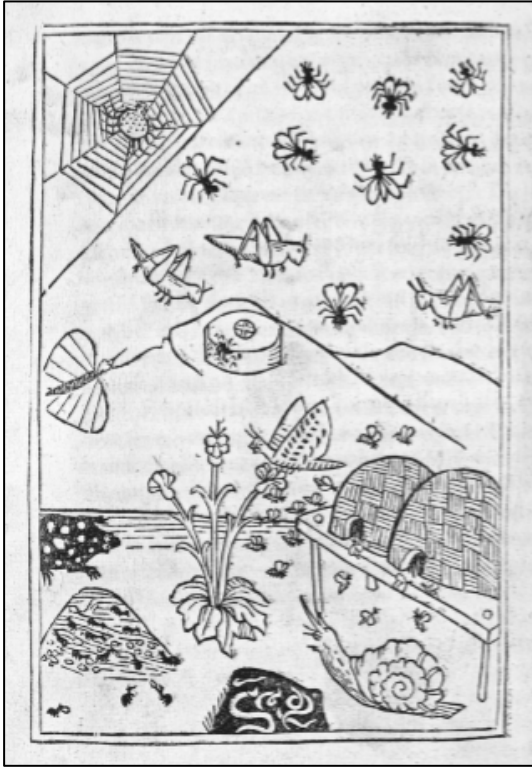
Örneğin Leonardo Da Vinci’nin, böceklerle olan etkileşimi, uçuşa olan merakından gelmektedir. Dolaylı olarak ilgilendiği asıl şey, uçabilen böceklerdir. Tasarımları için hazırladığı birçok eskizin içerisinde farklı böcek eskizleri görülmektedir.

Hieronymus Bosch ve Pieter Bruegel gibi ünlü isimlerin eserlerinde ise böcekler sembol görevi görmektedir. Hatta böcek figürleri doğrudan değil, melez yaratıklar şeklinde tasvir edilmiştir. Albrecht Dürer’in ise daha farklı bir örneği vardır. Dürer’in, *Geyik Böceği*, Leonardo’nun eskizleri gibi anatomik ya da mekanik bir amaçla resmedilmemiştir ya da bir

olay örgüsü dâhilinde gelişen bir kompozisyon içinde de yer almamaktadır. Fakat resmin bir alt metninin olduğu söylenebilir.

Rönesans resminde, Sürrealist ya da Sembolist resimlerdeki gibi fazlaca böcek örneği bulunmasa da Rönesans'ın ustalarının eserlerindeki bu sayılı örnekler, sadece Rönesans resmine değil, dünya sanat tarihine, plastik ve bilimsel açıdan ciddi katkılar sağlamaktadır.

1475 yılında Almanyalı Katolik bir bilgin olarak tanınan Konrad von Megenberg'e ait *Buch der Natur* adlı kitapta, bir böcek gravürü ortaya çıkmıştır. Gravürün 1309-1375 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir.

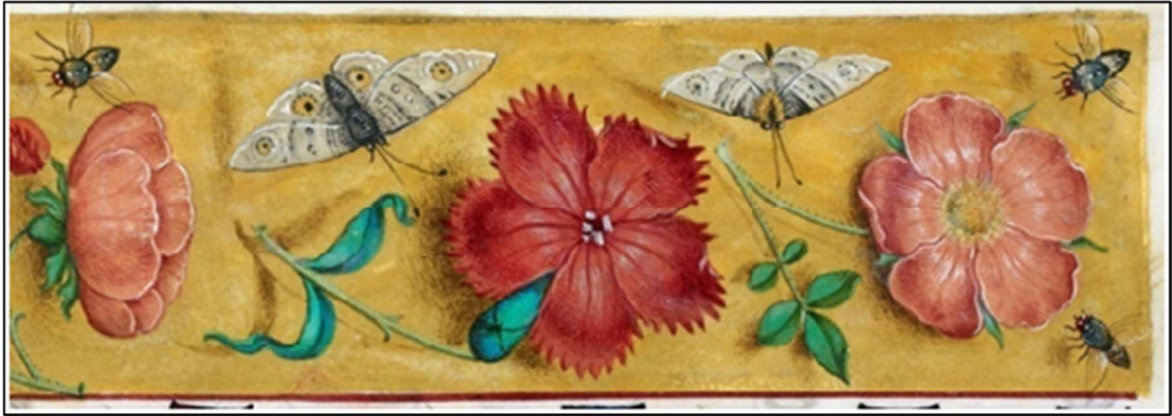

Görsel 28: Konrad von Megenberg, *Doğa Kitabı*, San Marino, Kaliforniya. (*The Insect and the Image*, s. 10)

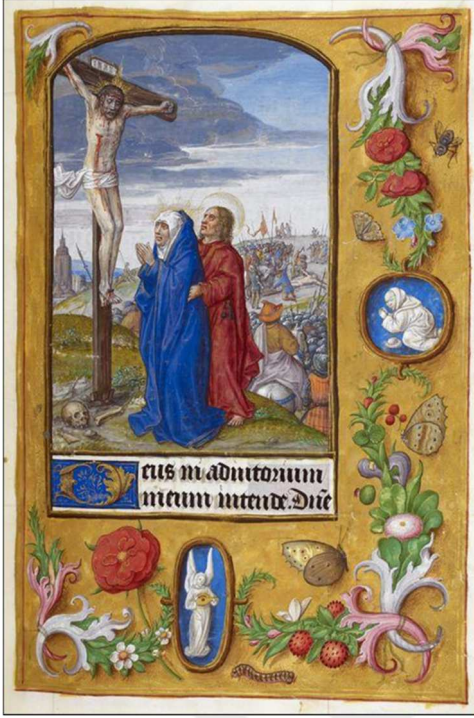
Gravürün kime ait olduğu bilinmemekle birlikte, resimde türlü böcek figürleri görülmektedir. Fakat detaylandırılmamışlardır ve hangi cins ya da türlere ait olduklarını söylemek imkânsızdır. Arılar, çekirgeler, karıncalar, örümcekler, sinekler, kelebekler ve salyangoz gravürde oldukça basit bir çizimle gösterilmiştir. Ayrıca resimde arı kovanları ve ipek böceği içerdiği tahmin edilen dairesel bir kutu görülmektedir.

Konrad von Megenberg'in kitabında yer alan bu gravürden yola çıkarak şu varsayımında bulunabiliriz. Eserin yapılış ya da ortaya çıkış tarihi itibarıyla Avrupalı insanlar, böceklere ve böceklerin yaşam döngüsüne yeni bir çalışma konusu olarak yaklaşmaya başlamışlardır. Tahminen 1500-1700 yılları arasına tekabül etmektedir. Bu da şunu gösterir ki, böcekler ve onların tuhaf formları, alışılmadık alışkanlıkları, sanatçıların ya da diğer uygulamacıların ilgisini çekmeye başlamasının temeli Rönesans ile başlayıp Rokoko'ya kadar uzanan bir dönemi kapsamaktadır.

1500'lü yılların başlarında, kuzey bölgelerde Gotik etkiler de devam etmektedir. Çeşitli elyazması eserlerdeki minyatür, bordür ve kenar süslemesi olarak, çiçek ve böcek betimlerine yer verilmiştir. Natüralist nitelikte, böcekler ve çiçekler betimlenmiştir. Kelebeklerin çeşitliliği, kanatlarındaki renk ve doku, desen zenginliği, ayrıntılar gözleme dayalı, natüralist bir tarzı yansıtır. Kelebeklerin yanı sıra karasinekler de doğal halleriyle resmedilmiştir. British Library'de yer alan ve yaklaşık 1500'e tarihlendirilen Saatler Kitabı örneğinde olduğu gibi, dini konulu sahnelerde de yine kenar süslemlerinde böcek ayrıntıları görülür. Çarmıha Geriliş sahnesi minyatürünün olduğu sayfada kenar boşluğuna çiçekler, kelebekler ve kara sinek resmedilmiştir.

Görsel 29: Çiçekler, Güveler ve Sinekler İçeren Bir Sınırın Detayı, Saatler Kitabı (*Book of Hours*, known as the 'London Rothschild Hours' or the 'Hours of Joanna I of Castile'), c. 1500, British Library. Add MS 35313, f. 64v
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r (28.07.2020)

Görsel 30: Çarmıha Gerilmiş İsa, Çiçekler, Güveler, Bir Sineği ve Bir Tırtıl İçeren Bir Altın Kenarlık, c. 1500, Minyatür, Saatler Kitabı (Book of Hours, known as the 'London Rothschild Hours' or the 'Hours of Joanna I of Castile'), Add MS 35313 f. 29r.
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r (28.07.2020)

Görsel 31: Çiçekler, Kuşlar, Güveler, Kelebekler ve Diğer Böcekleri İçeren Sınır Aydınlatması Kesimlerinin Seçimi, Gospel Lectionary of Gregory XIII, İtalya (Roma), c. 1572- c. 1585, British Library, Add MS 35254, f. N, bordürler.
<https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=35545> (28.07.2020)

Bu dönemden önce böcekler, önceki başlıklarda da belirtildiği üzere, Antik Çağ uygarlıklarında paralarda, takılarda ya da madalyalarda, Orta Çağ ile birlikte el yazmalarının kenarlarında ortaya çıkmıştır. Sayfa kenarlarından merkeze kaymaları ise tahminen daha önce de sözü edilen, daha sonra ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz Dürer'in *Geyik Böceği* ile başlamıştır.

2.1.1. Carlo Crivelli (1435-1495)

Carlo Crivelli, 1430'lu yıllarda Venedik'te doğmuş, 1495 yılına kadar yaşamış, İtalyan Geç Gotik ve Rönesans dönemi ressamıdır. 14. ve 15. yüzyıllarda laik sanat henüz yeni yeni kendine gelmiş, böcek figürleri sanatçının yeteneğini sergilemesi için sık sık tekrar edilmiştir. Küçük boyutları ve anatomik karmaşıklıkları nedeniyle böcek figürleri, sanatçılara teknik açıdan zorlu bir meydan okuma sunmuşlardır. Bu durum, elbette böcek görüntülerinin sembolik anlamdan yoksun olduğunu göstermez. En iyi örneklerinden birisi, Crivelli'nin, mükemmel derecede korunarak günümüze kalabilmiş seçkin eserlerinden biri olan *Meryem ve Çocuk İsa* isimli resmidir. Resimde, Meryem ve Çocuk İsa'nın tasviri görülmektedir. Bir sunağı andıran manzara önünde Meryem, türbanlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Meryem, iki eliyle küçük İsa'yı, İsa ise ellerinde bir saka kuşu tutmaktadır. Yukarıda, salatalık ve elmalar asılmış bir vaziyette durmaktadır. Çocuk İsa'nın hemen sol yanında ise bir sinek figürü dikkati çekmektedir.

Görsel 32:Carlo Crivelli, *Meryem ve Çocuk İsa*, 1473, 38 x 23 cm, Metrapolitan Sanat Müzesi, New York. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/> (09.12.2020)

Görsel 33: Carlo Crivelli, *Meryem ve Çocuk İsa*, Sinek Figürü Detay.

Crivelli'nin resminde kullandığı sinek figürü, tıpkı yukarıda asılı elmalar gibi, günah ve kötülüğü sembolize etmektedir. Hristiyanlar yüzyıllar boyunca sinek figürünü kötülük ve günahın sembolü olarak görmüşlerdir. Crivelli'nin yine aynı adlı benzer bir resminde de sinek figürü görülmektedir. Resimde yine Meryem ve Çocuk İsa konu edilmiştir. Bu sefer Meryem'in üzerinde şeftali ve incirler göze çarpmaktadır. Şeftali kefareti, incir ise doğurganlığı temsil etmektedir. Sağ alttaki küçük sinek figürü de yine aynı şekilde İsa'nın kurban edilmesini haklı gösteren kötülüğün bir simgesidir.

Görsel 34: Carlo Crivelli, *Meryem ve Çocuk İsa*, 49 x 34 cm, 1480. <https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/> (08.08.2020)

2.1.2. Leonardo Da Vinci (1452-1519)

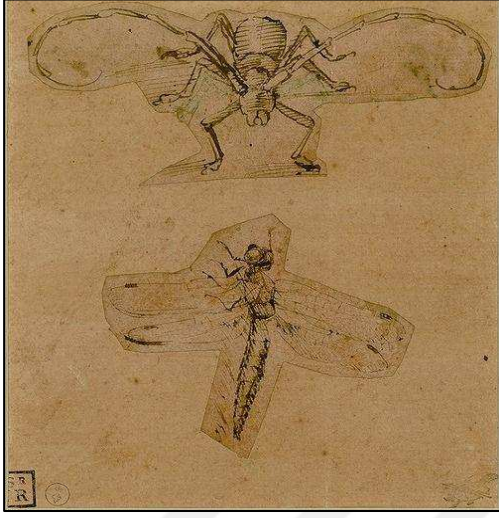
1452 yılında Floransa’da dünyaya gelen Leonardo, beş yüz yılı aşan bir süredir tüm dünyaca kabul edilmiş sanatçı ve bilim adamıdır. *Mona Lisa* ve *Son Akşam Yemeği* gibi başyapıtlara imza atmıştır. Ayrıca hem yazılı hem de çizili gözlemlerini içeren çok sayıda taslak ve el yazmalarını tarihe miras olarak bırakmıştır. Bunların içinde resim ve heykellerinin ön eskizleri, yine doğa gözlemleri ve planlı icatları için hazırladığı taslaklar mevcuttur. Pek çok konu içeren eskizleri içinde; su ve rüzgâr hareketlerinin gözlemlenmesi, fizik, botanik, mimari, sulama sistemleri, portre ve heykel çalışmaları, çeşitli insan ve hayvan anatomileri, optik, matematik, astronomi, manzaralar, hayvan hareketleri ve böcekler gibi çalışmaları yer almaktadır. Bir diğer yandan, ünlü sanatçının çok farklı alanlarda mümkün derecede başarılı olması, insanı hayrete düşürecek niteliktedir. Gombrich de *Sanatın Öyküsü*’nde, onun yetenekli olmadığını bir deha olduğunu nitelendirmektedir (Gombrich, 2011).

Leonardo’nun eskizlerindeki böcek figürleri, daha farklı bir konuyla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskizlerdeki böcekler, görsel bir imge kaygısıyla tasarlanmamıştır. Onun böceklere olan ilgisinin asıl kaynağı, uçuşa olan merakıdır. Hatta eskizleri içerisinde uçuşla ilgili belirgin miktarda çalışmaları yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında kuşlara ve uçabilen böceklere ilişkin gözlemleri ve helikopter benzeri bir aracın planları da bulunmaktadır.

Leonardo’nun doğal dünyayı tarihi ya da kültürel bir süzgeçten değil, kendi gözleriyle arama anlayışı, doğanın en küçük yaratıklarını inceleyerek ve çizerek akıl yürütme ve algılama becerilerinin gelişmesini sağlamıştır. Kendi kelimeleriyle, neden bu kadar geniş ve ayrıntılı ilgi alanlarını araştırdığına dair, şöyle bir ipucu vermektedir:

Bilinen herhangi bir çıktının alınması, akıl için her zaman kullanışlıdır. Çünkü işe yaramaz şeyleri dışarı çıkarabilir ve iyiliği koruyabilir. Çünkü önce dürtüklediğin sürece hiçbir şey sevelemez ya da nefret edilemez (Kritsky ve Mader, 2010).

Leonardo'nun üç tane böcek çizimi iyi bilinmektedir ve bu böcekleri üç kategoriye ayrılabilir. Birincisi nadir fakat dikkatlice çizilmiş gerçek böcek çalışmalarıdır. İkinci ve en büyük kategori, Leonardo'nun kendi parçası olarak çizdiği böcekleri içermektedir. Bunların çoğu kabataslak çizimlerdir. Ancak bunlardan biri taslak halinde detaylandırılmıştır. Son olarak Leonardo, sanatçının mizah anlayışını da göstermek için bazıları tarafından düşünülen piktogramlarda böcek kullanmıştır (Kritsky ve Mader, 2010).

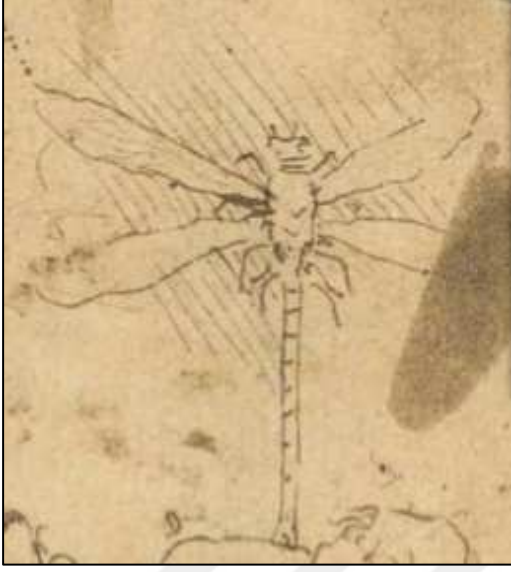

Görsel 35: Leonardo, *Teke Böceği ve Yusufçuk*, Kraliyet Kütüphanesi, Torino, İtalya. <https://www.pinterest.dk/pin/525936062711618674/> (09.12.2020)

İtalya' da Biblioteca Reale'de yer alan, *Teke Böceği ve Yusufçuk* adlı eskizde, ayrı ayrı çizilmiş iki böcek eskizi görülmektedir. Orijinal kağıttan kesilip 129 x 111 mm'lik bir tabakaya yapıştırılmıştır. Üstteki teke böceği çiziminin 1480'li yıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir. Ön perspektiften gerçekçi, uzun bir böcek tasvir edilmiştir. Böceğin anteninden çenesine kadar ayrıntılar görülmektedir. Tarama çizgileriyle gölgeler oluşturulmuş, böceğin vücuduna hacim hissi verilmiştir. Kısmen silinmiş bacak hâlâ görünür durumdadır ve büyük olasılıkla daha doğal görünmesi için müdahale edilmiştir.

Teke böceğinin hemen altındaki ise yusufçuk çizimidir. 1503-1505 yılları arasında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kanatları şekline göre nispeten kısa ve sağlam durmaktadır. İlave gölgelendirmeyeyle gözlere parlaklık hissi verilmiştir. Kanatlar, tek düzlemde tam olarak gözükmemektedir. Gövdesi ise yukarı çaprazdan çizilmiş gibi durmaktadır. Bu durum, Leonardo'nun bu eskizi ölü bir yusufçuğu model alarak çizdiğini düşündürmektedir.

Leonardo'nun eskizlerinde diğ er eklem bacaklı türleriyle de karşılaşılmaktadır.  alışmasının bir parçası olarak  izdiğı böcekler, uçuş çalışması çizimlerine kıyasla daha hızlı ve basit çizimlerdir. Bu koleksiyonun bilinen en iyi  izimleri, Paris'teki Biblioth que de l'Institut'deki bir el yazmasının sayfaları arasındadır. Sayfada bir yusufçuk, uçan balık ve yaras a eskizi vardır.

Görsel 36: Leonardo, *Yusufçuk*, El yazması, Enstitü Kütüphanesi, Paris, Fransa. (*Leonardo's Insects*, s.181)

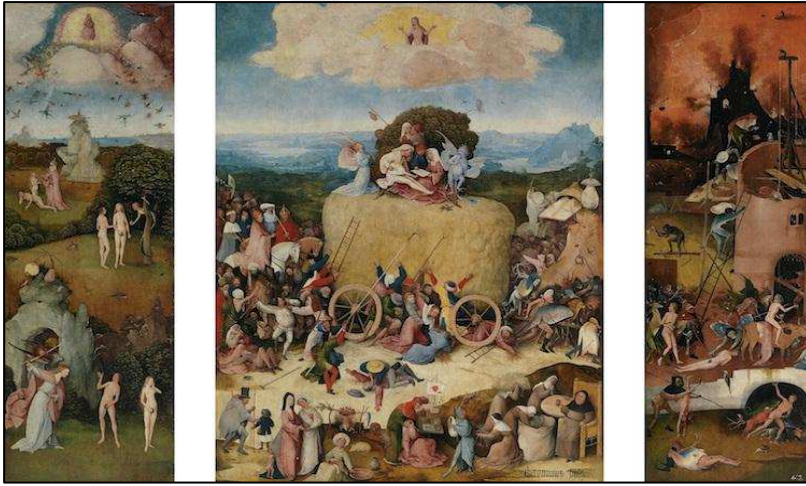

Görsel 37: Leonardo, *Kelebek*, El yazması, Enstitü Kütüphanesi, Paris, Fransa. (*Leonardo's Insects*, s.181)

2.1.3. Hieronymus Bosch (-1516)

Hieronymus Bosch, Rönesans'ın kuzey temsilcilerinden Hollandalı ressamdır. Hakkında çok az şey bilinmesine karşın, bağımsız bir sanatçı olduğu ve 1516'da öldüğü bilinmektedir. Sanatçı korkutucu betimlemeleriyle, kalabalık, melez yaratıklarıyla ün kazanmıştır. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*'nde bu olayı şöyle değerlendirir: Hieronymus Bosch'un da Grünewald gibi, henüz hiçbir insanın görmediği şeylerle de, gerçeği en inandırıcı bir şekilde göstermiştir. Böylelikle geliştirilmiş gelenekler ve buluşlar, tersine çevrilerek de gerçek yakalanabilmektedir (Gombrich, 2011).

Bosch, bu korkutucu betimlemelerini yaparken resimlerinde türlü imge kullanmaktadır. Bunlar kimi zaman tuhaf yaratıklar, hayvanlar kimi zamanda böceğimsi figürler olarak izleyiciye sunulmuştur. Çünkü Bosch'un eserlerindeki figürler türlü canlı varlıkların bir karışımıdır. Altı bacaklı, sarmaşık kollu, kabuklu, kanatlı melez yaratıkların olduğu kalabalık kompozisyonlardır.

Görsel 38: Hieronymus Bosch, *Haywain Triptiği*, 1516, Orta Panel 135 x 200 cm ve Kanatlar 147 x 66 cm, Prado Müzesi. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-haywain-triptych/7673843a-d2b6-497a-ac80-16242b36c3ce> (09.12.2020)

Bosch'un, 1516 tarihli, Prado Müzesi'nde sergilenen *Haywain Triptiği*'nin sol kanadında, böcek figürleri yer almaktadır. Aynı zamanda, İspanya Kralı İkinci Philip tarafından satın alınan, triptiğin bu kanadında, dünyanın kötülükle kaplandığı anlatılmaktadır. Resimde, yukarıdan aşağıya doğru sırasıyla Havva'nın Yaratılışı, Adem'in

Kandırılışı ve Cennetten kovuluşları konu edilmiştir. Resmin en üstünde de meleklerin Cennetten Kovuluş sahnesi görülmektedir. Bosch, Tanrı'nın cennetinden kovulan bu isyankâr melekleri, iğrenç ve tiksindirici bir böcek sürüsü şeklinde tasvir etmiştir. *Haywain Triptiği*'nde, böcek figürlerini tek bir form olarak doğrudan kullanmamıştır. Tiksindirici melez figürlerini, onları böceklerin uzuvlarıyla yaratmıştır. Yine bu figürleri kalabalık kompozisyonlar içinde kullanmayı tercih ettiği görülmektedir.

Görsel 39: Hieronymus Bosch, *Haywain Triptiği*, Sol Kanat, Detay.

Görsel 40: Hieronymus Bosch, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*, 1505, ahşap üzerine yağlıboya, 220 x 389 cm, Prado Müzesi, Madrid. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-garden-of-earthly-delights-triptych/02388242-6d6a-4e9e-a992-e1311eab3609> (09.12.2020)

Bosch'un bir diğeri triptiği olan, 1505 tarihli, *Dünyevi Zevkler Bahçesi* isimli resmi, sanatçının en bilinen eserleri arasında yer almaktadır. Üç adet meşe panelden oluşan eser, açıldığı zaman dikdörtgen, kapandığı zaman kare biçimini almaktadır. Kompozisyon, soldan sağa doğru ilerleyiş göstermektedir. Sol panel cenneti, sağ panel cehennemi, ortadaki panel ise resme ismini veren dünyevi zevkler bahçesini temsil etmektedir (Arte, 2019). Madrid, Prado Müzesi'nde sergilenmektedir. Resmin sağ panelinde, Bosch'un böceklere benzeyen melez yaratıkları görülmektedir. Orta panelde ise doğrudan resmedilmiş bir kelebek figürü yer almaktadır. Genellikle melez yaratıklar görmeye alışık olduğumuz Bosch'un resimlerinde, böyle bir tasvirin olması dikkat çekicidir.

Görsel 41: Hieronymus Bosch, *Dünyevi Zevkler Bahçesi*, Detay.

1482 tarihli bir diğeri eseri, *Son Yargı*'da, böceğimsi melez yaratıkların bulunduğu iyi bir örnektir. İçerik bakımından, Bosch'un diğeri triptiklerine benzemektedir. Hatta döneminin en etkileyici eserlerinden biri olduğu söylenmektedir. Eser, izleyiciye dini ve ahlaki bir anlatı sunmaktadır. Sol tarafta cennet, sağ tarafta cehennem, merkezi panelde ise iyi ve kötü ruhları, cennete ya da cehenneme gitmesi için ayıran baş melek ve dünya yargııcı Mesih tasvir edilmiştir. Bir duruşma anı, tasvir edilmiş gibidir. Yine birçok sahnede şeytanlar ve melez yaratıklar görülmektedir. Gobrecht'in de dediği gibi, alışlagelmedik yaratıklarla gerçeği en iyi şekilde yansıtmıştır. Bu melezleri, insan ve böcek formlarını, hatta bitkisel formları da birbirine ekleyerek ortaya çıkarmıştır. Kanatlı, insana benzeyen figürler, fakat aynı zamanda elleri ve bacakları böcek uzuvlarını ya da sarmaşığimsi bitkileri de

andırmaktadır. Bosch, *Son Yargı*'daki melek figürlerini, *Haiwan Triptiği*'ndekilere benzer bir şekilde resmetmiştir.

Gökten düşen çoğu altı bacaklı melez melekler, kanat yapılarıyla sinek ve helikopter böceğini andırır. Burada yaratıkların kanatlarının tesadüfen seçilmediği bellidir; çünkü bu iki resimdeki isyankâr meleklerin ve iblislerin sinek ya da helikopter böceği kanadıyla betimlenmeleri Hristiyan inancında bu böceklerin şeytanla bağdaştırılmasındandır (İren, 2017).

Görsel 42: Hieronymus Bosch, *Son Yargı*, 1482, ahşap üzerine yağlıboya, sol ve sağ panel 163 x 60 cm, orta panel 163 x 127 cm, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi. <https://eclecticlight.co/2016/07/20/hieronymus-bosch-the-last-judgment-vienna/> (09.12.2020)

Görsel 43: Hieronymus Bosch, *Son Yargı*, Detay.

Son Yargı resminden havada uçuşan kanatlı yaratıkların olduğu detayda görüleceği üzere Bosh, izleyiciye korkunç canavarlarla dolu cehennemini göstermektedir. Bu canavarlar, melez yaratıklar olarak görülür *Son Yargı*'da. Çeşitli hayvan ve insan uzuvlarının karışımları ile yaratılmıştır bu melezler.

2.1.4. Albrecht Dürer (1471-1528)

Alman ressam Albrecht Dürer, 1471 yılında Nürnberg'de dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta Michael Wolgemut'un atölyesinde çalışmaya başlamasıyla ilk çalışmalarını üretmeye başlamıştır. Sonraki yıllarda kendini geliştirebilmek için araştırma seyahatlerine çıkmıştır. İtalya seyahatine Alpler üzerinden giden Dürer, yolculuk sırasında suluboya resimler yapmıştır. Bu suluboyalar, daha sonra Batı sanatının ilk peyzajları olarak kabul edilecektir. Dürer'in doğa çalışmaları arasında çeşitli hayvan figürleri de yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında, böcek resimlerine dair örnekler de yer almaktadır.

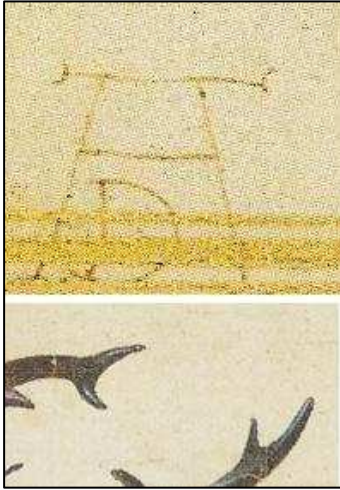
Dürer'in diğer çağdaşları, yaratıkların, özellikle de böceklerin içinde çok az güzelliğin bulunabileceğini düşünmektedir. Ancak Dürer'in doğayla olan ilgisi, Rönesans'ın bir belirtisi olarak gelişmektedir. Çalışmalarını yaparken kendini sınırlandırmamış, her çeşit yaratığa açık ve yenilikçi davranmıştır. Kendi sözleriyle de durumu ifade etmiştir. "Sanatın doğada ve her yerde hazır olduğu doğru ve bunu ortaya çıkarabilecek kişi gerçek sanatçıdır." (Wexler, 2018)

Görsel 44: Albrecht Dürer, *Geyik Böceği*, 1505, 14 x 11 cm, J. Paul Getty Müzesi. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/25/albrecht-durer-stag-beetle-german-1505/> (09.12.2020)

Genç Tavşan, Mavi Kuş Kanadı, Bir Geyik ve Balıkçıl Başı, suluboyalarının en bilinenleri arasında yer almaktadır.1505 yılına ait *Geyik Böceği* çalışması, şüphesiz diğer çalışmaları kadar etkileyicidir. Bu yıllarda bir eserin odak noktası olarak bir böcek seçmek de hayranlık uyandırıcıdır. Geyik böceğinin pürüzsüz görünüşü, özenli ve ayrıntılı olarak suluboya tekniğiyle yapılmıştır. Hacim vermek için sert dış kanatlarında olduğu gibi boynuzlarda da vücut rengi kullanılmıştır. Işık ve gölgelerle hacim hissi güçlendirilmiştir.

Resmin muhtemelen atölyede, doğa eskizlerinden yola çıkılarak yapıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca çalışmanın kenarlarından kırılmış olması, orijinal olarak daha büyük bir tablonun parçası olabileceği düşüncesine neden olmaktadır. Fakat doğrulanması pek mümkün değildir. Diğer yandan çalışmanın imzalanması, her zaman kendi başına olduğu düşüncesini de doğurmaktadır.

Görsel 45: Albrecht Dürer, Geyik Böceği, detay.

Dürer, resmi belirgin ve büyük bir şekilde yerleştirilmiş “AD” monogramıyla imzalamıştır. Fakat geyik böceğinin pençelerini taklit ederek, A harfinin dizilerini pençeler ekleyerek değiştirmiştir. Bu hareketten yola çıkılarak Dürer’in kendini, bu böcek olarak gördüğü söylenebilmektedir. Tıpkı Franz Kafka’nın *Dönüşüm*’ü gibi. Böceğin gölgesi kâğıda düşmüş, pençeleri sanki bir savaşa hazırmış gibi yükseltilmiş durmaktadır. Bu nedenle Dürer’in elinin çizim kâğıdının üzerine gelmesi gibi görsel bir yanılsamada böceğin pençeleri de öyle durmaktadır. Böceğin doğal düşmanları karşısında verdiği mücadeleyi, kendi iç mücadelesiyle tanımlamış olabileceği düşünülmektedir. Böceğin arka bacakları monogramdaki “A” harfinin dik ve alt dizilerine benzemektedir. Aynı zamanda monograma

en yakın bacak, ona doğru uzanan gölgenin oluşturduğu D harfiyle birleştğinde bitmesi, tesadüfen ortaya çıkmadığını düşündürmektedir (Every Painter Pints Himself, ty).

2.1.5. Jan Sanders Van Hemessen (1500-1566)

1500’de Belçika- Hemiksem’de dünyaya gelen Jan Sanders van Hemessen, İtalyan Rönesans’ından oldukça etkilenen bir Kuzey Rönesans ressamıdır. Hemessen’in eserleri, genellikle dini konular ve portre resimleri üzerinedir. Eserlerinde sık sık böcek figürleri görülmesede, aynaya yansıyan bir kafatası gösteren kelebek kanatlı bir melek tasviri olan *Kibir* isimli resmi, Rönesans böcek figürleri kapsamında iyi örneklerden biridir.

Görsel 46: Jan Sanders van Hemessen, *Kibir*, ahşap üzerine yağlıboya, 90 x 73 cm, 1935. <https://pba.lille.fr/Collections/Chefs-d-OEuvre/Peintures-XVI-sup-e-sup-XXI-sup-e-sup-siecles/Vanite> (28.07.2020)

Kelebek kanatlı bir melek elinde kurukafa yansıması olan bir ayna tutmaktadır ve sol eliyle de kurukafayı işaret etmektedir. Kafatası, vanitas sembolüdür. Figürün arkasında, fon olarak bulutlar ve manzara vardır. *Kibir*’de, aynayı gösteren meleğin kendine has bir özelliği olduğu görülmektedir. Bu hiç şüphesiz ki kimliği belli olmayan bu meleğin görkemli kelebek kanatlarıdır. Öte yandan deşifre edilebilir bir ifadeye sahiptir. Ruhu simgelen kelebek, ölecek olan dünyevi bedene karşı, yaşam sonrasında ruhun hayatta kalmasını teyit etmenin bir yoludur. Aynı zamanda aynayı tuttuğu kişiye, aynadaki yansımasını göstererek, sanki

ölümünden sonra da etten bedeninin tekrar dirileceğini anlatmaktadır. Fani olduğunu hatırla, anlamına gelen bir “mementomori” mesajı içermektedir. Aynı zamanda kibir soyut bir kavram olduğu için, bu kavramı simgeleyen doğru nesneleri bulmak bir hayli zordur. Bu genellikle alegorik bir dil ile sağlanmaktadır. *Kibir*, yapıldığı dönemde şüphesiz ki kibir anlayışını yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca resimde tasvir edilen kelebek kanadı, *Kaplan Kırlangıçkuyruk* türü bir kelebek olup, gerçeğe uygun olarak resmedilmiştir.

Görsel 47: Kaplan Kırlangıç Kuyruk. <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/ismail-sari/kelebek-etkisi-41236502> (09.12.2020)

2.1.6. Pieter Bruegel (1525-1569)

Hollandalı ressam Pieter Bruegel, genellikle peyzaj çalışmaları ve köy betimlemeleriyle ün kazanmış bir Rönesans ressamıdır. 16. yüzyılda Hollanda ve İtalya’da yaşadığı bilinmektedir. *Kuzey Flemenk* sanatının öncülerinden biri olan ressam, kendine özgü yorumuyla, günlük yaşam sahnelerini resimlerine taşımıştır. Ayrıca günlük olayları ve çocuk oyunlarını resmettiği de bilinmektedir (Taştan, 2020: 291).

Görsel 48: Pieter Bruegel, *Asi Meleklerin Düşüşü*, 1562, Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Belçika. <https://artsandculture.google.com/exhibit/the-fall-of-the-rebel-angels/IQLy-oPTgMeLKg> (09.12.2020)

1562 tarihli, Belçika Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi'nde sergilenen, *Asi Meleklerin Düşüşü* isimli resminde, Baş Melek Mikail önderliğindeki iyi ve kötü melekler arasındaki savaşı tasvir etmiştir. Resim kompozisyon ve figürlerin oluşturuluş biçimleri itibariyle Bosch'un resimleriyle büyük benzerlikler göstermektedir. Öyle ki *Asi Meleklerin Düşüşü* isimli eserde 1898 yılında, Bruegel'in imzası bulunana kadar, eser Hieronymus Bosch'a atfedilmiştir.

Epik bir savaş tasvirinin yapıldığı eserde, iyi meleklerin asi ve kötü melekleri cennetten dünyaya düşürdüğü ve asi meleklerin şeytani varlıklara dönüştüğü görülmektedir. İyi ve kötüler arasındaki bu savaş, bir kukla gösterisini andırmaktadır. Resmin merkezinde yer alan kelebek kanatlı şeytani varlık, Bosch'un resimlerindeki melez yaratıkları hatırlatmaktadır. Bruegel de Bosch gibi cennetten düşen asi melekleri şeytani varlıklara dönüştürürken, böcek uzuvlarını kullandığı açıkça görülmektedir. Hatta eserdeki canlıların çoğu insan, hayvan, böcek ve bitkilerin uzuvlarının birleştirilmesiyle oluşturulmuş, şeytani melez yaratıklardır. Bosch'un melezleri kadar korkutucu görünmese de rahatsız edicidir. Eserde, kırlangıç kelebeği ile melezleştirilen figür, izleyiciye sırtı dönük bir şekilde konumlandırılmıştır.

Görsel 49: Pieter Bruegel, *Asi Meleklerin Düşüşü*, Detay.

Görsel 50: Pieter Bruegel, *Asi Meleklerin Düşüşü*, Detay.

1540-69 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen Bruegel'in bir diğer resmi, *Arı Toplayıcıları* isimli eserdir. Kağıt üzerine kahverengi mürekkeple çizilen resimde, erkek oldukları tahmin edilen üç figür görülmektedir. Ayrıca, arkadaki ağaçta saklanmaya çalışır gibi bir vaziyette duran, arkası dönük bir figür daha görülmektedir. Uzun önlüklü ve başlarında koruyucu başlık olarak sepetten maske olan figürlerin duruşlarında bir gerginlik hâkimdir. İçlerinden birinin arı kovanını açmaya çalıştığı görülmektedir. Bir diğeri iki eliyle kavradığı kovayı taşımakta, öteki de ona doğru ilerlemektedir. Arı topladıkları bilinmesine rağmen, eserde belirgin olarak bir arı figürü görülmemektedir. Ağaçtaki figür gerisinde, evlerle dolu manzara devam etmektedir. Solda, sepet biçiminde kovan taşıyan figürün arkasında da dere gibi bir akarsu ve bir su değimeninin çarkı gibi ayrıntılarla manzara devam etmektedir.

Görsel 51: Pieter Bruegel, *Arı Toplayıcıları*, 1540-1569, kağıt üzerine kahverengi mürekkep, 19 x 29,5 cm, The British Museum. https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=183023001&objectId=712664&partId=1 (10.12.2020)

2.2. Barok Dönemi

17. yüzyılın başlarında Rönesans üslubundan çok daha farklı, yeni bir dünya görüşüne dayanan Barok üslubu doğmuştur. Rönesans ve Maniyerizm'e karşı kilisenin desteğiyle yeni bir dönem açan Barok, 17. yüzyılın tamamını kapsamakta ve 18. yüzyılın yarısına kadar uzanmaktadır. Sadece resim sanatında değil bütün sanat dallarında etkisini göstermiştir. Rönesans'ın dengeli duruşu Barok'ta yerini abartıya bırakmış, azizlerin yaşamı, mitolojik konular ve kahramanlı öyküler eserlerde sıkça işlenmiştir. Dönemin önde gelen ustaları arasında, Caravaggio, Velazquez, Rubens, Lorrain ve Rembrant sayılabilir.

Rönesans resimlerinde usta ressamların, daha çok bir olay örgüsü içerisinde gelişen kalabalık eserlerinde ortaya çıkan böcek figürleri, Barok resimlerinde genellikle natürmort türündeki eserlerde kendini göstermiştir. Natürmortlar, 17. yüzyılda Barok üslupla birlikte resmin ana konusuna dönüşmüştür. Başlangıçta dinsel ve tarihsel konular, portre ve manzara resimleri işlenmiş, daha sonra önemi oldukça geç anlaşılan ölü doğa resimleri, 17. yüzyılda yerini alarak gerçek boyutlarına kavuşmuştur. Natürmort öğeleri, 17. yüzyıl öncesinde de eserlerde konu ve ayrıntıya destek olarak kullanılmıştır. İlk kez Barok dönemiyle birlikte resmin asıl konusu haline gelmiştir.

Bu dönemin en belirgin özelliği sanatçıların yanılsamacı üslubu olmuştur. Ölü doğa resimlerindeki neredeyse bütün nesneler, sembolik anlamlarla yüklüdür. Bu, sanatta var olan hayal gücünün ve sanatçının kişiliğinin de eserlere girdiğinin kanıtı niteliğindedir.

Ölü doğa olarak adlandırılan natürmort resimlerinde bahsedildiği üzere, sembolik anlam taşıyan birçok nesneyle karşılaşmaktadır. Çoğunlukla cansız varlıklar ve eşyalara yüklenen bu sembolik anlamlar bu dönemde kelekler, sinekler, çekirgeler gibi farklı böcek türleri üzerinde de etkili olmuştur. Böylelikle canlı varlıklar da natürmort resimlerinde yerlerini almıştır. Antik Çağ uygarlıklarında da bahsedildiği üzere, böcek figürlerinin taşımış olduğu bu sembolik anlamlar türüne, dönemine, ülkesine ve hatta topluluğuna göre de değişiklikler göstermektedir. Öyle ki sanatçının kişiliği ve hayal gücünü de varsayarsak, böceğin sembolik anlamı, sanatçının iç dünyasına göre bile farklılık gösterebilir.

Barok dönemi natürmort eserleri, böcek figürleri kapsamında, bünyesinde zengin örnekler barındırmaktadır. Örnek eserlerdeki böcek figürleri, çoğu zaman bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman da Barok'un ihtişamlılığı ve gösterişliliği karşısında, usta sanatçıların hünerlerini sergileme niyetiyle, eserlerdeki yerini almıştır.

Natürmort resimlerde kullanılan bu böcek sembolleri, genellikle ölüm ve yaşamı, iyiyle kötüyü ortaya koymaktadır.

Bu böcekler natürmortlarda iyi ve kötü arasındaki çatışmayı belirtmek için sık sık keleklerle birlikte kullanılmıştır. Tırtılın koza dönemi ardından kanatlı bir böceğe, kelebeğe dönüşümüyle bağlantılı olarak resmedilen kanatları açık bir kelek yeniden doğuşu simgeler (İren, 2017).

Barok dönemi natürmort resimlerinde, böcek figürlerini eserlerine taşıyan pek çok usta sanatçı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Georg Flegel, Jan Brueghel the Elder, Ambrosius Bosschaert, Fede Galizia, Balthasar van Der Ast, Margaretha de Heer, Paolo Popora ve Abraham Mignon'dur.

2.2.1. Georg Flegel (1566-1638)

17. yüzyılın natürmort türünde eserler veren ilk sanatçılarından biri olan, Alman ressam Georg Flegel, henüz bir asistan olarak başladığı, meyve, çiçek ve yemek gibi doğal hayatı konu olan natürmortlarına kariyeri boyunca devam etmiştir. Onun döneminde ortaya çıkan yeni bir çağın, yeni bir türünde ün kazanmış bir sanatçıdır. Eserlerinde sıklıkla göze çarpan tema, hayattır. Alegorilere başvurarak genellikle doğal gıda maddelerini tasvir etmiştir. Hayat temasını vurgularken kullandığı bu doğal gıda maddeleriyle birlikte, böcek figürlerini de kompozisyonlarına dahil etmiştir. 17. yüzyıl natürmort ressamı için böcekler, küçük boyutlu ve hassas yapıları, karmaşık formlarıyla oldukça ilgi çekici olmuş, ayrıca kolaylıkla toplanabilir ve temsil ettikleri görsel tekniklere uygunluğu sebebiyle de Barok natürmortlarına hizmet etmiştir.

Flegel'in eserlerindeki böcek figürleri rastgele dağıtılmamış, sunuldukları diğer nesnelerle birlikte bir düzen içerisinde kullanılmıştır. Genellikle cansız, yerleşik nesnelerle birlikte izleyiciye sunulmuşlardır. Eserlerinde ağırlıklı, geyik böceği, danaburnu, kelebek, çekirge, tırtıl, sinek, arı ve uğur böceği gibi böcek türleri görülmektedir.

Görsel 52: Georg Flegel, *Natürmort Çiçekler*, 1604, panel üzerine yağlıboya, 23 x 15 cm. Fitzwilliam Müzesi, Cambridge, Birleşik Krallık. <https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=ARD58P&titlepainting=Still%20Life%20with%20Flowers&artistname=Georg%20Flegel> (28.07.2020)

Flegel'in 1604 tarihli *Natürmort Çiçekler* isimli resmi, Cambridge'te, Fitzwilliam Müzesi'nde sergilenmektedir. Erken Barok dönemine ait bu eserde, altın rengi gösterişli bir vazoda çiçekler tasvir edilmiştir. Ayrıca masanın üzerinde madeni paralar ve çeşitli hayvan figürleri görülmektedir. Aralarında sümüklü böcek ve bir bok böceği olan bu hayvan figürleri, gerçeğe uygun olarak resmedilmiştir.

Flegel'in neredeyse çoğu natürmort resimlerinde bir böcek figürü ile karşılaşılmaktadır. Kimi zaman bir bok böceğini, kimi zamansa bir yusufçuk figürünü kompozisyonuna, sanki zaten hep orada olmalıymış hissini vererek eklemiştir. 1635 tarihli *Natürmort Peynir ve Kiraz* eserinde bir yusufçuk, 1637 tarihli *Natürmort Kuşlar ve Böcekler* eserinde ise kelebekler, bir gergedan böceği, hamam böcekleri, sinek gibi çeşitli hayvan türleri görülmektedir. Yine 1637 tarihli *Balık ve Natürmort* eserinde ise büyük bir kara sinek figürü, Flegel'in kompozisyonundaki yerini almıştır.

Görsel 53: Georg Flegel, *Natürmort Peynir ve Kiraz*, 1635, kayın üzerine yağlıboya, 18,3 x 24,8 cm. Staats Galerie Stuttgart. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flegel_-_Stilleben_mit_K%C3%A4se_und_Kirschen.jpg (10.12.2020)

Flegel'in kağıt üzerine suluboya tekniği ile yaptığı çiçek, meyve ve böcek resimleri de popüler çalışmaları arasında yerini almaktadır. Birer eskiz niteliğinde olan bu çalışmalarda, çeşitli meyve, kabuk ve böcek türlerinin anatomik ve formsal araştırmalar amacıyla yapıldığı tahmin edilmektedir. Her biri gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir.

Görsel 54: Georg Flegel, *Meyve, Böcek ve Kabuk Araştırmaları*, 16.-17. yüzyıl, kağıt üzerine suluboya, 9.2 x 11.3 cm. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/334930> (10.12.2020)

2.2.2. Jan Brueghel The Elder (1568-1625)

Jan Brueghel the Elder, Flaman Rönesans ressamı Pieter Bruegel'in oğlu, çiçek ve peyzaj sanatçısıdır. Tarihi ve mitolojik sahneler, cennet manzaraları, çiçek natürmortları gibi pek çok türde eserler vermiştir. 17. yüzyıl başlarında icat edilen çiçek natürmortları ve cennet manzaraları türlerine büyük katkılar sağlayan önemli bir yenilikçidir. Jan Brueghel the Elder, döneminde kumaş yapımındaki ustalığı nedeniyle *Kadife*, çiçek natürmortlarındaki öncülüğü ve uzmanlığı nedeniyle *Çiçek* ve cennet manzaraları türünü keşfi nedeniyle *Cennet* lakaplarıyla anılmıştır (Wikiart, ty).

Çağdaşları gibi Jan Brueghel the Elder'in natürmortlarında da kelebek, arı, tırtıl, sinek gibi çeşitli böcek figürleriyle karşılaşılacaktır. 1609-1616 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen *Çiçeklerle Natürmort* isimli eserinde, türlü böcek figürleri görülmektedir. Resimde koyu renkli, karanlık bir arka plan üzerinde duran vazo içinde çeşitli çiçek türleri tasvir edilmiştir.

Görsel 55: Jan Brueghel the Elder, *Çiçeklerle Natürmort*, 1609-1616, panel üzerine yağlıboya, 101 x 76 cm. Antwerp Kraliyet Güzel Sanatlar Müzesi, Belçika. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3290> (28.07.2020)

Natürmortlarda kullanılan böcek figürleri, kimi zaman sembolik bir anlam taşımaktadır. Kullanılan böceğin türüne göre, farklı anlamlarla karşılaşılmaktadır. Fakat kullanılan en genel sembolik anlamı, ölü doğa olarak adlandırılan natürmort türündeki eserlere, canlı bir figür eklenerek bir zıtlık oluşturmaktır. Bu, natürmort ya da olay örgüsü içeren kompozisyonlara eklenen kuru kafa formuyla hatırlatılan “memento-mori” kavramıdır. Jan Brueghel the Elder’in *Çiçeklerle Natürmort* isimli resminde de solgun, başlarını eğmiş, neredeyse ölmek üzere olan çiçeklerin bulunduğu bir vazo tasvir edilmiştir. Hatta masa üzerine düşen kopmuş çiçek parçalarıyla ölüm kavramı daha da pekiştirilmiştir. Ressam, parçalanmış çiçek dallarının yanında ve çiçekler arasında bulunan, kelebekler, hamam böcekleri ve salyangoz gibi böcek formlarıyla şüphesiz bahsettiğimiz zıtlığı yakalayabilmiştir. Bazı böcek figürleri ise, natürmortlarda doğrudan bir imge ya da kavram çağrışımı yapılmaksızın kullanılmıştır. Böceklerin parlak renkleri, karmaşık ve kusursuz anatomilerinin güzelliği nedeniyle, ressamın hünerlerini sergileme isteği ise yadsınamaz.

Görsel 56: Jan Brueghel the Elder, *Çiçeklerle Natürmort*, Kelebek Detayı.

Görsel 57: Jan Brueghel the Elder, *Çiçeklerle Natürmort*, Böcek Detayı.

...çiçeklerden bazılarının zaten solgun (ölümün iması olarak) olduğu ya da kefaretin simgeleri olarak kelebek ya da yusufçuk gibi böceklerin dahil edildiği resimlerde daha güçlü bir ahlaki vurgu açıkça görülmüyordu. Ne var ki, böceklerin resme dahil edilmesi aynı zamanda doğa bilimine yönelik yoğun bir çağdaş ve özellikle seküler ilgiyi de yansıtıyordu (Leppert, 1996: 80).

Leppert'in de belirttiği gibi doğa bilimine ilgi ve doğayı gözlem önemlidir. Sanatçılar da doğayı gözlemlediklerinden resimlere, özellikle de natürmortlarda görüldüğü üzere çiçekler arasına doğada da gözlemlenen böcekleri eklemişlerdir. Çiçek özleriyle

beslenen kelebekler, arılar, diğer böcekler gibi. Çiçeklerde özellikle tozlaşma açısından önemli bir fayda sağlayan böcekler, doğal olarak natürmortlarda çiçek betimlemelerine de yansımıştır.

Jan Brueghel the Elder'in natürmortlarındaki böcek çeşitliliği de oldukça fazladır. Türlü formlarını bir arada kullanmaktan çekinmemiş, gerçeğe uygun bir şekilde tasvir etmiştir. Böcek figürlerini, kimi zaman masanın üstünde, kimi zaman da çiçeklerin aralarında dolaşır vaziyette resmetmiştir. 1615 tarihli *Porselen Kase'de Çiçekler* isimli resminde, uğur böceği ve kelebek figürleri, 1609-1613 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen, *Çin Vazosu'nda Çiçekler* isimli resminde bir kelebek figürü ve yine kanatlı bir böcek türü, *Güveler ile Boyalı Bir Vazo'da Çiçekler* eserinde ise, uğur böceği, çiçekler arasında gezinen tırtıl figürleri, kelebekler, masa üzerinde duran güve figürleri ve bir çekirge figürü görülmektedir.

Görsel 58: Jan Brueghel the Elder, *Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland*, c.1619, bakır levha üzerine yağlıboya, 48 x 36 cm, Prado Müzesi, Madrid, İspanya. <https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/garland-with-the-virgin-and-child-and-two-angels/b63d07fb-e2b0-4155-9494-4b8756502b28> (28.07.2020)

Jan Brueghel the Elder'in daha ikona resimleri de böcek figürleri açısından zengin örnekler sunmaktadır. Genellikle Meryem ve Çocuk İsa konulu resimleri etrafında oluşturulmuş, meyveli ve çiçekli çelenkler arasında türlü böcek figürlerine yer verilmiştir.

Yaklaşık 1619 yılında yapılmış olduğu tahmin edilen, *Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland* isimli eserinde çeşitli böcek figürleri yer almaktadır. Meryem ve Çocuk İsa tasvirinin çevresine, türlü çiçek ve meyve çeşitleriyle bir çelenk formu oluşturulmuştur. Karmaşık bitkisel formların yanı sıra, eserdeki çeşitli hayvan türleri de dikkat çekmektedir. Tüm canlılar, gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir.

Görsel 59: Jan Brueghel the Elder, *Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland*, Detay.

Görsel 60: Jan Brueghel the Elder, *Bakire ve Çocuk ve İki Melek ile Girland*, Detay.

Çeşitli çiçek türleri ve bitkisel formlarla düzenlenmiş çelenkteki çiçekler arasında arı, uğur böceği, sinek, farklı iki türde kelebek, bir yusufçuk ve çeşitli böcek figürleri

görülmektedir. Kalabalık bir kompozisyon olduğu için doğrudan dikkati çekmeyen, çiçek ve meyveler arasına saklanmış figürler, her ayrıntısıyla resmedilmiştir.

2.2.3. Ambrosius Bosschaert (1573-1621)

Ambrosius Bosschaert, Hollanda Altın Çağı'nın önde gelen natürmort ressamı arasında yer almaktadır. Kariyerine botanik bahçelerindeki egzotik meyve ve çiçekleri çizerek başladı bililmektedir. Sanat eğitimi muhtemelen babasından aldığı bilinen Bosschaert de diğer çağdaşları gibi natürmort çalışmalarında böcek figürlerine yer vermiştir.

Görsel 61: Ambrosius Bosschaert, *Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler*, 1609, bakır üzerine yağlıboya, 68.6 x 50,8 cm, Thyssen-Bornemisza Ulusal Müzesi, Madrid. <https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/bosschaert-i-ambrosius/chinese-vase-flowers-shell-and-insects> (28.07.2020)

Ambrosius Bosschaert'in 1609 tarihli, *Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler* isimli resmi, Hollanda Altın Çağı'nın tipik çiçek natürmortları arasında yer almaktadır. Bir

diğer yandan eserin Bosschaert'in tarzının en karakteristik özelliklerine sahip olduğu da bilinmektedir. Döneminin tüm natürmort ustaları gibi Boscchaert de eserlerine, böcek figürlerini gerçekçi ve kusursuz bir şekilde eklemiştir.

Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler isimli resimde Bosschaert, farklı mevsimlerde açan çiçeklerden oluşan bir düzenlemeyi bir Çin vazosu içerisinde tasvir etmiş, doğal hayatın birer parçası olan böcek figürlerini ve kabukları masa üzerine yerleştirmiştir. Resimde bir arı, kelebek ve küçük bir böcek türü görülmektedir.

Görsel 62: Ambrosius Bosschaert, *Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuk ve Böcekler*, Detay.

Resimdeki kelebek figürü, vazodan düşmüş bir çiçek parçası üzerine konmuş bir vaziyette resmedilmiştir. Barok dönemi natürmortlarına girişte de bahsedildiği gibi, bu dönem eserlerinde kullanılan çoğu böcek türü sembolik anlamlara sahiptir. Dikkat çeken bu detayda da kelebek ve yaşamını yitirmiş çiçek parçası arasında bir ilişki söz konusudur. Bosschaert, bu ilişkiyle muhtemelen izleyiciye ölüm ve yaşamı arasındaki zıtlığı hissettirmektedir. Hollanda laleleri ile meşhurdur, resimde kelebek uçları kırmızımsı beyaz bir lalenin sapına konmuştur. Natürmort resimleri, sahip olunan değerleri, varlıkları da belgelemektedir.

Bu resmin bir benzeri, 1628 tarihli olarak Balthasar van der Ast imzasıyla aynı koleksiyonda yer alır. Balthasar van der Ast, kayınbiraderi Ambrosius Bosschaert'ten eğitim almış ve benzer nitelikte çalışmıştır. Laleler, süenler ve değişik çiçekler ile kelebekler, kara sinek, arı ve bir tırtıl ile birlikte kertenkele ve deniz kabuklarından oluşan güzel bir kompozisyonudur.

Görsel 63: Ambrosius Bosschaert, *Çin Vazosu ile Çiçekler, Kabuklar ve Böcekler*, 1628, panel üzerine yağlıboya, 51.6 x 33.1cm, Thyssen-Bornemisza Ulusal Müzesi, Madrid. <https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/ast-balthasar-van-der/chinese-vase-flowers-shells-and-insects> (28.07.2020)

Görsel 64: Ambrosius Bosschaert, *Natürmort Çiçek*, 1614, bakır üzerine yağlıboya, 30.5 x 38.9 cm. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/723/ambrosius-bosschaert-the-elder-flower-still-life-dutch-1614/> (10.12.2020)

Bosschaert'in de neredeyse tüm natürmortlarında, çeşitli böcek figürleri yer almaktadır. Çoğu zaman bir kelebek, bir sinek, bir yusufçuk figürünü kompozisyonuna dahil etmiştir.

1614 tarihli *Natürmort Çiçek* isimli resimde ise bir yusufçuk ve kelebek figürü görülmektedir. Kelebek yine kopmuş, sarı kırmızı renklerde bir lalenin sapının hemen üzerinde, yusufçuk ise narin kanatları açık bir vaziyette, kompozisyonun hemen sol tarafında doğrudan masa üzerine konmuş olarak tasvir edilmiştir. Çiçek sepetindeki sağdaki büyük pembe çiçek üzerine konmuş bir kelebek, ortdaki beyaz çiçekte bir arı ve sol tarafta ters duran pembe gülün sapında ise bir tırtıl vardır. Sanatçı, eserde tüm hünerini gözler önüne sermiş, her iki figür de her detayıyla kusursuz bir biçimde resmedilmiştir. Bu çiçekli natürmortlarda o bölgede, yetiştirilen çiçeklerden bir aranjman sunulmaktadır. Hepsi de oldukça ayrıntıcı, gerçekçi olarak resme aktarılmıştır. Çiçeklere, bitkilere duyulan ilgi ve hayranlık, beraberinde çiçek ressamlığını da getirmiştir.

2.2.4. Fede Galizia (1578-1630)

İtalyan Rönesansının kadın portre ressamı arasında yerini alan Fede Galizia'nın resme olan ilgisi, büyük olasılıkla minyatür sanatçısı olan babasından gelmektedir. Galizia, ayrıca Erken Barok natürmort eserlerinin de ilk kadın öncüleri arasında yerini almaktadır. Erken Barok natürmortlarında sembolik bir doğal yaşam nesnesi haline gelen böcek figürleri, onun kompozisyonlarında da görülmektedir. Çiçek resimlerinden ziyade meyve natürmortlarında görülen çeşitli türlerdeki böcek figürlerini gerçeğe uygun bir şekilde tasvir etmiştir.

Görsel 65: Fede Galizia, *Natürmort*, 1610, panel üzerine yağlıboya, 31 x 43 cm, Silvano Lodi Koleksiyonu, İtalya. <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-n10007/lot.42.html> (10.12.2020)

Galizia'nın, 1610 tarihli bir natürmort çalışması, bu kapsamda iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde ayaklı, cam bir tabak içine yerleştirilmiş şeftaliler, masanın üzerinde duran ayvalar, şeftalinin hemen üzerinde bir dal yasemin çiçeği ve masanın hemen sağında bir çekirge figürü yer almaktadır. Sanatçı, meyveleri oldukça gerçekçi betimlemiş ve ayaklı cam kâsenin ışıltılı yansımalarını da aynı şekilde başarıyla yansıtmıştır.

Çekirgeler genellikle yıkıcı, şeytani bir sembol olarak kullanılmaktadır. Halbuki tarım alanlarına büyük zarar veren çekirge istilaları yaşanmadan çok önce, çekirgelerin şans getiren yaratıklar olduğuna inanılmakta, kötü olaylar yaşanmadan hemen önce sustuklarına, böylece tehlikelere karşı önlem alabildiklerine inanılmaktaydı.

Çağdaşları kadar zengin örnekleri bulunmasa da konumuz açısından önemli örnekler olarak izleyici karşısına çıkmaktadır. Eserlerinde ağırlıklı olarak kelebek, arı ve çekirge tasvirleri görülmektedir.

Görsel 66: Fede Galizia, *Natürmort*, Çekirge Detayı.

2.2.5. Balthasar Van Der Ast (1593-1657)

Dönemin çiçek ve meyve natürmort ustaları arasında yer alan Hollanda Altın Çağ ressamıdır. Ayrıca kabuk boyama türünde de bir öncü olarak kabul edilmiştir. Erken dönem çalışmalarında kız kardeşinin eşi olan Bosschaert'in etkileri görülmektedir. Fakat zaman içinde Bosschaert geleneğinden çeşitli sapmalara uğramış, kompozisyonlarına daha canlandırıcı nesne ve figürler eklemeye başlamıştır.

Görsel 67: Balthasar van der Ast, *Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar*, 1635, panel üzerine yağlıboya, 24 x 35 cm, Özel Koleksiyon. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balthasar_van_der_Ast_-_Still-Life_of_Flowers,_Shells,_and_Insects_-_WGA1039.jpg (10.12.2020)

Natürmort kompozisyonlarında sıklıkla kertenkele, çekirge, kurbağa ve kelebek gibi hayvan ve böcek figürlerini kullanmaktadır. Kompozisyona ve kompozisyonuna dahil ettiği nesnelerin gerçekçiliğine, büyük ölçüde önem verdiği bilinmektedir.

Kompozisyonlarına kelebekleri, arıları, eşekarılarını ve yusufçukları kimi zaman yerde, kimi zaman uçar bir halde, kimi zaman da örümcekleri, uzun bacaklarıyla çiçekler arasında dolaşır bir vaziyette tasvir etmiştir. 1635 tarihli, bir özel koleksiyonda yer alan *Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar* isimli resim, Balthasar Van Der Ast'ın ustalığını sergilediği eserlerinden biridir. Kompozisyon ve kullanılan nesne ve figürlerin gerçekçiliğine verdiği önemi, bu eserle kanıtlar niteliktedir. Eserde, kabuklar masa üstünde izleyiciye doğru uzanan bir perspektifle yerleştirilmiş, ortadaki büyük kabuğun içine çeşitli renk ve türlerde çiçek düzenlemesi yerleştirilmiştir. Ayrıca eserde çeşitli böcek türleri de bir arada resmedilmiştir. Bir kelebek, yusufçuk, eşekarısı, tırtıl, çekirge ve örümcek figürleri görülmektedir. Her bir figür yine kusursuz bir gerçekçilikle kompozisyona yerleştirilmiştir.

Görsel 68: Balthasar van der Ast, *Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar*, Örümcek Detayı.

Görsel 69: Balthasar van der Ast, *Natürmort Çiçek, Böcek ve Kabuklar*, Çekirge Detayı.

1629 tarihli, *Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natürmort* isimli benzer bir çalışmada meyveler, çiçekler kabuk, kertenkele ve böceklerden oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Yatay bir formda oluşturulmuş kompozisyonda, biraz arka planda kalmış bir yusufçuk figürü, kompozisyonun kurulduğu sehpanın hemen sağ köşesinde yer alan küçük bir tırtıl, yine kompozisyonun sağ kısmında yer alan yeşil bitkisel formlar üzerine konmuş bir vaziyette resmedilmiş bir kelebek ve kabuklu küçük böcek formları yer almaktadır. Ölü doğa resmine sonradan eklenen figürler, kompozisyon geneli itibariyle de gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 70: Balthasar van der Ast, *Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natüermort*, 1929, meşe panel üzerine yağlıboya, Birmingham Sanat Müzesi. <https://artsandculture.google.com/asset/still-life-of-flowers-fruit-shells-and-insects-balthasar-van-der-ast/nwGYqkPIspmBow> (28.07.2020)

Görsel 71: Balthasar van der Ast, *Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natüermort*, Tırtıl Detayı.

Görsel 72: Balthasar van der Ast, *Çiçekler, Meyveler, Kabuklar ve Böceklerden Natüermort*, Böcek ve Sinek Detayı.

2.2.6. Margaretha De Heer (1603-1665)

Hakkında fazla bilgi olmamasına rağmen, böcek çalışmalarıyla bilinen Hollanda Altın Çağı ressamaları arasında yer almıştır. Genellikle suluboya ve guaj tekniği ile yapılmış olan resimlerinde, kelebek, tırtıl gibi çeşitli böcek türleri, çiçekler, kabuklar ve diğer hayvan figürleri görülmektedir.

Görsel 73: Margaretha de Heer, *Taş Yatak Üzerinde, Çevresinde Böceklerle Gül Natürmortu*, 1655, parşömen üzerine guajboya.
<http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/old-master-british-drawings-113040/lot.121.html> (11.12.2020)

Margaretha de Heer'in, *Taş Yatak Üzerinde, Çevresinde Böceklerle Gül Natürmort* isimli resmi 1655 yılına ait, Hollanda natürmortları arasında yerini almaktadır. Resimde taş bir yatak üzerine konumlandırılmış bir gül tasvir edilmiştir. Gülün hemen üstünde konmuş bir vaziyette duran ve sağ tarafında iki kanadı açık, uçar bir vaziyette resmedilmiş kelebek figürleri vardır. Kanat şekilleri, anatomileri ve desenlerine bakıldığında, her ikisinin de gerçeğe uygun bir halde resmedildiği ve farklı iki tür olduğu görülmektedir.

Ayrıca, farklı türlerde üç böcek figürü de yine aynı taş yatak üzerine konumlandırılmıştır. Resmin hemen sol tarafında devasa bir böcek formu, gülün hemen yanında, kompozisyonun en küçük figürü olan turuncu-siyah çizgili bir böcek formu, sol

tarafıta ise Antik Mısır uygarlığının kutsal böceği olan parlak renkli bir bok böceği figürü tasvir edilmiştir. Kelebekler gibi zeminde duran böcek figürleri de gerçeğe uygun olarak resmedilmiştir. Kompozisyonda, geri planda bulutlu manzara devam etmektedir.

Görsel 74: Margaretha de Heer, *Altı Kelebek*, 17. Yüzyıl, suluboya, 26.4 x 18.3cm. Harvard Art Museums. <https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/361361?position=2> (11.12.2020)

Margarathe de Heer'in parşömen üzerine suluboya ve guajboya ile yapılmış resimleri, entomolojik ansiklopedi resimlerini andıran bir karaktere sahiptir. 17. yüzyıl içerisinde yapıldığı bilinen *Altı Kelebek* isimli resmi bunu kanıtlar niteliktedir. Resimde, altı tane kelebek figürü görölmektedir. Anatomik şekilleri ve renklerinden yola çıkılarak her birinin farklı kelebek türleri olduğu söylenebilir. Figürler büyüklü küçüklü olarak yukarıdan görünür bir biçimde, son derece kusursuz bir gerçeklikle resmedilmiştir. Kanat gölgeleri de resme akrılmıştır.

2.2.7. Paolo Porpora (1617-1673)

İtalyan ressam Paolo Porpora, Barok döneminin çiçek natürmortları türünde ün kazanmış bir ressamıdır. Döneminin hemen hemen birçok natürmortunda görülen böcek figürleri, onun kompozisyonlarında da kendine bir yer edinmiştir. Eserlerinde ağırlıklı olarak kelebekler, uğur böcekleri ve sümüklü böceklerle karşılaşmaktadır. Ayrıca kompozisyonlarının tipik örnekleri arasında, kaplumbağa, yılan gibi sürüngenler yer almaktadır.

Görsel 75: Paolo Porpora, *Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort*, tuval üzerine yağlıboya, 52.3 x 95.2 cm, Galler Ulusal Müzesi. <https://museum.wales/collections/online/object/8585059d-0a7a-300f-9df5-02124f4e0cea/Still-life-with-a-snake-frogs-tortoise-> (11.08.2021)

Tarihi net olarak bilinmeyen, *Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort* isimli resim, Galler Ulusal Müzesi'nde sergilenmektedir. Döneminin natürmortlarına göre ürkütücü bir görüntü sunan resimde, topraksı bir zemin üzerinde tasvir edilmiş Porpora'nın tipik sürüngenleri olan bir yılan, kurbağalar ve bir kaplumbağa yer almaktadır. Çeşitli bitkisel formlar, mantar görüntüleri ve iki kelebek figürü kompozisyona eşlik etmektedir. Bir natürmort resmine göre alışılmadık bir karanlık içerisinde tasvir edilerek, sürüngen figürlerin derilerindeki ıslaklık, çiçeklerin yumuşak ve kuruluğu ile ilginç bir kontrast oluşturmaktadır. Eserde, iki tane beyaz renkli kelebek figürü yer almaktadır. Birisi resmin sol üst köşesine doğru uçar bir vaziyette, diğeri ise resmin merkezinde yer alan izleyiciye dönük kurbağa figürünün ağzında yer almaktadır. Beyaz kuğu ve zambakların ruhun

sembolü olarak kullanıldığı düşünüldüğünde, bu kelebeklerin özellikle beyaz olanlarının ruhun bir sembolü olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Görsel 76: Paolo Porpora, *Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort*, Kurbağa ve Kelebek Detayı.

Görsel 77: Paolo Porpora, *Bir Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort*, Kelebek Detayı.

Bu örneğe kadar incelenen sanatçı ve eserler doğrultusunda, Porpora'nın *Yılan, Kurbağalar ve Kaplumbağa ile Natürmort* isimli eseri, önemli bir örnek olarak sunulmaktadır. Dönemin natürmortlarında yer alan neredeyse hiçbir böcek figürü, bu şekilde tasvir edilmemiştir. Kelebeğin kurbağanın ağzında duruşu da dahil kompozisyondaki tüm nesne ve figürler gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir. Ayrıca her iki kelebeğin de aynı

türde oldukları görülmektedir. Lucia Impelluso, *Doğa ve Sembolleri* kitabında, kelebeklerin zaman zaman yeniden canlanmanın sembolü olarak, genç yaşta ölenlerin portresi olarak resmedildiğini söyler. Porpora'nın alt metnini bilemesek de kurbağa ve kelebek figürü ilişkisi izleyicide bir ölüm-yaşam zıtlığı hissi oluşturmaktadır.

2.2.8. Abraham Mignon (1640-1679)

Bir natürmort ressamı olan Abraham Mignon, çiçek natürmortları, meyveli natürmortları, orman ve mağara natürmortları ve çelenk resimleriyle ün kazanmış bir Barok dönemi ustasıdır. Kariyeri boyunca eserlerinde oda, diğer çağdaşları gibi, çiçekler, böcekler ve çeşitli hayvan figürlerini eserlerine ekleyerek temsilini geliştirmiştir. Çelenk resimlerindeki bitki ve böcek ilişkisini, derinlemesine incelediği bilinmektedir. Böylece figürleri, anatomik ve yapısal olarak doğru tasvir edebilmiştir. Eserlerinde kullandığı her bir çiçek ya da böcek figürünü, merkezi figür olsun ya da olmasın dikkatli ve büyük bir titizlikle resmetmiştir.

Görsel 78: Abraham Mignon, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort*, 1669, tuval üzerine yağlıboya, 58.4 x 49.5 cm. <https://collections.artsmia.org/art/3584/still-life-with-fruits-foliage-and-insects-abraham-mignon> (11.12.2020)

Abraham Mignon'un ölü doğa çalışmaları da izleyiciler için sembolik anlamlar taşımaktadır. Mignon'un 1669 tarihli, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort* isimli resmi de sembolik anlamlar taşıyan önemli eserlerindendir. Karanlık bir arka plan üzerine yerleştirilen kalabalık meyve ve böcek figürleriyle aslında doğanın cömertliği anlatılmıştır. Mignon'un, bu sayede doğal yaşamın ürünlerini tuvaline boyayla sabitleyerek, zamanın akışını bir süreliğine dondurma arzusu, gözler önüne serilmektedir.

Görsel 79: Abraham Mignon, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort*, Tırtıl Detayı.

Görsel 80: Abraham Mignon, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort*, Kelebek detayı.

Eserde, çeşitli böcek türleri yer almaktadır. Çürümeye başlayan meyve ve yeşilliklerin arasında gezinen kelebek ve tırtıl figürleri tasvir edilmiştir. Bu sayede, geleneksel geçişin bir sembolü olarak dünyevi şeylerin süreksizliğini ifade etmektedir.

Görsel 81: Abraham Mignon, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort*, Salyangoz detayı.

Görsel 82: Abraham Mignon, *Meyveler, Yeşillik ve Böcekler ile Natürmort*, Mylabris Variabilis detayı.

Resmin sol alt köşesinde bir tuğla parçasına tırmanır vaziyette resmedilmiş turuncu çizgili, bilimsel adı *Mylabris Variabilis* olan bir böcek figürü yer almaktadır. Ayrıca kompozisyona, zeminde sümüklü böcekler, çürümeye başlayan şeftalilerin üzerinde dolaşan karınca figürleri, yeşil kabak figürünün hemen arkasına saklanmış bir çekirge figürü ve yine şeftalilerin üzerinde bilimsel adı *Forficula Auricularia* olan, kulağakaçan böcekleri eşlik etmektedir.

Mignon'un tarihi net olarak bilinmeyen, *Niş İçinde Bir Cam Vazo'da Çiçekler*, *Salyangoz ve Böcek* isimli eserinde de çeşitli böcek türleri yer almaktadır. Vazo'nun oturtulduğu taş parçası üzerinde gezinen iki salyangoz, diğer eserde bahsedilen turuncu-siyah çizgili böcekler, sarkmış buğday başağı üzerinde gezinen turuncu renkli bir tırtıl ve

çiçeklerin arasında gezinen diğer tırtıl salyangoz ve kelebekler kompozisyona eşlik etmektedir.

Görsel 83: Abraham Mignon, *Niş İçinde Bir Cam Vazo'da Çiçekler*, panel üzerine yağlıboya, 47.9 x 41.5 cm. <https://www.richardgreen.com/still-life-of-roses-tulips-poppies-morning-glory-love-in-a-mist-scabious-and-other-flowers-in-a-glass-vase-in-a-stone-niche-with-insects-and-snails/p/272> (28.07.2020)

2.2.9. Luca Forte (-1670)

Barok Döneminin İtalyan ressamı olan Luca Forte'nin hakkında belgesel kayıt çok az da olsa, döneminin çağdaşlarının aksine çiçek resimlerinden ziyade, meyve natürmortları üzerine çalıştığı ve bu türde olgunlaştığı bilinmektedir. Esas olarak Napoli'de natürmort ressamı olarak ün kazanmıştır. Forte'nin meyveli natürmortlarında, ara sıra kompozisyonlara dahil olan böcek figürleri yer almaktadır. Bu figürler genellikle ön planda değil, kompozisyon arasında gizlenmiş, çok dikkat çekmeyen elemanlarıdır.

Görsel 84: Luca Forte, Limon, Ağaç Kavunu ve Manzara ile Natürmort, tuval üzerine yağlıboya, 99 x 75 cm, Pierro Cei Koleksiyonu, Floransa. <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/still-life-with-dried-fruit-flowers-and-landscape-by-luca-news-photo/148276674> (28.07.2020)

Napoli’de natürmort türünün gelişmesinde oldukça önemli bir rol oynayan Forte’nin tarihi net olarak bilinmeyen, 1610-1670 arası bir döneme tekabül eden, *Limon, Ağaç Kavunu ve Manzara ile Natürmort* isimli resminde, tek bir böcek figürü yer almaktadır. Eserde, cam vazo içerisinde birkaç parça çiçek, kurutulmuş meyveler ve kuruyemişler, limon ve iki tane ağaç kavunu ile bir kompozisyon kurulmuştur. Arka planda ise karanlık, kasvetli bir gökyüzü tasviri yapılmıştır. Gökyüzüne doğru bakıldığında ise belli belirsiz bir yusufçuk figürü görülmektedir. Her iki kanadı da açık, uçar bir vaziyette tasvir edilmiştir. Anatomik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, gerçeğine oldukça uygun bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir.

Görsel 85: Luca Forte, *Limon, Ağaç Kavunu ve Manzara ile Natürmort*, Yusufçuk detayı.

1630 tarihli, *Üzüm ve Diğer Meyveler ile Natürmort* isimli eserinde ise bir çekirge figürü yer almaktadır. Aynı zamanda kompozisyon itibariyle eserdeki nesneler, yine sembolik anlamlara sahiptir. Eserde, sonbahar meyveleri tasvir edilmiştir. Bir teneke kova üzerinde salkım üzümler, yerlere yayılmış elme ve armutlar, yarılmış, içi tohum dolu narlar resmedilmiştir.

Görsel 86: Luca Forte, *Üzüm ve Diğer Meyveler ile Natürmort*, 1630, bakır panel üzerine yağlıboya, 31.4 x 26 cm.
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_\(Italian_\(Neapolitan\)\)_-_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_(Italian_(Neapolitan))_-_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg) (11.12.2020)

İçi pembe, kırmızı tanelerle dolu narlar, bolluğu ve bereketi simgelemektedir. Gerçeğe uygun olarak resmedilmiş olan narlar, elmalar, üzümler, armutlar ve ayvalar, izleyiciye sonbaharın cömertliğini hatırlatır. Kovadaki üzüm salkımlarının dallarına konmuş bir çekirge figürü, yine belli belirsiz bir şekilde gösterilmiştir. Anatomik formu, dış konturlarla belirtilerek kompozisyondaki yerini almıştır. Tarihi yine belirsiz, *Vazo'da Bir Çiğdem ve Siklamen* natürmortunda ise bir kelebek figürü görülür. Resim, tuval üzerine yağlıboya tekniği ile yapılmıştır. Kelebek figürü ise diğer eserlerine kıyasla son derece gerçeğine uygun bir şekilde yapılmıştır. Ayrıntı olarak işlenmiş ve dikkat çekicidir.

Görsel 87: Luca Forte, *Üzüm ve Diğer Meyveler ile Natürmort*, Çekirge detayı.

2.3. Rokoko Üslubu

Rokoko, 18. yüzyılda Fransa'da bol süslemeli bir üslup olarak ortaya çıkmıştır. Bir iç dekorasyon üslubudur. Barok tarzının bir devamı olarak sayılan bu dönemde resimsel nitelikler zayıflamış, daha çok dekoratif, süslemeci bir üslup ön planda tutulmuştur. Barok'un karmaşık ve kıvrımlı biçimlerini daha zarif bir şekilde benimsemiştir.

“Aslında bir iç dekorasyon stili olarak gelişmiş olan Rokoko, 1693 Turin doğumlu JusteureleMeissonier adlı sanatçının asimetrik bir form olan Rocoille motifini kıvrım dal motifi ile birleştirerek, elde etmesinden doğmuştur. Rocoille: asimetrik çizgileri olan ve istiridye kabuğuna benzeyen bir motiftir.” (İrez, 1990: 25)

Bu dönemde, özellikle kraliyet sarayının üyeleri, evlerini daha hafif bir şekilde dekore etmeye başlamışlardır. Ortaya çıkan bu yeni stil ile pastel renkler, kıvrımlı sarmaşık çiçekler ve kabuklara dayanan motifler vurgulanmıştır. Sanatçılar ışık ve renge odaklanmaya başlamışlar, daha günlük ve mitolojik sahneler, neşeli manzaralar üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu stil ile üretilmeye başlanan eser kompozisyonlarında hayvan ve böcek figürleri de görülmektedir. Fakat eserler genellikle dekoratif bir amaçla üretildiği için kullanılan bu figürler de dekoratif bir niyetle kompozisyona dahil edilmişlerdir.

Görsel 88: J. Baptiste Oudry, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Üzüm ve Böcekler*, 1712, tuval üzerine yağlıboya, 31 x 23 cm, Agen Güzel Sanatlar Müzesi. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Baptiste_Oudry_-_Nature_morte_avec_oiseux_morts_et_cerises.JPG (06.05.2020)

Barok natürmortlarında sıklıkla kullanılan böcek figürleri, Rokoko stili ile natürmort kompozisyonlarda az da olsa görülmektedir. Fransız Rokoko ressamı ve aynı zamanda Goblen tasarımcısı olan Jean Baptiste Oudry'nin 1712 tarihli, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzümü ve Böcekler* isimli natürmortu, Rokoko stili natürmortlarındaki böcek figürü kapsamında iyi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kral 15. Louis'in, av ressamı olduğu bilinen Oudry'nin bu eseri de tahminen av sonrası boyanmış bir natürmorttur.

Oudry, aynı zamanda 18. yüzyılın en büyük hayvan ressamı arasında yerini almaktadır. Portre resimleriyle başladığı kariyerine, bir süre sonra natürmort meyve ve hayvan resimleri ile devam etmiştir.

Sağ alt köşede “J. F Oudry” imzası yer alan ve 1712 yılına tarihlenen eserde, üç ölü kuş tasviri yapılmıştır. Aynı zamanda bir çift kiraz, bir salkım kuş üzümü ve böcekler kompozisyona eşlik etmektedir. Kuşlardan biri, sol bacağından ipe bağlanarak bir çiviye asılı haldedir. Diğer ikisi, bir kaide üzerinde üst üste konumlandırılmış, yanlarına kiraz ve kuş üzümleri eklenmiştir.

Görsel 89: Jean Baptiste Oudry, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzüümü ve Böcekler*, Kelebek detayı.

Kompozisyona dahil edilen böceklerin hepsi, uçarken resmedilmiştir. Sağ üst köşede, içlerinde en büyüğü olan kırmızı kanatlı bir kelebek figürü, onun biraz altında yapısal olarak daha küçük mavi kanatlı bir kelebek ve bir arı figürü görülmektedir. Sol üstte ise siyah benekli kırmızı bir böcek figürü yer almaktadır. Anatomik ve yapısal özelliklerine bakıldığında, bir uğur böceği olduğu tahmin edilmektedir.

Resimde görülen böceklerin, dönem itibarıyla incelendiğinde, Barok natürmortlarındakiler gibi gerçekçi olduğu görülmektedir. Bir diğer yandan resim izleyicide ölüm-yaşam çatışmasını da hissettirmektedir. Bu dönem eserlerindeki figürlerin genellikle bir sembolik anlama sahip olmadığı düşünüldüğünde, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzüümü ve Böcekler* isimli resmin, böcek imgesi kapsamında iyi bir örnek olduğu bir kez daha vurgulanmaktadır.

Görsel 90: Jean Baptiste Oudry, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzüümü ve Böcekler*, Arı detayı.

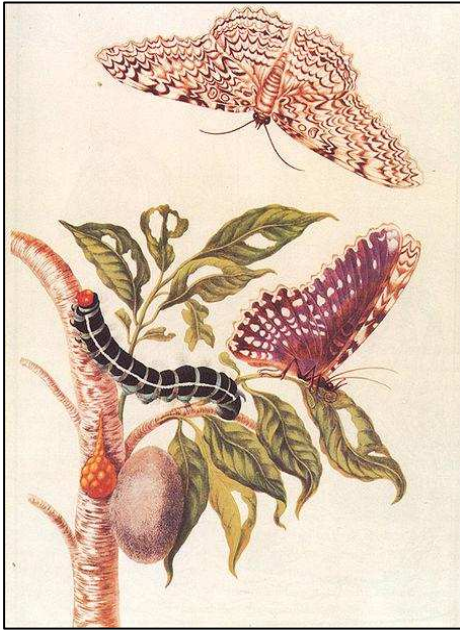
Görsel 91: Jean Baptiste Oudry, *Üç Ölü Kuş, Kirazlar, Kuş Üzüümü ve Böcekler*, Kelebek detayı.

Rokoko stiliyle eser veren sanatçılar, böcek figürleri kapsamında incelendiğinde, birbirinden çok farklı örneklerle karşılaşmaktadır. Aynı dönem içinde eser veren bu sanatçılar gerek kişisel tercihleri gerekse profesyonel işleri nedeniyle farklı türler içinde aynı böcekleri eserlerine taşımışlardır. İsviçreli doğa bilimcisi ve aynı zamanda bir ressam olan Maria Sibylla Merian'ın eserleri, hem bilimsel hem de sanatsal bir niyetle boyanmış eserler olarak, Jan van Haysum'un çiçek natürmortları, Justus Juncker'in bir seri içinde resmettiği meyve natürmortları ve Jean Baptiste Pillement'in illüstrasyon çizimlerinde yer alan böcek figürleri detaylı bir şekilde bu tez kapsamında incelenmiştir.

2.3.1. Maria Sibylla Merian (1647-1717)

Maria Sibylla Merian, İsviçre'de dünyaya gelmiş, Alman bir doğa bilimcisidir. Aynı zamanda, başarılı bir bilim ressamıdır. Sanatsal eğitimini, Gerog Flegel'in öğrencisi olan babasından aldığı bilinmektedir. Merian, zamanının önde gelen entomologları arasında yer almıştır. Henüz ergen yaşlarında böceklerle ilgilenmeye başlamış, yakaladığı böcekleri

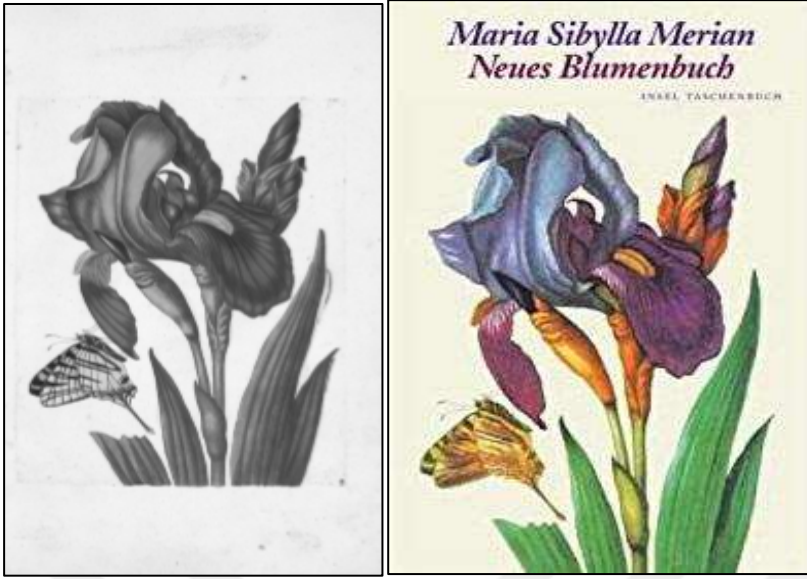
boyamıştır. Onları doğrudan gözlemlemiş ve belgelemiştir. Çalışmalarıyla, böcek hayatıyla ilgili birçok yeni gerçekler ortaya koymuştur. 1705'te yayınladığı *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* kitabında, kelebeklerin başkalaşım evrelerinden bahsetmiş ve bir dizi natüralist illüstratörü ile oldukça etkilemiştir. Buradan yola çıkılarak özellikle Sürrealist dönem eserlerinde, adından sıklıkla bahsedeceğimiz böcek-başkalaşım ilişkisinin temellerinin burada atılmış olabileceği söylenebilir.

Görsel 92: Maria Sibylla Merian, *Kelebeğin Başkalaşımı*, 1705, gravür, Amsterdam. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metamorphosis_of_a_Butterfly_Merrian_1705.jpg (04.05.2020)

Kelebeğin Başkalaşımı'nda, bir ağaç dalı üzerinde her evresi resmedilmiştir. Kompozisyon aşağıdan yukarıya doğru ilerlemektedir. En sonki gelişim evresi, en tepede kanatları açık büyük bir kelebek şeklinde tasvir edilmiştir. Her bir evrede, anatomik özellikleri yok sayılmaksızın gerçeğine en uygun şekilde resmedilmiştir.

Merian'ın eserleri, genellikle anatomik, formsal ve böcek hayatlarına ilişkin bilgi edinme amaçlı yapıldığı için eserlerini inceleyen araştırmacı ve yorumculardan bazıları, çoğu zaman eserleri sanatsal olarak sınıflandırılabilirler ya da bilimsel olarak sınıflandırılabilirler olarak bir ayrım yapmıştır. Bir örnek olarak Kurt Wettengl, Merian'ın metamorfoz resmini, sanatsal ve estetik olarak tanımlarken diğer illüstrasyonlarını sistematik sınıflandırma metodolojik yaklaşımı olarak tanımlamıştır (Neri, 2011: 140-141).

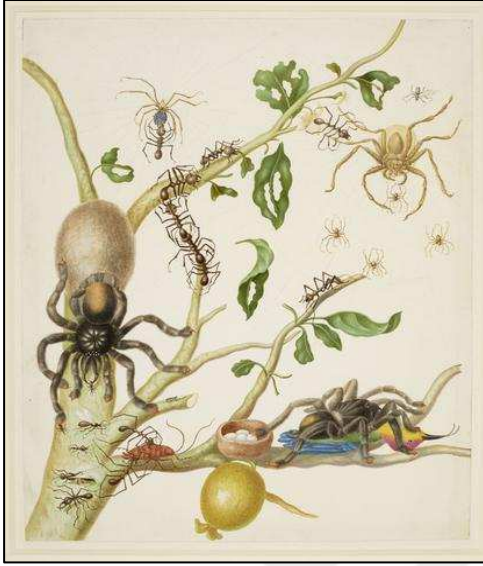
Görsel 93: Maria Sibylla Merian, *Neues Blumenbuch*, 8. Plaka, 1680, Doğa Tarih Müzesi, Londra. <https://www.amazon.com/Neues-Blumenbuch-Maria-Sibylla-Merian/dp/3458346279> (11.12.2020)

Neues Blumenbuch isimli çiçeklerle ilgili kitabın ilk cildinde yer alan sekizinci plakadaki resimde, bir iris çiçeği ve kırlangıç kuyruk türü bir kelebek görülmektedir. Figür, çiçeğin taç yapraklarından birine konmuş bir vaziyette tasvir edilmiştir. Anatomik hatlarına bakıldığında, gerçek bir *Kırlangıç kuyruk* türü kelebeğinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Merian'ın bu eseri aynı zamanda, gravürcü Nicolas Robert'in *Valeria ac Multiformes Florum* adlı serisindeki bir resimle büyük benzerlikler göstermektedir.

Görsel 94: Nicolas Robert, *Valeria ac Multiformes Florum*, Brown Üniversitesi Kütüphanesi, ABD. http://agroecologiavenezuela.blogspot.com/2018/06/blog-post_29.html (09.05.2020)

Merian'ın çizimleri arasında, farklı türlerin ölüm yaşam mücadelesi de görülmektedir. Bir örnek olarak, 1702-1703 tarihli *Ordu Karıncaları*, *Pembe Parmaklı Tarantulalar*, *Avcı Örümcekleri* ve *Topaz Sinekkuşu* eseri, verilebilir.

Görsel 95: Maria Sibylla Merian, *Guava Ağacı'nda Ordu Karıncaları, Pembe Parmaklı Tarantulalar, Avcı Örümcekleri ve Topaz Sinekkuşu*, 1702-1703, parşömen üzerine suluboya, arap zıncı, 39 x 32,3 cm, 1704. <https://www.rct.uk/collection/921172/branch-of-guava-tree-with-army-ants-pink-toe-tarantulas-huntsman-spiders-and-ruby> (11.12.2020)

Esere ilk bakışta, sinekkuşu üzerine yerleştirilmiş pembe parmaklı tarantula dikkat çekmektedir. Bilimsel adı *Avicularia avicularia* olan bu tür, Kosta Rika'dan Brezilya'ya ve güney Karayiplere özgüdür. Tarantula, arka bacakları yumurtaların üzerine yerleştirilmiş bir biçimde görülür. Aynı türe ait diğer örümcek, yumurta kesesini korurken bir diğer yandan karıncaları avlamaktadır. Avcı örümcek, hamam böceği ve sağ üstte görülen örümcek figürü, bilimsel adı *Eciton Burchellii* olan ordu karıncaları tarafından saldırı altında gibi gözükmektedir. Ayrıca, guava ağacının yaprakları da yaprak kesen karıncalar tarafından temizlenmiş gözükmektedir.

Merian, bu tür çizimleriyle böceklerin anatomik özelliklerinin yanı sıra, yaşam döngülerinden, diğer böcek ve hayvan türleriyle olan çatışmalarından, beslenme ve üremeleri hakkında da bilgiler sunmaktadır.

Sanatçı kişiliğinin yanında, aynı zamanda bir entomolog olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, resimlerinde türlü böcek figürlerinin yer alması yadsınamaz bir gerçektir. Tüm hayatı boyunca böcekler, Merian'ın kişisel ilgisi olmuştur ve diğer yandan profesyonel isteklerine de uymuştur.

Dikiş-nakış işlerinde de oldukça başarılı olduğu bilinen Merian, hem profesyonel hem de kişisel olarak ilgilendiği bu böcek figürlerini, buradaki çalışmalarına da aktarmıştır. Bu çalışmalarını, genellikle siyah ya da koyu mavi zemin üzerine açık renkli ipek ipliklerle işlemiştir.

Görsel 96: Maria Sibylla Merian, İpek İpliklerle İşlenmiş Keten Ceket, Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (*The Insect and the Image*, s.147)

Görsel 97: Maria Sibylla Merian, İpek İpliklerle İşlenmiş Keten Ceket, detay. (*The Insect and the Image*, s. 148)

Merian'ın böcek anatomileri ve hayatları hakkında ortaya koyduğu yeni gerçek keşifler, sonraki dönemlerde yükselişe geçecek olan resim-sembol-böcek ilişkisine büyük katkılar sağlamıştır.

2.3.2. Jan Van Huysum (1682-1749)

Ressam Justus van Huysum'un oğlu olan Jan van Huysum, özellikle çiçek resimlerinde uzmanlaşmış Hollandalı ressamdır. Çiçek natürmortlarında yetenekli olduğu kadar, resmettiği birkaç manzara resmiyle de ün kazanmıştır. Renk kullanımında oldukça başarılı olan Huysum, ilk sanatsal eğitimi babasından almıştır. Kalabalık çiçek ve meyve aranjmanlarını zarif ve detaylı bir şekilde natürmort olarak resmetmiştir. Ayrıca renkli arka planı ilk kullanan sanatçılardan da biridir.

Barok döneminde olduğu gibi Rokoko üslubunun hâkim olduğu dönemlerde de böcek figürleri, natürmort eserlerde ortaya çıkmıştır. Huysum'un natürmortlarında da çoğunlukla kelebekler ve çeşitli böcek türleri görülmektedir.

Görsel 98: Jan van Huysum, *Meyve Parçası*, 1722, panel üzerine yağlıboya, 80 x 61 cm, J. Paul Getty Müzesi. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/701/jan-van-huysum-fruit-piece-dutch-1722/> (04.05.2020)

Huysum, 1722 tarihli *Meyve Parçası* isimli resmi, Barok'un parlak gerçekçiliği ve Rokoko'nun parlak renkleriyle uyum içinde birleştirilmiş, önemli natürmort eserlerinden biridir. Resimde çeşitli çiçekler, meyveler ve türlü böcekler asimetrik bir düzenle

yerleştirilip tasvir edilmiştir. Ceviz, siyah ve sarı üzümler, erik, nar, şeftali, kavun ahududu gibi meyveler ve pembe hatmi, mor süsen ve diğer çiçeklerle kurulan kompozisyonda, meyveler olgunlaşmış ve çürümeye başlamıştır. Olgunlaşmış meyveler üzerinde, muhtemelen beslenmekte olan karıncalar, sinekler gibi böcek türleri görülmektedir. Çiçeklerde ve meyvelerde doğal ortamda, gündelik yaşamda karşılaşılabilecek hayvanlardır.

Oldukça gerçekçi üzüm salkımları ve şeftaliler üzerinde gezinen küçük fakat tüm detaylarıyla resmedilmiş minik karınca figürleri ve yine meyveler arasında çoğu konumlanmış bir şekilde çeşitli sinek türleri, kompozisyonun etrafında uçar halde görülen renkli kelebekler ve kanatlı pek çok böcek türü tüm detaylarıyla tasvir edilmiştir.

Görsel 99: Jan van Huysum, *Meyve Parçası*, Kelebek detayı.

Görsel 100: Jan van Huysum, *Meyve Parçası*, Arı detayı.

Huysum'un natürmortlarındaki çiçek düzenlemeleri, çağdaşlarınıninkilere göre daha bol ve büyük düzenlemelerdir. Resimlerindeki düzenlemeler, sanki bir çiçek yığını gibi gözükmekte, bu sayede de dinamik bir enerji yakalamaktadır. Bir örnek olarak 1715 tarihli, *Çiçek ve Meyve Natürmortu* isimli resminde de açıkça görülmektedir. Çiçek buketi, meyveler ile birlikte tüm paneli kaplamakta, hatta taşmaktadır. Toprak bir vazo içine yerleştirilmiş türlü çiçeklerin arasına, yine çeşitli böcek figürlerini de eklemiştir.

Görsel 101: Jan van Huysum, *Çiçek ve Meyve ile Natürmort*, c.1715, panel üzerine yağlıboya, 78.7 x 61.3 cm, The National Gallery of Art. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.96655.html> (05.05.2020)

Yaklaşık olarak 1715'e tarihlendirilen *Çiçek ve Meyve ile Natürmort* resminde, *Meyve Parçası*'nda olduğu gibi çiçek ve meyveler arasında gezinen, sayıları oldukça fazla olan karınca figürleri, kusursuz anatomi ve gerçeğe uygunluğuyla dikkat çekici görünmektedir. Düzenlemenin çeşitli yerlerinde sinek, sivrisinek ve karasineklere de yer verilmiştir. Kimi uçar bir halde resmedilmiş, büyüklü küçüklü ve renkli kelebek figürlerine, bir güve figürü de eşlik etmektedir. Ayrıca düzenleme içindeki beyaz lale üzerinde, detaylı bir şekilde işlenmiş böcek figürü de oldukça güzel ve doğal bir ayrıntıdır. Bu böceğin bilimsel adı, *Supella Longipalpa* olan kahverengi bantlı hamam böceği olduğu tahmin edilmektedir.

Görsel 102: Jan van Huysum, *Çiçek ve Meyve ile Natürmort*, Sinek detayı.

Görsel 103: Jan van Huysum, *Çiçek ve Meyve ile Natürmort*, Böcek detayı.

Huysum'ın Louvre Müzesi'nde sergilenmekte olan *Çiçek Sepeti ve Kelebekler* isimli resmi, Rokoko'nun etkileyici natürmortlarından olduğu kadar bu stilin böcek figürleriyle ilişkisi açısından da iyi bir örnektir. Eserde, sarı bir mermer kaide üzerinde küçük bir çiçek sepeti tasviri görülmektedir. Bir gül dalı, resmin sağından kompozisyona dahil olmuştur. Ayrıca eserdeki çiçeklerin çeşitliliği kadar, böcek çeşitliliği de fazladır.

Görsel 104: Jan van Huysum, *Çiçek Sepeti ve Kelebekler*, tuval üzerine yağlıboya, 53 x 41 cm,
Louvre Müzesi, Paris, Fransa.
<https://i.pinimg.com/originals/20/99/72/209972c29fc03f3c90a00fe9d56dd86c.jpg>
(10.05.2020)

Resimde, yığın halde durduğu görülen çiçek türlerine arı, karıncalar, sinek ve kelebekler eşlik etmektedir. Kompozisyonun sol alt kısmında, “Jan van Huysum” yazılı

olarak sanatçının imzası vardır. Kompozisyonun sol üst kısmında iki kelebek figürü yer almaktadır. Her ikisi de anatomik ve formsal özellikleri göz önünde bulundurularak detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir. Şekil itibariyle birbirlerine benzeyen figürlerin renk ve desenleri, farklılık göstermektedir. Soldaki kelebek uçarken diğeri ise sepet içine yerleştirilen bir çiçek üzerinde konmuş bir pozisyonda resmedilmiştir. Bir beslenme olayı söz konusudur. Çiçeklerde, gündelik yaşamda, doğal ortamda da karşılaşılabilecek hayvanlar yer almaktadır.

Görsel 105: Jan van Huysum, *Çiçek Sepeti ve Kelebekler*, Kelebekler detayı.

Resmin sağından kompozisyona dahil olan güllerin arasında, gezinmekte olan karınca figürleri dikkat çekmektedir. Beyaz, parlak gül yaprakları arasında oldukça etkileyici ve tamamen gerçekçi bir üslupla tasvir edilmiştir. Hemen altında yer alan sarı bir gülün üzerinde ise bir karasinek görülmektedir. Saydam ve parlak kanatlarıyla diğer böcek türlerine eşlik etmektedir. Kompozisyonun en altı kısmında ise gül yapraklarının hemen altında uçmakta olan bir arı figürü göze çarpmaktadır ve çiçeklere yaklaşırken tasvir edilmiştir.

Görsel 106: Jan van Huysum, *Çiçek Sepeti ve Kelebekler*, Arı detayı.

2.3.3. Justus Juncker (1703-1767)

Alman ressam Justus Juncker'in bazı natürmort eserlerinde, böcek figürleri görülmektedir. Bu figürler, eserlerde merkezde değil, genellikle destekleyici bir nesne olarak görevlendirilmiştir.

Görsel 107: Justus Juncker, *Böcekler ve Armut ile Natürmort*, 1765, meşe ağacı üzerine yağlıboya, Stadel Müzesi, Frankfurt, Almanya. <https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects> (05.05.2020)

Juncker'in, 1765 tarihli *Böcekler ve Armut ile Natürmort* isimli resminde, kaide üzerinde bir armut, armutun hemen üstünde bir sinek ve yanında beyaz bir kelebek figürü yer almaktadır. Eserde de açıkça görülmektedir ki merkezde tasvir edilen olgunlaşmış armut figürünün yanındaki böcekler, destekleyici bir roledir. Muhtemelen Juncker'in tasvir ettiği şey armut ve böcek figürlerinin sembolik anlamı değil, merkezdeki figürün güzelliğidir.

Armut'un etrafındaki her iki figür de armut kadar canlı ve etkileyici bir şekilde resmedilmiştir. Üzerine konmuş bir halde görülen sinek figürü, her an uçup gidecek gibi durmaktadır. Kelebek figürü ise büyük ve keskin, beyaz kanatlarıyla armut figürünün gölgesinde konumlandırılmıştır.

Junker'in, merkezde elma ve armut figürlerinin yer aldığı bir dizi serisi vardır. Her eserde, elma ya da armut figürü birbirine çok benzer kaideler üzerinde tasvir edilmiştir. Hatta, bazen sadece kaidenin yönü değiştirilmiştir.

Stüdyo ortamında çizildiği tahmin edilen eserlerin hepsinde, ışık aynı yönden gelmektedir. Boyut ve teknikleri de aynı olan eserlerde uğur böcekleri, sinekler, farklı kelebek türleri görülmektedir. Kimisi kaide üzerinde ya da meyvenin üzerinde konar bir vaziyette, kimisi uçar bir vaziyette resmedilmiştir. Ayrıca resimdeki kaidede sol altta, "Juncker J. 1765" olarak imza ve tarih yer almaktadır.

Görsel 108: Justus Juncker, *Böcekler ve Armut ile Natürmort*, 1765, meşe ağacı üzerine yağlıboya, Stadel Müzesi, Frankfurt, Almanya. <https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects> (05.05.2020)

2.3.4. Jean Baptiste Pillement (1728-1808)

Fransız ressam ve tasarımcı Jean Baptiste Pillement, zarif Rokoko manzaralarıyla ün kazanmış bir sanatçıdır. Çizimleri, fantastik kuşlar, flora ve fauna resimleri ve Chinoiserieler'in³ bir karışımı olarak yorumlanır. Ayrıca çeşitli tasarımları tekstil, seramik ve porselen ürünlerinde ve duvar kağıtlarında kullanılmıştır.

Pillement'in eserleri, böcek figürleri kapsamında incelediğinde bizlere zengin örnekler sunmamaktadır. Ancak böcek figürlerinin yer aldığı birkaç çizim ve boyaları, dönem içinde değerlendirildiğinde farklı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyah ve kırmızı tebeşirleriyle yaptığı çizimlerinde, gerçekçi olmayan böcek figürlerine yer vermiştir.

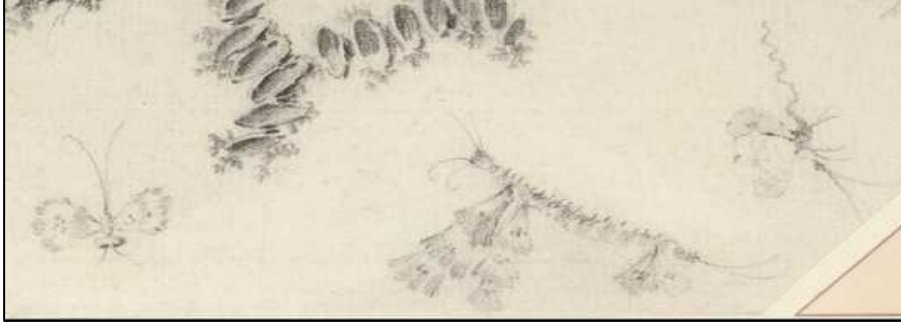

Görsel 109: Jean Baptiste Pillement, *Bambu Çiçeği ve Kaktüs – Egzotik Çiçekler Serisi*, 1728-1808, kağıt üzerine kırmızı ve siyah tebeşir, 20.8 x 20.8 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Londra, İngiltere. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62533.html> (06.05.2020)

Tarihleri net olarak belirlenemeyen her iki eser de Pillement'in *Egzotik Çiçekler Serisi*'ne ait çizimlerdir. Yakın zamanlarda yapıldıkları tahmin edilmektedir. *Bambu Çiçeği ve Kaktüs* isimli resminde, isimden de anlaşılacağı üzere bambu ve bir çeşit kaktüs tasvir

³Chinoiserie, özellikle dekoratif sanatlar, bahçe tasarımı, mimari, edebiyat, tiyatro ve müzik alanlarında Çin ve Doğu Asya sanatsal geleneklerinin Avrupa yorumu ve taklididir. Chinoiserie'nin estetiği bölgeye bağlı olarak farklı şekillerde ifade edilmiştir. <https://en.wikipedia.org/wiki/Chinoiserie> 06.05.2020

edilmiştir. Bu tasvirlerin dışında, kompozisyonda dört tane böcek figürü görülmektedir. Üçü görselin en altında, diğeri en üstte görülmektedir.

Görsel 110: Jean Baptiste Pillement, *Bambu Çiçeği ve Kaktüs – Egzotik Çiçekler Serisi*, Detay.

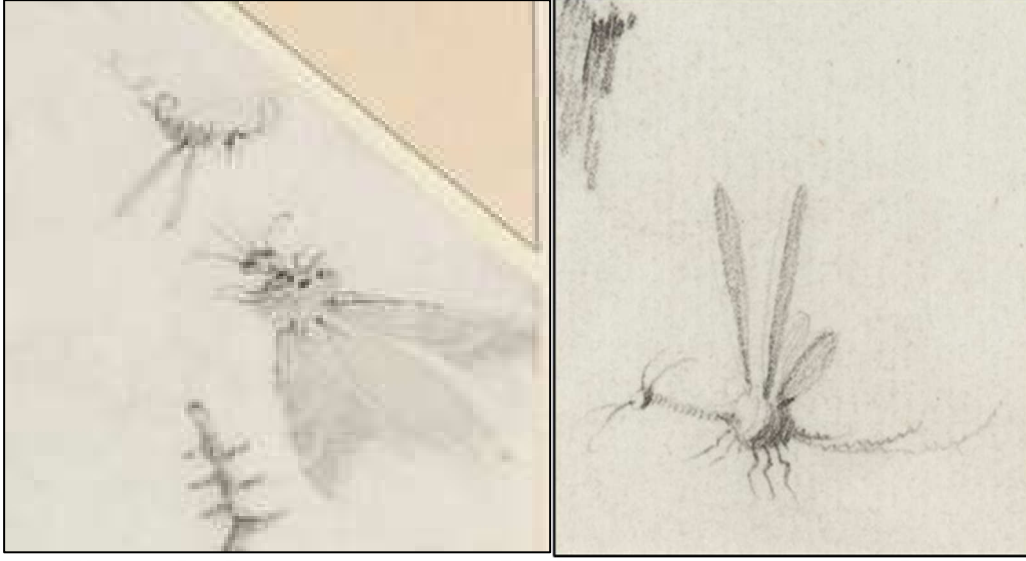
Tasvir edilen figürlerin böcek olduğu bilinse de hangi türe ait oldukları bilinemediği için Pillement'in bu figürleri, hayalinden çizdiği tahmin edilmektedir. Görselin en üstünde gözüken figür, ince ve uzun kanatlarıyla bir yusufçuğu andırmaktadır; fakat ağız kısmında bir gergedan böceği ya da örümceğinkileri anımsatan kısıkları vardır. En alttaki üç figür de yine kanatlı böcekler olarak tasvir edilmiştir. Sağ ve soldaki figürler, kelebek formuna benzetilmiştir. Sağdaki kelebeği andıran böceğin arka uç kısmı ise kıvrımlı bir yapıya sahiptir ve ilgi çekici görünmektedir. Ortada yer alan figür ise diğer üç figürden daha büyük ve farklı bir formda tasvir edilmiştir. Genel formuna bakıldığında, izleyicide bir mantis formunun hissini uyandırmaktadır. Fakat uzun yapısı, ön kısmındaki iki büyük ve arka kısmındaki iki küçük kanat formuyla tamamen karmaşık bir yapıya sahiptir. Resimdeki bütün figürler, gerçek böcek figürleri olmasa da dekoratif nitelikte detaylı bir şekilde kompozisyonda yerini almıştır.

Aynı seriye ait olduğu tahmin edilen *Hayali Çiçekler ve Böcekler* isimli eseri ise kareye yakın bir kompozisyon üzerine kurulmuştur. *Bambu Çiçeği ve Kaktüs* ile aynı teknik özellikleri taşıdığı görülmektedir. Eserde, üç farklı böcek tasviri yer almaktadır.

Görsel 111: Jean Baptiste Pillement, *Hayali Çiçekler ve Böcekler*, 1728-1808, kağıt üzerine siyah ve kırmızı tebeşir, 20.9 x 21 cm, Ulusal Sanat Galerisi, Londra, İngiltere. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.121917.html> (06.05.2020)

Dekoratif olarak kompozisyonda yer alan, karmaşık formlara sahip, hayalden çizilmiş böcek figürleri, yine detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir. İlk detay görselinde, biri büyük diğeri küçük iki farklı tür yer almıştır. Küçük figür, ince kanatları, antenleri ve formsal duruşu nedeniyle bir arıyı anımsatmaktadır. Arka uç kısmı ise yine kıvrımlı bir yapıdadır. Üstten tasvir edilmiş büyük figür ise içlerinde gerçek bir böceği anımsatan tek figür olabilir. Büyük gövdesi ve kanatlarıyla bir kelebek ya da güve olarak tanımlamak yanlış olmaz. Diğer detay görselindeki figür ise daha ilginç bir yapıda resmedilmiştir. Yuvarlak gövdesine uzun ve ince bir boyun kısmı eşlik etmektedir. Küçük baş kısmında ise iki anteni ve kısılcı yer almaktadır. İnce kanatları, çatal formu kuyruğu ve altı bacağıyla ilginç ve tedirgin edici görünmektedir.

Görsel 112: Jean Baptiste Pillement, *Hayali Çiçekler ve Böcekler*, Detay.

Görsel 113: Jean Baptiste Pillement, *Hayali Çiçekler ve Böcekler*, Detay.

2.4. Empresyonizm

Türkçede karşılığı İzlenimcilik anlamına gelen Empresyonizm akımı, 19. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmıştır. 1860'lı yıllara tekabül eden bu dönemde Empresyonizm, resim sanatı başta olmak üzere bütün sanat dallarını etkisi altına almıştır. Bu akımın üzerinde durduğu amaç, doğadaki maddelerin sanatçıda oluşturduğu izlenimi herhangi bir esere aktarmaktır. Sanatçının doğayı görüldüğü gibi değil, kendi içinde yarattığı şekilde anlık izlenimi ile sanat eserine yansıtmıştır. Bunu yaparken kullandıkları asıl nesneler ise renk ve ışıktır. Her sanatçı, kendisinde oluşan duyguyu sanat eserine aktarmıştır. Bu yüzden sanat eseri, kişiden kişiye farklılık göstermiş ve sanatçının kişiliğine dair izler taşımıştır.

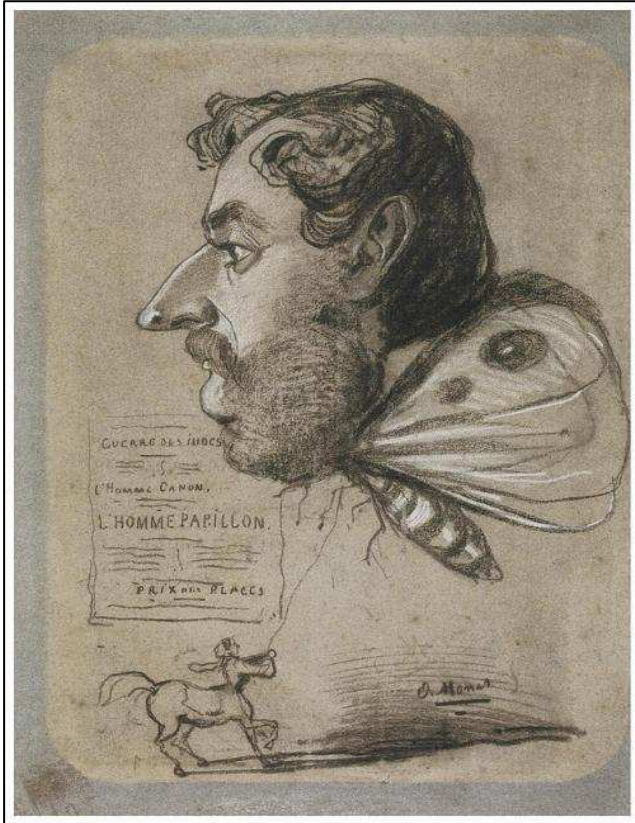
Bu dönem ressamaları, genellikle kır, şehir ve deniz manzaraları, çağdaş yaşamdan kesitler gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu noktada, Empresyonist ressamların eserleri, böcek figürleri kapsamında değerlendirildiğinde Van Gogh'un peyzajlarında ve Claude Monet'in eskiz niteliğindeki tek bir karikatüründe böcek figürü görülmektedir.

Fransız ressam Claude Monet, Empresyonizm akımının öncülerindendir. Aynı zamanda Empresyonizm kelimesi onun 1874 tarihli *İzlenim: Gündoğumu* isimli eserinden

gelmektedir. Empresyonizm akımına gelinmeden çok önce Monet, henüz 15 yaşındayken karikatürleriyle tanınmaya başlamış ve geçimini bu sayede sağlamıştır.

Eserleri, böcek figürleri açısından incelendiğinde, özellikle Empresyonist döneme bakıldığında, herhangi bir böcek figürü görülmemektedir. Sadece, 1860 yılında yapıldığı tahmin edilen bir karikatüründe, bir kelebek formu yer almaktadır. Empresyonist bir tarzla yapılmamış olsa da usta sanatçının günümüze kalan bu tek bir eseri oldukça değerlidir.

Kelebek Adam isimli karikatürde, kelebek formunda bir erkek profili tasvir edilmiştir. Resimlendirilen erkek profili, ressam Jules Didier'e aittir (Art Institute Chicago, 2020). Jules Didier, Fransa'nın Paris şehrinde dünyaya gelmiş, 1831-1892 yılları arasında yaşamış bir ressamdır. Kelebek figürü, bir hayli büyük kanatlarıyla, karakalemle detaylı bir şekilde resmedilmiştir. Ayrıca, kelebek figürünün hemen altında, basit çizgilerle çizilmiş bir köpek figürü de kompozisyona eklenmiştir. Resmin sağ alt köşesinde, sanatçının imzası da belirgin bir biçimde görülmektedir.

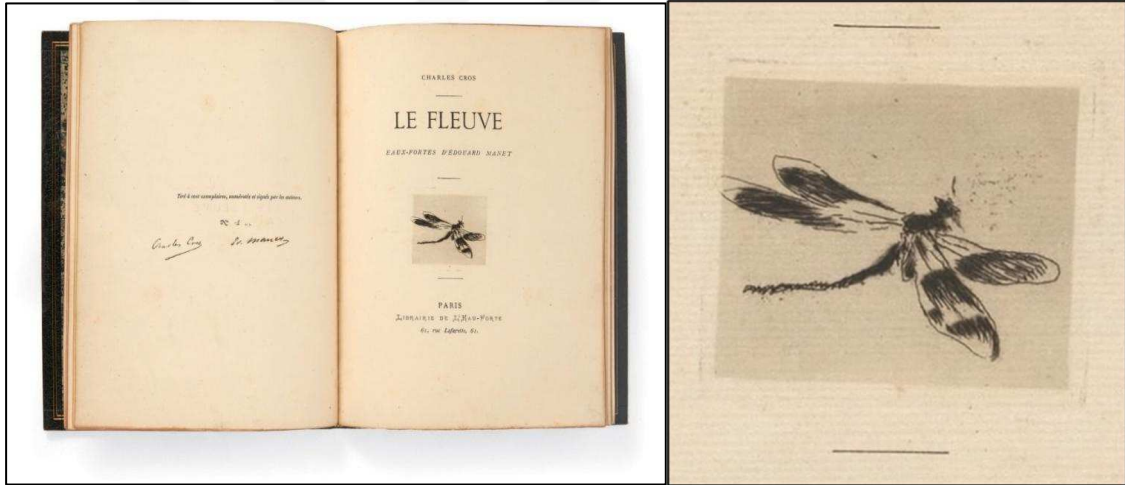

Görsel 114: Claude Monet, *Kelebek Adam*, yaklaşık 1860, mavi kağıt üzerine karakalem, 61 x 43 cm, Chicago Sanat Enstitüsü, Parisli ressam Jules Didier, <https://www.artic.edu/events/4963/canceled-womans-board-event-behind-the-scenes-of-monet-and-chicago> (18.05.2020)

2.4.1. Edouard Manet (1832-1883)

Fransız ressam Eduard Manet, 19. yüzyıl Fransı'sında önemli rol oynamış bir ressamdır. O dönemde, modern hayatı konu alan eserler üreten ilk sanatçılar arasında yer almaktadır. Ayrıca, gerçekçilikten izlenimciliğe geçişte de önemli bir rol oynamıştır.

Eduard Manet'in eserleri, böcek figürleri kapsamında değerlendirildiğinde, zengin örnekler sunduğu söylenemez. Ancak birkaç eskiz ve mektup kenarlarına iliştiirdiği resimleri arasında, böcek figürleriyle karşılaşlmaktadır. Manet, Fransız şair Charles Cros'un, 1874 yılında yayınladığı şiir türündeki, *Le Fleuve* adlı kitabının illüstratörlüğünü yapmıştır. Eserde Manet'in, gravür tekniği ile yaptığı bir yusufçuk figürü yer almaktadır.

Görsel 115: Charles Cros, *Le Fleuve*, 1874. <https://www.pba-auctions.com/lot/77454/6354435?npp=150&> (14.05.2020)

Görsel 116: Edouard Manet, *Yusufçuk*, Detay, Charles Cros, *Le Fleuve*, 1874.

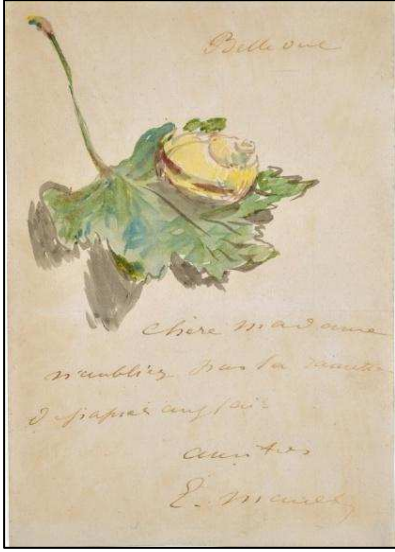
Kitapta yer alan yusufçuk figürü, siyah renk ile basılmıştır. Kanatları açık, uçar bir pozisyonda, arka çaprazdan görünüşü ile tasvir edilmiştir. Anatomik ve formsal yapısıyla, tamamen gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir. Ayrıca görseldeki kitabın sol sayfasına bakıldığında, Manet'in imzası da görölmektedir.

Görsel 117: Edouard Manet, *Salyangoz ve Çiçekli Bitki Eskizleri*, 1864- 1868, kağıt üzerine suluboya, 19.8 x 12.6 cm. <https://www.artic.edu/artworks/9485/sketches-of-snails-flowering-plant> (14.05.2020)

Manet'in, 1846-1868 yılları arasında yaptığı tahmin edilen bir suluboya eskizinde, salyangoz figürleri yer almaktadır. *Salyangoz ve Çiçekli Bitki Eskizleri* isimli eserde, üç salyangoz figürü ve çiçekli bir bitki tasviri yapılmıştır. Soluk renklerle boyanmış eskizin merkezinde, mavi çiçekli bir bitki yer alır ve salyangozlar da bu bitki etrafına yerleştirilmiştir. Her biri farklı boyutlarda ve açılarda resmedilmiş, sol üstteki figür üstten, hemen sağındaki figür ise yandan görünümü ile kompozisyona dahil edilmiştir. En alttaki salyangoz figürü, hacim olarak diğerlerinden daha büyük bir şekilde, her biri formsal yapılarına bağlı kalınarak tasvir edilmiştir.

Manet'in, arkadaşlarına ya da meslektaşlarına yolladığı mektupların kenar boşluklarında da çeşitli suluboya resimler yer almaktadır. Bu resimler arasında, böcek figürlerini de kullanmıştır.

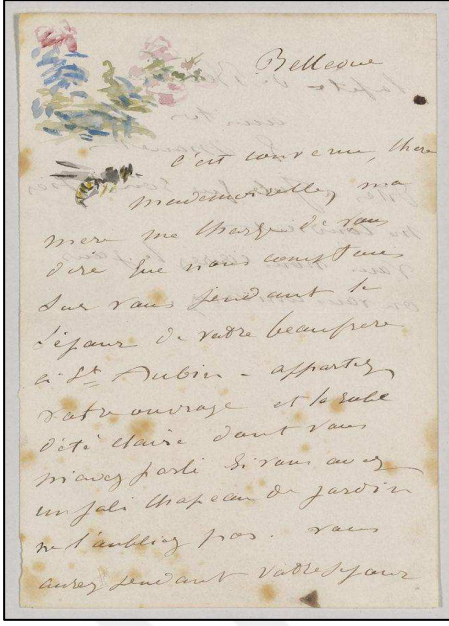

Görsel 118: Edouard Manet, *Yaprak Üzerinde Bir Salyangoz ile Süslenmiş Mektup*, 1880, suluboya ve mürekkepli kalem, J. Paul Getty Müzesi. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/326884/edouard-manet-letter-decorated-with-a-snail-on-a-leaf-french-1880/> (14.05.2020)

Manet'in, 1880 tarihli olan ve alıcısının bilinmediği bir mektubunda, yaprak üzerinde tasvir edilmiş bir salyangoz figürü vardır. Resim, sayfanın yarısını kaplamaktadır. Tasvir edilen yaprak, bir asma yaprağı ya da çınar yaprağına benzemektedir. Üstüne yerleştirilmiş salyangoz deseninin parlak sarı renkteki kabuğu hızlıca boyanmıştır. Resmin altında, birkaç cümle ve Manet'in imzası da yer almaktadır.

“*Bellevue*
Dear Madam,
Don't forget the ream of English paper.
Best wishes,
E. Manet.”

Mektubun gönderildiği yıl göz önünde bulundurulduğunda, Manet'in, salyangozu rastgele kullanmadığı tahmin edilmektedir. O yıllarda Manet, bir kaza sonucu, bir bacağını kaybetmiş ve bir salyangoz hızına düşerek, bahçesine hapsolmuştur. Buradan yola çıkılarak salyangoz figürünün bir metafor olduğunu iddia etmek yanlış olmaz (Beeny, 2019). Aynı yıla tarihli, Matmazel Marguarite'ye gönderdiği bir mektupta da bir arı figürü yer almaktadır. Mektubun sol üst köşesine, renkli çiçekler ve bir arı figürü, gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 119: Edouard Manet, *Matmazel Marguerite'ye Mektup*, 1880, kağıt üzerine mürekkepli kalem ve suluboya, Morgan Kütüphanesi Müzesi. <https://brewminate.com/snail-mail-a-letter-from-edouard-manet/> (14.05.2020)

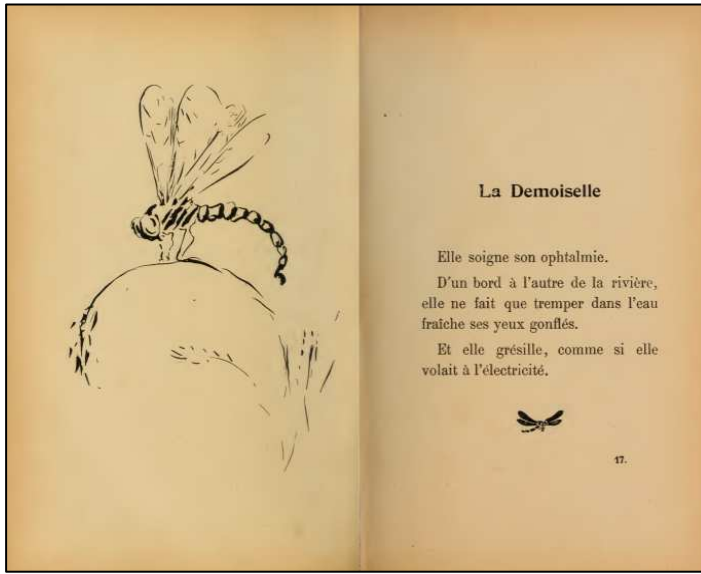
Manet'ten günümüze her biri birer şaheser niteliğinde olan 420 yağlıboya, 85 pastel ve 114 suluboya eser kalmıştır. Ayrıca, sayısız desenleri de günümüze ulaşabilmiştir (Altuna, 2015: 157). Manet, bu eserleriyle birlikte resim sanatına yeni bir dil ve anlam kazandırmıştır.

2.5. Post- Empresyonizm

Bir Fransız sanat hareketi olarak ortaya çıkan Post-Empresyonizm, Empresyonistlerin ışık ve renk kullanımının doğal tasvirine karşı çıkmasıyla başlamıştır. Öncüleri, Paul Cezanne, Paul Gauguin, Vincent Van Gogh ve Georges Seurat'tır. Empresyonistlerin kullandığı gündelik yaşamdan kesitlere ve canlı renk kullanımı gibi uygulamalara devam etmişlerdir. Fakat, bir diğer yandan eserlerinde geometrik unsurları vurgulamaya başlamışlar, çeşitli formlarda, dışavurumcu bir etki için, biçim bozma uygulamasına girmişler, kimi zamanda keyfi renk kullanmışlardır.

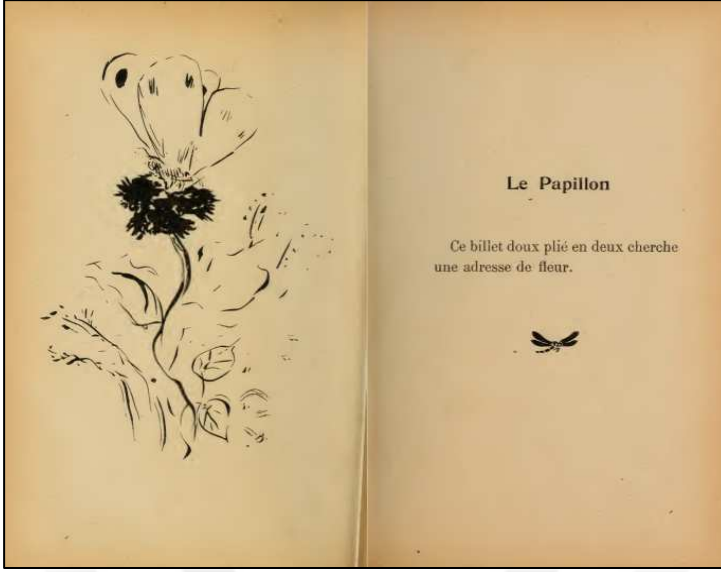
Post-Empresyonizm, konu kapsamında incelendiğinde, az ama nitelikli örnekler ile karşılaşılmaktadır. Akımın öncülerinden biri olan, Fransız ressam ve baskı sanatçısı olan Pierre Bonnard'ın doğa hikayeleri altında, birkaç böcek figürü içeren çalışmaları vardır.

Ressamlığının yanı sıra, illüstratör olduğu da bilinen Bonnard, 1864-1910 yılları arasında yaşamış, Fransız yazar Jules Renard'ın, 1894 yılında yayınladığı, *Histoires Naturelles* isimli kitabının illüstratörlüğünü yapmıştır. Kurgu türünde yazılmış kitapta, türlü hayvan figürleri kullanılmış, bu figürler arasında çeşitli böcek formları da yer almaktadır. Çekirge, karınca, yusufçuk, örümcek, salyangoz, kelebek ve cırcır böceği bu böcek türleri arasında yer almaktadır.

Görsel 120: Jules Renard, *Histoire Naturelles*, *Yusufçuk*, s.196-197, İllüstratör: Pierre Bonnard, 1894. <http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up> (25.05.2020)

Renard'ın, *Histoire Naturelles* isimli kitabının 196.-197. sayfalarında, yusufçuk çizimleri yer almaktadır. Sol sayfadaki figür, bir başak tanesi üzerine konmuş bir vaziyette tasvir edilmiştir. Anatomik ve formsal yapısı gayet belirgin, gerçeğine uygundur. Baskı tekniği ile resimlendirilen yusufçuk, fazla detaya girilmeden basitçe çizilmiştir. Ayrıca, sağ sayfada yazıların bitişini gösteren bir yusufçuk figürü daha görülmektedir. O da kanatları açık, gerçeğine uygun bir biçimde resimlendirilmiştir.

Görsel 121: Jules Renard, *Histoire Naturelles, Kelebek*, s.190-191,  ll strat r: Pierre Bonnard, 1894. <http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up> (25.05.2020)

Kitabın 190.-191 sayfalarında da kelebek figürüne yer verilmiştir. Bir  i ek üzerinde büyük kanatlı, fazlaca detaylandırılmamış bir kelebek görülmektedir. Genel hatlarıyla, o da gerçeğine uygun bir şekilde resimlendirilmiştir. Ayrıca, 164.-165. sayfalarda salyangozlar, 180.-181. sayfalarda bir tane örümcek, 198.-199. sayfalarda çiçekler arasına yerleştirilmiş bir cırcır böceği, 202.-203. sayfalarda  i ek dalları üzerinde çekirgeler ve 210.-211. sayfalarda çok sayıda karınca figürlerine yer verilmiştir (Renard, 1894).

Post-Empresyonizm'in öncülerinden olan Vincent Van Gogh,'un eserlerinde de böcek figürleri görülmektedir.  eşitliliği fazla olmayan bu böcekler, Van Gogh'un eserlerinde kimi zaman araştırma niteliğinde bir eskiz, kimi zamanda bir imge olarak ortaya çıkmaktadır.

2.5.1. Van Gogh (1853-1890)

Hollandalı ressam Van Gogh, ölümünden sonra  n kazanmış dünyaca  nl  ressamlardan biridir. Paul C zanne, Georges Seurat ve Paul Gauguin ile birlikte Post-Empresyonizm'in en ünlü temsilcilerinden biri olmuştur. Yaşamı yoksulluk içinde geçen ressam, kariyeri boyunca çeşitli türlerde eserler vermiş fakat henüz hayattayken sadece tek bir eserini satabilmiştir (Van Gogh, 2008: 6). Manzaralar, natürmortlar, portre ve otoportreler bunlara dahildir. Modern resmin gerçek anlamda kurulmasına öncülük eden

ressamlardan biri olan Van Gogh, hayatının belirli bir döneminde ruhsal tedaviler görmüş, geçirdiği bir travma nedeniyle de kulağını kesmiştir.

Van Gogh'un sanatı, ilk dönemlerde oldukça karamsardır, hatta bu nedenle oldukça eleştirilmiştir. Sonraki yıllarda açık havaya çıkıp, resim yapmaya, paletine canlı renkler girmeye başlamıştır. Van Gogh'un eserlerine, konu dahilinde bakıldığında, birkaç yağlıboya eserinde kelebek figürleri ve fazla olmayan böcek eskizleri ile karşılaşmaktadır.

Görsel 122: Van Gogh, *Gülleri*, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 33.5 x 24,5 cm, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. <https://www.vangoghmuseum.nl/En/Collection/S0187v1962> (28.07.2020)

Van Gogh'un, 1889 tarihli *Gülleri* isimli tablosu, Amsterdam, Van Gogh Müzesi'nde sergilenmektedir. Yağlıboya tekniği ile yapılan resimde, beyaz renkli güller resmedilmiştir. Ayrıca, en alttaki gülün üzerinde yeşil renkte bir böcek formu yer almaktadır.

Görsel 123: Van Gogh, *Gülleri*, Altın Böceği (*Cetonia aurata*) detayı.

Görsel 124: Scarabaeidae, *Cetonia aurata*, https://en.wikipedia.org/wiki/Cetonia_aurata (19.05.2020)

Görülen böcek figürü, yapısı ve anatomik uzuvları incelendiğinde, bir bok böceğini andırmaktadır. Detaylıca bakıldığında gövdesinin kenarlarında yer alan beyaz çizgiler dikkat çekmektedir. Bu çizgiler, *Scarabaeidae* ailesinden, bilimsel adı *Cetonia aurata* olan, Altın Böceği'ne aittir. Anatomik yapısı ve formlar özellikleriyle, gerçeğine uygun olarak resmedilmiştir.

Görsel 125: Van Gogh, *Kelebekler ve Gelincikler*, 1889, tuval üzerine yağlıboya, 35 x 25.5 cm, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. (Van Gogh, s.213)

1889 yılına ait bir başka eseri olan *Kelebekler ve Gelincikler* isimli resmi de yağlıboya tekniği ile yapılmıştır ve Van Gogh Müzesi'nde sergilenmektedir. Resimde, kırmızı renkli gelincik ve kelebeklerin tasviri yapılmıştır. Ressamın, resmi yaparken önce çiçek ve kelebek figürlerini boyadığı tahmin edilmektedir. Daha sonra mavi arka plan oluşturulmuştur (Van Gogh Museum, t.y.). Ayrıca arka plan tamamen boyanmamış, bazı kısımlar boş bırakılmıştır.

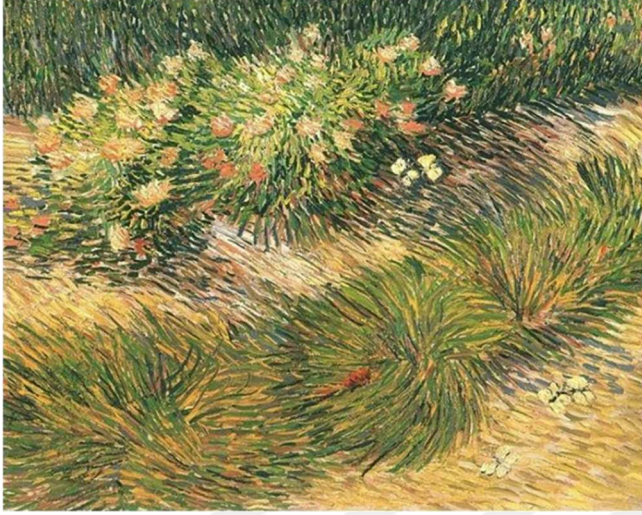
Görsel 126: Van Gogh, *Kelebekler ve Gelincikler*, Kelebekler detayı.

Resimde görülen kelebekler, Van Gogh'un zihninde oluşan izlenimin bir tasviri olarak boyanmıştır. Aynı zamanda, formsal özelliklerine uygun olarak da yapıldıkları görülmektedir. Gelinciklerin ve tomurcukların etrafında gezinen iki kelebek figürü de benzer özellikler taşımaktadır. Her ikisinin de aynı türe ait oldukları tahmin edilmektedir. Siyah üst kanat uçlarına ve beneklere sahiplerdir. Beyaz kanatlarının arasında, parlak sarı fırça vuruşları dikkat çekmektedir.

Ressamın, eserlerinde kullandığı böcek çeşitliliği fazla olmasa da sıklıkla kelebek figürlerine kompozisyonlarında yer vermiştir. Kelebekler genellikle, dönüşümün, özgürlüğün ve yaşamın sembolleri olarak kullanılmıştır. Van Gogh'un, bu böcekleri umudun bir sembolü olarak kullandığını söylemek yanlış olmaz.

Arles'te yaptığı eserlerde de kelebek figürlerine kompozisyonlarında yer vermiştir. 1887 tarihli *Çim ve Kelebekler* isimli eserinde, beş beyaz ve bir kırmızı kelebek figürü kullanmıştır. Yağlıboya tekniği ile oluşturulan tablo, günümüzde bir özel koleksiyonda yer

almaktadır. Londra National Gallery’de de benzer nitelikte 1889 tarihli *Çim ve Kelebekler* konulu bir tablosu vardır. Sanatçının hızlı fırça vuruşlarıyla oluşturulmuş çimen kümeleri arasında uçuşan küçük beyaz kelebekler, doğallıklarıyla resimde yer almıştır. Van Gogh Müzesi’nde de 1889 tarihli olarak benzer nitelikte, çimenlikte iki küçük beyaz kelebek olan daha küçük detay sunan bir resim vardır.

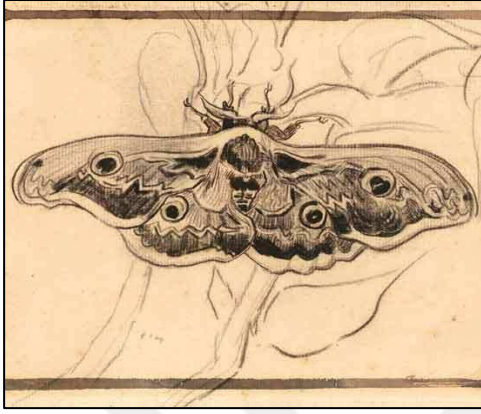

Görsel 127: Van Gogh, *Çim ve Kelebekler*, 1887, tuval üzerine yağlıboya, 50.4 x 64.4 cm, Özel Koleksiyon.
<https://web.archive.org/web/20181112023935/https://www.christies.com/lotfinder/painting/s/vincent-van-gogh-coin-de-jardin-avec-6169506-details.aspx> (28.07.2020)

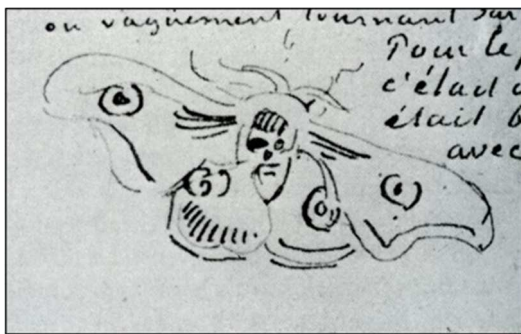
Görsel 128: Van Gogh, *Çim ve Kelebekler*, 1890, tuval üzerine yağlıboya, 64.5 x 80.7 cm, National Gallery, London. <https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/vincent-van-gogh-long-grass-with-butterflies> (28.07.2020)

Sanatçının kelebeğe benzeyen bir böcek olan Tavuskuşu Güvesi resimleri de vardır. Doğayı gözlemlediği süreçlerde, bitkiler ve böcekleri de resimlerinde sanat eserine dönüştürmüştür.

Görsel 129: Van Gogh, *Dev Tavuskuşu Güvesi*, 1889, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. <https://vangoghmuseum.com/zh/collection/d0185V1962> (19.05.2020)

Doğa ile yakından ilgilenen Van Gogh, iltica günlerinde terk edilmiş bahçe ve tarlaları boyamış, oralardaki çiçekleri böcekleri resmetmiştir. 1889 yılına tarihlenen *Büyük Tavuskuşu Güvesi* isimli eserin hikayesi de bu noktada başlamıştır. Van Gogh, iltica günlerinde bir bahçede bu *Büyük Tavuskuşu Güvesi*'ni görmüştür. Daha sonra onu tuvaline boyamıştır. Bu durumu kardeşi Theo'ya yazdığı mektupta da belirtmiştir. Onu çizebilmek için onu öldürmek zorunda kalacağından ve eğer bunu yapsaydı, bunun çok utanç verici olacağından bahsetmiş ve bir ön eskizini mektubuyla yollamıştır. Ayrıca bu böceği, ölüm kafalı güve olarak adlandırmıştır. Onu resmederken vücudunun arkasına bir tür kafatası formu yerleştirmiştir (Art-Vangogh, t.y.).

Görsel 130: Van Gogh, *Güve Eskizi*, 1889. <https://www.pubhist.com/w37663> (19.05.2020)

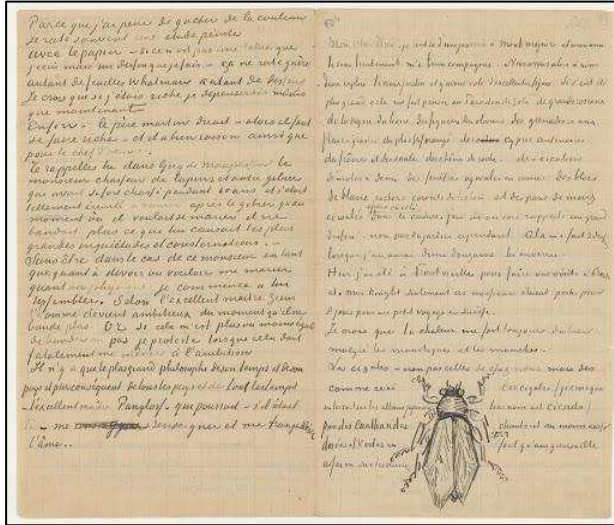

Görsel 131: Van Gogh, *Büyük Tavuskuşu Güvesi*, 1889, Van Gogh Müzesi, Amsterdam. <https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0189V1962>(19.05.2020)

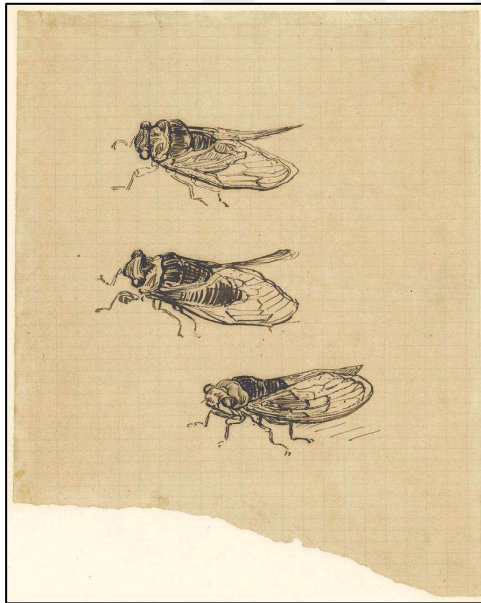
Resimde tasvir edilen böcek figürü, nadiren görülen bir gece güvesidir. Bilimsel adı, *Saturnia Pyri* olan böceği, önce eskiz olarak çalışmış, daha sonra bu eskizi model olarak tuvale geçirmiştir. Kompozisyonun tam merkezinde yer alan güve, detaylı bir şekilde boyanmıştır. Anatomik ve görsel özellikleriyle, gerçeğine en uygun şekilde yapılmıştır. Etrafı konturla çevrelenmiş güve figürü, aynı zamanda Van Gogh'un Japon baskılarından etkilendiğinin de bir kanıtıdır. Kompozisyonun genelinde, yeşil renk tonları kullanılmıştır. Güvenin yanında, beyaz çiçekler ve çeşitli bitkisel formlar kompozisyona eşlik etmektedir. Boyalarının yanı sıra, günümüze kadar ulaşabilmiş iki eskizinde, ağustos böceği figürleri de yer almaktadır. Bunlardan biri, yine kardeşi Theo'ya yazdığı bir mektup içinde yer alan bir ağustos böceği tasviridir. Diğerisi ise, araştırma amacıyla çizildiği tahmin edilen birr eskizinde yer alan üç ağustos böceği figürüdür.

Theo'ya yazdığı mektupta, bir taslak olarak çizdiği ağustos böceği figürü, mürekkepli kalemle, araştırma çizgileriyle basit bir biçimde çizdiği görülmektedir. Böceğin anatomik uzuvları ve formlar detayları, basit ama dikkatli bir şekilde incelenmiştir. Gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilmiştir. Ağustos böcekleri, Van Gogh'un bir başka eserinde daha ortaya çıkmaktadır. 1889 tarihli bu eserde, bu sefer üç farklı açıdan çizilmiş üç ağustos böceği yer almaktadır. Kağıt üzerine mürekkepli kalemle çizildiği tahmin edilen böcekler, diğerleri gibi formlar yapıları itibarıyla gerçeğe uygun bir şekilde resimlendirilmiştir. Eskizlerinde karşılaşılan bu böcekleri, taslak halinde kalmıştır. Boya resimleri içinde

herhangi bir ağustos böceği figürü görülmemekte, ya da tuvaline boyadığı bu figürlerin günümüze ulaşmadığı düşünülmektedir.

Görsel 132: Van Gogh, *Theo'ya Mektup'ta Ağustos Böceği Taslağı*, 1888, kağıt üzerine mürekkep ve kalem, 21.1 x 26.9 cm, Van Gogh Müzesi. <https://www.vangoghmuseum.com/en/collection/b0547aV1962r> (21.05.2020)

Görsel 133: Van Gogh, *Üç Ağustos Böceği*, 1889. <https://authenticfauxhemian.tumblr.com/post/164873329042/dappledwithshadow-vincent-van-gogh-three-cicadas> (21.05.2020)

2.6. Ön Raffaellocular (Pre-Raphaelite Brotherhood)

1848 yılında İngiltere’de ortaya çıkmış, edebiyat ve sanat üzerine yoğunlaşmış olan Ön Raffaellocular, William Rosetti, Holman Hunt ve John Everett Millais’in önderliklerinde kurulmuştur. Kendilerini bir reform hareketi içinde tanıtan, aralarında ressam ve yazarların bulunduğu bu sanatçı grubu, yaratıcı olmadığını düşündükleri sanata, Raffaello dönemi öncesindeki özgünlüğü ve saflığı geri kazandırmayı amaçlamışlardır. İlk başlarda eserlerini dinsel bir tutum ve manevi bir anlatım ile kutsal metinlerden esinlenerek üretmişlerdir. Sonraları doğal gerçekçilik ve modern yaşam konularını da eserlerine aktarmaya başlamışlardır. On yıldan az süren bu kardeşlik sürecinde, çok sayıda tema ve karakter üzerinde çalışmışlardır.

Ön Raffaellocuların, dikkat çeken özelliklerinden biri de gerçekçilik ve ayrıntıya verdikleri önemdir. Ayrıca portre resimlerinde yapaylıktan uzak kalmak için, amatör modellere başvurmuşlardır. Böylelikle daha doğal ve içten portreler eserlerine yansımıştır.

Kardeşlik adı altında toplanan bir grup sanatçı ile başlayan ve bir akım olarak nitelendirilen bu hareket, konu kapsamında değerlendirildiğinde, zengin ve dikkat çekici eserler ile karşılaşmamaktadır. Ayrıca kullanılan böcek figürlerinin çeşitliliği de oldukça kısıtlıdır. Topluluğun birkaç ressamının eserlerine yansıyan kelebek formları bunu kanıtlar niteliktedir. Bu böcek figürleri, eserlerde bir sembol olarak betimlenmekten ziyade, konu içerisinde yer alan görüntünün bir parçası olarak kullanılmıştır. Son derece ayrıntılı ve gerçekçi bir şekilde resmedilen böcek figürleri, resim sanatında böcek imgeleri konusu kapsamında büyük bir yere sahip olmasa da sayılı örnekler ile tarihsel gelişim süreci içerisinde Ön Raffaellocular’ın resimlerinde de küçük bir yer edinebildiklerini göstermektedir.

Bu inceleme içerisinde, Dante Gabriel Rosetti, William Holman Hunt ve William Bell Scott’ın bazı eserlerinde böcek figürleri ile karşılaşmıştır. İncelenen eserlerde ağırlıklı olarak kelebek figürleri ile karşılaşmış ve bu figürler konu kapsamında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

2.6.1. Dante Gabriel Rossetti (1828- 1882)

İngiliz ressam, şair, çizer ve aynı zamanda bir çevirmen olan Dante Gabriel Rossetti, Ön Raffaelloculuk akımının kurucuları arasında yer almaktadır. Rossetti kardeşliktekiler ile birlikte dönemin gösterişli gerçekçiliğine ve materyalizme karşı çıkmış, ruhaniyete, sevgiye ve dindarlığa dönmeyi amaçlamıştır.

Eserlerinin konularını sıklıkla mitoloji, İncil ve edebiyattan oluşturmuştur. Diğer Ön Raffaellocular gibi o da İncil, edebiyat ve mitolojiden çeşitli semboller çıkararak kendine özgü yeni bir tarz oluşturmuştur. Meydana gelen bu yeni oluşum ile Rossetti'nin çalışmalarında çeşitli semboller ve gizemler de kompozisyonlarında yer almıştır.

Görsel 134: Dante Gabriel Rossetti, *Venus Verticordia*, 1864-1868, tuval üzerine yağlıboya, 82 cm x 69 cm, Russell-Cotes Art Gallery, Bournemouth, İngiltere. <http://www.rossettiarchive.org/docs/s173.rap.html> (08.07.2020)

Rossetti'nin eserleri, böcek figürleri kapsamında incelendiğinde, birkaç resminde böcek figürlerine yer verdiği görülmektedir. Ayrıntılı ve zengin örnekleri bulunmasa da Ön Raffaelloculuk akımı altında az da olsa böceklerin yer aldığı tespit edilmektedir. İncelenen üç eser örneğinde de kelebek figürü tasvir edilmiştir. Bu resimlerden ilki, 1863-1864 yılları arasında yapılan *Venus Verticordia* isimli eserdir ve 1868'de tekrar boyadığı bilinir.

Resimde, tanrıça Venüs tasviri görülmektedir. Yarı çıplak bir şekilde betimlenen Venüs, arka planda oldukça karanlık görülen, bol bitkili bir bahçede resimlendirilmiştir. Venüs'ün etrafı pembe güllerle donatılmış ve akan kumral saçlarıyla hayli dikkat çekicidir. Ayrıca başının üstüne altın rengi bir hale konumlandırılmıştır. Hale üzerine ise çok sayıda küçük kelebek figürleri eklenmiştir. Kelebek figürleri de haleninkine benzer, parlak bir sarı tonuyla detaylandırılmıştır. Kelebeğin anatomik yapısına bağlı kalınarak oldukça gerçekçi ve dikkat çekici bir şekilde tasvir edilmiştir. Her biri aynı boyutta ve aynı türdedir. Halenin formuna uygun olarak yarım bir daire biçiminde, farklı yönlerde sıralanmışlardır. Modelinin sanatçının diğer resimlerinde de görülen Alexa Wilding olduğu bilinir.

Görsel 135: Dante Gabriel Rossetti, *Venus Verticordia*, Detay.

Görsel 136: Dante Gabriel Rossetti, *Venus Verticordia*, Kelebekler detayı.

Venüs tasvirinin iki elinde de belirli objeler yer almaktadır. Sağ elinde bir ok, sol elinde ise altın bir elma görülmektedir. Halenin kenarlarını süsleyen kelebek formları, portakal ve ok üzerine de konumlandırılmıştır. Yukarıdakilere benzer form ve renklerde oldukları bariz bir şekilde belli olmaktadır. Burada resmedilen iki kelebek formu da diğerleri gibi detaylı ve gerçekçi bir şekilde tuvalde yerini almıştır.

Konu kapsamında incelenen ve dönem üslubuna göre kompozisyonlara eklenen böcek figürleri gibi, Rossetti'nin eserlerinde yer edinen kelebek formları da tuvallere rastgele boyanmamıştır. Kompozisyonlardan figürler bir arada betimlenen nesneler bir sembolizme sahiptir.

Eserin açık bir şekilde, erotik sembolizme sahip olduğu görülmektedir. Etrafı hanımeli ve güllerle donatılmıştır. 19. yüzyıl döneminde eserlerde kullanılan çiçek formlarına olan ilginin sürekli olarak artması, kadın cinselliğinin şehvetinin bir metafor haline dönüşmesine neden olmuştur (Pollock, 1988: 135). Buradan yola çıkılarak Rossetti'nin *Venus Verticordia*'sında yer alan hanımeli ve güllerin cinsel bir tutkuyu sembolize ettiği söylenebilir. Ayrıca Venüs'ün sağ elinde tutmakta olduğu ok, Eros'un okudur ve Venüs onu kendi kalbine doğru yöneltmiştir (Pollock, 1988: 135). Bu sayede Rossetti, Venüs'ün izleyicide kontrol edilemeyen bir arzu hissi içerisinde olduğunu göstermektedir.

Venüs'ün sol elinde tutmuş olduğu altın elma da yine sembolik bir anlama sahiptir. Rossetti, bu yolla mitolojiye bir atıfta bulunmaktadır. Yunan mitolojisinde Troya Savaşı sırasında yaşanan hikâyede, Troya'lı bir ölümlü olan Paris'ten, Hera, Athena ve Afrodit arasından en güzelini seçmesi istenmiştir. Seçtiği kişiye bahsi edilen altın elma verilecektir. Bu durum karşısında Hera, Paris'e onu Asya ve Avrupa'nın kralı olmayı önermiş, Athena savaşta kullanabileceği yetenekleri vaat etmiştir. Afrodit ise son olarak Paris'e dünyanın en güzel kadınının aşkını vermeyi teklif etmiştir. Afrodit'in bahsettiği kadın da Spartalı Helen'dir. Durum karşısında Paris, Afrodit'in teklifini kabul etmiş ve onu altın elmayla ödüllendirmiştir.

Rossetti'nin Venüs'ün (Afrodit) sol eline konumlandığı altın elma, mitolojide *Paris'in Yargısı* olarak bilinen hikâyeye bir atıftır. Elma formu, aynı zamanda izleyicide bir yasak meyve fikri de uyandırmaktadır.

Konu kapsamında ele alınan kelebek figürleri, bu doğrultuda değerlendirilecek olursa, tasvir edilen bu formlar da çeşitli sembolik anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Hatta birden fazla anlama geldikleri de söylenebilir. Asırlardır ruhun sembolü olarak kullanılmış bu böceklerin, Venüs'ün ruhunu temsil ettiği söylenebilir ya da eserdeki erotik sembolizm göz önünde bulundurulduğunda, ruh ve bedenin, arzu ve şehvetle olan ilişkisini sembolize etmektedir.

Görsel 137: Dante Gabriel Rossetti, *Sybilla Palmifera*, 1865-1870, tuval üzerine yağlı boya, 98.4 x 85 cm, Lady Lever Art Gallery, Liverpool, İngiltere. <https://artuk.org/discover/artworks/sybilla-palmifera-102661>(08.07.2020)

Rossetti'nin, kelebek figürlerinin yer aldığı diğer eseri, 1865-1870 yılları arasında yapılmış olan *Sybilla Palmifera* isimli resimdir. Bir kadın tasvirinin yer aldığı eserde, figür bir taht üzerinde oturmakta ve sağ elinde asaya benzer bir obje tutmaktadır. Arka planda mermer olduğu tahmin edilen nişli bir duvar betimlenmiştir. Figür, kırmızı kıyafetli, arkaya doğru akan kumral saçları ile tasvir edilmiştir. Saçlarının bir kısmını örten yeşil tonlarında bir şal sol omzundan arkaya doğru ilerlemektedir.

Konu kapsamında dikkat çeken kelebek figürleri, sol omzunun hemen üstünde uçar bir halde tasvir edilmiştir. Kelebekler, parlak altın sarısı rengiyle izleyicinin dikkatini çekmektedir. Her ikisi de farklı yönlerde doğru yönelmiş gözüken formlar, oldukça gerçekçi ve detaylı bir şekilde resmedilmiştir. *Venus Verticordia*'da olduğu gibi, burada tasvir edilen formlar da ruhun bir sembolü olarak kullanılmıştır ve modeli de aynı kişidir.

2.6.2. William Holman Hunt (1827-1910)

İngiliz ressam ve çizer William Holman Hunt, genç yaşta resim yapmaya başlamış ve Ön Raffaelloculuk akımının kurucuları arasında yer alan sanatçılardan biridir. Hunt, konularında daha yakın bir dinsel görüşü kavramak için Orta Doğu'ya gitmiş, Kahire, Yafa, Kudüs, Nasıra, Şam ve Beyrut'u ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerin etkisiyle oluşturduğu eskiz ve resimleri, yörenin o dönemki kültür ve insan görüntülerini yansıtmaktadır. Başlangıç resimlerinde, kırsal hayatı ve şehir hayatını konu edinen resimler üretmiştir. Doğal ve günlük hayatı konu edindiği yapıtlarında konu kapsamında az da olsa örnekler sunmaktadır. Hunt'ın 1851 yılında yapmış olduğu *Ücretli Tutulmuş Çoban* isimli eseri de doğal bir hayat sahnesini tasvir ettiği eserleri arasında yer almaktadır. Ayrıca çoban olarak resimlendirilen erkek figürün elinde, güveyi andıran bir böcek formu görülmektedir.

Görsel 138: William Holman Hunt, *Ücretli Tutulmuş Çoban*, 1851, tuval üzerine yağlıboya, 76.4 x 109.5 cm, Manchester Art Gallery, Manchester, Birleşik Krallık. www.pneuma.org.uk/art/when-leadership-fails-holman-hunt-and-the-hireling-shepherd/ (08.07.2020)

Eserde, sürüyü otlatmaya çıkarmış erkek bir çoban ve bir köylü kızı betimlenmiştir. Yatay kompozisyonda tasarlanan eserde her iki figür de yakın bir iletişim içinde görülmektedir. Arka planda, koyun figürleri kompozisyona eşlik etmektedir. Tasvir edilen durum izleyicide, çobanın sürüyü ihmal ettiği hissini uyandırmaktadır. Hunt'ın bu sayede, din adamlarının da cemaatlerini unutup, onlara ahlaki bir rehberlik etmediğini vurgulamaya çalıştığı söylenebilir. Konu kapsamında asıl dikkat çeken kısım, çobanın sol elinde yer alan güve formudur. Çoban, genç kadının omzuna kolunu atarak güveyi ona göstermekte,

tahminen onu etkilemeye çalışmaktadır. Oldukça büyük bir formda resimlendirilen güve, çobanın avucunu doldurmaktadır. Altın sarısı, parlak bir renkle tasvir edilen form, oldukça detaylı ve gerçekçi bir şekilde boyanmıştır.

Görsel 139: William Holman Hunt, *Ücretli Tutulmuş Çoban*, Güve detayı.

Hunt'ın bir diğer eseri ise 1852'ye tarihlenen *İngiliz Kıyıları* isimli resmidir. *İngiliz Kıyıları* da yatay kompozisyonda bir peyzaj niteliğindedir. Eserde, dağ kıyısında otlamakta olan koyun sürüsü resmedilmiştir. Kompozisyonun sol üst kısmında görülen deniz ve çayırılık alanlar figürlere eşlik etmektedir. Dağın kıyısında görülen koyun figürleri, çeşitli pozisyonlarda yer almaktadır. Kimisi belenmekte, kimisi de yerde yatar bir şekilde resimlendirilmiştir. Her biri oldukça detaylı ve gerçekçi bir şekilde betimlenmiştir. Resmin ön planında görülen çalılar ve çiçekler arasında, dikkatli bir şekilde bakıldığında, iki kelebek figürü olduğu görülmektedir. Eserin sol alt köşesinde resimlendirilen renkli çiçekler arasında, zor da olsa seçilmektedir.

Görsel 140: William Holman Hunt, *İngiliz Kıyıları*, 1852, tuval üzerine yağlıboya.
[https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:William_Holman_Hunt_-_Our_English_Coasts,_1852_\(%60Strayed_Sheep%27\)_-_Google_Art_Project.jpg](https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:William_Holman_Hunt_-_Our_English_Coasts,_1852_(%60Strayed_Sheep%27)_-_Google_Art_Project.jpg)
(08.07.2020)

Görsel 141: William Holman Hunt, *İngiliz Kiyıları*, Kelebekler detayı.

Çiçekler üzerine konmuş bir şekilde tasvir edilen iki kelebek figürü, kırmızı-siyah tonlarındadır. Kanatlarının uç kısımlarında beyaz lekeler yer almaktadır. Her ikisi de aynı türe ait ve farklı pozisyonlarda, oldukça detaylı ve gerçekçi bir şekilde resmedilmiştir. Hunt'ın, *İngiliz Kiyıları*'nda betimlediği kelebek figürleri, sembolik bir anlamdan daha çok doğal hayatın bir parçası olarak eserde yerini almıştır. Ayrıca bu figürler, dikkatli bir şekilde incelendiğinde, her ikisinin de *Kral Kelebekler* olarak bilinen, bilimsel adı *Danaus Plexippus* olan kelebek türleri olduğu görülmektedir.

Görsel 142: Kral Kelebekler, *Danaus Plexippus*. <https://yazarbicer.com/2017/07/26/kral-kelebegi/> (11.08.2021)

2.6.3. William Bell Scott (1811-1890)

Ön Raffaeloculuk akımının bir diğer üyesi olan William Bell Scott, İskoçyalı ressam, şair ve sanat öğretmenidir. Ayrıntılı olarak işlediği tarihi, dini ve çağdaş temalı eserler üreten sanatçı, yağlıboya, suluboya ve baskı tekniğinde eserler vermiştir. Ön Raffaeloculuk akımında nadiren karşılaşılan böcek formlarından bazıları Scott'ın eserlerinde yer almaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde değerli örnekler olarak izleyici karşısına çıkmaktadır. William Bell Scott'ın 1860 tarihli, *Una ve Aslan* isimli resmi, konu kapsamında bahsedilen örnektir. Eser, İngiliz şair Edmun Spenser tarafından kaleme alınan *Periler Kraliçesi* isimli şiirden esinlenilerek yapılmıştır.

Görsel 143: William Bell Scott, *Una ve Aslan*, 1860, tuval üzerine yağlıboya, 91.5 x 71.2 cm, Scottish National Gallery. <https://wsimag.com/scottish-national-gallery/artworks/107010> (09.07.2020)

16. yüzyıl şiiri olan eserde, kral ve kraliçe vahşi bir ejderha tarafından tutsak edilmiştir. Genç ve güzel bir kız olan Una da kral ve kraliçenin kızlarıdır. Ailesini kurtarma arayışı içindedir. Yolculuk esnasında birden bir aslan ile karşılaşmıştır. Aslan, Una'nın güzelliği karşısında o kadar büyülenmiştir ki ona zarar vermek yerine onun koruyucusu olmayı kendine görev edinmiştir (Nationalgalleries, t.y.).

Scott, bu eserden esinlenerek Una'yı bir sonbahar akşamında aslan ile birlikte tasvir etmiştir. Her ikisi de izleyiciye doğru yürür gibi görünmektedir. Una'nın sağ eli aslanın yeleleri üzerinde ve başı hafifçe sağa doğru eğilmiştir. Sol eli ise aşağıya doğru sallanmış, elinde bir parça kuş üvezi dalı tutmaktadır. Üzerinde bitkisel formların yer aldığı işlemeli ve renkli bir kıyafet vardır. Arka planda karanlık bir orman tasviri görülür. Kompozisyonun üst kısmında görünen meşe palamudu ağacının yaprakları ise sararmıştır.

Görsel 144: William Bell Scott, *Una ve Aslan*, Kelebekler detayı.

Birlikte, güzelliğin ve gücün sembolü haline gelen bu iki figür dışında, kompozisyona eşlik eden canlı varlıklar da bulunmaktadır. Una'nın sağ omzunun hemen yanında, iki kelebek figürü yer almaktadır. Her ikisi de aynı türe ait ve uçmaktadır. Yeşil renk ile boyanan kelebekler, bir hayli detaylı ve gerçekçidir. Kanat uçlarında ve ortalarında açık renkli parlak sarı tonları da görülmektedir.

Bu formlar üzerinde detaylı bir şekilde düşünüldüğünde, bariz bir sembolik anlamı olmadığını ya da bu amaçla resmedilmediğini söylemek yanlış olmaz. Kompozisyondaki mekâna eşlik etmektedirler. Ancak Una'nın masumiyeti ve güzelliği göz önünde bulundurulduğunda ve aslan ile birlikte ikonik bir çift oldukları da düşünüldüğünde, onların ruhlarını temsil ettikleri de düşünülmektedir.

2.7. Sembolizm

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın henüz başlarında, gerçek sanatçılarda görülen kendi yaratıcılıklarıyla ortaya koydukları, başkalarına dervredilemez olan kişisel derinliğe sembolizm adı verilmiştir. Kendi yaratıcılıklarıyla ortaya koydukları imgelem ise bütün gücünü düş unsurlarından almaktadır (Cassou, 1999: 7). Sembol anlamında kullanılan simge, Fransızca'da *Symbole*, Almance ve İngilizce'de *Symbol*, İtalyanca'da *Simbolo* ve Osmanlıca'da *Remiz*, *Alem*, *Timsal*, *İşaret*, *Temsil*, *Misal*, *Nişane* gibi kelimelerle ifade edilmiştir ve belli bir şeyi gösteren im anlamına gelmektedir. Eski Yunanca'da tanıtıcı im anlamında sunbolon deyimini kullanmışlardır (Hançerlioğlu, 1979: 93).

Görünenin arkasındaki gerçeğin peşine düşen bu sanatçılar, yüzeysel buldukları maddesel yaklaşımı reddedip, düşe, tinselliğe önem vermişlerdir. Manevi değerleri yeniden gündeme getirmeye çalışmışlardır. Bu sebeple mistik ve dinsel öğeler akım içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur.

Böcek imgeleri başlığı altında, diğer sanat akımlarında olduğu gibi Sembolizm akımı içerisinde de eserlerinde böceklere yer verilen ressamlarla karşılaşmıştır. Odilon Redon, James Ensor, Paul Rene Gauguin ve Honore Daumier'in resimlerinde böcekler kullandıkları görülmüştür.

2.7.1. Odilon Redon (1840-1916)

Fransız Sembolist ressam Odilon Redon, sanat hayatına genç yaşta başlamış aynı zamanda da bir baskı ustasıdır. Mimarlık hayalleri gerçekleşmeyince, kariyerini tamamen bu alana çevirmiştir. 1870 Prusya Savaşı nedeniyle kariyeri bir süre kesintiye uğramıştır.

Genellikle iç dünyasını yansıttığı eserlerinde, çeşitli böcek figürlerine de yer verdiği görülmektedir. 1880'lerde Edgar Allan Poe'nin yazılarından etkilenerek çoğu zaman rahatsız edici görüntüler içeren bir litografi serisi yaratmıştır.

Görsel 145: Odilon Redon, *Gülümseyen Örümcek*, 1887, litografi, 26 x 21.5 cm, Alec Wildenstein, (*Odilon Redon Catalogue Raisonné, Mythes et Légendes*, ss.144, 171.)

Redon'un, 1900'lü yıllara gelene kadar neredeyse tüm çalışmaları siyah-beyazdır. 1887 tarihli, *Gülümseyen Örümcek* isimli litografisi, Sembolist dönemine ait, bir dizi fantastik çalışma serisi içerisinde yer almaktadır. Eserde, on bacağı olan bir örümcek figürü görülmektedir. Bulanık, tüylü ve yuvarlak bir gövdeye sahip bu figür aynı zamanda bir insan yüzüne, dişlerini ortaya çıkaran rahatsız edici bir gülümsemeye sahiptir. Üç boyutlu gerçekçi bir mekân içinde hafifçe eğik vaziyette durmaktadır.

Redon'un, insan yüzüne sahip bu garip örümcek figürüne benzer birkaç çalışması daha yer almaktadır (Wildenstein, 1994:171-172.). Sıklıkla doğa tarihi müzelerini ziyaret ettiği bilinen Redon'ın bu fantastik yaratıklarının gözlem üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Fakat kendi hayal gücüyle bunları değiştirdiği de yadsınamaz bir gerçektir. Gözlemleri ve kendi hayal gücüyle birlikte bu melez yaratıkları ortaya çıkarmıştır.

Görsel 146: Odilon Redon, *Ağlayan Örümcek*, 1881, 49.5 x 37.5 cm. <https://www.connaissancedesarts.com/arts-expositions/odilon-redon-noirs-et-lumineux-dessins-symbolistes-11137628/> (29.07.2020)

1881 tarihli, *Ağlayan Örümcek* isimli resmi de bahsedilen benzer çalışmalardan biridir. Kağıt üzerine kömürle yapılan resimde yine on bacaklı bir örümcek formu görülmektedir. Üç boyutlu kapalı bir mekân yerine burada bir açık mekân kullanılmıştır. Bu çalışmada, örümcek formunun sahip olduğu insan yüzü daha belirgin bir biçimdedir. Eserin isminden de anlaşılabacağı gibi ağlayan bir yüz ifadesine sahiptir.

Sanatçının Sembolist nitelikteki örümcek resimleri sonrasında, mitolojik konulu eserlerine kelebekleri de eklemiş olduğu görülür. Sanatçı, kelebekleri konu alan çeşitli resimler yapmıştır.

Sanatçı, mitolojik konulu olarak Yunan tanrısı Apollon'u konu almış ve Apollon'un *Arabası Serisini* resmetmiştir. Sembolist nitelikteki resimde, ön plana kelebekler betimlemiştir. Sanatçının Louvre'da Apollo Galerisi'ndeki Eugène Delacroix'ın 1850-1851 tarihli Apollon konulu duvar resminden etkilendiği bilinir. Apollo ve yılan Python teması etkisinde bir dizi resim yapan sanatçı, kelebekli bir versiyon da hazırlamıştır (Wildenstein, 1994: 52-60.). Çoklu uçuşan kelebekler, sanatçının ilgisini çekerek yağlıboya eserlerinde değişik renk ve kanatlarındaki desen zenginliğiyle resmedilmişlerdir.

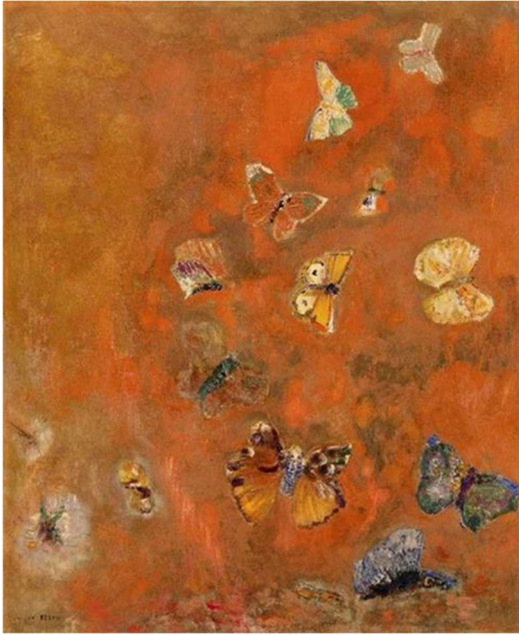
Görsel 147: Odilon Redon, *Apollo'nun Arabası*, tuval üzerine yağlıboya, (Odilon Redon Catalogue Raisonné, Mythes et Légendes, s.52.)

Görsel 148: Odion Redon, *Kelebekler*, c.1910, tuval üzerine yağlıboya, 73.9 x 54.9 cm, MOMA Museum of Modern Art, New York. <https://www.moma.org/collection/works/79775> (29.07.2021)

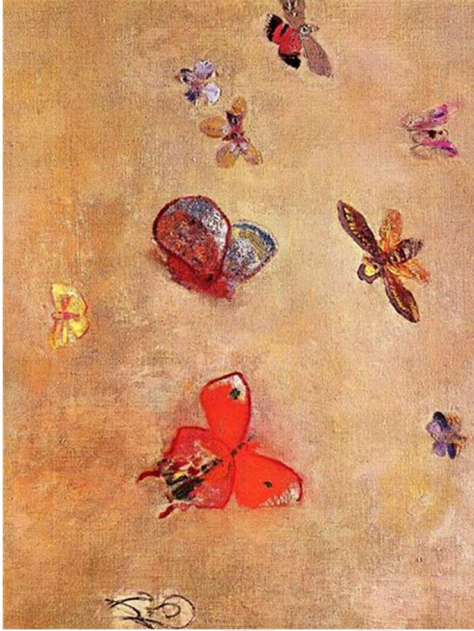
Odilon Redon'un yaklaşık 1910 yılına tarihlendirilen *Kelebekler* isimli yağlıboya resmi, dikey kompozisyon üzerine kurulmuştur. Peyzaj niteliğindeki eserde deniz ve gökyüzü betimlemesi yer almaktadır. Ayrıca kayalıklar, kayalıkların üzerinde çiçekli bitki ve çalılıklar, onların hemen üstünde uçuşur vaziyette betimlenmiş kelebekler vardır. Resmedilen kelebeklerin herbirinin birbirlerinden farklı türlere ait oldukları görülmektedir. Yapısal formları ve renkleri birbirinden farklı şekillerde betimlenen kelebekler, gerçekçi ve detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Odilon Redon'un yaklaşık 1910-1912 yıllar arasına tarihlendirilen *Kelebeklerin Çağırılması* isimli yağlıboya resmi, dikey kompozisyonda, turuncu bir arka plan üzerine betimlenmiş kelebeklerden oluşmaktadır. Redon'un diğer resimlerinde olduğu gibi bu eserde de kelebek formları birbirinden farklı olarak resmedilmiştir. Formlar dikkatli bir şekilde incelendiğinde her birinin tasvir edildiği türe ait özellikler görülmektedir. Son derece detaylı ve gerçekçi betimlenen kelebekler oldukça dikkat çekicidir.

Görsel 149: Odilon Redon, *Kelebeklerin Çağırılması*, c.1910-1912, tuval üzerine yağlıboya, 55.2 × 41.3 cm, Detroit Institute of Arts. <https://www.dia.org/art/collection/object/evocation-butterflies-58110> (29.07.2021)

Kelebek figürleri Redon'un kariyerinin neredeyse her döneminde belirli formlarla kompozisyonuna dahil olmayı başarmış ve uyum sağlamıştır. Portre ve figür çalışmalarında da sembolik bir şekilde zaman zaman izleyici karşısına çıkmıştır.

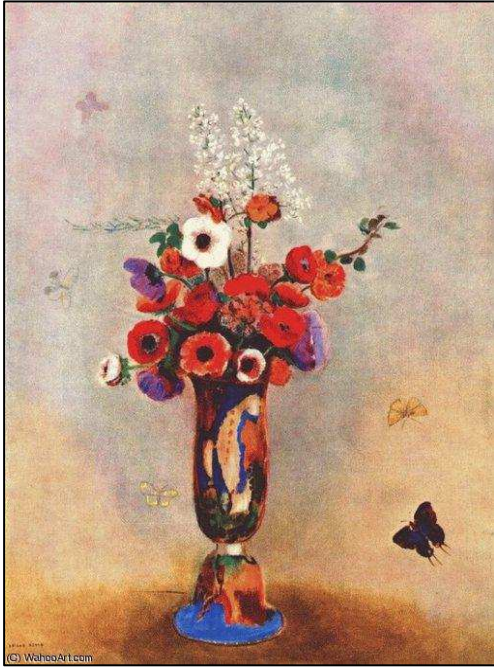
Görsel 150: Odilon Redon, Kelebekler, 1913, tuval üzerine yağlıboya, 64.8 x 49.8 cm, Özel Koleksiyon. <https://www.wikiart.org/en/odilon-redon/butterflies-1913> (29.07.2021)

Görsel 151: Odilon Redon, *Beyaz Kelebek ve Hintli*, tuval üzerine yağlıboya. https://View.Publitas.Com/Wildenstein-Plattner-Institute-Ol46yv9z6qv6/C-R_Odilon_Redon_Volume_I_Wildenstein_Institute/Page/96 (12.05.2020)

1840-1916 yılları arasında yapılan *Beyaz Kelebek ve Hintli* isimli resimde, beyaz bir kelebek figürü yer almaktadır. Eserde, Hintli bir kadın profilden resmedilmiştir ve ağaç dalları ile beyaz bir kelebek de kompozisyona eşlik etmektedir. Büyük ve bembeyaz kanatlarıyla kelebek figürü dikkat çekici görünmektedir.

Redon'un çeşitli natürmort resimlerinde de kelebek figürleri görülmektedir. 1914 tarihli *Vazo'da Çiçekler ve Kelebekler* isimli resminde, beş tane kelebek figürü yer almaktadır. Boyut ve türlerine göre farklılık gösteren kelebek figürleri, gerçekçi bir şekilde resmedilmiştir. Hepsisi, vazo içinde tasvir edilen çiçekler etrafında uçmaktadır. Kompozisyonun yukarı sol tarafında kalan iki kelebek ise belli belirsiz bir şekilde resmedilmiştir. Sol tarafta, vazanın hemen yanında parlıtlı beyaz bir kelebek görülür.

Görsel 152: Odillon Redon, *Vazo'da Çiçekler ve Kelebekler*, tuval üzerine yağlıboya, 1914. <https://Fr.Wahooart.Com/@/9GG6VR-Odilon-Redon-Vase-De-Fleurs-Avec-Papillons-> (12.05.2020)

Kompozisyonun sağında kalan figürler ise içlerinde en belirgin olanlardır. Üstte kalan kelebek figürü, anatomik yapısı itibarıyla aynı zamanda bir güveyi andırmaktadır. Hemen alttaki en büyük kelebek figürü ise detaylı bir şekilde işlenmiş ve dikkat çekici görünmektedir. Kanatlarındaki kuyruklara bakıldığında, kaplan kırlangıç kuyruk türüne ait bir kelebek olduğu tahmin edilmektedir.

2.7.2. James Ensor (1860-1949)

Belçikalı ressam ve baskı sanatçısı James Ensor, henüz on beş yaşındayken okulu bırakıp yerel ressamların atölyelerinde çalışmaya başlamıştır. Ensor'ın çalışmaları 1800'lü yılların sonuna kadar, sanat çevresi tarafından cüretkâr bulunmuş ve reddedilmiştir.

Eserlerinde genellikle koyu renkleri ve alaycı mizah anlayışını sıkça kullanmıştır. Çevresindeki insanlardan yani dış dünyadan uzaklaşarak tamamen kendini yabancılaştırmış, bu yüzden dış dünyanın yaşam biçimlerine ve davranışlarına karşı her zaman alaycı bir tutumda olmuştur. Bir örnek olarak *Tuhaf Böcekler* isimli eseri gösterilebilir. Eser, 1888 yılına aittir ve kuru kazıma tekniği ile yapılmıştır.

Görsel 153: James Ensor, *Tuhaf Böcekler*, 1888, kuru kazıma, 11.4 x 15.4 cm. <https://biblioklept.org/2014/12/13/strange-insects-james-ensor/> (13.05.2020)

Eserde, dış mekânda resmedilmiş üç böcek figürü görülmektedir. Soldaki yusufçuk figürü, kanatları açık ve kuyruğu üzerinde durmaktadır. Anatomik ve formsal yapısı gerçeğine uygundur. Fakat yusufçuk figürü, bir insan kafasına sahiptir. Profilden bir kadın portresi işlenmiştir. Bu kişinin Mariette Rousseau olduğu tahmin edilmektedir (Lesko, 1985: 33). Yusufçuk figürünün hemen yanında, Ensor'un kendisi görülmektedir. Kendi otoportresini bir hamam böceği olduğu tahmin edilen bir böcekle ilişkilendirerek kompozisyona dahil olmuştur. Tahminen bu, onun dış dünya ile ilişki kurma yoludur.

Görsel 154: James Ensor, *Tuhaf Böcekler*, Detay.

Kendi otoportresinde, başında çiçekli bir şapka yer almaktadır. Şüphesiz resmi daha alaycı bir hale getirmiştir. Fakat bir diğer yandan, Mariette Rousseau'nun ısrarlı bakışları ve Ensor'un asla ona bakmayışı resme ciddiyet katmaktadır. Ensor'un çiçekli şapka altındaki bakışları da oldukça ciddi görülmektedir. Ensor'ın duruşu, sanki ayna karşısında çizilmiş bir otoportreyi andırmaktadır. Buradan yola çıkarak, ayna karşısında dikilerek kendini bir böcek olarak hayal ettiği düşünülebilir.

Eserin en sağında, diğerlerine göre bir hayli küçük tasvir edilmiş bir böcek figürü daha yer almaktadır. Yapısal olarak bir bok böceğini andırsa da figürün bir bit olabileceği tahmin edilmektedir.

2.7.3. Paul Rene Gauguin (1911-1976)

Paul Rene Gauguin, Norveçli bir ressam, grafik sanatçısı ve heykeltıraştır. Aynı zamanda ünlü ressam Paul Gauguin'in torunudur. Renkli gravürleriyle ün kazanmış, Pablo Picasso, Max Ernst, Van Gogh ve Georges Braque gibi ustalardan etkilenmiştir.

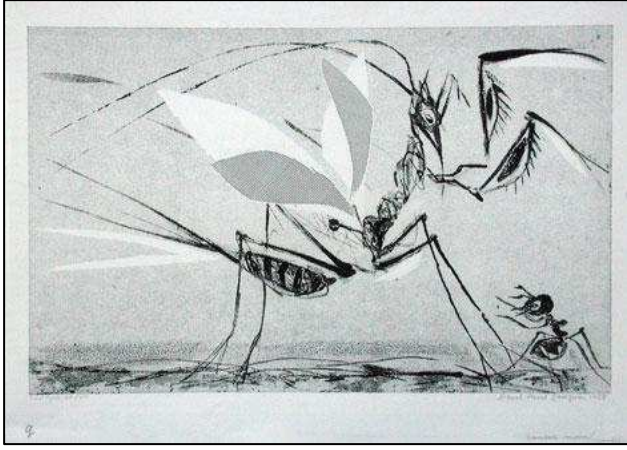
Renkli baskı resimlerinde ve kitap resimlerinde çeşitli türlerde böcek figürlerine yer vermiştir. Baskı resimlerinde sıklıkla kullandığı mantis figürleri, Sürrealist ressamlardan etkilendiğinin en büyük kanıtıdır. Mantisin yanı sıra eserlerinde, çekirge ve karıncaları da kompozisyonlarında kullanmıştır.

Görsel 155: Paul Rene Gauguin, *Konuşma*, 1967, litografi, 52 x 68 cm. http://gallerivera.no/?page_id=45 (13.05.2020)

1967 tarihli *Konuşma* isimli litografi eseri, iki farklı böcek türünün yer aldığı örneklerden biridir. Eserde, bir karınca ve çekirge figürü görülmektedir. Her ikisi birbirine dönük bir biçimde, sanki hararetli bir konuşma gerçekleştiriyorlarmış gibi görünmektedir. Her iki figürün de genel olarak anatomik yapılarına uygun, gerçekçi bir şekilde tasvir edildikleri söylenebilir. Mor rengiyle boyanmış karınca figürü elleri havada, çekirgeye bir şeyler anlatır gibi görünmekte, çekirge ise kafasını hafifçe öne eğmiş dikkatlice onu dinlemektedir. Çekirge, açık mavi tonlarında boyanmış ve antenleri haddinden fazla uzun bir şekilde çizilmiştir.

Kompozisyon iki boyutlu bir mekân üzerine kurulmuş, karınca ve çekirgeye de büyüklü küçüklü bitkisel motifler eşlik etmektedir. Ayrıca eserin sağ alt köşesinde, kurşun kalemle yazılmış, yazarın adı soyadı ve tarihi görülmektedir. Benzer bir resim olan, 1958 tarihli *Karınca ve Mantis Arasında Konuşma* isimli eserde, bu sefer bir mantis ile karınca figürü arasında bir konuşmanın geçtiği görülmektedir. Siyah ve beyaz tonlarında, baskı tekniği ile yapılan resimde, figürlerin anatomik yapılarına bağlı kalınsa da bazı değişimler söz konusudur. En belirginini, şüphesiz mantise eklenen kanatlardır. Bir hayli dikkat çekici görünmektedir.

Görsel 156: Paul Rene Gauguin, *Karınca ve Mantis Arasında Konuşma*, 1958, baskı, 31 x 50 cm. http://gallerivera.no/?page_id=45 (13.05.2020)

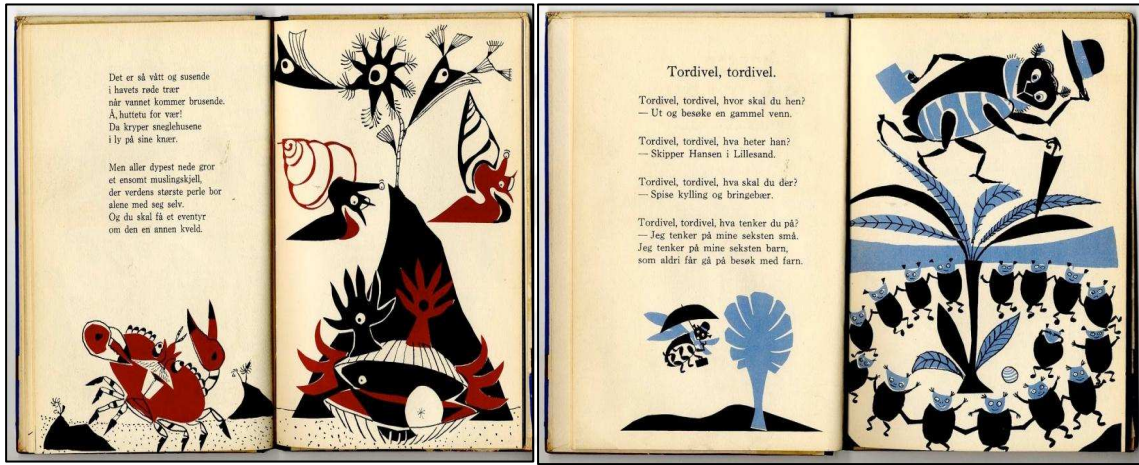
Her iki figür de ayakları üzerinde durmakta ve heyecanlı bir görünüme sahiptir. Yapılarında fazla oynamaya gidilmeden karikatürize edilmişlerdir. Aynı zamanda kitap resimlemeleri yapan Paul Rene Gauguin'in bazı işleri arasında da böcek figürleri yer almaktadır.

Norveçli yazar Inger Hageup'un 1950 yılında yayınlamış olduğu, Türkçesi *Çok Garip* olan, *Så Rart* isimli kitabının illüstratörlüğünü Paul Rene Gauguin yapmıştır. Kitapta birçok böcek figürü vardır.

Görsel 157: Inger Hageup, *Çok Garip*, 1950. <http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/01.jpg> (11.12.2020)

Çok Garip, bir çocuk kitabı olarak yayınlandığı için resimlerde kullanılan böcek figürleri, böceklerin gerçek anatomik yapılarına tam olarak uygun tasvir edilmemiştir. Hayal gücünün birer ürünü olarak ortaya konmuştur. Örneklerden biri, Tordivel isimli bir böcek figürü figürüdür. Altı bacağı ve anatomik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bir çizgi karakter haline getirilmiş ağustos böceği olduğu tahmin edilmektedir. Boynunda mavi bir fular olan Tordivel'in, kanatları da aynı renkte boyanmıştır. Ayrıca, Tordivel'in elinde bir çanta ve şemsiye de görülmektedir. İzleyicide sanki bir yolculuğa çıkıyormuş hissi uyandırmaktadır.

Görsel 158: Inger Hageup, *Çok Garip*, 1950 Detay.
<http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/05.jpg> (11.12.2020)

Görsel 159: Inger Hageup, *Çok Garip*, 1950, Detay.
<http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/14.jpg> (11.12.2020)

Kitabın diğer sayfalarında da değişik böcek türleri sıklıkla kullanılmıştır. Görüntülenen ilk sayfada bir yengeç figürü, diğer sayfasında ise bir midye ve ona eşlik eden iki salyangoz figürü yer almaktadır.

2.7.4. Honore Daumier (1808-1879)

Honore Daumier, Fransız asıllı bir ressam, heykeltıraş, karikatürist ve aynı zamanda bir baskı sanatçısıdır. Taş baskı üzerinde oldukça usta bir isim olduğu bilinen Daumier'in dört binin üzerinde çalışması yer almaktadır. İlk sanat eğitimini babasının bir arkadaşı olan Alexandre Lenoir'den gayri ihtiyari bir şekilde almıştır. Daha sonraları bir litografi sanatçısı ve portre ressamı olan Zepherin Belliard'ın atölyesine çırak olarak girmiş, geleceğini

şekillendirecek olan litografi sevgisinin temelleri de burada atılmıştır. Realizm akımında önemli bir isim olan Daumier, böcek karikatürleri kapsamında konu ile ilgili olarak bu bölümde incelenmiştir.

Sadık bir Cumhuriyetçi olarak bilinen Daumier, X. Charles'ın devrilmesinden hayli memnun olmuştur, fakat bir cumhuriyet oluşumu beklerken monarşinin gelmesi onu fazlasıyla hayal kırıklığına uğratmıştır. Böylelikle monarşiyle tek başına savaşmaya karar vermiş; politik ve hiciv karikatürlerinin gücünü kullanmaya karar vermiştir. 19. yüzyıl Fransa'sında yaşanan sosyal ve politik olayları, eserlerinde sık sık eleştirmiştir. Kimi zaman bu eleştirileri nedeniyle tutuklu kaldığı da bilinmektedir.

Realist sanatçı Honore Daumier'in eserleri, böcek figürleri kapsamında değerlendirildiğinde ise, karikatürlerinde farklı böcek figürleri kullandığı görülmektedir. Karikatürlerinde, burjuva zaaflarını, çürümüş adaleti ve sürekli hatalar yaptığını düşündüğü hükümeti, eleştirdiği düşünüldüğünde, bu çalışmalarında kullandığı böcek figürlerinin kompozisyonlarına rastgele yerleştirilmediği, kullandığı böcek figürlerinin sembolik birer anlamı olduğu söylenebilir.

Diğer Böcekler isimli litografisinde, böcek bedenine sahip figürler görülmektedir. Resmin merkezinde bir kavga halinde tasvir edilmiş iki figür dikkat çekmektedir. Sanki bir yiyecek savaşı içerisinde gibilerdir. Önlerinde duran, ne olduğu belli olmayan şeyleri paylaşamamaktadırlar. Soldaki figür altı bacağa sahip bir bedenle vahşi bir tutum sergilemektedir. Yüz ifadesi rahatsız edicidir. Başında demir olduğu tahmin edilen, bir askerinkine benzer bir şapka bulunmaktadır. Hemen üstüne Fransızca harflerle, en güçlünün hakkı anlamına gelen, “DROİT DU PLUS FORT” yazısı görülmektedir. Sağdaki figür ise, kanatlı bir böcek formunda tasvir edilmiştir. Gözlüğü ve fötr şapkası ile zamanın burjuvasını andırmaktadır. Diğerleri gibi oda rahatsız edici mimiklere sahiptir. Onun hemen üstünde ise rutin anlamına gelen “ROUTINE” yazısı yer alır.

Görsel 160: Honore Daumier, *Diğer Böcekler*. https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/047_DR3646.jpg?fit=375%2C480&ssl=1 (14.05.2020)

Honore Daumier'in, politik eleştirileri düşünüldüğünde, her iki figürün bedenlerinin böcek formunda olması, sembolik bir anlam taşımaktadır. Böcek formuyla, resmin asıl alt metnini yazan bu iki figür, daha küçümseyici ve tiksindirici bir hale sokulmuştur. Aşağılayıcı ve sert bir tavır sağlanmak için Daumier'in bu yolu seçtiği görülmektedir. Kompozisyonun üst kısmında, üç figür daha yer almaktadır. Bu üç figür, yine böcek formlarıyla, uçar bir halde tasvir edilmiştir. Zeminde duran figürlere göre daha basit çizimlerle resmedilmiş ve detaylandırılmamışlardır. Aşağıdaki figürleri küçümser ya da umursamazmış gibi duran surat ifadelerine sahiptirler. Yine bu üç figür arasına, cehalet anlamına gelen, 'IGNORANCE' yazısı eklenmiştir.

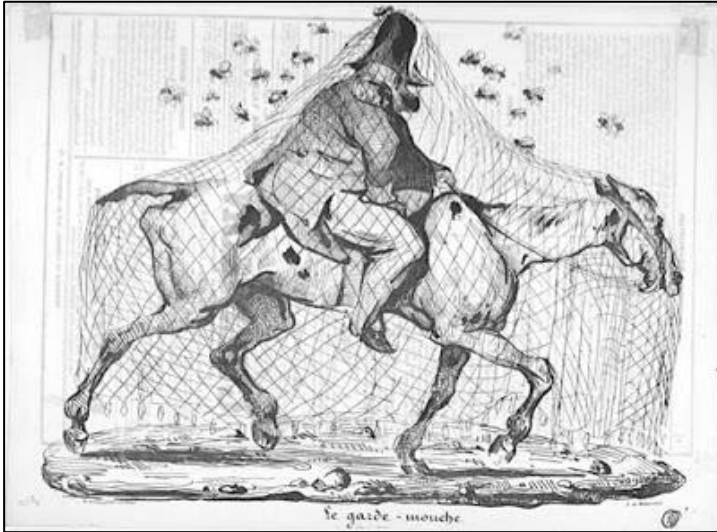
Tarihi belli olmayan, *Haberler* isimli eserde de yine benzer figürler betimlenmiştir. Yanan bir mum etrafında toplanmış dört adet böcek formunda insan suratları tasvir edilmiştir. Aslında eserde, dörtten daha fazla figür yer almaktadır. Diğer figürler yerde ölü bir halde yatmaktadır. Mum şamdanının etrafında yer alan dört figürün de kanatları ve bedenleri aynı yapıdadır ve mumun etrafında aynı hareketi sergilemektedirler. Her biri, ağız dolusu bir nefesle muma doğru üflemeğe çalışmaktadır. Birlik içinde mumu söndürmeye çalışmakta gibi görünmektedirler. Tahminen yerde görülen, ölü figürler de bu amaçla orda yatmaktadır. Söndürmek için muma fazla yaklaşmış olmaları düşünülmektedir. Denemiş fakat başaramamışlardır. Halbuki mum belli bir yerden sonra kendi kendine sönecektir.

Daumier'in de benzer bir alt metin fikriyle kompozisyonu oluşturduğu, bir varsayım olarak değerlendirilmektedir.

Görsel 161: Honore Daumier, *Haberler*. https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/024_DR2012.jpg?fit=360%2C480&ssl=1 (14.05.2020)

Kompozisyonun sol üst köşesindeki figür, elinde bir süs şapkası ve başının üstündeki hare ile hayli dikkat çekmektedir. Mumun ateşinin etrafında ise, sırasıyla 24-23-22 sayıları yer almaktadır. Bu görüntü, şüphesiz izleyicide bir kutlama fikrini uyandırmaktadır.

Görsel 162: Honore Daumier, *Sinek Bekçisi*, 1834. <https://cartooniana.blogspot.com/2018/02/land-of-unfree.html> (14.05.2020)

1834 yılına tarihlenen, *Sinek Bekçisi* isimli eserde ise sayıları bir hayli fazla olan sinekler kullanılmıştır. Gazete kağıdı ya da bir dergi sayfası üzerine basıldığı tahmin edilmektedir. Esere ilk bakışta, sıska bir at üzerinde takım elbiseli bir adamın tasviri görülmektedir. At ve figürün üzeri, bir ağ ile örtülüdür. Ağın hemen dışında, sinek figürleri dikkat çekmektedir. Her biri, at üzerindeki adama doğru yönelmiş bir vaziyettedir. Fazla detaylandırılmadan, basit çizgilerle resmedilmiştir.

2.8. Art Nouveau

Yeni Sanat ya da Stil 1900 olarak da bilinen Art Nouveau hareketi, 1880- 1910 arasında öncelikle grafir tasarım, kitap resimleri, uygulamalı sanatlar, iç mimarlık ve mobilya alanlarında yaygın olarak kullanılmıştır. 19. yüzyılın Eklektisizm'ine ve endüstrinin sanatı öldüren monotonluğuna tepki olarak ortaya çıkmıştır. Konumuz kapsamında akım, konularını doğadan almıştır. Çiçekler, bitkiler ve saydam böcek kanatları gibi doğal biçimleri stilize ederek, dekoratif olarak kullanmışlardır (Rona, 1997: 141- 142.)

Sanatın tarihsel gelişimi sürecinde, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına denk gelen bu akım ile sanat, kalıplarından sıyrılmış ve estetiğe yönelmiştir. Zarif ve dekoratif süslemelerin ön plana çıktığı, kıvrım ve bitkisel motiflerin sıklıkla kullanıldığı bu akım, kısa bir sanat etkinliği sürdürmüş olmasına rağmen, modern sanatın doğuşuna büyük ölçüde katkılar sağlamıştır. Genellikle Avrupa ülkelerinde gelişen bu hareket, uygulandığı ülkeye göre isimlerde farklılık da göstermiştir.

Art Nouveau, kendine çok geniş uygulama alanlarında yer edinebilmiş bir sanat akımıdır. Mimariden çeşitli mobilya tasarımlarına, takılardan en basit ev dekorasyon unsurlarına kadar yayılım göstermiştir.

Bu sanat akımı, konu kapsamında incelendiğinde, farklı ve zengin örnekler sunmaktadır. Bu dönemde dekorasyon unsuru olarak kullanılan bitkisel motiflerin yanında çeşitli hayvan formları da kullanılmıştır. Elbette böcek figürleri de payına düşen derecede Art Nouveau eserlerinde ortaya çıkmıştır. Bir dekorasyon unsuru olarak eserlerde yer alan böcekler, genellikle gerçekçilikten uzak fakat anatomik formlarına bağlı kalınarak, tasvir edilmişlerdir. Kullanılan böcek formları bakımından da çeşitlilik görülmeyen eserlerde,

yusufçuk ve özellikle kelebek formları üzerinde yoğunlaşmıştır. Buradan yola çıkılarak bu akımın estetik üzerinde geliştiği bir kez daha vurgulanabilir.

Art Nouveau sanatçılarının eserleri, böcek figürler kapsamında incelendiğinde sıklıkla bu formları kullanan sanatçıların, Koloman Moser, Maurice Pillard Verneuil ve Willy Pogany olduğu tespit edilmiştir. Moser'in kitap resimleri, Verneuil'in çeşitli hayvan figürlerinin yer aldığı bir dizi tasarımlar serisi ve Pogany'nin çocuk kitabı resimlerinde kullandığı böcek formları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

2.8.1. Koloman Moser (1868-1918)

Viyana'da dünyaya gelen Avusturyalı ressam ve tasarımcı Koloman Moser, Art Nouveau'nun ünlü sanatçıları arasında yer almaktadır. Ayrıca, Viyana Secession akımının da kurucuları arasındadır. Moser, posta pulu, kitap, dergi, seramik ve cam tasarımları yapmıştır.

Moser'in Art Nouveau stili eserleri, konu kapsamında incelendiğinde, nadiren de olsa kullandığı dekoratif unsurlar arasında, böcek figürlerine yer verdiği görülmektedir. Avusturyalı yazar Felicia Ewart'ın, 1897 yılında yayınladığı, *Jugendschatz: Deutscher Dichtung* isimli kitabın kapak tasarımı Koloman Moser'a aittir.

Görsel 163: Koloman Moser, *Jugendschatz: Deutscher Dichtung*'ın Kapak Tasarımı, 1897, 27 x 41.6 cm. <https://nothingnouveau.tumblr.com/post/21421940252/art-nouveau-asian-inspire-organic-curvilinear> (02.06.2020)

Kitap kapağında, kanatlı bir kadın figürü yer almaktadır. Bu görkemli kanat formları, Moser'in bazı çalışmalarında da görülmektedir. Figürün kanatları, simetrik olarak birbirinden ayrılmaktadır. Ön kapağa bir kanat, arka kapağa bir kanat gelecek şekilde tasarlanmıştır. Figürün bedeni, kitabın sırtına getirilerek her iki kanadı birbirinden ayırmış ve simetrik bir görüntünün oluşumuna katkı sağlamıştır.

Kanatlar, formlar yapı itibariyle incelendiğinde, izleyici zihninde bir kelebek formu hissi oluşturmaktadır. Ayrıca baskı tekniğiyle tek renk olarak uygulanmıştır. Detaylar, formlar yapıya bağlı kalınarak, keskin olmayan, çizgilerle sağlanmıştır.

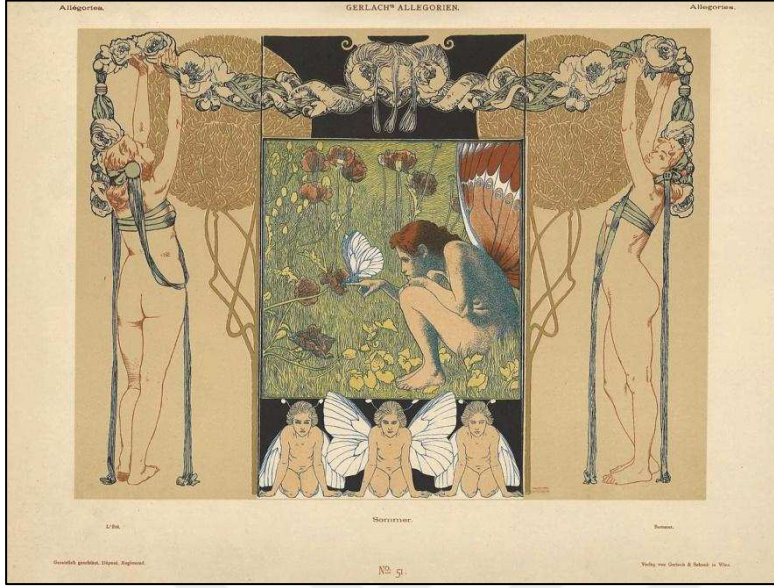
Moser, sanat bilgisi ve yeteneklerini sadece resme uygulamakla kalmamış, mimari, mücevher, duvar halıları ve mobilya tasarımları gibi farklı uygulama alanlarında da eserler vermiştir. Bu sayede, bu eserlerle gelecek modernizminin tanımlanmasına büyük katkılar sağladığı söylenebilir. Moser'in, 1897 tarihli bir eserinde, *Jugendschatz: Deutscher Dichtung*'dekine benzer şekilde, kelebek kanatlı figürler yer almaktadır. Litografi tekniği ile yapılan, *Yaz Alegorisi* isimli eserde, aynı zamanda gerçek bir kelebek figürüne de yer verilmiştir.

Görsel 164: Koloman moser, *Yaz Alegorisi Eskizi*, kağıt üzerine kurşun kalem ve hint mürekkebi, 36.3 x 46.6 cm. <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62609.html> (01.06.2020)

Önce eskiz olarak tasarlanmış resim, daha sonra litografi tekniği ile renklendirilmiştir. Resmin merkezinde yer alan karenin içinde oturmuş vaziyette tasvir edilen bir figürün, sağ elinin işaret parmağına konmuş bir kelebek formu görülmektedir. Daha sonra litografi tekniği ile beyaz renge boyanan kelebek figürü, anatomik ve formlar

yapısına uygun olarak tasvir edilmiştir. Form ve detayları, mavi renkli konturla belirginleştirilmiştir.

Görsel 165: Koloman Moser, *Yaz Alegorisi*, 1897, litografi, 36.3 x 46.6 cm. <https://songesoleil.tumblr.com/post/133407282544/gerlachs-allegorien1898-lithograph-sommer> (01.06.2020)

Eskiz ve renklendirilmiş litografide, bazı farklılıklar da görülmektedir. Merkezdeki karenin içinde yer alan figüre, sonradan renkli kanatlar eklenmiştir. Figüre göre oldukça büyük olduğu tahmin edilen bu kanatların sadece bir kısmı görülmektedir. Oturur vaziyette resmedilen figürün sırtından yükselen kanatlar, kelebek kanatları anatomisiyle benzerlikler taşımaktadır. Kahverengi, beyaz ve mavi renkler kullanılan kanat formu detaylı bir şekilde işlenmiştir.

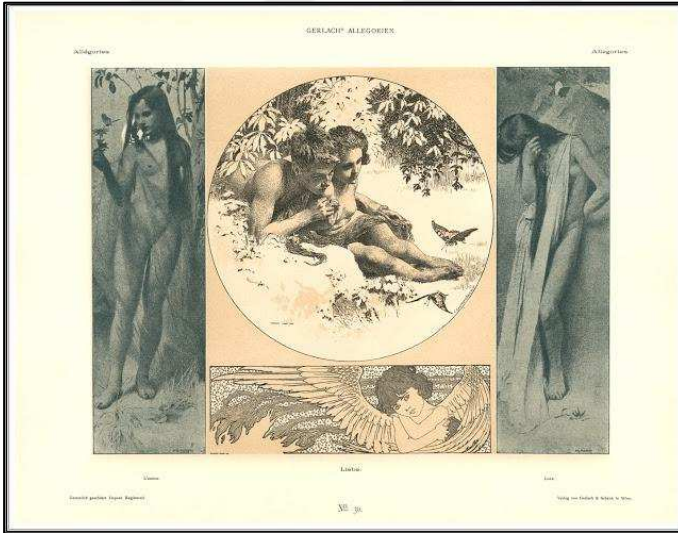

Görsel 166: Koloman Moser, *Yaz Alegorisi*, 1897, Detay.

Görsel 167: Koloman Moser, *Yaz Alegorisi*, 1897, Detay.

Eskizdeki karenin hemen altında uzanmış bir şekilde tasvir edilen figür, litografide kaldırılmış, yerine üç kadın figürü eklenmiştir. Üç figür de izleyiciye dönük bir şekilde durmaktadır. Resmin merkezinde yer alan figür gibi, bu figürler de kelebek kanatlarına sahiptir. Yan yana duran figürlerden ortadaki figür, kanatları açık bir şekilde resimlendirilirken, diğer ikisinin kanatları kapalı tasvir edilmiştir. Ayrıca bu üç figürün, kelebeğinkilere benzer antenlere sahip olması da dikkat çekicidir. Gözleri izleyiciye dönük üç figür de aynı duruşu sergilemektedir. Beyaz kanat ve antenleri, fazla detaya girilmeden, düz çizgilerle belirginleştirilmiştir.

Görsel 168: Koloman Moser, *Aşk*, 1897, litografi, 34.9 x 43.8 cm.

<https://Leprincelointain.Blogspot.Com/2019/08/Koloman-Moser-1868-1918-Lamour-1898.Html> 02.06.2020 (02.06.2020)

Moser'in, 1897 yılına ait başka bir eserinde yine bir kelebek formuyla karşılaşılmaktadır. Litografi tekniği ile yapılan *Aşk* isimli eserin merkezinde yer alan daire

içerisinde, bir erkek ve kadın figürü tasvir edilmiştir. Her ikisi de dikkatli gözlerle önlerinde uçuşan iki kelebek figürünü izlemektedir.

Görsel 169: Koloman Moser, *Aşk*, 1897, Detay. <https://www.wikiart.org/en/koloman-moser/reproduction-template-for-the-middle-part-of-the-leaf-love-for-gerlach-s-allegories-new-series> (02.06.2020)

Kelebek figürleri, yapısal özellikleri bakımında incelendiğinde, oldukça detaylı bir şekilde resmedildikleri görülmektedir. Anatomik olarak, oldukça gerçekçi bir şekilde tasvir edilmişlerdir.

2.8.2. Maurice Pillard Verneuil (1869-1942)

Fransız ressam ve dekoratör, Maurice Pillard Verneuil'in çalışmaları, hem Art-Nouveau, hem de Art Deco'yu kapsamaktadır. Art Deco hareketine büyük katkılar sağlayan ressam, Japon sanatından etkilenmiş ve ilham almıştır. Dönemin diğer ressamı gibi seramik ve poster tasarımları yapmıştır.

Verneuil, 1897 yılında dekorasyon ve süslemelerde, hayvan figürleri kullandığı bir dizi seri yapmıştır. Bu seriyi bir kitap haline getirdiğini ve hatta Verneuil'in bu stilini Art-Nouveau'nun öncülerinden biri olan İsviçreli ressam Eugene Grasset'in geliştirdiği bilinmektedir (Digital Collections, t.y.). *L'animal dans la Decoration* ismiyle yayınlanan

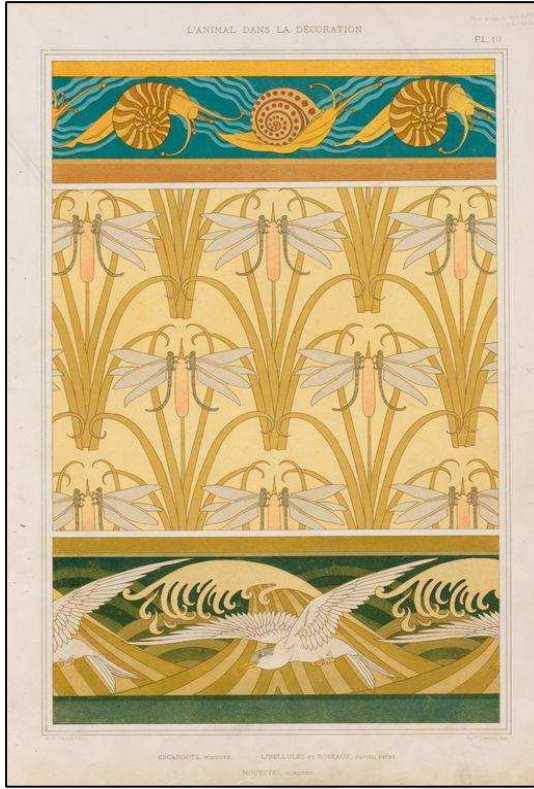
eserde, pek çok hayvan figürü yer almaktadır. Japon sanatından, doğadan ve özellikle denizden ilham almıştır.

Duvar kağıtları, bordürler ve abajurlar gibi çeşitli tasarımların bulunduğu resimlerde, farklı türlerde hayvan figürlerine yer verilmiştir. Bu figürler içerisinde kelebek, yusufçuk ve salyangoz gibi böcek türleri de vardır.

Görsel 170: Maurice Pillard Verneuil, *Kelebekler*, 1897, *L'animal dans la Decoration*, Paris.
<https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0014.simple.selectedTab=thumbnail>
(02.06.2020)

Kelebekler isimli resimde, kimisi sazlık üzerine konumlandırılmış, kelebek ve yusufçuk figürleri vardır. Yusufçukların her biri farklı açılardan ele alınarak tasvir edilmiştir. Anatomik özelliklerine bakıldığında, her birinin aynı türe ait olduğu görülmektedir. Yusufçukların altındaki altı kelebek figürü ise birbirinden farklı özelliklere sahiptir. İki tane sazlık üzerine konumlandırılmış bir şekilde, birbirlerine dönük halde durmaktadır. Diğerleri ise kuş bakışı görünüşleri ile resimlendirilmiş, sanki kompozisyona sonradan eklenmiş gibi durmaktadır. Formsal yapıları incelendiğinde, rastgele çizilmemiş, kelebek türlerinin anatomileri göz önünde bulundurularak resmedildikleri görülmektedir. Her biri, detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 171: Res. 160: Maurice Pillard Verneuil, *Salyangoz Bordür, Yusufçuk ve Sazlık Duvar Kâğıdı*, 1897, Martılar Bordür, *L'animal dans la Decoration*, Paris. <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47da-3ce9-a3d9-e040-e00a18064a99> (02.06.2020)

Salyangoz figürlerinin yer aldığı resim, bir bordür tasarımıdır. Tasarımda iki farklı salyangoz türü görülmektedir. Biri kuşbakışı resmedilirken, diğeri profilden resmedilmiştir. Bir bordür olduğu düşünüldüğünde, iki farklı figürün birbirini takip ettiği düşünülmektedir. Salyangozlar, mavi bir arka plan üzerine yerleştirilmiştir. Ayrıca hareket ettikleri tahmin edilen formların, açık mavi renklerde izler bıraktığı da görülmektedir. Figürler ise sarı ve kahverengi tonlarında fazla detaya girilmeden grafiksel bir şekilde resmedilmiştir. Hemen altında yer alan resimde ise yusufçuk ve sazlık formları yer almaktadır. Bu resim de bir duvar kâğıdı tasarımı olarak yapılmıştır. Yusufçuklar, birbirini tekrar eden sazlık formları üzerinde, simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. Her biri, formsal özelliklerine uygun fakat detaysız bir şekilde resimlendirilmiştir.

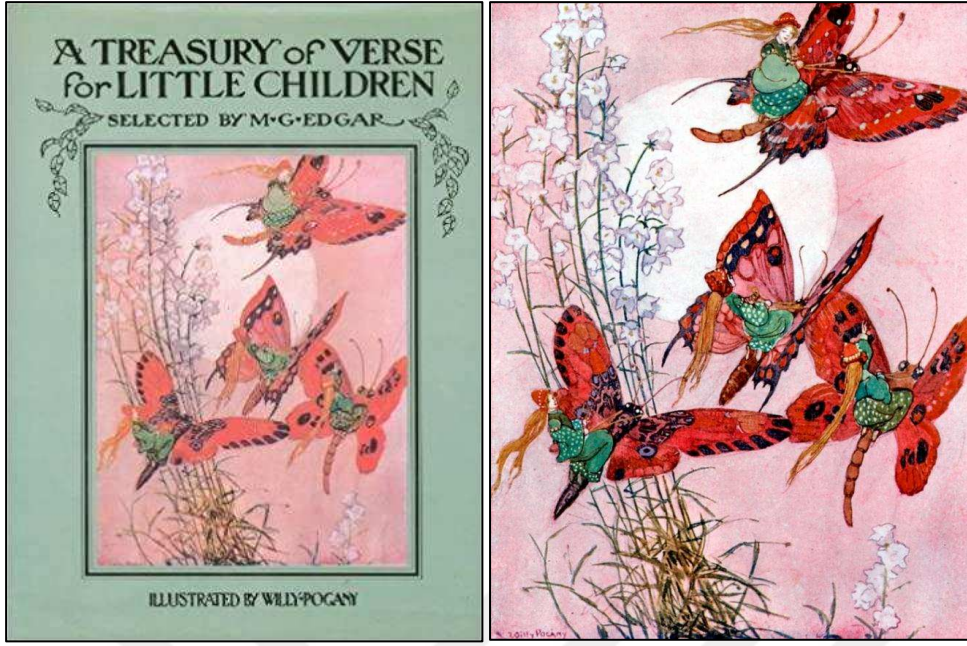
Görsel 172: Maurice Pillard Verneuil, *Yusufçuk ve Su Menekşesi- Abajur Tasarımı*, *L'animal dans la Decoration*, 1897, Paris. <https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0016.simple.selectedTab=thumbnail> (02.06.2020)

Yine *L'animal dans la Decoration*'da yer alan, *Yusufçuk ve Su Menekşesi* isimli resim, bir abajur tasarımı olarak yapılmıştır. Üzerinde su menekşeleri ve birbirini izleyen yusufçuklar tasvir edilmiştir. Yusufçuk formları kuş bakışı görünüşleriyle, anatomik yapılarına uygun olarak resimlendirilmiştir. Kahverengi, sarı ve yeşil tonlarında tasarlanan eserde, yusufçuklar fazla detay verilmeden, grafiksel bir şekilde resimlenmiştir.

2.8.3. Willy Pogany (1882-1955)

Willy Pogany, Macar asıllı bir çizerdir. Genellikle çocuk kitapları ve diğer türlere ait kitapların illüstratörlüğünü yapmış, kalem ve mürekkeple çizdiği, efsane ve masal resimleriyle ün kazanmıştır. Çalışmalarının büyük bir kısmı Art Nouveau'yı kapsayan Pogany, eserlerinde sıklıkla peri ve peri benzeri masalsı kahramanları kullanmıştır. Bunun yanı sıra çizimlerinde botanik detaylara da oldukça önem verdiği görülmektedir.

Willy Pogany, 1907 yılında yayınlanan, Madalen G. Edgar adlı bir yazarın, *A Treasury of Verse for Little Children* isimli kitabının illüstratörlüğünü yapmıştır. Çocuklar için şiir türünde olan kitabın kapağında ve içeriğinde çeşitli böcek formları yer almaktadır.

Görsel 173: Madalen G. Edgar, *A Treasury of Verse for Little Children*, 1907, İllüstratör: Willy Pogany. <https://www.amazon.com/Treasury-Verse-Little-Children-Edgar/dp/1870630858> (03.06.2020)

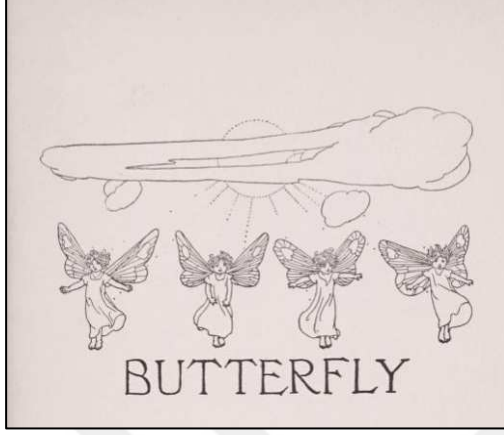
Görsel 174: Willy Pogany, *A Treasury of Verse for Little Children Kapak Tasarımı*, 1907, 11 x 17 cm. https://www.etsy.com/listing/487494153/the-fairy-folk-willy-pogany-1912-vintage?ga_order=most_relevant&ga_search_type=all&ga_view_type=gallery&ga_search_query=willy+p (03.06.2020)

Kitabın kapak tasarımında, dört kelebek figürü yer almaktadır. Her kelebeğin üzerinde saçları uçuşan, birbirlerine çok benzer, peri oldukları düşünülen figürler vardır. Kelebekler, kompozisyonda perileri taşıyan binek hayvanlar olarak tasvir edilmiştir. Her biri, ellerinde yularlarla kelebeklerle yolculuk yapmaktadır. Açık pembe tonlarındaki arka planda büyük bir ay görülmekte ve çiçekler de kompozisyona eşlik etmektedir.

Kırmızı ve pembe tonlarındaki kelebek figürleri, birbirlerine çok benzer olsalar da detaylı bir şekilde incelendiklerinde, her birinin farklı anatomik özelliklere sahip oldukları görülmektedir. En öndeki iki kelebek figürü, belirgin kanat formları nedeniyle, kırlangıç kuyruk türü kelebeği hatırlatmaktadır ve her biri detaylı bir şekilde resimlendirilmiştir. Ayrıca resmin sol alt köşesinde, Willy Pogany imzası da yer almaktadır.

Eserin 31. sayfasında yer alan *Butterfly* isimli şiir için yapılan illüstrasyonda, yine Pogany'nin kullanmaktan keyif aldığı tahmin edilen kelebek kanatlı peri kızları

bulunmaktadır. Her biri izleyiciye dönük, dans eden dört peri kızı kanatları açık, grafiksel bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 175: Willy Pogany, *A Treasury of Verse for Little Children: Butterfly*, 1907. <https://archive.org/details/treasuryofversef00edga/page/n37/mode/2up> (03.06.2020)

2.9. Sürrealizm

1920’li yıllarda ortaya çıkan Sürrealizm akımı, iki dünya savaşı arasında, sıkıcı ve kasvetli bir ortamda yeşermiştir. Sürrealist ressamalar, bu sıkıcı ve kasvetli havaya bir başkaldırı olarak, nesneleri alışık oldukları hallerinden farklı betimlemiştir. Bu anlayışın temeli, Freud’un psikanaliz yöntemine dayanmaktadır. Genellikle, kendi bilinçaltıları dahilinde, nesnelere yeni anlamlar yüklemişlerdir. Bu yeni anlamlar yükleme, sadece nesnelerle sınırlı kalmamış çeşitli hayvanlar da dahil edilmiştir.

20. yüzyılın başlarında André Breton’un Freud’un psikanaliz çalışmalarının etkisi altında kalması Sürrealizm’in başlangıcı olarak varsayılır. Freud’a göre, insan zihninin dünyadan edindiği veriler bilinç dışında toplanır. Bilinç dışı veriler, düşlerde ve gün düşlerinde açığa çıkacaktır. Sürrealistler, Freud’un psikanalizin başlangıcı niteliğindeki çalışmalarından etkilenerek, sınırlandırılmış bilinçten ziyade özgür bilinç dışının egemenliğinin savunucusu olduklarını duyururlar (Dönmez, 2014: 49).

Sürrealistler için bu akım, bir başkaldırı ve devrim niteliğindedir. Akıl ve mantığın bir kenara bırakılıp, var olan gerçekçiliğin çarpıtılması, evrensel bir başarı göstermiştir. Etkileri, halen tüm dünyada devam etmektedir. Sürrealizm, resim sanatı tarihinde böcek figürlerinin en çok resmedildiği akım olarak kendini göstermektedir. Ayrıca, böcek imgesinin en iyi örneklerini de sunmaktadır.

Sunulan böcek imgelerinin şüphesiz en dikkat çekici olanları, peygamberdevesi olarak bilinen mantislerdir. Mantisler, çeşitli kültürlerde gelişen mitolojilerde ayrı bir belirsizliğe sahiptir. Aynı anda hem büyüleyici ve Tanrısal olan bu yaratıklar, diğer yandan şeytani ve yıkıcıdır. Burada bahsedilen mantis, her zaman dişiyle alakalıdır. Dişi mantisi ön plana çıkaran bir karakteristik özelliği vardır. Cinsel birleşim sırasında ya da hemen ardından dişi mantisin erkeğini yutmasıdır. Bazen cinsel eylemin başında erkeğinin kafasını keser. Erkek mantisi vücudunu bir seks makinesi olarak kullanıp görevini tamamlar. Bu davranış, sadece mantislerle sınırlı kalmamıştır. Bazı örümcek türleri ve akreplerde de yaygın bir özellik olarak görülmektedir.

Sürrealistler, mantisin bu birçok belirsiz özelliği karşısında büyülenmiştir. Öyle ki, Andre Breton ve Paul Eluard, evlerinde mantis yetiştirmiştir. Bu sayede, onları yakından inceleme fırsatı bulmuşlardır (Markus, 2000: 33). Zaten Sürrealistler arasında yaygın olan erotizm ve ölüm arasındaki bağlantı daha da kuvvetlenmiştir.

Sürrealistler mantisin davranışlarının yanı sıra taklitçiliğine de hayran olmuştur. Onlara göre mantis, doğayla bir olma ihtiyacını temsil etmektedir.

Böcek imgeleri kapsamında Sürrealistler, en iyi örnekleri bizlere sunmaktadır. En önemli temsilcilerinden olan Salvador Dali ve Pablo Picasso bu açıdan çok değerli kaynaklardır. Mantisin yanı sıra çeşitli böcek imgeleriyle geleceğe zengin örnekler bırakmışlardır. Ayrıca bu dönemin diğer ustaları, Rene Magritte, Max Ernst, Joan Miro ve Andre Masson'un eserlerinde de mantis ve diğer böcek figürleri yer almaktadır.

2.9.1. Pablo Picasso (1881-1973)

İspanyol ressam Pablo Picasso, 20. yüzyıl sanatına yön vermiş, büyük ressamlar arasında yer almaktadır. Eseleri hakkında bilgi sahibi olmayan insanlar bile onun adı ve sansasyonel hayatı hakkında kulaktan dolma bilgilere sahiptir. Doksan küsur yıllık yaşamındaki eserleri, binli sayılarla ifade edilmektedir. Bu eserler, yeni akımların doğmasına ve sonraki kuşaklara yeni ufuklar açılmasına neden olmuştur (Picasso, 2008: 6). Birçok teknik ve tarzın gelişmesinde önemli roller oynayan ressam, aynı zamanda ressam Georges Braque ile birlikte Kübizm'in temellerini atmıştır.

Pablo Picasso'nun eserlerinde, her zaman gerçek bir böcek figürü görülmesi de belli dönemlerde, benzer imgelerle izleyici karşısına çıkmaktadır. Sürrealizmin etkisi altında kaldığı yıllarda eserlerinde, tıpkı Dali'nin resimlerinde olduğu gibi, böcekler yerine onların davranışlarını taşıyan benzer figürler bulunmaktadır.

Sürrealistler arasında oldukça yaygın olan mantisler, Picasso'nun belirli dönem eserlerinde sıkça görülmektedir. Dişi mantisin cinsel eylem sırasında ya da sonrasında erkeğini yutması, diğerleri kadar Picasso'yu da etkisi altına almıştır. Fakat Sürrealizm'in etkisi sadece böceklerle sınırlı kalmamış, resimlerinin hem içerik hem de biçimsel olarak farklı bir boyuta ulaşmasına neden olmuştur. Bu etkinin temelini oluşturan asıl şey ise Freud'un Psikanaliz Yöntemidir.

Mantisler, birçok kültürde dişilerle ilişkilendirilmiştir. Diş ağrısı için bir tedavi, ayrıca beslenme ve sindirimin bir sembolü olarak kullanılmıştır. Cinsel eylem esnasında mantis eşini yediği için hem yamyamlığı hem de hadımlığı sembolize etmeye başlamıştır (Markus, 2000: 35). Tam olarak bu esnada Sürrealizm'in bir parçası haline gelen *Vagina Dentata* kavramı, ortaya çıkmaktadır. Sözlük anlamıyla dişli vajina anlamına gelen, *Vajina Dentata* görüntüleri, Picasso'nun Sürrealistlerle henüz yeni yeni temasta olduğu dönemdeki birçok eserinde görülmektedir.

Picasso'nun, çalışma kapsamında incelenen eserleri, onun ilham perisi olan karısı Olga'yı resmettiği seriye ait parçalardır. Picasso, bu seri çalışmalarının başında Olga'yı bakire bir melek olarak resmetmeye başlar. Daha sonraları evlilikleri kötüye gitmeye başladıkça, Olga'yı bir mantis formuna gelene kadar deforme etmeye devam etmiştir. 1929 tarihli *Kırmızı Koltukta Çıplak* ve yine aynı yıl yaptığı bir diğer eseri olan *Kadın Büstü ve Otoportre* isimli eserinde, Olga'nın mantise dönüşümü açıkça görülmektedir. Bu noktadan sonra yapılan resimlerde, Olga'nın bir metafor haline dönüştüğü görülmektedir.

Görsel 176: Pablo Picasso, *Koltukta Olga Portresi*, 1918, tuval üzerine yağlıboya, 130 x 88.8 cm, Picasso Müzesi. (*Pablo Picasso*, s.244)

Görsel 177: Pablo Picasso, *Dalgın Olga*, 1923, Pastel Kalem, 105 x 74 cm, Picasso Müzesi, Paris. (*Pablo Picasso*, s.295.)

Görsele 178: Pablo Picasso, *Kırmızı Koltukta Çıplak*, 1929, 129 x 195 cm, tuval üzerine yağlıboya, Picasso Müzesi. <http://www.sanatatak.com/view/olga-picassonun-ilham-perisi-ilk-esi> 21.05.2020

Görsele 179: Pablo Picasso, *Kadın Büstü ve Otoportre*, 1929, tuval üzerine yağlıboya, 71 x 60.5 cm. (*Pablo Picasso*, s. 335.)

Avrupa resmi kapsamında incelenen eserlerde, doğrudan kullanılan böcek figürleri Picasso'nun eserlerinde gözükmmez. Örneğin, *Kırmızı Koltukta Çıplak* isimli eserinde, tasvir edilen Olga aslında bir mantistir. Ama mantisin kendisi değildir. Kolları ve bacakları koltuğun her yanından yayılmış bir vaziyette oturmaktadır. Neredeyse beline kadar sarkmış göğüsleriyle ızdırap içinde görülmektedir. Aynı zamanda ağzı dişlerle dolu Vajina Dentata'nın etkileri de dikkat çekicidir. Bu haliyle tamamen bir benzeri olarak görünse de tasvir edilen şey, mantisten başka bir şey değildir.

1929 yılına tarihli ve dikey kompozisyonda tasarlanmış olan *Kadın Büstü ve Oto Portre* isimli eserde, mantis özellikleri belirgin bir biçimde görülmektedir. Bahsedilen mantis örneği, vahşi ve ağız dolusu dişleri ile tasvir edilmiştir. Picasso'nun eserlerinde doğrudan yer almayan fakat peygamberdevesi uzuvlarıyla melezleştirilen bu yaratıkları, böcek olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Ressamın, böcekler ile doğrudan bir ilişkisi olmadığı da göz önünde bulundurulduğunda, resimde bahsedilen mantis uzuvlarıyla, erkek ve kadın cinselliğinin yıkıcı gücünü ifade ettiği söylenebilir.

Görsel 180: Pablo Picasso, *Oturan Yüzücü*, 1930, tuval üzerine yağlıboya, 163.2 x 129,5 cm, Modern Sanatlar Müzesi, New York. (*Pablo Picasso*, s. 357.)

Her iki resim de Picasso'nun bir kadına karşı olan tutumunu ifade etmektedir ve devam edecek olan Olga resimlerinde bu tutumundan vazgeçmemiştir. 1930 yılına ait, *Oturan Yüzücü* isimli eserde, yine aynı etkiler devam etmektedir. Resimde elleri bir bacağına kavuşturulmuş, insan ve mantis karışımı bir figür yer almaktadır. Olga, yine mantis profiliyle izleyici karşısındadır.

Bu eser, Picasso'nun “canavar dönemi” olarak adlandırılan bir örnek. Bu yıllar boyunca Picasso, geleneksel insan güzelliği geleneklerinden uzaklaşıyor ve açıkça bir anti-imaj yaratıyordu: canavar, tehlikeli, saldırgan, yıkıcı bir canavar olarak insan (Jafee, 1980).

İnsan formunda gözüken figür, bahsedilen canavarlardan biridir. Hem kemikli hem de kırıldaklı bir maddeden yapılmış gibi tasvir edilmiştir. İki eli dizinde birleştirilmiş sıradan bir oturuş ile hiç şüphesiz diğer örneklerde de olduğu gibi mantis kafasıyla vahşi bir duruş sergilemektedir. Sanki önce vücut parçaları yapılmış, sonradan bu parçalar birbirine monte edilmiş gibi görünmektedir.

Ressamın, parçaları yerinden oynatabilme hakkı -Kübizm'in kazandığı bu hak- cinsel deneyime denk düşebilecek görsel imgeyi yaratmada temel önem taşır. Görünümlerin başlangıçtaki uyaranları ne olursa olsun, cinselliğin kendisi bunlara meydan okur (Berger, 1989: 166).

Sanatçının Buffon'un *Histoire Naturelle (Doğa Tarihi)* adlı kitabında birkaç gravürü vardır. Bu gravürler arasında arı, yusufçuk, kelebek, yabanarısı ve çekirge gibi böcekler yer almaktadır. Bu figürler, bir imge ya da metafor olarak resimlendirilmemiştir. Bir doğal tarih kitabı olduğu düşünüldüğünde tamamen bilimsel açıdan resimlendirilmiş böcek figürler olduğu tahmin edilmektedir.

1936 tarihli *Eşek Arıları* isimli eseri, aquatint tekniği ile yapılmış bir baskıdır ve 1942'de yayımlanan *Histoire Naturelle*'de yer almaktadır. Resimde, üzüm salkımları olan, asma dalları arasında eşek arıları tasvir edilmiştir. Üç eşek arısı figürü yer almakta ve her biri uçuşur vaziyette resmedilmiştir. Üzüm salkımlarından beslendikleri tahmin edilmektedir. Resimde kullanılan bu figürler, sembolik anlamlara sahip olmadıkları için, Picasso'nun mantis deformeleri gibi bir etki aranmamalıdır. Figürler formsal detayları ve anatomik özellikleri bakımında, gerçeğe uygun bir şekilde resmedilmiştir.

Görsel 181: Pablo Picasso, *Eşek Arıları*, 1936, aquatint, 36 x 28 cm, (*Histoire Naturelle*, 140) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29429> (12.12.2020)

Görsel 182: Pablo Picasso, *Çekirgeler*, 1936, aquatint, 36 x 28.5 cm, (*Histoire Naturelle*, 154) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29437> (29.07.2021)

Aynı koleksiyonda yer alan bir diğer baskı resmi olan, *Çekirgeler* de gerçeğe uygun bir şekilde kompozisyona yerleştirilmiştir. Eserde, iki çekirge figürü görülmektedir. Biri yerde, diğeri bir dal parçası üzerinde yer almaktadır. Aynı koleksiyonda böcek kapsamında,

arılar, kelebek, yusufçuk ve örmüş örümcek resmi de bulunmaktadır. Örümcek resminde, ağaç dallarına ağını örmekte olan örümcek, oldukça ayrıntıcı olarak betimlenmiştir.

Görsel 183: Pablo Picasso, Arılar, 1936, aquatint, 36 x 28.5 cm, (*Histoire Naturelle*, 136) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29427> (29.07.2021)

Görsel 184: Pablo Picasso, Kelebek, 1936, aquatint, 36 x 28.5 cm, (*Histoire Naturelle*, 138) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29428?> (29.07.2021)

Görsel 185: Pablo Picasso, *Örümcek*, 1936, aquatint, 36 x 28.5 cm, (*Histoire Naturelle*, 144) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29431> (29.07.2021)

Görsel 186: Pablo Picasso, *Yusufçuk*, 1936, aquatint, 36 x 28.5 cm, (*Histoire Naturelle*, 146) Louis E. Stern Koleksiyonu, MOMA. <https://www.moma.org/collection/works/29432> (28.07.2021)

Picasso, farklı tekniklerde yaptığı birçok eserinde böcek figürlerine sıklıkla yer vermiştir. Metaforik mantis tasvirlerinin dışında, elbette doğrudan resmedilmiş örnekleri de vardır. Şüphesiz, bu Picasso'nun böceklerle arasındaki bağın bir göstergesidir. Hatta Latince adı *Sphaerocoris Annulus* olan bir böcek, *Picasso Böceği* olarak anılmaktadır.

Görsel 187: *Picasso Böceği, Sphaerocoris Annulus.*
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sphaerocoris_annulus_2018_12_16_11_38_21_9284.jpg (29.07.2021)

2.9.2. Salvador Dali (1904-1989)

Katalan ressam Salvador Dali, kariyeri boyunca genellikle çarpıcı, bazen de tuhaf imgeleriyle dikkat çekmiş, Sürrealim'in büyük ustalarından biridir. Ressamlığının yanı sıra fotoğrafçılık ve filmlerle ilgilenmiştir ve bir heykeltıraş olduğu da bilinmektedir. Eserlerinin tuhaflığının dışında, kişilik olarak da dikkat çekmeyi başarmıştır. Gerek giyim tarzıyla gerekse sözleriyle eserlerine olan ilgiyi artırmıştır. “Her sabah uyandığımda garip bir zevk yaşıyorum... Salvador Dali olmanın zevkini... Ve delice bir coşku içinde kendime soruyorum; Salvador Dali bugün ne kadar mükemmel işler başaracak?” (Salvador Dali, 2008: 6).

Sürrealizm akımının öncülerinden biri olan İspanyol ressam, Salvador Dali'nin resimlerinde çeşitli hayvan figürlerine rastlanmaktadır. Bu hayvan figürleri kediler, köpekler, kuşlar ve balıklarla sınırlı kalmamış; filler, gergedanlar gibi egzotik hayvanları ve böcekleri de içermektedir. Bu figürler, Dali'nin çalışmalarında kendi sembolizmlerini oluşturarak arka arkaya çıkmaktadır. Dali'nin, resimlerinde kullanmaktan oldukça keyif aldığı böceklerden biri, karıncalardır. Onun için hayranlık uyandıran karıncaları, neredeyse kariyerinin sonuna kadar temsil etmiştir. Bir diğer yandan da 1942 tarihli, *Secret Life of Salvador Dali* otobiyografisinde, onlardan korktuğunu dile getirmektedir (Dali, 1986).

1930'lu yılların gelmesiyle birlikte, resimlerindeki karınca figürleri giderek yaygınlaşmıştır. *Hüzünlü Oyun*, *Büyük Mastürbatör*, *Arzu Denen Muamma* ve *Belleğin Azmi* gibi eserlerinde, karınca figürleri belirgin bir biçimde görülmektedir. 1929 tarihli *Büyük Mastürbatör* isimli resim, Dali'nin en bilinen eserleri arasında yer almaktadır. Resimde, çok sayıda karınca ve çekirge figürü kullanılmıştır. Karınca figürleri, Dali'nin arzularını fakat bu karıncalar aynı zamanda onu rahatsız eden şeyi de temsil etmektedir. Karıncaların kendisinde sebep olduğu bu çekicilik ve itme dürtüsü onda hayranlık da uyandırmaktadır.

Büyük mastürbatör 'çok iri burunlu', kocaman göz kapaklıdır. Dahası, boynunda, üzerinde karıncaların kaynaştığı bir kan çıbanı vardır. Ağzının üstündeki zara kocaman bir çekirge yapışmıştır. Yani, şehvet uyandırmak şöyle dursun çirkin mi çirkin, iğrenç mi iğrenç tiksindirici mi tiksindirici bir adamdır büyük mastürbatör (Dali, 1997: 11).

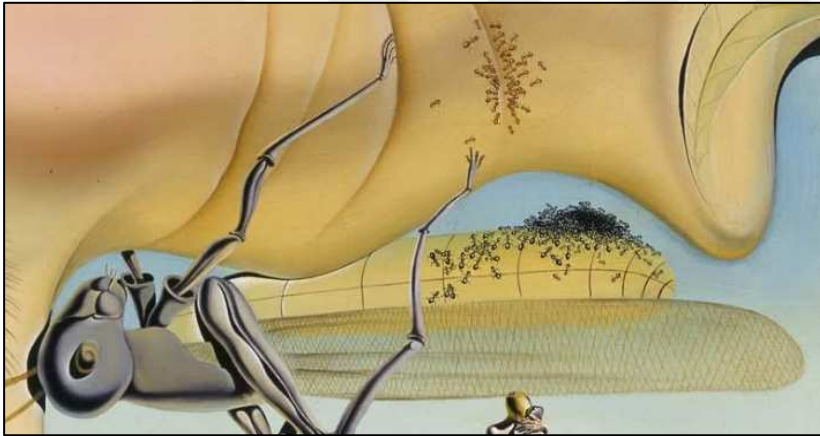
Dali, *Büyük Mastürbatör*'ü, 1929 yılında henüz Gala'yla evlenmeden önce yapmıştır. Bir nevi, otoportre niteliğindedir. Resimde, Dali'nin kafası bir kaya parçası şeklinde gözükmektedir. 1929 sonrası birçok çalışmasında, yine bu ifadeyle yer almaktadır. Bir kaya oluşumu gibi görünmesine rağmen kapalı gözleri ve kızarmış yanaklarıyla aynı zamanda yumuşak bir dokunuş hissedilmektedir. Burnun altında büyük bir çekirge, çekirgenin karnından yüze doğru yayılan karıncalar görülmektedir. Resimlerindeki böcekler, Dali'nin korkularını temsil eder. Çekirge de çocukluğundan beri süregelen tiksinc böcek fobilerinden biridir.

Görsel 188: Salvador Dali, *Büyük Mastürbatör*, 1929 tuval üzerine yağlıboya, 110 x 150 cm. Reina Sofia Ulusal Sanat Müzesi, Madrid. (Dali, s.39.)

Dali'nin, *Büyük Mastürbatör*'de kullandığı çekirge, gerçek bir çekirge değildir. Resimdeki çekirge, aslında mantisi temsil etmektedir. Arkadaşı Paul Eluard sayesinde gözlemleme şansı bulduğu peygamberdevelerinden çok etkilenmiştir. Peygamberdevelerinin çiftleşme sonrasında dişinin erkeğini yemesi, Picasso gibi onda da hayret duygusu uyandırmıştır. Fakat buna rağmen hiçbir resminde peygamberdevelerini gerçek halleriyle resmetmemiştir. *Büyük Mastürbatör*'de de peygamberdevesi yerine benzer bir böcek olan çekirgeyi kullanmıştır.

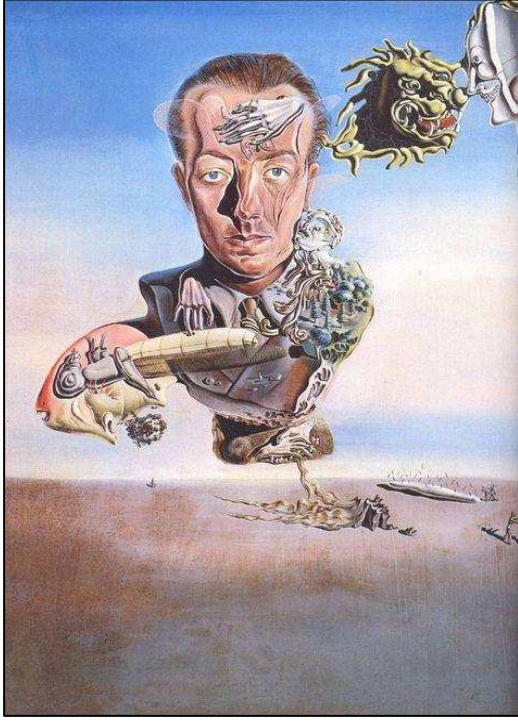
Mantislerin çiftleşme töreninin bu büyük etkisi, eşi Gala ile olan ilişkisini de yansıtmaktadır. Gala'ya olan arzu ve aşkı şüphesizdir. Fakat Gala tarafından yenme korkusu onu ikileme düşürmektedir. Bu arzu ve ikilemi resimlerinde, çekirge ve karıncalarla temsil etmektedir.

Görsel 189: Salvador Dali, *Büyük Mastürbatör*, Detay.

Çocukluk anılarına göre onda büyük bir fobi uyandıran, tiksindiği bu çekirgeler resimlerinde panik ve paranoyayı temsil etmektedir. Daha sonraları, rengi ve gökyüzünü yansıtan bir zevk objesine dönüşmektedir. Ancak bu böceğin babasını temsil etmeye başlamasıyla, bu hoşlanma daha büyük bir tiksintiyle geri dönmektedir. Ona sürekli engel olan, katı düşünceli babasından nefret etmektedir. Bu, onda otoriter bir figür tarafından yenme korkusunu hissettirmeye başlar. Daha sonraları mitolojiden referanslar ile de bu korkusunu destekleyerek, çekirgeyi farklı anlamlara bürünebilen bir simge olarak izleyici karşısına çıkarmıştır (İren, 2017: 70).

Otoportre'nin sağından bir kadın figürü doğar gibi görünmekte ve ağzını bir erkeğin kasıklarına doğru hareket ettirmektedir. Kadının Dali'nin yüzünden çıkışı, ona zarar verir gibi durmakta, yüzünde çatlaklar oluşturmaktadır. Cinsel temayı vurgulamak için bir zambak ve dil çıkaran bir aslan figürü görülmektedir. Birbirine zıt figürlerle kendi duygularını dile getirmektedir. Aşkı ve şehveti aslan ile sembolize ederken, tiksintisini yine karıncalarla dile getirmiştir.

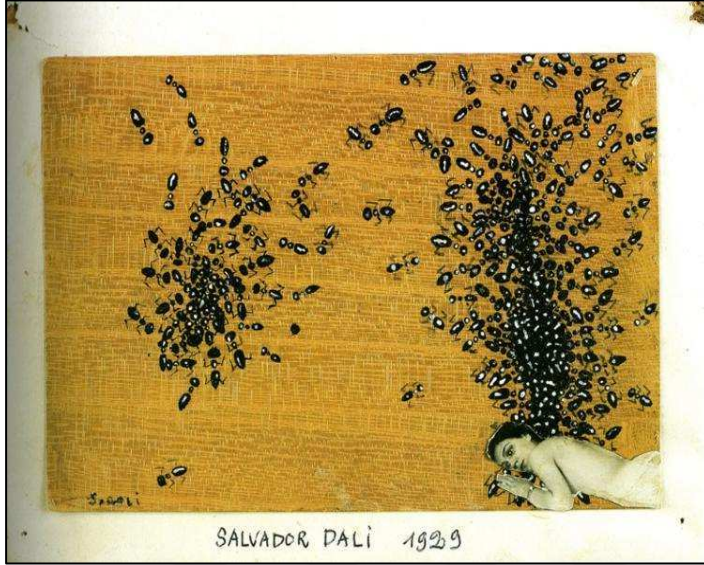

Görsel 190: Salvador Dali, *Paul Eluard'ın Portresi*, 1929, tuval üzerine yağlıboya, 33 x 25 cm, Özel Koleksiyon. (Dali, s.24.)

1929 tarihli bir diğer eseri olan *Paul Eluard'ın Portresi* isimli resmi, Sürrealist dönemin portre niteliğindeki önemli eserleri arasındadır. *Büyük Mastürbatör* ile aynı konuyu paylaşan resim, bir özel koleksiyonda yer almaktadır. Eserde ön planda Paul Eluard'ın portresi olsa da Dali, kendi cinsel hayal kırıklığı ve korkusunu anlatmıştır. Gala, Dali ile evlenmeden önce Paul Eluard'ın eşiştir. 1929 yılında Eluard ve eşi Gala'nın, Cadaques'da Dali'yi ziyaretleriyle Gala ve Dali arasında sürecektek olan elli senelik aşk başlamıştır.

Resimde, Eluard'ın büst şeklindeki portresi havada asılı durmaktadır. Arkada kasvetli bir manzara hakimdir. Eluard'ın başının hemen sağında bir aslan görülmektedir. Bu aslan figürü, Dali'nin eserlerinde istikrarlı olarak yer almıştır. *Büyük Mastürbatör*'de olduğu

gibi Dali, bu aslanı cinsel birliktelik korkusunun bir sembolü olarak tanımlamıştır. Aslan figürü, burada olduğu gibi Eluard'ın sağ yanağına yaslanmış kadın figürünün hemen altında da kendini göstermektedir. Sol tarafta, *Büyük Mastürbatör*'dekine çok benzer bir otoportresiyle bir çekirge figürü kullanılmıştır. Buradaki çekirge figürü de Dali'de histerik iğrenti duygusu uyandıran mantise yapılan bir atıftır.

Görsel 191: Salvador Dali, *Karıncalar*, 1929, 11.3 x 16.4 cm, kolaj-guaj boya, Özel Koleksiyon. <https://www.wikiart.org/en/salvadordali/the-ants> (21.05.2020)

Dali'nin karınca takıntısı, neredeyse tüm işlerinde sıkça tekrarlanmaktadır. Sanatında bu küçük yaratıklarla değişimi, yıkımı, yok oluşu, onun takıntılı cinsel arzu ve korkusunu sembolize etmiştir. 1929 tarihli, özel bir koleksiyonda yer alan *Karıncalar* isimli eserinde de açıkça görülmektedir. Resimde altın rengi bir kolaj üzerinde karıncalar, sağ altta yine kolaj olarak eklenmiş bir kadın figürü görülmektedir.

Dali'nin resimlerindeki böcek figürleri, rastgele seçilmiş figürler değildir. Resimlerindeki her figürün altında yatan gizli ve derin bir anlam vardır. Çocukluk ve yetişkinlik yıllarındaki korkularının harmanlanarak ortaya çıkardığı bir yansımadır. Karınca, çekirge ve sinekleri istikrarlı bir şekilde kullanmaktan asla vazgeçmemiştir. Çekirge-mantis ilişkisi ise 1929-1931 yılları arasında ürettiği, neredeyse tüm eserlerinde görülmektedir. 1931'den sonraki resimlerinde görülmezler.

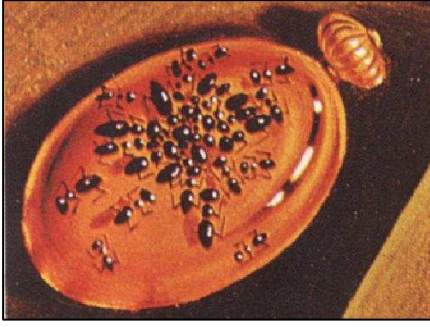

Görsel 192: Salvador Dali, *Belleğin Azmi*, 1931, tuval üzerine yağlıboya, 24 x 33 cm. Modern Sanatlar Müzesi Manhattan, New York. (Dali, s.67.)

Dali'nin 1931 tarihli, eriyen saatler olarak da bilinen *Belleğin Azmi* isimli resmi, en popüler eserlerinden biridir. New York Modern Sanatlar Müzesi'nde sergilenen eserde, Dali'nin sıklıkla kompozisyonlarında yer verdiği karınca ve sinek figürleri yer almaktadır. Kompozisyonda eriyen saatler, çürümüş bir et parçası gibi karınca ve sinekleri toplamaktadır.

Belleğin Azmi'ndeki saatlerin erimesinin nedenine bakılacak olduğunda, Dali'nin halüsinasyonlarıyla karşılaşmaktadır. Şöyle ki; Dali bir gün otururken masadaki peynirin eridiğini fark eder. Peynirin erimesi, onun can sıkıcı bir ruh haline girmesine, şiddetli baş ağrılarına ve halüsinasyonlar görmesine sebep olmuştur. Böylelikle, peynirin erimesi ve yaşadığı halüsinasyon ile Dali, saatleri bu şekilde çizmeye karar vermiştir. Aynı zamanda, *Belleğin Azmi*'nde, arka planda yer alan sahil, Dali'nin Katalonya'daki evinin sahilidir (Madox, 1988). Eserin hemen sol tarafında yer alan, henüz erimemiş saatin üzerinde karınca sürüleri gözükmektedir. Hemen üstündeki eriyen saatte ise bir sinek yer almaktadır.

1946 tarihli *Metamorphose'u*, Kafka'nın *Dönüşüm*'ünden etkilenerek meydana getirmiştir. Resim imzalanmamış fakat koleksiyoncu tarafından damgalanmıştır. Dali, bu resimle sevdiği iki şeyi bir araya getirmiştir. *Dönüşüm* ve böcekler, Dali'de oldukça zevk ve merak uyandıran unsurlardır. Dali'nin, korkularının sembolleri haline gelen bu böcekler, özellikle de çekirgeler Dali'nin resimlerinde çoğalmaya başlamıştır.

Görsel 193: Salvador Dali, *Belleğin Azmi*, Detay.

2.9.3. Rene Magritte (1898-1967)

Belçika'lı ressam Rene Magritte, Sürrealizm'in önemli temsilcileri arasında yer almaktadır. Ressamlığının yanı sıra yaşamının bir döneminde reklam çizerliği de yapan ressamın eserleri, genellikle düş ürünü kavramların birer karışımıdır. Travmalarla dolu bir çocukluk geçiren ressam da diğerleri gibi kompozisyonlarını sıradan nesneleri, alışılmadık bir biçimde göstermeye dayandırmıştır. Fakat onun Sürrealizmi, biraz daha farklıdır. Chirico'nun eserlerinden etkilenerek Sürrealistlere katılmıştır. Chirico'nun eserlerindeki metafizik ve yalnızlık, onu etkileyen asıl şeydir. Magritte'in sanatına gizem hükmetmektedir. Hatta öyle ki bu gizem çocukluk yıllarından Magritte'e hükmetmeye başlamıştır. Salvador Dali gibi o da psikanalitik unsurları akılcı ve idealist bir yaklaşımla kompoze etmiştir. Bu yüzden çok eleştirilmiştir.

Görsel 194: Rene Magritte, *Gözyaşı Tadı*, 1948, tuval üzerine yağlıboya, 51 x 37 cm, Brüksel. <https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-taste-of-sorrow-1948> (17.05.2020)

Magritte de resimlerinde çeşitli hayvan figürlerine yer vermiştir. Fakat böcek imgeleri kapsamında incelendiğinde sadece birkaç eserinde böcek figürleri görülmektedir. Sürrealist akım içerisinde ürettiği eserler bakımından değerli örneklerdir. 1948 yılına ait *Gözyaşı Tadı* isimli resminde, tütün yaprakları arasından çıkan bir kuş figürü yer almaktadır. Bu tütün yaprakları ve kuş figürü, birçok resminde de vardır. Buradaki kuşun bir totem olduğu da iddia edilmektedir. Ayrıca Magritte, Freud'un çözümlediği sembolleri eserlerinde sıkça kullanan biri olarak tanınmaktadır. Freud'un çözümlemesine göre ise kuş, erkek cinselliğini temsil etmektedir. Resimde, kuşun üzerinde bir tırtıl figürü de yer almaktadır. Normalde yaprağı yemesi gereken tırtılın, kuşu kemirerek tükettiği görülmektedir. Resmin hemen sağındaki kırmızı perde ise peyzajı bir iç mekân haline dönüştürmektedir.

Görsel 195: Rene Magritte, *Güneş'te Bir Yer*, 1956, guaj, 15 x 19.6 cm. <http://www.artnet.com/artists/ren%C3%A9-magritte/la-place-au-soleil-58fHUFElAWwO6BytVU1uCW2> (17.05.2020)

Magritte'in, 1956 tarihli bir diğer eseri olan, *Güneş'te Bir Yer* isimli resminde ise bir kelebek ve aslan figürü yer almaktadır. Her iki figür, kompozisyonda arkalı önlü bir şekilde havada durmaktadır. Kelebeğin, aslan figüründen daha büyük bir halde resmedilmesi bir hayli dikkat çekmektedir. Büyük kanatları ve yapısal formu detaylı bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca, kelebeğin aslan ile olan ilişkisine bakıldığında izleyicide bir zıtlık hissi oluşturmaktadır. Tıpkı hafif ve yumuşağın, güçlü ve ağır ile olan zıtlığı gibi. Narin ve zarif bedeniyle tanınan kelebek, dünyanın en güçlü hayvanı olarak kabul edilen aslan ile tasvir edilmiştir.

2.9.4. Max Ernst (1891-1976)

Alman ressam Max Ernst, Sürrealizm ve Dadaizm'in önemli temsilcileri arasında yer almaktadır. Ressamlığının yanı sıra, heykeltıraş, şair ve grafik sanatçısıdır. Resmi bir resim eğitimi almayan Ernst, çağdaşlarıninkilere benzer bir şekilde travmalı bir çocukluk geçirmiştir. İleriki yıllarda Eluard ile tanışarak Sürrealist hareketin içerisine ilk adımlarını atmıştır. Tam olarak, *Sürrealist Manifesto*'nun yayınlanmasıyla Max Ernst, Sürrealizmin yöneticileri arasındaki yerini almıştır. İçinde bulunduğu Sürrealist tavrın aksine eserleri vahşi, şeytani ve anti-militarist görülmüştür. Zaten zamanla Sürrealist grupla arasındaki bağları da koparmıştır (Passeron, 1982: 167).

Ernst de mantisin taklitçiliğine hayran olmuştur. Resimlerindeki ilk mantis örneği, 1923 yılına ait *İlk Belirgin Kelimede* isimli yapıtında görülmektedir. 1930 yılında ise Dali'nin *L'Age D'or* filmi için bir yusufçuk çizmiştir. Yusufçuk, ön bacakları havada, cinsel eyleme ya da bir savaşa hazır durur gibi bir halde resmedilmiştir.

Görsel 196: Max Ernst, *Stüdyada Peygamber Devesi*, 1930, L' Age D'or, Paris. (*The Praying Mantis in Surrealist Art*, s. 611) https://www.jstor.org/stable/3049166?seq=2#metadata_info_tab_contents (26.05.2020)

Ernst'ın mantis resimleri, Sürrealist resim içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Farklı dönem işlerinde de böcek figürlerine rastlanmaktadır. Farklı tekniklerde uygulanmış birçok örneği vardır. 1929 yılına ait *Kelebekler Şarkı Söylemeye Başladı* isimli eserinde, pek çok kelebek figürü yer almaktadır. Ayrıca, resimde ön planda görülen sokak lambasının içinde ve dışında çeşitli böcek türleri de yer almaktadır. Güve ve hamam böceklerini andıran böcekler, kelebeklere kompozisyonda eşlik etmektedir. Tam olarak seçilmese de böcek figürlerinin çeşitli formsal özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Kompozisyonun sol üstünden gelen ağaç dalının etrafındaki üç büyük kelebek ön plana çıkmaktadır. Yapısal ve anatomiksel olarak diğerlerinden daha detaylı ve büyük olarak resmedilmişlerdir. Her bir böcek türü de gerçeğe uygun bir şekilde tasvir edilmiştir. Ernst'ın Sürrealist tavrındaki mantis örnekleri gerek tekniği gerek düşünüş ve uygulayış biçimi olarak farklı şekillerde ele alınmıştır.

Görsel 197: Max Ernst, *Kelebekler Şarkı Söylemeye Başladı*, 1929, gravür. <https://curiator.com/art/max-ernst/and-the-butterflies-began-to-sing> (26.05.2020)

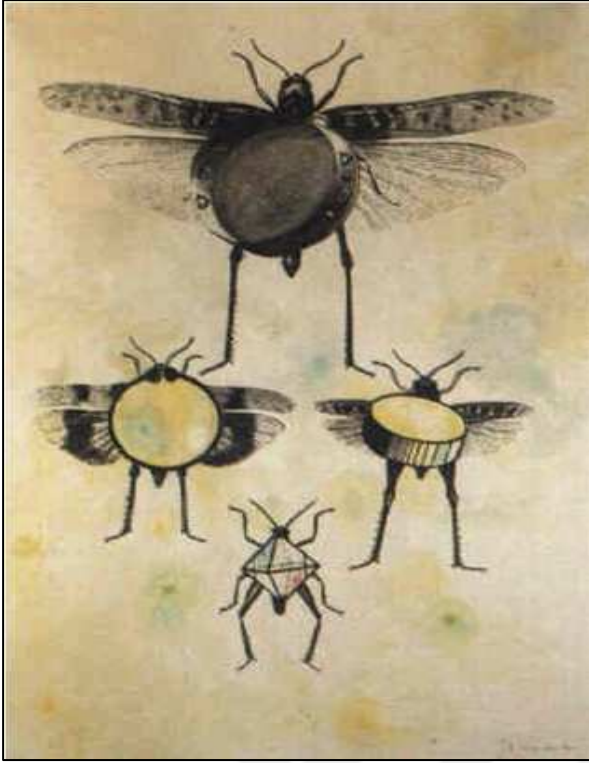
1936 yılına ait *Yaşama Sevinci* isimli resim, Ernst'ın sözde orman resimlerinden biridir. Yağlı boya tekniği ile yapılan resim, günümüzde İskoç Ulusal Sanat Galerisi'nde sergilenmektedir. Ernst, resimlerinde karışık çalılar, birbirine dolaşmış dallar bolca yer almaktadır. Bu resimde de arapsaçına dönmüş, birbirlerine dolaşmış, gür ve tropiğe benzer bitkilerle bir orman yaratmıştır. Bu ormanın içine gizlenmiş küçük insan ve hayvan figürleri de yer almaktadır. Ayrıca, resmin sağ üst köşesinde bir heykel dikkati çekmektedir. Ürkütücü bir orman olarak tasvir edilen resmin, *Yaşama Sevinci* isimli olması ise oldukça ironiktir.

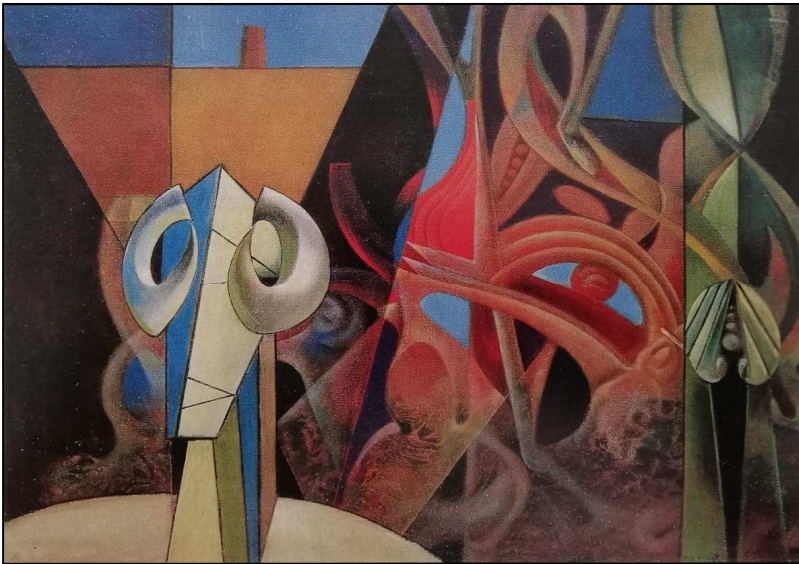
Görsel 198: Max Ernst, *Yaşama Sevinci*, 1936, tuval üzerine yağlıboya, 73.5 x 92.5 cm. İskoç Ulusal Modern Sanat Galerisi. <https://stories.rbge.org.uk/archives/28044> (26.05.2020)

Resimde kullanılan hayvan figürü ise bir mantistir. Ernst'ın resimlerindeki en dikkat çekici mantis örneği, bu resimdedir. Ön planda görülen mantisler, bir çiftleşme seremonisi içerisindeymiş gibi tasvir edilmiştir. Uzuvarlarıyla birlikte adeta gür bitkilerin bir parçasıymış gibi görünmektedirler. Kafası bir tomurcuğa benzemekte ve yaprak gibi soyulmaktadır. Mantislerden birinin kopmuş başı ise arkada görülmektedir. Elbette bu erkek mantisten başkası değildir. Ayrıca, resimde yılan ya da kertenkeleye benzer bir hayvan başı da vardır. Ağız açık bir şekilde tasvir edilen bu hayvan ise dişleriyle sunulmuştur.

Ernst'ın, 1969 yılına ait *Beatles* isimli resminde ise dört adet böcek figürü yer almaktadır. Arka iki ayağı üzerinde dikilir bir vaziyette gözükmekte ve kanat şekilleriyle bir yusufçuğu andırmaktadırlar. Elllerinde davula benzer bir cisim durmaktadır. İsmi dünyaca ünlü, atmışlı yılların popüler müzik grubu *Beatles*'dan aldığı düşünüldüğünde ellerindeki cismin bir müzik aleti olması çok olağandır.

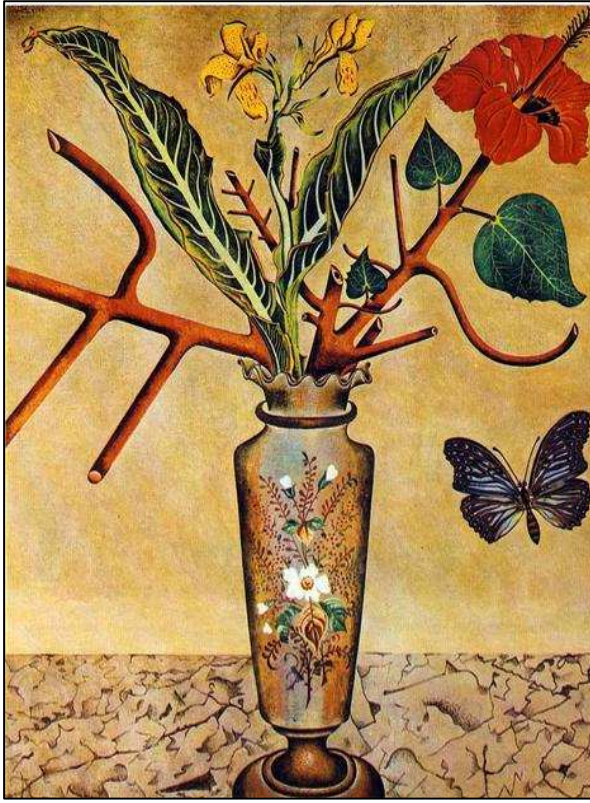
Görsel 199: Max Ernst, *Beatles*, 1969, guaj ve suluboya, 113 x 78 cm.
<http://www.artnet.com/artists/max-ernst/beatles-V77ITKN1hJjU4lccxSW2QA2>
(26.05.2020)

Görsel 200: Max Ernst, *Design in Nature*, 1947. (Max Ernst, s. 83.)

2.9.5. Joan Miro (1893-1983)

1893 yılında Katalonya'nın başkenti Barselona'da dünyaya gelmiştir. Picasso, Dali, Gaudi gibi ünlü isimlerin memleketi olan Barselona, Güney Fransa ve Paris ile de yakın bağlar kurarak İspanya'nın kültürel ve entelektüel başkenti olmuştur. Miro'nun resimlerinde, konumu itibariyle Katalan kültürünün etkisi görülmektedir. Resimlerini aylar, yıldızlar, kuşlar, kadınlar, gözler ve böceklerle doldurmuştur. Bunlar, Miro'nun sanatının en tanınmış unsurlarıdır. Ayrıca, mimar Gaudi'ye karşı büyük bir hayranlık duygusu beslemiştir. Onun sanatına o kadar hayrandır ki, resimlerindeki böcekler ve benzeri formlar, Gaudi'nin *La Sagrada Familia*⁴'sının kapısındaki karıncaların, kelebeklerin ve gergedan böceklerinin bir yansıması gibidir (İren, 2017: 52).

Görsel 201: Joan Miro, *Çiçekler ve Kelebek*, 1922.
https://paintingandframe.com/prints/joan_miro_flowers_and_butterfly-21695.html
(12.12.2020)

⁴ La Sagrada Familia, İspanya'nın Barselona şehrinde bulunan ve modern mimarinin öncülerinden sayılan Antoni Gaudi'nin 1883 yılında devraldığı fakat 1926 yılında bir tramvayın altında kalarak ölmesi sonucu yarım kalan bir bazilikadır. Yapımı halen devam etmektedir.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Sagrada_Fam%C3%ADlia (31.05.2020)

Miro'nun, 1922 yılına ait bir natürmortunda bir kelebek figürüne yer verilmiştir. *Çiçekler ve Kelebek* isimli resimde, çiçek detaylı bir vazo içinde tasvir ettiği çiçekler, yapraklar ve ağaç dallarının yanı sıra büyük, mavi-mor tonlarında oldukça detaylı bir şekilde işlenmiş bir kelebek görülmektedir. Vazonun hemen sağında kalan figür, anatomik ve formlar özellikleri göz önünde bulundurularak tasvir edilmiştir. Özellikle görkemli, büyük kanatları detaylı bir şekilde işlenmiştir.

1920'li yıllarda Dada etkinlikleri içerisinde yer almış olmasına rağmen, o dönem eserlerindeki Kübizm ve Fovizm'in etkileri belirgin bir biçimde göze çarpmaktadır. 1924-1925 yıllarında yapıldığı tahmin edilen *Harlequin Karnavalı* isimli Sürrealist eser ile doruğa ulaşarak tarzında belirleyici bir değişikliğe gittiği görülmektedir.

Görsel 202: Joan Miro, *Harlequin Karnavalı*, 1924-1925, tuval üzerine yağlıboya, 66 x 93 cm, Buffalo Albright-Knox Sanat Galerisi. (Joan Miro, ss. 40-41.)

Harlequin Karnavalı'na imzasını attığı dönemlerde Andre Mason, şair Jacques Prevet gibi isimlerle önemli arkadaşlık ortamlarında bulunmuştur. 1924'te Andre Breton'un *Sürrealizm Manifestosu*'nu yayınlamasıyla Louis Aragon, Paul Eluard, Andre Mason ve Max Ernst ile birlikte bu harekete ilk katılanlar arasında yerini almıştır.

Miro'nun en tanınmış eserlerinden biri olan *Harlequin Karnavalı*, çeşitli imgelerle donatılmıştır. Karnaval resmi olan eser, merkezdeki bir palyaço figürüne odaklanmıştır. İnce bıyıkları, şapkası ile üzgün bir surat ifadesine sahiptir. Ayrıca, midesinde bir delik olduğu

görülmektedir. Üzgün bir surat ifadesinin bundan kaynaklandığı ve kişisel hayatına atıfta bulunduğu düşünülmektedir. Hayatının o döneminde yiyecek için fazla parasının bulunmadığı bilinmektedir (Wikipedia, t.y.). Bunun gibi çeşitli imgelerle dolu olan eserde, bir kutu üzerinde yer alan kanatlı bir yaratık, dikkat çekmektedir. Her iki kanadı farklı renklere boyanmış böceğimsi melez bir yaratık olarak değerlendirilebilir. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde eserde yer alan diğer figürlerin de çeşitli böcek formlarıyla benzerlikler gösterdiği fark edilmektedir. Konu kapsamında bakıldığında, Miro'nun *Harlequin Karnavalı*'ndaki figürler, Bosch ve Brueghel'in melez yaratıklarını bir kez daha hatırlatmaktadır.

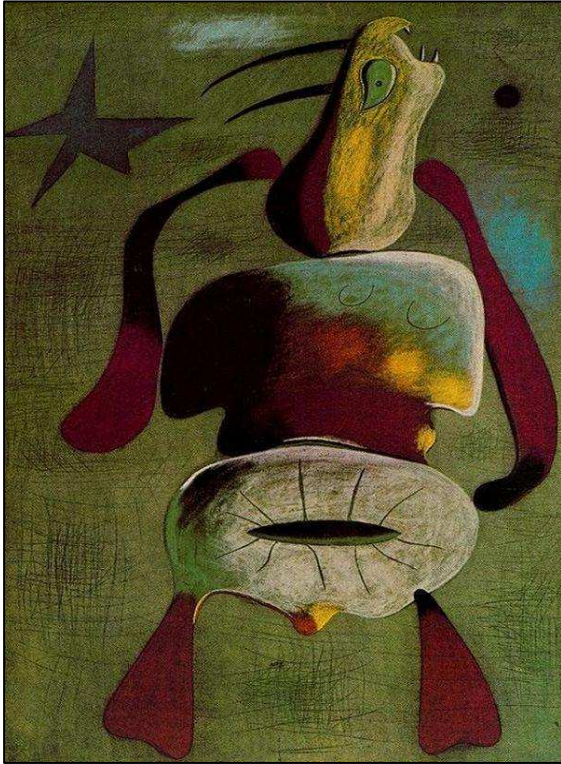

Görsel 203: Joan Miro, *Böceklerin Diyalogu*, 1924-1925, tuval üzerine yağlıboya, 74 x 93 cm, Ulusal Galerî Berggruen Koleksiyonu, Londra. <https://wanford.com/dialogue-of-insects-192425-by-joan-miro-print/> (31.05.2020)

Londra Ulusal Galerisinde sergilenen, 1924-1925 yıllarında yapıldığı tahmin edilen, *Böceklerin Diyalogu* isimli eserde, farklı türlerde birçok böcek görülmektedir. Rastgele yerleştirilmiş gibi gözükse de bu formların, başlıktan da yola çıkarak çeşitli böcek türleri olduğu tahmin edilmektedir. Resimdeki böcek formları, alan yüzeyine rastgele dağıtılmış gibi durmaktadır. Böcek olarak kabul edilen formlar, tanımlanamasa da kavisli şekilleri, antenleri ve zarif duruşlarıyla, izleyiciye kelebekleri andırmaktadır. Resmin sağ üst köşesinde bir örümcek ağı göze çarpmaktadır. Üst arka plandaki mavi renk, formların yüzmesine izin vermektedir. Alt arka planda ise kahverengi kullanılmıştır. Böylelikle

mavinin parlaklığı azaltılarak kahverengiyle tamamlanmıştır. Kahverengi ve mavi ikilisinin dünyayı ve gökyüzünü temsil ettiği tahmin edilmektedir.

Sürrealizm, Miro'nun resimlerini derin bir şekilde etkilese de hiçbir zaman gerçek bir Sürrealist olmamıştır. Sürrealistler arasında oldukça popüler hale gelen mantisler, Miro'yu da es geçmemiştir. Miro'nun insan betimlemelerindeki tavrını, büyük ölçüde etkilemiştir. Betimlemelerindeki mantis etkisinin en büyük kaynağı da aynı döneme denk gelen İspanya iç savaşı ve Miro'nun kadınlara olan düşmanca tutumudur. Bu dönem Miro'nun, tam da olgunluk dönemine denk gelmektedir. Tıpkı Picasso gibi ülkenin sürüklendiği vahim durum onu etkisi altına almaktadır. Artık resimlerinde acımasızlık ve duyarsızlık hissi hâkim olmaya başlamıştır.

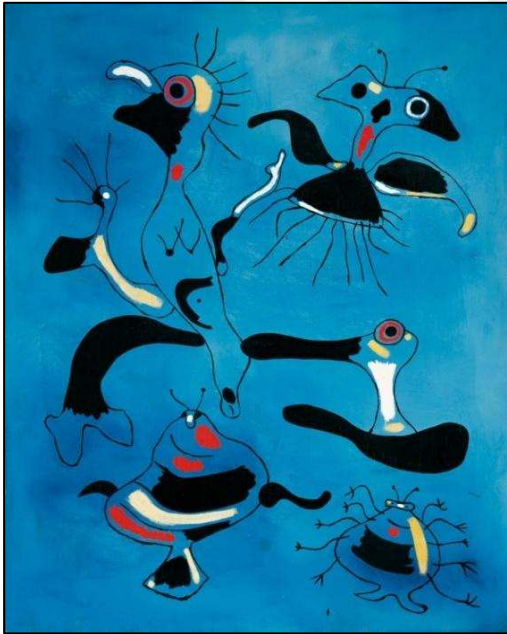
Görsel 204: Joan Miro, *Kadın*, 1934. <https://wanford.com/woman-1934-by-joan-miro-print/> (01.06.2020)

1934 yılına ait *Kadın* adlı resimde, deforme edilmiş, bir kadın figürü görülmektedir. Figür, bir mantis kafasıyla tasvir edilmiştir. Renkli kağıt üzerine pastel boyayla yaptığı, kadın figürünün korkutucu bir şekilde deformasyona uğradığı görülmektedir. Biçimsel

deformasyonun yanı sıra kullandığı renklerle de korkutucu çığırkanlığı vurgulamıştır (Klingsöhr-Leroy, 2006: 78).

Miro'nun kadın resimleri, Picasso'nun Olga betimlemeleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Deforme edilmiş mantis başı, dişleri ve antenleriyle Picasso'nun Olga'ya olan tiksindirici tavrını izleyiciye hatırlatmaktadır.

Viyana Albertina Müzesi'nde sergilenmekte olan, 1938 tarihli *Kuşlar ve Böcekler* isimli resimde, deforme edilmiş çeşitli hayvan formları görülmektedir. Başlıktan da anlaşılacağı gibi Miro, eserinde kuş ve böcek figürlerine yer vermiştir. Formlar, mavi bir yüzey üstünde asılı gözükmemektedir. “Kuşlar muğlaktır, zaman zaman uçuşan böcekleri andırırlar. Saçları, dişleri ve bir eksenleri vardır.” (Clavero, 2015).

Görsel 205: Joan Miro, *Kuşlar ve Böcekler*, 1938, tuval üzerine yağlıboya, Albertina Müzesi, Viyana. https://arthive.com/joanmiro/works/376762~Birds_and_insects (01.06.2020)

2.9.6. Andre Masson (1896-1987)

1986 yılında dünyaya gelen Fransız ressam Andre Masson, birçok genç sanatçı gibi tarihi değiştiren ve hayatını şekillendiren travmatik deneyimler yaşamıştır. Bu deneyimlerin en kanlısı şüphesiz, 1. Dünya Savaşı'nda Fransa safında gönüllü olarak savaşırken ciddi bir

yara almasıdır. Sağlığına kavuştuktan sonra tekrar cepheye gitmeyi reddetmiştir. Bu deneyim, belleğinde duygusal bir patlamaya ve sık sık öfke nöbetlerine maruz kalmasına neden olmuştur. Bir yandan öfke nöbetleriyle başı dertte olan Masson, bu dönem eserlerinde şiddet, erotizm, ölüm, dönüşüm, parçalanmış figürler ve kaos gibi konuları işlemiştir. Masson'un bu dönemde eserlerine yansımaya başlayan şiddet, daha sonra bütün eserlerine de yayılacaktır.

Sakinlikten çok uzak geçen 1920'li yıllarda Breton aracılığıyla Sürrealistlere katılmıştır. 1920'lerin sonu ve 1930'lu yılların başındaki eserlerinde şiddet, erotizm ve fiziksel metamorfoz sahneleri devam etmektedir.

Masson'un böceklerle tanışması, 1934'ten sonra gerçekleşmiştir. 1934'te İspanya'ya taşınmasıyla, burada Andre Breton ve Paul Eluard gibi evinde kendi peygamberdevelerini yetiştirdiğini görmüştür. Çoğu sürrealist gibi büyük bir hayranlıkla onların davranış ve hareketlerini gözlemlemiştir. Diğer Sürrealistlerin aksine, Masson için mantisin anlamı daha farklıdır. Kanlı savaş deneyimleri yüzünden zor zamanlar geçiren Masson için mantisler, kıyımın ve vahşetin sembolüdür. Yani öldürücü gücün anlamını barındırmaktadır. Fransız yazar Roger Caillois, Sürrealist Dergisi'nde yayımladığı makalede mantislerden bahsetmiştir. Caillois yazısında, mantislerin muhtemelen dünyada ilk ortaya çıkan böcek olduğundan ve çeşitli kültürlerin mitolojilerinde ve folklorlarındaki tanrısal ve şeytani anlamlarından bahsetmiştir. Diğer sürrealistler gibi Masson da bu yazıdan oldukça etkilenmiştir (İren, 2017: 56).

Masson, Sürrealistler içinde mantisleri en tutarlı şekilde kullanan sanatçılardan biri olmuştur. 1934 yılında yaptığı bilinen *Yaz Eğlencesi* isimli resmi, gerçek bir mantis formunu kullandığı ilk resmidir. Bu eserde mantisler, hayvani bir organizasyonun ana kahramanlarıdır. Eserde, mantislerin çiftleşme ritüelleri sahne sahne görülmektedir. Resmin orta ön planında büyük bir mantis göze çarpmaktadır. Kaçan partnerini takip eder gibi bir durum sergilemektedir. Eylem henüz gerçekleşmemiştir. Sağ tarafta ise eylem gerçekleştikten sonra dişi mantisin partnerini yediği görülmektedir. Ayrıca, resmin soluk renkleri, ürkütücü ve tiksindirici bir mücadelenin kısırlılığını göstermektedir. Bu böceklerin baştan çıkarıcı güzellikleriyle onların vahşetleri arasında bir zıtlık oluşturmaktadır (Pressly, 1973: 607).

Görsel 206: Andre Masson, *Yaz Eğlencesi*, 1934, tuval üzerine yağlıboya, 91.7 x 73.2 cm, Ulusal Modern Sanat Müzesi, Geroge Pompidou Merkezi, Paris, Fransa. <https://academicmuseum.lafayette.edu/art234/Images/13-04-05.jpg> (01.06.2020)

Sürrealistler ve özellikle Masson, mantisi sınırsız bir şiddet, erotizm ve korkutucu bir ölümü, zevk verici ama tiksindirici bir haz ile ilişkilendirmek için uygun bir imge olarak görmüştür. 1938 tarihli *Civiltılar* isimli resimde, mantislerin eski bir doğurganlık ve gençleşme sembolü olan, patlayan bir narın etrafında dönen, cinsel bir ölüm dansına katıldıkları görülmektedir. Resimde, mantisin yanı sıra sinek ve kelebek benzeri böcekler de göze çarpmaktadır.

Masson'un, yağlıboya tekniği ile yaptığı, 1938 yılına ait *Pygmalion* isimli eserinde, metamorfoza uğramış mantisler yer almaktadır. Eserin adı ve hikayesi, Yunan mitolojisindeki *Pygmalion Efsanesi*'nden gelmektedir. Diğer efsanelerde olduğu gibi bu efsanenin de birçok versiyonu bulunmaktadır. Mason'un esin kaynağı ise antik yazar Ovidius tarafından anlatılan hikayedir.

Görsel 207: Andre Masson, *Civiltular, Paris, 1938. (The Praying Mantis in Surrealist Art, s.607)* <https://www.jstor.org/stable/3049166> (01.06.2020)

Efsaneye göre; Kıbrıs adasında Pygmalion adında bir heykeltıraş yaşamaktadır. Bu adam, nedendir bilinmez kadınlardan nefret etmektedir. Hatta öyle ki, evlenmeyeceğine dair ant içtiği söylenmektedir. Hayattaki tek zevki heykelleri ve sanatı olan Pygmalion, başka hiç birşey istemez. Bir gün bir kadın heykeli yapmaya karar verir. Bu kararın nedeni içgüdüleri mi yoksa tanrıların isteği midir bilinmemektedir. Günlerce uğraştıktan sonra çok güzel bir kadın heykeli yapar. Hatta öyle ki hayatta olan hiçbir kadının bu heykel kadar güzel olmadığı söylenir. Sonunda Pygmalion, fildişinden yaptığı bu heykele büyük bir aşkla bağlanır ve ona *Galatea* adını verir. Pygmalion'un bir süre Galatea ile evcilik oynadığı söylenir. Ama bir türlü bu cansız heykelden karşılık alamaz. Aphrodite ise yukarıdan Pygmalionu izlemektedir. Pygmalion'un haline acıyıp ona yardım eli uzatmaya karar verir. Bir gün yine Pygmalion Galateanın dudaklarına öpücük kondurur. Fakat Galatea'nın dudakları ılık ve yumuşaktır. Galatea'nın can bulduğunu gören Pygmalion sevinçten çılgınlıklar atar. O günden sonra da birlikte mutlu bir hayat sürerler.

Masson'un, *Pygmalion* yorumu Ovidius'un yorumundan büyük ölçüde ayrılmaktadır. Masson'un, savaşta geçirdiği kan dolu zamanlar ve travmalarla dolu geçmişi Ovidius'un hikayesini yeniden işleminin nedenlerindendir. Bu nedenle Pygmalion, Masson'un eserinde bir gelenek temsilcisinden çok, bir insan bedeni ve sandalye arasında sıkışıp kalmış melez bir yaratık olarak tasvir edilmiştir. Sandalyedeki kesik vaziyette duran

kuş başı, Sürrealistlerin dünyayı aşk ve cinsel tutku ile dönüştürme arzusuna karşılık gelmektedir. Sağda duran heykel Ovidius'un hikayesindeki Galatea'yı temsil etmektedir.

Görsel 208: Andre Masson, *Pygmalion*, 1938, tuval üzerine yağlıboya, 46 x 55 cm, <http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/art-impressionniste-et-moderne-pf1406/lot.25.html> (01.06.2020)

Dua eden mantisler, diğer böceklerin aksine bitkilerle beslenmemektedir. Bu nedenle böcek dünyasının olağanüstü yamyamları olarak bilinirler. Masson'un, Galatea'yı temsil eden mantis heykelinin başı, yırtıcı bir kuşu andıran bir gaga ile tasvir edilmiştir.

Sürrealistler arasında 1930'lu yıllarda sıkça bahsi geçen bu efsane, aynı zamanda Freud'un *Gradya* temasını da andırmaktadır. Canlı ve cansız, yaşam ve ölüm, yaratılış ve yıkım arasındaki ayrımın bulanıklaşmasına benzetilmektedir. Bir arkeolog ve *Gradya* adını verdiği kadın heykel ile aralarında geçen benzer bir hikâye anlatılmaktadır.

Mantisler, Masson'un resimlerinde oldukça yaygın bir şekilde yer almaktadır. Masson, bunları kimi zaman dolaylı kimi zaman doğrudan izleyicisine sunmuştur. Dönemsel etkilerden dolayı fazlaca kullandığı mantislerin yanı sıra farklı böcek türleri de resimlerinde görülmektedir. *Insect Bethoral* isimli resimde, resmin sağ üst kısmında iki sinek figürü görülmektedir. *Nakarat* isimli resimde ise mantisin yanında karasinek ve kelebek figürleri yer almaktadır.

Görsel 209: Andre Masson, *Gratida*, 1939, tuval üzerine yağlıboya, 97 x 130 cm.
<https://mydailyartdisplay.wordpress.com/2013/03/27/gratida-by-andre-masson/>
(01.06.2020)

2.10. Pop Art

Daha önce hiçbir sanat akımında görülmeyen bir ilgiyle karşılanan Pop Art, İngiltere ve ABD’de aynı zamanda birbirlerinden bağımsız olarak ortaya çıkmıştır. 1950’li yıllarda soyut dışavurumculuğa bir tepki olarak başlamış ve 1960’lı yıllarda bir akım haline gelmiştir. Pop Art, konu bakımından değerlendirildiğinde, farklı ve özgün eserler sunmaktadır. Başta Andy Warhol olmak üzere çeşitli sanatçıların eserlerinde, böcek formlarına yer verdiği görülmektedir.

Amerikalı bir öğretmen ve Pop Art ressamı olarak bilinen Roy Lichtenstein’in 1952 yılına ait isimsiz bir eserinde, çeşitli böcek figürleri yer almaktadır. Lichtenstein, eserlerinde popüler hale gelmiş unsurlara ait nesneleri kullanmasıyla ün kazanmıştır.

Görsel 210: Roy Lichtenstein, *İsimsiz*, 1952, karton üzerine kolaj ve gravür. <https://www.artsy.net/artwork/robert-rauschenberg-untitled-insects> (11.06.2020)

Karton üzerine gravür ve kolaj tekniği ile yapılan resimde, beş adet böcek figürü vardır. Her biri farklı türe ait böcekler, anatomik yapılarına uygun, detaylı ve oldukça gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir.

2.10.1. Andy Warhol

Gerçek adı Andrew Warhola olan Rus asıllı Amerikalı ressam, film yapımcısı ve aynı zamanda bir yazar olan Andy Warhol, Pop Art akımının büyük temsilcilerinden birisidir. Popüler kültürün en önemli ikonlarından biri haline gelen Warhol, sanatında seri üretimi ve seri üretimin nesnelere sıklıkla yer vermiştir. Resimlerini, afiş tekniği ile çoğaltmıştır. Bu sayede, baskılama tekniği Warhol önderliğinde Pop Art'ın en önemli tekniklerinden biri haline gelmiştir. Bu teknikle yaptığı *Marilyn Monroe* tablosu, en bilinen eserleri arasında yer almaktadır.

Warhol'un eserlerinde, çeşitli hayvan figürleri de görülmektedir. Bir çevreci olduğu düşünülen Warhol, 1980'li yıllarda doğa korumacılarıyla iş birliği içinde bulunarak çeşitli hayvan portreleri yaratmıştır (Artnet, 2019). *Vanishing Animals* isimli yayınladığı seride

yer alan hayvan portreleri arasında, böcek formlarına da yer vermiştir. Formlar, Warhol'un eserlerinde genellikle kelebek olarak ortaya çıkmaktadır.

Görsel 211: Andy Warhol, *San Francisco Silverpoint, Vanishing Animals*, 1983, 38 x 38. <https://hamiltonselway.com/portfolio-item/san-francisco-silverspot-ii-298-1983/> (11.06.2020)

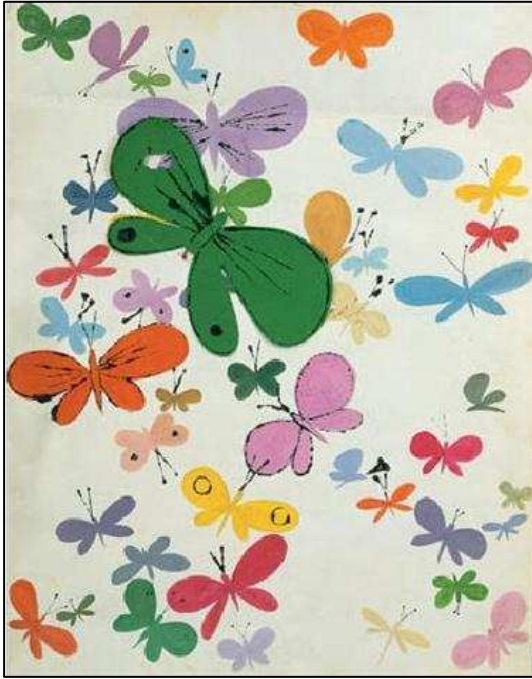
1983 yılına tarihlenen, *Vanishing Animals* serisine ait, *San Francisco Silverpoint* isimli eserinde büyük bir kelebek tasviri vardır. Nesli tükenmekte olan hayvanları konu edindiği serisinde, bu kelebeğe de yer vermiştir. *Oregon Silverspotu* olarak bilinen, bilimsel adı *Speyeria Zerene Hippolyta* olan kelebek, ABD'nin Kaliforniya ve Oregon eyaletlerinde görülen, nesli tehdit altında olan bir kelebektir.

Görsel 212: *Oregon Silverspotu, Speyeria Zerene Hippolyta*. <https://i.pinimg.com/originals/f4/33/f7/f433f7ed42e9a1361d87adc3fd498c0a.jpg> (11.06.2020)

Anatomik özelliklerine bağlı kalınarak resmedilen figür, çimlerin üzerine konumlandırılmıştır. Derin ve koyu renkleriyle olduğundan daha büyük görünmektedir. Ayrıca etrafında parlak dış çizgilere sahiptir. Seriyi hayata geçirirken, doğal hayat korumacısı olarak tanınan, genetikçi ve patalog Amerikalı Dr. Kurt Benirschke ile ortaklaşa çalışmalarda bulunmuştur. Dr. Benirschke ile esere eşlik etmesi için hazırladıkları yazıda Warhol, kelebekleri “yeterince dikkat verilirse izleyene sonsuz zevk verecek gökyüzünün mücevherleri” olarak tanımlamıştır (Artnet, 2019).

Warhol’un eserlerinde, sıklıkla kullandığı kelebek figürlerinin yanı sıra çeşitli böcek tasvirleri de yer almaktadır. Çeşitli tasarımlar altında ürettiği eserlerdeki bu böcek figürleri, anatomik özellikleri, boyutları ve renkleri itibarıyla farklılık göstermektedir. Genellikle parlak renklerle boyanmış figürler, oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca konu kapsamında, Warhol’un böcekleri, Pop Art’ın en iyi örneklerini sunmaktadır.

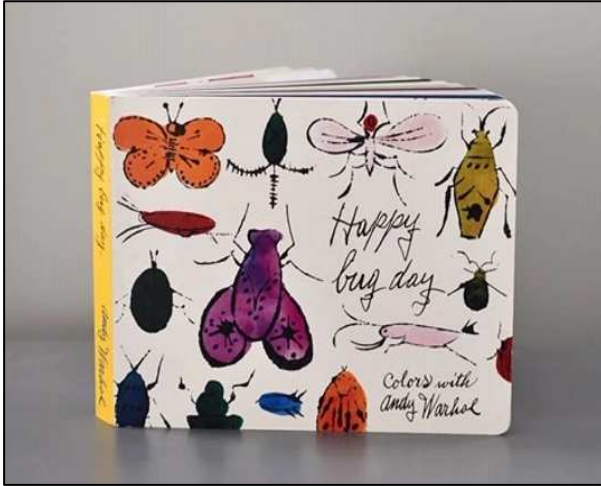
Görsel 213: Andy Warhol, *Kelebekler ve Böcekler*, 1955, kurşun kalem ve mürekkep, 72.7 x 57.5 cm. <http://www.artnet.com/artists/andy-warhol/butterflies-and-insects-btwcZ3qTbp40yXPgaeS8aw2> (11.06.2020)

1955 yılına ait *Kelebekler ve Böcekler* isimli eserinde, çeşitli renk, form ve boyutlarda kelebekler yer almaktadır. Kompozisyonda dağınık bir şekilde yerleştirilen

figürler, canlı ve parlak renklere sahiptir. Gerçekçi olmayan ve birbirinden farklı formsal yapılara sahip kelebekler, iki boyutlu detaysız bir şekilde resimlendirilmiştir.

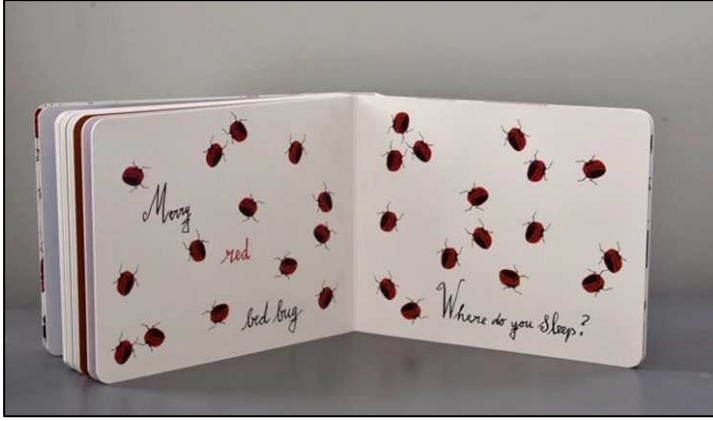
Warhol, resimlerinde böcek figürlerini, natürmortları temsil etmek için geleneksel bir metot olarak kullanmıştır. Çok merak ettiği doğadan ilham alarak, belki de kısa ömürlerini nasıl geçirdiklerini öğrenmek istemiştir. Çoğu sanat eserinin arkasında bulunan alt metni onu bu düşünceye sürüklemiş olabilir. Küçük, değersiz gibi görünen bu varlıkların, neden önemli olduğunu öğrenmek istemiştir. Onun bu büyük merakının asıl nedeni ise çocukken hastalanıp yatağa sıkışması olabilir. Çünkü o durumdayken doğayı gözlemleme şansı olmamıştır (Andy Warhol Paintings, t.y.).

Warhol'un, 1950 yılında çıkardığı *Mutlu Böcek Günü* adlı bir kitabı vardır. 16 x 12.5 cm boyutlarındaki bu kitap şiir ve çocuk edebiyatı türünde bir kitaptır. İçerisinde Warhol'un, 1950'li yıllarda çizdiği böcek görüntüleri yer almaktadır.

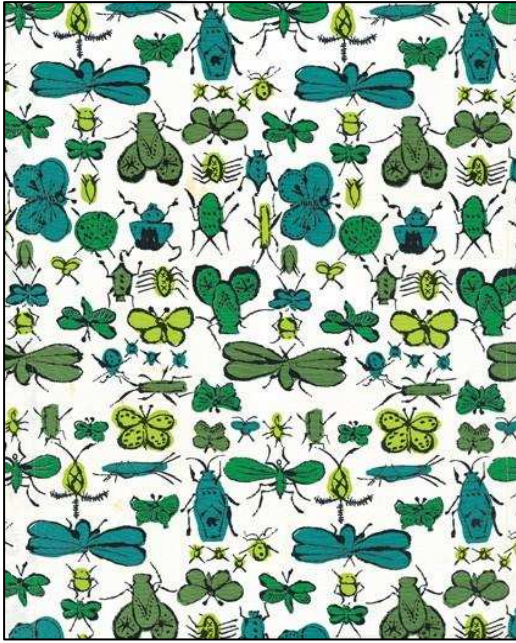

Görsel 214: Andy Warhol, *Mutlu Böcek Günü*, 1950. <https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol> (11.06.2020)

Bir çocuk kitabı olarak yayınlanan kitapta, çok sayıda böcek türüne yer verilmiştir. Warhol, bu sayede çocuklara doğayı gözlemleme merakı aşılamıştır. Kitaptaki böcekleri, kendi gördüğü gibi resmetmiştir. Çocukların da böcekleri, onun gördüğü gibi görmelerini istemiş olabileceği düşünülmektedir.

Görsel 215: Andy Warhol, *Mutlu Böcek Günü*, 1950.
<https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol> (11.06.2020)

Görsel 216: Andy Warhol, *Kumaş Tasarımı*, 1995.
https://thegenealogyofstyle.files.wordpress.com/2014/08/warhol_bugday_2227837k.jpg (11.06.2020)

Oldukça geniş uygulama alanlarında eserler veren Warhol'un, 1955 yılında yaptığı bir kumaş tasarımında da böcek figürlerini kullandığı görülmektedir. Yeşil tonlarında tasarladığı kumaş parçasında, kelebek, uğur böceği ve bok böceğini andıran formlar yer almaktadır. Bu tasarımda da figürleri detaysız, iki boyutlu ve kendine has üslubuyla tasvir etmiştir.

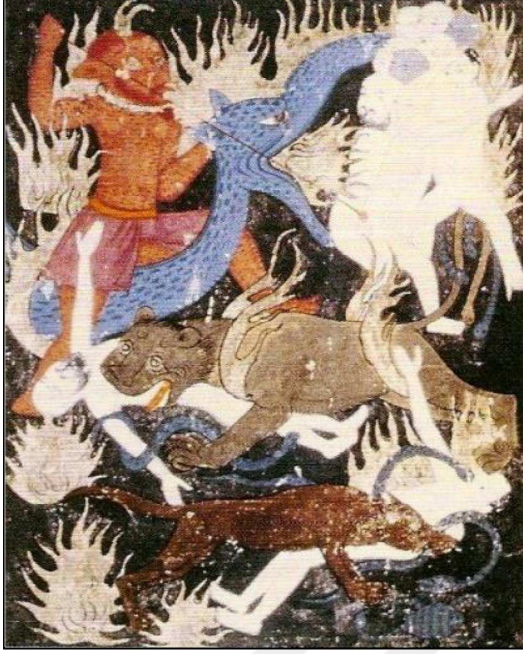
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRK RESMİNDE BÖCEK İMGESİ

Türk resminde Batılı öncesi sanat çalışmaları denilince ilk akla gelen şüphesiz minyatür örnekleridir. Genel bir tanımlama ile minyatür; yazma eserlerde anlatılan olayları görselleştirmek için yapılan kitap resimleridir (Mahir, 2004: 15). Türk kültüründe minyatür sanatının Uygurlar döneminde ortaya çıktığı bilinmektedir. Osmanlı minyatürlerinin on beşinci yüzyıla ait ilk örneklerinin ise başkentin Bursa'dan Edirne'ye taşınmasından sonraki dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir (Mahir, 2004: 31).

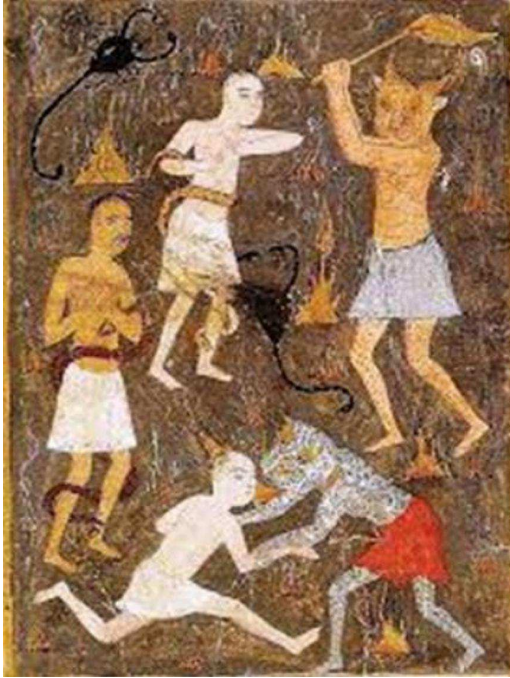
Türk minyatürleri içerisinde pek çok hayvan formunun yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle, Türklerin avlanma geleneğinden yola çıkıldığında, aralarında ejderha, simurg, aslan, geyik ve kuşlar gibi pek çok hayvan formunun bulunduğu eserlere rastlamak mümkündür. Av sahneleri ve peyzaj niteliğinde tasvir edilen bu minyatürlerde, böcek formlarının yer almaması ise şaşırtıcıdır. Öte yandan Osmanlı minyatürleri içinde ele alınan *Cehennem Tasvirleri* resimleri içinde, böcek formları ile karşılaşmaktadır. Bahsi geçen bu cehennem tasvirleri, yazarı tam olarak bilinmeyen- yazarı konusunda görüş ayrılıkları olan- *Ahvâl-i Kıyâmet* isimli eserde, düzyazı biçiminde anlatılmış ve minyatürler eklenmiştir (Yıldız, 2002: 4; Dilçin, 1978: 49). Anadolu Türkçesi ile kaleme alınan ve yazarı bilinmeyen *Ahvâl-i Kıyâmet*'in yalnızca iki nüshası günümüze ulaşmıştır. İlk kopyanın tarihi bilinmemekte, ikinci kopyanın ise 1615 yılına ait olduğu tahmin edilmektedir (Mahir, 2004: 102).

Ahvâl-i Kıyâmet isimli eserde cehennem, İslam inancına uygun bir şekilde betimlenmiştir. Yerin yedi kat altında, her birinin kapısında zebani kılıklı bekçileri bulunan, yedi bölümden oluşan bir mekân olarak tasvir edilmiştir. Bu mekanların, araştırma kapsamında dikkat çeken detayı ise içlerinin kızgın su, ateş, yılan, akrep ve çıyan gibi çeşitli azaplar ile dolu olmasıdır (Harman, 2016: 1067). Türk-İslam minyatürleri içerisinde böcek formlarının yer aldığı minyatür örnekleri olması açısından oldukça değerlidir. *Ahvâl-i Kıyâmet* isimli eserde, zebânîler, yılanlar, çıyanlar, akrepler ateşleriyle cehennem ve zebânîlerin, yılanlar, çıyanlar, akrepler arasında günahlıları ateşe sürüklemesini gösteren minyatürler vardır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde H. 1703'teki *Fâlnâme* isimli eserde de

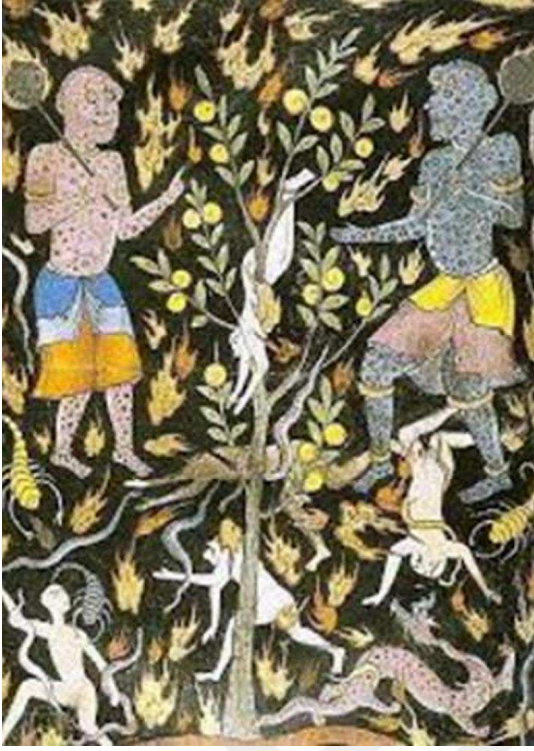
cehennemde günahlıların düşmeleri, minyatüründe de akrepler, yılanlar betimlenmiştir (And, 2007: 257, 259). *Fâlnâme*, 17. yüzyıl başına tarihlendirilir.

Görsel 217: Zebânîler, yılanlar, çıyanlar, akrepler ateşleriyle cehennem, *Ahvâl-i Kıyâmet*, SK Hafid Efendi. (*Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, s.257.)

Görsel 218: Zebânîlerin, yılanlar, çıyanlar, akrepler arasında günahlıların ateşe sürüklenmesi, *Ahvâl-i Kıyâmet*, BSB Or. Oct. 1596. (*Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, s.259.)

Görsel 219: Cehennemde günahlıların düşmeleri, *Fâlnâme*, TSM H. 1703. (*Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, s.257.)

Osmanlı’da Batılı tarzda tuval resmi, askeri okullarda öğrencilere verilen perspektif dersleri kapsamında başlamıştır. Askeri okullar ve asker ressamı, Batı tarzı resim açısından önemlidir. Askeri alanda yapılan yenilikler, değişiklikler kapsamında Batı’nın bilgi ve tekniğinden askeri alanlarda faydalanmaya aşamasında, askerlikle ilgili teknik bilgiler kapsamındadır. 1773’te faaliyete geçen Mühendishane-i Bahrî-i Hümayun’un programında gemi çizimleri, haritacılık kapsamında teknik resim dersleri olduğu bilinir. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun’da (Topçu Okulu) adlı askeri okulda kesin olarak resim dersleri başlamıştır. III. Selim’in kurduğu ve 1795’te eğitime başlanan okulun ders programına, resim dersi konulmuş ve Batı’dan getirtilen hocalar ile güzel sanatlardan çok, teknik çizimler, topçuluk, istihkâm ve haritacılığa yönelik yardımcı dersler niteliğinde desen ve perspektif dersleri verilmiştir (Cezar, 1995: 374-377; Tansuğ, 1986: 51-52; Sarıdikmen, 2007: 23-24).

Sultan II. Mahmud zamanında, 1834’te Mekteb-i Harbiye kurularak 1835’te ders programına resim dersi konulmuştur. Bu süreç resim alanında Batıya öğrenci gönderilesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. 1835’ten başlayarak okula öğretmen ve orduya subay

yetiştirmek amacıyla Viyana, Berlin ve Londra'ya subay ve öğrenciler gönderilmiş, ayrıca okulda, Mühendishane mezunları ve yine Avrupa'dan gelen hocalarla resim dersleri verilmiştir (Cezar 1995: 390; Sarıdikmen, 2007, 25).

19. yüzyılda sivil bir okul olarak açılan Darüşşafaka ve Galatasaray Mektebi de resim eğitimi açısından önemli eğitim kurumları olmuştur. Darüşşafaka'da fotoğraflardan, karpostallardan resimler yaptırılmıştır. Askeri okullar ve Darüşşafaka gibi sivil okullarda resim alanında fotoğraflar model olarak kullanılmıştır. Yıldız Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, camiler gibi önemli mimari anıtlar fotoğraflardan resimlere aktarılmıştır. Bu dönem ve bu türdeki resimleri yapan sanatçılar, Türk resminde Darüşşafalı Ressamlar ve Türk Pirimitifleri gibi isimlerle anılmıştır (Tansuğ, 1986: 85; Tansuğ 1990-1991: 144-146; Çoker, 1983: 4-12; Sarıdikmen, 2007: 46-63). Bu ressamlar genellikle, manzara ve mimarlık konulu resimler yapmıştır.

19. yüzyıl sonunda sanat güzel sanatlar alanında resmi bir okul olarak 1883 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin öğretime başlaması, resim sanatı alanında özellikle akademik anlamda figür çalışmaları açısından en büyük gelişmedir. Paris'te eğitim almış olan Osman Hamdi Bey'in girişimleriyle okul açılmış ve yurt dışından getirtilen hocalarla figür çalışmaları yapılmıştır. Okula erkek öğrenciler kabul edilmiştir. Kızlar için ayrı bir güzel sanatlar okulu olan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ise Ekim 1914'te öğretime başlamıştır. 1925'te bu iki okul birleştirilmiştir.

Türkiye'de Batılı anlamda ilk sanat ve kültür çalışmaları, Tanzimat döneminden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sanat çalışmalarıyla beraber, resim ve heykel alanında sanat toplulukları da kurulmuştur. Tanzimat döneminden günümüze kadar pek çok sanat topluluğu içerisinde, tez kapsamında ele alınan böcek imgesi örneklerine bakılacak olduğunda pek zengin örnekler ile karşılaşıldığı söylenemez.

Kronolojik bir sırada incelendiğinde, böcek imgesinin ilk örneği, *Asker Ressamlar Kuşağı* içinde yer alan Hüseyin Zekai Paşa'nın bir eserinde yer almaktadır. Asker Ressamlar'ın ikinci kuşağında yer alan Zekai Paşa'nın *Papağan* isimli eserinde, bir kelebek de tasvir edilmiştir.

19. yüzyılda yetişen asker kökenli diğer ressamaların resimlerinde böcek imgelerine dair bir iz bulunmamaktadır. Özellikle kır, orman gibi manzara resimleri yapan bu sanatçıların eserlerinde böcek formlarının görülmemesi oldukça şaşırtıcı ve önemlidir.

İlerleyen dönemlerde Türk resim sanatı tarihi içerisinde kurulan ilk sanat cemiyeti ile karşılaşmaktadır. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, resim ve plastik sanatlarla uğraşan sanatçılar tarafından kurulmuştur. Çoğunlukla Sanayi-i Nefise Mektebi mezunu sanatçılar tarafından, sanat ve sanatçı sorunlarına odaklı bir örgüt olarak varlığını sürdürmüştür. Cemiyet, İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Güran, Namık İsmail, Hüseyin Avni Lifij, Sami Yetik, Şevket Dağ, Müfide Kadri, Mehmet Ruhi Arel, Ali Sami Boyar ve Agah Bey gibi genç isimleri bünyesinde barındırmıştır. Bu sanatçıların eserleri konu kapsamında incelendiğinde, kompozisyonlarında böcek imgelerine ait örneklerle henüz rastlanamamıştır.

Bu dönemde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenim gören sanatçılar, burslu olarak Avrupa'ya gitmişlerdir. Avrupa'ya giden ilk kişinin ise Galip Bey olduğu bilinmektedir (Artun, 2007: 140). Diğer isimler ise şöyledir: İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Nazmi Ziya Güran, Ruhi Arel, Avni Lifij ve Namık İsmail. Fransa Almanya ve İtalya gibi ülkelere eğitim almaya giden bu ressamalar, Birinci Dünya Savaşı nedeniyle 1914 yılında ülkeye dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden *1914 Kuşağı* olarak anılmışlardır ve *Çallı Kuşağı* ya da *İzlenimci Kuşak* olarak da bilinirler.

Cumhuriyetin ilanıyla beraber sanatçılar güncel konularda resimler yapmıştır. *1914 Kuşağı* için manzara önemli bir resim konusu olsa da bunun yanı sıra nü, portre, iç mekân, figür kompozisyonları gibi farklı temalarda da eserler üretmişlerdir. Ayrıca bu kuşak sanatçılarının büyük bir çoğunluğunun Sanayi-i Nefise ve İnas Sanayi Nefise mekteplerinde öğretmenlik yaptığı bilinmektedir (Sanayi-i Nefise Mektebi Muallimleri Resim ve Heykel Sergisi, 2004: 38-40).

1929 yılında, Sanayi Nefise mezunları ve çoğu yurtdışında öğrenip görüp yurda dönen Mahmut Cuda, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi, Cevat Dereli, Refik Epikman, Hale Asaf, Muhittin Sebati, Nurullah Berk ve Şeref Akdik gibi sanatçılar Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği adı altında bir resim grubu oluşturmuştur (Giray, 1997).

1933 yılında çağdaş Türk resmi açısından önemli bir grup olarak D. Grubu'nun kurulması, resim alanında farklı tarzlarda çalışan sanatçıları biraraya getirmesi açısından önem taşır. Zeki Faik İzer, Nurullah Berk, Cemal Tollu, Abidin Dino, Elif Naci, Eşref Üren, Zühtü Müridoğlu, Turgut Zaim ve Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi sanatçılar, grubun uzun yıllar devam eden sergilerine eserler vermiştir (Yaman, 2002). Kübizm, konstrüktivizm gibi Avrupa'daki sanat akımlarının etkileri, Türk resmine de yansımıştır.

1940'lı yıllarda Akademi'de de yenilikler olmuştur. Leopold Levy'nin öğrencileri olarak 1940'larda Akademi öğrencileri, Yeniler Grubu adı ile bir grup kurmuş, sonrasında çok fazla sanat grubu kurulmamıştır. Toplumsal gerçekçilik, ulusallık- yerellik, geleneksel kaynakların çağdaş yorumlarla resimlere aktarılması önemli olmuştur. Avni Arbaş, Kemal Sönmezler, Turgut Atalay, Abidin Dino, Nejat Devrim, Selim Turan, Nuri İyem, Agop Arad gibi isimler, limanda çalışanlar, balıkçılar, hamallar gibi figürler ve Boğaz manzaraları sunan resimler yaparak 1940'ta Liman Sergisi'ni açmışlardır (Kolektif, 2017: 57). Yeniler Grubu sanatçıları arasında yer alarak figüratif nitelikte resimler yapan Mümtaz Yener, 1960'lı yılların sonlarına doğru böceklerle ilgili resimler yapmaya başlamıştır.

1940'lı yılların sonlarına doğru Avrupa'daki soyut eğilimler, Türk sanatçıları tarafından da takip edildiğinden özellikle 1950'li yıllarda soyutlama tarzında Geometrik soyutlama, Lirik Soyutlama tarzında resimler yapılmıştır. Nonfigüratif veya figüratif resimler yapan sanatçıların kişisel eğilimleri, tarzları konu seçimlerinde etkili olmuştur. Sanatçıların Avrupa'ya gitmeleri, bir kısmının uzun yıllar orada yaşaması ve yakından takip edilen sanat ortamları, sergiler sanatçıların bireysel özellikleriyle öne çıkmasını da sağlamıştır.

Türk resminde, başlangıcından beri, manzara, natürmort, portre gibi konular her zaman revaçta olmuştur. Konular açısından sınırsız bir ortamda, konumuz kapsamında böcek imgesini resimlerine taşıyan sanatçılar da vardır. 1960'lı yıllarda, böcek imgesini resimlerinde kullanan sanatçı, Yüksel Arslan olmuştur. Arture adını verdiği ve uzun yıllar devam ettiği serideki eselerinde, kara sinek başta olmak üzere, gergedan böceği, tırtıl, kurtçuk, kırkayak, güveyi andıran türde böcekleri kompozisyonlarında kullanmıştır. Toplumsal gerçekçi, eleştirel nitelikteki resimlerinde özellikle karasineği büyük boyutta kullanmıştır.

Özellikle 1960'lı yıllar, böcek imgesi açısından önemlidir. Bu süreçte başka isimler de böceklerle resimlerinde yer vermeye başlamıştır. 1960'lı yılların sonlarında Mümtaz Yener, karıncaları resmetmeye başlamış ve uzun yıllar karıncaları konu alan çeşitli resimler yapmıştır. Bu karıncalar kimi zaman soyutlanarak ele alınmış ve toplumsal, eleştirel simgelere, sembollere de dönüşmüştür.

Türk resmi ve böcek imgesi denilince ilk gelen isimlerden biri şüphesiz, Ergin İnan'dır. Sanatçı, Mümtaz Yener gibi 1960'lı yılların sonunda 1969'da böcekleri resmetmeye başlamış ve uzun yıllar böceklerle de yer verdiği kompozisyonlar oluşturmuştur. Kendine has tarzıyla hemen ayırt edilen çalışmalarında, yusufçuk, kelebek, arı, sinek başta olmak üzere, pekçok böcek çeşidi görülebilir. Soyutlama ve figüratif nitelikteki eserlerinde ve Mesnevi gibi geleneksel kaynak çıkışlı çalışmalarından ele aldığı böcek imgeleri, çağdaş Türk resmi açısından önemli örneklerdir.

1980'li yıllarda böcekleri ilgi alanına alarak resimlerine aktaran sanatçılar arasında Cihat Burak da katılmıştır. Sonrasında düşsel, fantastik imgesel nitelikte Utku Varlık, en fazla böcek resmi yapan sanatçı olmuştur. Utku Varlık yıllarca böcekleri ve özellikle kanatlı olan böcekleri, yusufçuk tarzında kanatları, eserlerinde kullanmıştır. Kadın sanatçılar arasında böcek imgesine resimlerinde yer veren isim ise Selma Gürbüz olmuştur. 2000'li yıllarda örümcek çeşitlemeri sunan kompozisyonlar oluşturmuştur. Böcek imgesi kapsamında, 2000'li yıllardan resim örnekleriyle Muzaffer Akyol ve en son olarak incelenen sanatçı da Bünyamin Balamir olmuştur.

3.1. Hüseyin Zekai Paşa (1859-1919)

Harbiye mektebi'nde öğrenim görmüştür. Resim eğitimi için Avrupa'ya gitmemiştir. 1881'de Harbiye Mektebi'nden subay olarak mezun olan Hüseyin Zekai, o süreçte saray ressamı olan Şeker Ahmet Paşa'nın yanında görev almış ve Şeker Ahmet Paşa'nın ölümünden sonra saray ressamlığına getirilmiştir. Sanatçının, fotoğraftan çalışan Türk primitifleri tarzında fotoğraftan çalıştığı resimleri vardır. Yaşadığı dönem itibarıyla resim alanında önemli eserler ortaya koymuş ve son dönemlerinde izlenimci nitelikte peyzaj resimleri yapmıştır.

Sanatçının natürmort, portre, peyzaj çalışmaları ağırlıkta olup, *Papağan* adlı bir resminde, böcek imgesi kapsamında küçük bir kelebek de yer almıştır. MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan resim, 73.5 x 57 cm boyutunda tuval üzerine yağlıboyadır. Tarihi bilinmeyen eser, papağan ve doğa ayrıntıları açısından gerçekçi bir betimleme sunar.

Görsel 220: Hüseyin Zekai Paşa, *Papağan*, tuval üzerine yağlıboya, 73.5 x 57 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (*Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu / The Collection of Istanbul Museum of Painting and Sculpture Mimar Sinan University*, s.395.)

Dikey kompozisyon üzerine kurulu, peyzaj nitliğinde olan eserin merkezinde bir papağan tasviri görülmektedir. Bir taşın üzerine konumlandırılmıştır. Resmin sol tarafında, beyaz renklerde betimlenen küçük bir kelebek ise, papağanın biraz üzerine uçar bir vaziyette kompozisyona eklenmiştir. Hemen altındaki yapraklı yeşil bitkiye konmak üzereymiş gibi bir hali vardır. Sağ tarafta, kayalık ve bitkiler betimlenmiş olup fonda yeşillik ve mavi gökyüzü devam eder.

3.2. Yüksel Arslan (1933-2017)

Yüksel Arslan, 1933 yılında İstanbul'un Eyüp ilçesinde, işçi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İstanbul Erkek Lisesi'nde okurken D Grubu temsilcilerinden olan

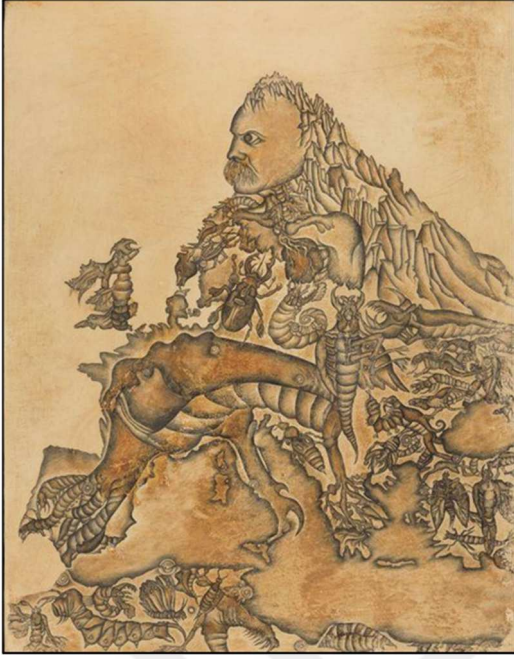
Hakkı Anlı'dan resim dersleri almıştır. 1953 yılında ise İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünü kazanmış, öğrenimi sırasında çeşitli gezilere katılarak Anadolu uygarlıklarını ve geleneksel el sanatlarını incelemiştir (Gencer, 2013: 49). Sanat Tarihi Bölümü'nü yarıda bırakarak tamamlamamış ve bunu şu şekilde dile getirmiştir: "Güzel Sanatlar Akademisi'ne gitmek yerine Sanat Tarihi Enstitüsü'ne kaydoluyorum. Bu garip karar çok basit bir düşünceye dayanıyor: Kat edilmiş yolların dışında da ressam olmadan resim yapılabilir, ressam olunabilir!" (Arslan, 1996: 17-18).

Arslan, henüz ortaokul yıllarındayken toplumu eleştiren resimler yapmıştır. Şüphesiz, bunda Arslan'ın geniş mizah anlayışı etkili olmuştur. Onun mizah anlayışını şekillendiren unsurlar ise izlediği Karagöz filmleri ve radyo yayınları olmuştur (Yılmaz, 2010: 12). Özellikle Karagöz ile arasında güçlü bir bağ kurmuştur. Öyle ki bu bağ, Arslan'ın tüm hayatını şekillendirecektir.

Arslan, resimlerini farklı malzemelerden yararlanarak üretmiştir. Doğal malzemelere yönelmiştir. Kağıt üzerine renkli çiçekleri, otları, kiremit, taş, kömür ve sabun gibi çeşitli değişik malzemeleri sürterek eserler oluşturmuştur. Daha sonraları kendini daha da geliştirerek kendi boyalarını üretmeye başlamıştır (Arslan, 1996: 18). Hatta öyle ki kullandığı farklı malzeme ve tekniklerden dolayı çalışmalarını resim olarak değil, arture olarak adlandırmıştır. Art sözcüğünden yola çıkarak bu kelimeyi bulmuştur. Bu kelimenin resim ile yazı, resim ile şiir arasında bir sanat olduğunu ifade etmiştir (Arslan, 1996: 122).

Yüksel Arslan'ın eserlerinde renk, yok denecek kadar azdır. Fakat bu eksiklik yerini çizgiye bırakmıştır. Hatta bu çizgisellik, resimlerde bir karikatür hissi oluşturmaktadır.

Arslan'ın eserleri konu kapsamında incelendiğinde, çeşitliliği fazla olmasa da böcek figürleriyle karşılaşılacaktır. Bu figürler, kullanılan teknik, kompozisyon ve temsil ettiği anlayış içerisinde dikkat çeken değerli örneklerdir.

Görsel 221: Yüksel Arslan, *Arture 69-Yaz Sonu*, 1965. (*İlişki, Davranış, Sıkıntılara Övgü'den Arture'lere (1955-1970)*, s.73.)

Sanatçının 1965 tarihli *Arture 69-Yaz Sonu* isimli eseri, dikey kompozisyonda tasvir edilmiştir. Bu çalışma Arslan'ın, Marksist dönemi artureleri arasında yer almaktadır. 1969-1979 yılları arasında bir dönemi kapsamaktadır. Ressam, Karl Marks'ın yazılarından yola çıkarak on dört arture, *Yabancılaşmalar* serisini gerçekleştirmiştir. Ayrıca Marks'ın *Das Kapitali*'ni de resimlemiştir.

Dikey kompozisyonda tasarlanmış eser, oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir ve oldukça detaylıdır. Resimde, çok sayıda böcek ve böceği andıran figürler yer almaktadır. Kompozisyonun en tepesinde, gür bıyıklı bir erkek figürü görülmektedir. Bu figürün, Karl Marks olduğu düşünülmektedir. Genel görüntüye bakıldığında tüm figürlerin içinde yer aldığı yapı, bir dağ görüntüsünü anımsatmaktadır. Tasvir edilen böcekler arasında gergedan böceği, tırtıl, kurtçuk, kırkayak ve güveyi andıran türler görülmektedir. Bunların dışında eserde, deniz böcekleri ve böceğimsi melez yaratıklar da vardır. *Yabancılaşmalar* serisinde yer alan bu eserin, Marksist anlayış ile yapıldığı düşünüldüğünde, resimde yer edinen böcek ve böceğimsi yaratıkların kompozisyonda bir imge olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Arslan, bu imgelerle kapitalizm karşıtı düşüncüyü ortaya koymuştur. Bu eserler, ressamın toplumsal düzene olan eleştirel tavrını da yansıtmaktadır.

Görsel 222: Yüksel Arslan, *Arture-183*, 1976, 18.5 x 27.5 cm, Michel Haberland Koleksiyonu. <http://jlgb.net/blog/wp-content/uploads/2009/09/cme-mouche.jpg> (03.09.2020)

Arslan'ın, 1976 tarihli başka bir resminde doğrudan betimlenmiş bir karasinek figürü görülmektedir. *Arture 183* isimli eser, yatay kompozisyonda çalışılmıştır ve devasa bir karasinek, oldukça detaylı bir şekilde resmedilmiştir. Resmin sol alt köşesinde, alt alta “arslan 76”, “arture 183”, “(etude pour C.M.E.)” şeklinde imza, eser ismi ve Fransızca kelimeler yazmaktadır.

Karasinek formu, sahip olduğu anatomik özellikler göz önünde bulundurularak oldukça detaylı bir şekilde işlenmiştir. Kompozisyonda, sağa doğru dönük duran sinek formunun sırt kısmında, üzerinde C.M.E. yazılı bir bayrak olduğu görülmektedir. Bu harflerin, tahminen Fransızca bir kavramın kısaltması olduğu düşünülmektedir. Bu resim, aynı zamanda, *Arture 531-...gördüm...* isimli eserdeki sinek figürüyle de büyük benzerlikler göstermektedir. *Arture 531-...gördüm...* 1999 yılına ait dikey kompozisyon olarak tasarlanmış bir resimdir. Kompozisyonun en alt kısmında, *Arture 183*'dekine benzer bir karasinek formu yerleştirilmiştir. Bu form da sağ profilden oldukça detaylı ve gerçekçi bir şekilde resimlendirilmiştir.

Görsel 223: Yüksel Arslan, *Arture 531-...gördüm...*, 1999, 30 x 21 cm. (*Yeni Etkiler*, s:11)

Arture 531, Arslan'ın Yeni Etkiler isimli dizisi içerisinde yer almaktadır. Hatta ressamın bu seriye, *Arture 531* ile başladığı ve yaşamının sonuna kadar da bu seriye devam ettiği bilinmektedir. Arslan, *Arture 531*'i Max Simon'un *Le Monde Des Reves* isimli kitabından esinlenerek yapmıştır. 2005 yılında Ferit Edgü'ye yazdığı bir mektubunda, *Arture 531* ile ilgili şöyle bahsetmiştir:

Yine başka bir sefer, yine bir saban vakti, parmaklarımı belli bir pozisyonda tuttuğumu çok net bir biçimde fark etmişken, yine rüyamda, kocaman olmuş bir el gördüm, gerçekte parmaklarım ne şekilde duruyorsa, aynen öyle duruyordu. Bir başkasında, elimde gezinen, bir sinek olduğunu hissediyordum ve gözlerim kapalı, aynı böceğin görüş alanımda son derece net bir biçimde belirdiğini gördüm. Gördüğün gibi My Dear Ferit, açık ve net neye yarar, ufak tefek arture'ler dışında! (Arslan, 2015: 10-11).

Arture 531'de, Edgü'ye mektupta bahsettiği, elinde gezinen sineği resmetmiştir. Hatta bu tasvirin üstünde iki farklı el formu da görülmektedir. Kompozisyonun sol alt köşesinde “Arture 531”, “Arslan 99”, “Je Vis” şeklinde isim, imza ve tarih yer almaktadır. Sanatçının arture'lerinde sinek figürü oldukça dikkat çekmektedir. Yener'in karıncaları gibi Arslan da sinek figürleriyle konu kapsamında ön plana çıkmaktadır.

Görsel 224: Yüksel Arslan, *Arture 186*, 1976-1977, 73.5 x 108.5 cm. <https://www.e-flux.com/announcements/34153/yksel-arslan-dado-and-carol-rama/> (04.09.2020)

Arslan'ın, araştırma kapsamında dikkat çeken bir diğer resmi ise *Arture 186*'dır. Oldukça kalabalık figürlü eser, yatay kompozisyonda tasarlanmıştır. 1976-77 yıllarına denk gelen bu eser, sanatçının Marksist dönemi resimleri arasında yer almaktadır. Kompozisyonda çok sayıda figüre yer verilmiştir. Oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan bu eserde kullanılan insan figürlerinin yanı sıra dikkat çeken semboller de bulunmaktadır. Resimde, dikkat çeken önemli detay ise kompozisyonun merkezinde, bir masa etrafında oturmakta olan takım elbiseli figürlerdir. Masanın başında toplamda yedi figür görülmektedir. Pozisyon itibarıyla her biri benzer duruşlar sergilemektedir. Masanın başında oturan, izleyiciye dönük olan figür ise diğerlerine göre daha büyük bir cüseyyle tasvir edilmiştir. Genel tavrıyla, bir patron hissi oluşturmaktadır. Bu figürlerde dikkat çeken detay ise yüzlerindeki sinek maskesidir. Rahatsız edici kırmızı gözlere ve genellikle delici-emici ya da yalayıcı-emici olarak kullanılan ağız tipine sahiptirler. Masanın üzerinde ise neredeyse aynı büyüklükte, devasa bir sinek formu konumlandırılmıştır. Yüzü izleyiciye dönük bu figür, bir sineğin sahip olduğu anatomik detayları göz önünde bulundurularak boyanmıştır. Bacaklarının duruşu ve rahatsız edici bakışları ile ürkütücü bir tavır sergilemektedir. Etrafında oturmakta olan takım elbiseli figürler ise pür dikkat onu izlemektedir. Masanın hemen altına bakıldığında ise perspektifli sütunların yer aldığı mimari bir yapı betimlenmiştir. Bu yapının içerisinde ise bir darphaneyi andıran, banknotlardan oluşturulmuş masalarda karşılıklı oturan ve yine bürokrat tipli, takım elbiseli insanlar

görülmektedir. Onların hemen üstünde resmedilen sinek figürü de gözlerini onlardan ayırmamaktadır.

Görsel 225: Yüksel Arslan, *Arture 186*, detay.

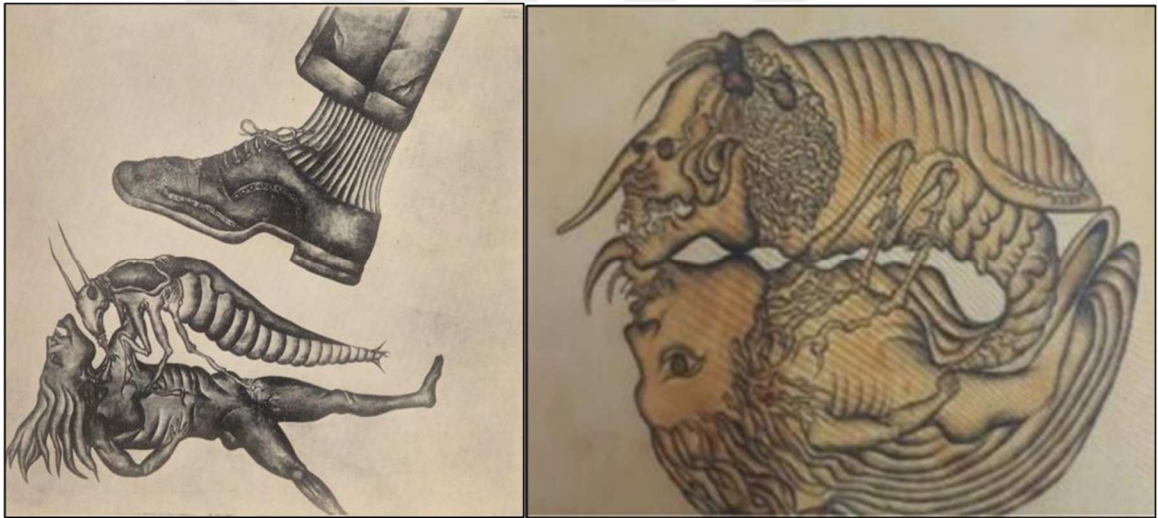

Görsel 226: Yüksel Arslan, *Arture 186*, detay.

Arture 186'nın, sanatçının Marksist dönemi eseri olduğu düşünüldüğünde, tasvir edilen sembol ve figürlerde, eleştirel bir tutum sergilemiştir. Bunun yanında, resimlerinde yer verdiği figürleri karikatürize ederek üslubuna mizahı da dahil etmiştir. Hatta bu üslubu kara mizah olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Kişinin çıkarları, körlükleri, en bayağı iştahları, kontrol edemediği bir tik gibi yüzüne vurur. Karikatürleştirme, grup portrelerinde daha da belirgindir: Dünyanın bütün 'mendeurları', 'dolapçıları', 'ensesi kalınları', 'tuzu kuruları' bir kötülük konferansında bir araya gelmiş gibidir (Koçak, 2009: 119).

Kavraması oldukça güç çalışmalara imza atan Arslan'ın esin kaynaklarını şair, yazar, düşünür, sanatçı, bilim adamı ve farklı kültürler oluşturmaktadır. Bu yüzden onun çalışmalarını kavrayabilmek için önce esin kaynakları dizisinin kavranması gerekmektedir.

Görsel 227: Yüksel Arslan, *Arture 67*, 1965. <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/54763/001637955019.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (04.09.2020)

Görsel 228: Yüksel Arslan, *Arture 61*, 1964. (*İlişki, Davranış, Sıkıntılara Övgü'den Arture'lere* (1955-1970), s.40)

Sanatçının, 1964 yılına ait *Arture 61* ve 1965 yılına ait, *Arture 67* eserlerinde doğrudan bir böcek figürü ile karşılaşılmasa da böceği andıran formlar tasvir edilmiştir. Bu formlar, böceklerin yapı iskeletinden yola çıkılarak oluşturulan yeni bir melez varlık olarak nitelendirilebilir. Gerçek bir böcek resmi sunmasa da konu kapsamında yapılan araştırma için farklı ve nitelikli örnekler olarak bu sürece dahil edilmiştir.

3.3. Mümtaz Yener (1918-2007)

Ressam Mümtaz Yener, 1918 yılında İstanbul'da doğmuştur. Henüz küçük yaşlarda resim yapmaya başladığı bilinen Yener, Nuri İyem, Abdülbaki Gölpınarlı, Edip Cansever, Vedat Günyol ve eski başbakan Şemsettin Günaltay ile aynı okulda eğitim görmüştür. 1935 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisine girmiş, Nazmi Ziya Güran ve İbrahim Çallı atölyelerinde eğitim görmüştür (Yener, 2006: 7-10).

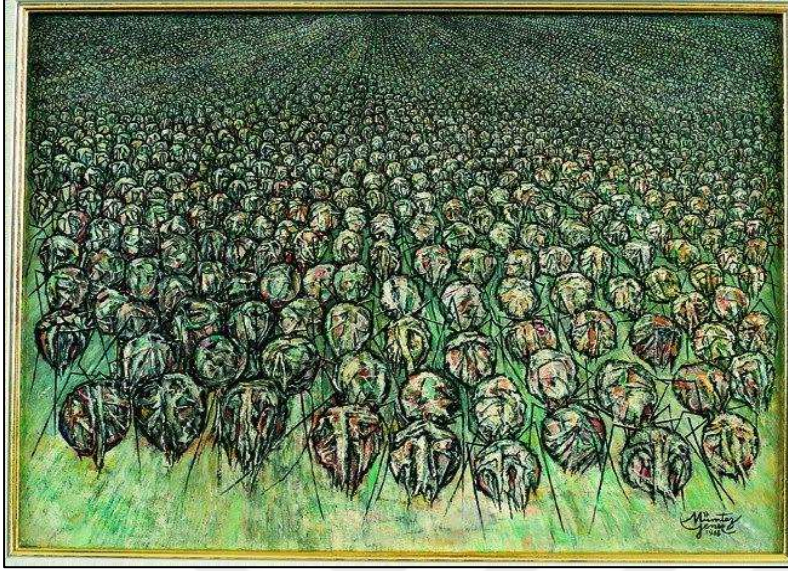
Toplumcu gerçekçi bir sanat anlayışıyla eserler üreten Yener, yaşamının sonuna kadar bu çizgiden ayrılmamıştır. En büyük etkisi şüphesiz, arkadaşlarıyla kurduğu Yeniler Grubu'dur. Grubu 1940 yılında Avni Arbaş, Nuri İyem, Agop Arad, Haşmet Akal, Selim Turan, Turgut Atalay, Kemal Sönmezler ve Ferruh Başağa gibi isimler ile birlikte kurmuştur. Yener'in bu anlayışı benimsemesinin en büyük nedenlerinden biri olarak, öğrencilik ve öğrencilik sonrası yaşamının çalkantılı bir döneme denk gelmesi gösterilebilir.

Yener'in eserlerinde, robotu andıran figür ve formlarla sıkça karşılaşılır. Bu da hiç şüphesiz makinelere olan sevgisinden gelmektedir. Çoğu zaman büyüklü küçüklü mekanik parçalarla oluşturulmuş, karmaşık düzenek ve figürleri betimlemiştir. Bu doğrultuda Yener'in bu düzenekleri, emek kavramıyla da doğrudan bir ilişki kurarak eserlerinde boyamaktan bir hayli keyif aldığı mekanik unsurları birer sembol haline dönüştürmüştür (Yener, 2013: 14).

Yener'in eserlerinde öne çıkan bir diğer unsur ise karıncalardır. Türk resminde böcek imgeleri konusu kapsamında da oldukça zengin örnekler sağlayan bu figürler, Yener'in emek temasının bir başka yansımasıdır. Bir sembol görevi gören bu böcekler, Yener'in yüzlerce eskiz, desen ve boyalarında yer edinebilmiştir. Hatta sayıları o kadar fazladır ki *Karıncalar Mümtaz* olarak adlandırılmasına da neden olmuştur (Yener, 2013: 15). Çalışkan yaratıklar olarak bilinen bu böcekler, Yener'in resimlerinde ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Yener, bunu şu şekilde açıklamıştır:

Daha sonraki uğraşlarım 1968 yılında beni karıncalara ve karıncaların yaşantılarına götürdü. Birlikte yaşamın şiirini, birlikte büyük işler başarmanın heyecanını, toplum düzenini korumayı ve yardımlaşmayı bu küçük yaratıklarda gördüm. 1968 yılında *Karıncalar Geliyor* isimli yapıtımla yeni

alışmalara başladım. Bu tablom Türkiye Ressamlar Cemiyeti'nin düzenlediği *Altın Baykuş* yarışmasında birincilik dl almış, yurt dışında da ilgi görmüştür (Yener, 2006: 7-10).

Görsel 229: Mümtaz Yener, *Karıncalar Geliyor*, 1968, tuval üzerine yağlıboya, 35 x 47 cm, Göksun Yener Koleksiyonu.
<https://www.facebook.com/ngoksunyener/photos/a.261925570496885/261934977162611>
(20.08.2020)

Yatay kompozisyonda yağlıboya tekniği kullanılarak yapılan *Karıncalar Geliyor* isimli eserde, sistematik bir şekilde ilerlemekte olan karınca figürleri resmedilmiştir. Perspektif kullanılarak bir sıraya dizilen karıncalar, bir ordu görüntüsü oluşturmaktadır. Yener'in kullanmış olduğu teknik ve renkler ile birlikte bu etki artırılmıştır. Kompozisyonda yer alan karınca figürleri, toplumsal hareket düzenin temsil eden semboller olarak izleyiciye sunulmuştur. Eserin yapıldığı dönem şartları da göz önünde bulundurulduğunda, *Karıncalar Geliyor* isimli yapıt yenilikçi özellikler taşımaktadır.

Karıncalar, Yener'in resimlerinde genellikle çok sayıda bir araya getirilerek kullanılmıştır. Bu da aslında, onun resimlerinin temeli olan toplumsal yapının bir ürünüdür. Küçük parçaların birleşerek bir bütün haline gelmesi ve bu bütünleşmenin bir güç kaynağı oluşturması Yener'in sanatının ana felsefesi sayılabilmektedir. *Karıncalar Geliyor*'un temelinde yer alanda düşünce de aslında bunu temsil etmektedir. Yapıldığı dönemde nerdeyse tüm dünyada görülen toplumsal baskının artmasının sembol ve mecazlar ile eleştirisidir. Eserde karınca figürleri, karınca formunun yapısı göz önünde bulundurulmadan

soyutlanarak tasvir edilmiştir. Gövdesine oranla her biri ince cılız bacaklar ile betimlenmiştir. Alt metin ile birlik oluşturması açısından bu şekilde yorumlandığı düşünülen karınca figürleri, Yener’in diğer eserlerinde de bu formla orta çıkmaktadır. Ayrıca eserin sağ alt köşesinde Yener’e ait “Mümtaz Yener 1968” şeklinde imza ve tarih yer almaktadır.

Görsel 230: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1969, duralit üzerine yağlıboya, 100 x 74.5 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (*Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, s.415.)

Resme ilk bakışta yine bir karınca topluluğu göze çarpar. Diğer örneklerle göre bu eserde karıncalar, daha yakın bir plandan, sanki haykırırmışçasına bir tavırla resmedilmiştir. Yener'in, toplumsal içerikli eleştirel resimleriyle tanınması göz önünde bulundurulduğunda, karınca olarak tasvir edilen figürlerin aslında insan topluluklarını temsil ettiği açıkça görülmektedir. İzleyicide sanki emeği sömürülen bir topluluğun hak arayışı hissini uyandırmaktadır. Bir işçi eylemi, yürüyüşünü anımsatan karınca figürleri, haykırırmışçasına

bi vaziyette betimlenmiştir. Birlikte harekete geçiş, mesajı hissedilmektedir. Ayrıca izleyici üzerinde, esere ilk bakışta yoğun bir acı hissi ile de karşılaşmaktadır (Tetikçi, 2014).

Eserin yapıldığı dönem koşullarına bakıldığında, sanayileşmenin artışı ile birlikte gelen makineler insan gücüne ihtiyacı azaltmıştır. Aynı zamanda o dönem işçilerinin hakları sömürülmekte, emeklerinin karşılığı verilmemekteydi. Böylelikle insanlar makinelerle yarışmaya başlamış, insani yaşam koşulları sağlanamaz hale gelmiştir.

Şüphesiz, Yener'in eserlerinin alt metinlerini benzer hikayeler doldurmaktadır. Bu hikayeleri eleştirirken de halk dilinde nesiller boyunca çalışkan yaratıklar olarak nitelendirilen karıncaları tercih etmiştir. Karıncaları, kimi zaman gerçekçi kimi zaman da gerçeküstü bir üslupla resmetmeyi tercih etmiştir. Fakat karıncalar, onun resimlerinde her daim bir sembol, bir mecaz oluşturmıştır.

Yener'in, benzer bir diğer eseri, 1970 yılına ait *Karıncaların Çoğalışı* isimli resimdir. Resim, yatay kompozisyonda yağlıboya tekniği ile yapılmıştır. Aynı zamanda Yener'in bu yapıtı yapıldığı yıl, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ne alınmıştır. Resimde adından da anlaşılacağı üzere, bahar ile birlikte yuvalarından yeryüzüne çıkan karıncalar betimlenmiştir. Perspektifli fakat bu kez daha dağınık bir biçimde ilerlemektedirler. Tasvir edilen karınca formu, *Karıncalar Geliyor* isimli eserde yer alan formlara göre daha farklı resimlendirilmiştir. Bu eserde, karınca figürlerinin formları daha detaylı bir şekilde işlenmiştir. Yener'in karınca formuna dair izler sergilemektedir. Kafasında yer alan kısaçları, hayli belirgin bir şekilde gösterilmiştir. Bu haliyle yine de gerçek bir karınca anatomisinden farklı ve rahatsız edici bir şekilde görülmektedir.

Karıncaların Çoğalışı'nın alt metni de izleyici de yine *Karıncalar'da*ki benzer bir his uyandırmaktadır. Sonu görünmeyen bir karınca yığınının temsil ettiği şey yine insandır. Hakkını, emeğinin karşılığını arayan bir insan yığındır. Yener'in karıncalarında dikkat çeken bir detay da bu figürler kimi zaman hayli vahşi, izleyeni rahatsız edecek derecede ürkütücü, kimi zaman ise daha gerçekçi ve sakin bir tavırla resmedilişidir.

Görsel 231: Mümtaz Yener, *Karıncaların Çoğalışı*, 1970, duralit üzerine yağlıboya, 50 x 61 cm, MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (*Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu*, s.415.)

Görsel 232: Mümtaz Yener, *Yeşil Karıncalar*, 1970, tuval üzerine yağlıboya, 49 x 60 cm, Özel Koleksiyon.
https://www.lightmillennium.org/winter_02/isikbinyili_kis_02/myener_65sanatyili.html
(23.08.2020)

Yener'in tuvallerinde alışıldık bir figür haline gelen karınca figürlerinin yer aldığı bir diğer resim, *Yeşil Karıncalar*'dır. Tuval üzerine yatay kompozisyonda yapılan resim, 1970 yılına aittir. Perspektife uygun olarak nizami bir şekilde ilerlemekte olan karınca sürüsü tasvir edilmiştir. Toplu yürüyüşleri dairesel bir düzen oluşturmaktadır. Karıncalar, formsal yapıları itibarıyla diğer örneklerle göre daha gerçekçi özellikler taşımaktadır. *Karıncalar* resminin aksine figürler daha sakin, dingin bir yapıda

betimlenmiştir. Bir diğer yandan yorgun oldukları da sezilmektedir. Ayrıca eserin sağ alt köşesinde Yener'e ait, "Mümtaz Yener" şeklinde bir imza da yer almaktadır.

1978 yılında, Yener'in tuvallerine makineler dahil olmaya başlamıştır. Yener, bunu şu şekilde dile getirmektedir:

1978 yılında çocukluğumdan beri ilgi duyduğum makinalar tuvallerime girmiş, kalabalık insanlarımla arasında ve onların bir ürünü, bir yardımcısı olarak kompozisyonlarımda yerini almıştır. İnsanları karıncalardan, makinaları insanlardan ayıramaz olmuş, bu üçlü birleşik temayı sürdürmeyi gerekli görmüşümdür. İnsan- makine ilişkileri çağımızın sorunları haline gelmiştir. Ülkelerin makinaya egemen oldukları oranda uygarlığa varabildiklerini düşünürsek, insanın makinaya egemen olmak zorunda olduğunu kolayca kabul ederiz. Yine görüyoruz ki makinaya egemen olmayan ülkeler çağdaş uygarlığa ayak uyduramayan geri kalmış ülkelerdir (Yener, 2006: 7-10).

1989 yılında, dikey kompozisyonda yağlıboya tekniği ile yapmış olduğu *Robot Karınca* isimli eserinde, kompozisyonlarındaki iki önemli figür olan makine ve karıncayı bir araya getirmiştir. Bu iki farklı yapının temelinde de yine, küçük parçaların birleşerek bir bütün oluşturması felsefesi yer almaktadır. Aynı zamanda, *Robot Karınca* özellik olarak bir başka açıdan da dikkat çekmektedir. Karınca ve makinelerin bir bileşkesi ya da kombinasyonunu gerçekleştirdiği tek yapıttır. Her iki yapıyı da ayrı ayrı yıllarca resmetmiş, eskizlerinde bu birlikteliği birçok kez çalışmıştır. *Robot Karınca*'da ise her iki kahramanı bir gövde de buluşturmuştur (Yener, 2013: 119).

Yener, küçük yaştan beri ilgi duyduğu makineler hakkında şunları söylemiştir:

Ben makinalaşmayı tehlikeli bulmuyorum. Aksine ülkelerin (özellikle geri kalmış ülkelerin) kurtuluşunu, bağımsızlığını hatta Rönesans'ını makinaya egemen olmalarında görüyorum. Eğer hala büyük çabalarla üretmeye çalıştığımız makinalardan yeteri kadar ve yaygın bir şekilde faydalanamıyorsak bunun suçu makinalarda değil, çağımızın çarpık düzenindedir. İnsanları yıpratın ve onları doğanın güzelliklerinden ayıran uğraşılardan kurtaracak güç ancak makinada saklıdır (Yener, 2006: 7-10).

Görsel 233: Mümtaz Yener, *Robot Karınca*, 1989, duralit üzerine yağlıboya, 39 x 29.5 cm, Göksun Yener Koleksiyonu. (Mümtaz Yener: *Retrospektif*, s.82.)

Dikey kompozisyonda tasarlanan eserde, neredeyse tuvalin tamamını kaplayan devasa bir karınca figürü göze çarpmaktadır. Bu figür, çeşitli küçük parçaların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu mekanik parçaların birleşimiyle oluşturulan dev karınca figürü, detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Gerçek bir karınca anatomisinin özellikleri göz önünde bulundurularak resimlendirilmiştir. Ayakları üzerinde dikilir vaziyette olan figür, kompozisyonda yalnız değildir. Ona eşlik eden çok sayıda küçük karıncalar yer almaktadır. Kompozisyonun, sağ üst köşesinde görülen ve dağı anımsatan yükseltili bir yerden sürü halinde ön plana doğru ilerleyen bir karınca sürüsü görülmektedir. Sanki *Robot Karınca* ile savaşır gibi bir haldedirler. Eserin sağ alt köşesinde, “Mümtaz Yener 89” şeklinde isim, soy isim ve imzası yer almaktadır.

Görsel 234: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1970. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.106.)

Görsel 235: Mümtaz Yener, *Erzak*, 1975. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.109.)

Görsel 236: Mümtaz Yener, *Bocurgatlı Karıncalar- 1*, 1975. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.108.)

Yener'in, boya çalışmalarının yanında, çeşitli karınca eskiz ve desenleri de bulunmaktadır. Karıncalar, desenlerinde ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamış ve 1990'lı yıllara kadar devam etmiştir. "Maurice Materlinck'in *Karıncaların Dünyası* kitabını edinmesi ve bu yaratıklar hakkında daha geniş bilgiye sahip olması, hayranlığını artırır ve onları emeğin metaforu olarak kullanmaya başlar." (Yener, 2013: 104).

Görsel 237: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1976. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.107.)

Görsel 238: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1976. (Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı, s.107.)

Görsel 239: Mümtaz Yener, *Bocurgtlı Karıncalar 2*, 1976. (Mümtaz Yener: Retrospektif, s.31.)

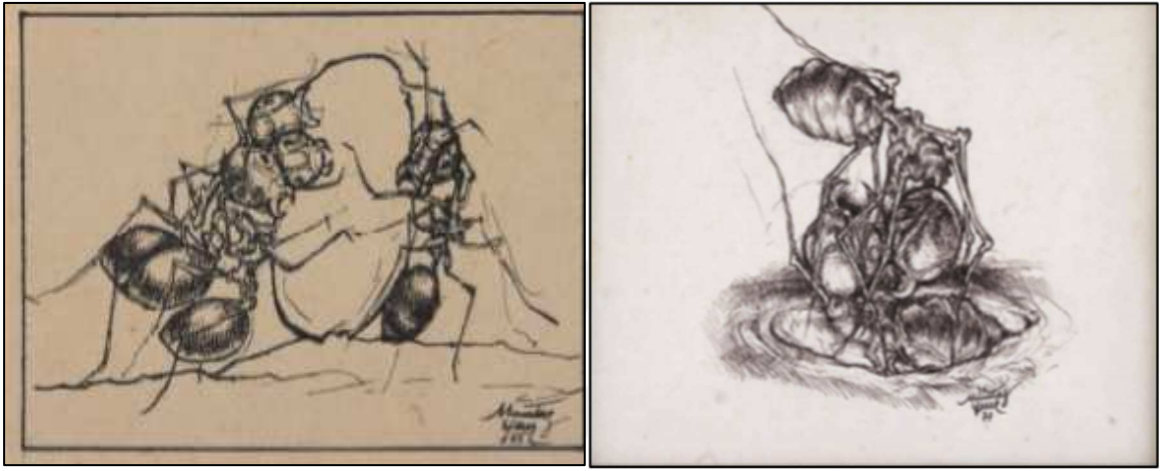
Görsel 240: Mümtaz Yener, *Örümceğin Ölümü*, 1976. (*Mümtaz Yener: Retrospektif*, s.110.)

Görsel 241: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1979. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.105.)

Mümtaz Yener'in, eserlerinde baş figür haline gelen karıncalar, Türk resminde böcek imgeleri konusu kapsamında oldukça değerli örneklerdir. Şu ana kadar araştırılan dönemler, uygarlıklar ve böcek türleri kapsamında yer alan karınca figürleri, Yener'in eserlerinde değer görebilmiş yaratıklardır. Bu figürleri, resimlerinde mecazi bir imge göreviyle kullanarak dönemin sistemini eleştirmiştir.

Karınca figürlerinin yer aldığı eskiz ve desenleri oldukça detaylı çalışmalardır ve çoğu imzalıdır. Karıncalar, önceleri kompozisyonlarda yer alan birer unsur olarak ortaya çıkarken sonraları kimlik sahibi olan birer imgeye dönüşmüştür. Çoğunlukla bu figürlerin yüzleri birer ifadeye sahip olacak şekilde betimlenmiştir. Bu yolla Yener, karınca görüntüsüyle insanı temsil etmiştir ki temsil edilen bu insan figürü de aslında işçidir. Zaman ile makineler de bu kompozisyonlara dahil edilmiş, resimlerde karıncalar insan işlerini yapmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra karıncaların günlük yaşantılarına ait desenler de yer almaktadır.

Görsel 242: Mümtaz Yener, *Karıncalar*, 1975. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.107.)

Görsel 243: Mümtaz Yener, *Yuva*, 1977. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.107.)

1975 tarihli, *Karıncalar* isimli desende, büyük bir yumurta taşımaya çalışan üç karınca figürü betimlenmiştir. Süfre ya da Süfeyre olarak adlandırılan bu yumurta karıncalar tarafından yuvalarına taşınmaktadır (Yener, 2013: 107). Her bir karınca figürü, anatomik özellikleri göz önünde bulundurularak detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir. Ayrıca resmin sağ alt köşesinde, “Mümtaz Yener 1975” yazılı olarak tarih ve imza da yer almaktadır.

Yuva adlı diğer resim ise 1977 yılında yapılmıştır. Kompozisyonda, desen tekniği ile yapılan eserde, bir karınca figürü görülmektedir. Bu figür, yuvanın tam ağız kısmında bir uğraş halindeyken betimlenmiştir. Yazları çalışarak kışa hazırlık yaptıkları bilinen bu böceğin yuvasına yiyeceklerini depolamaya çalıştığı düşünülmektedir. Ayrıca, resmin sağ alt köşesine doğru “Mümtaz Yener, 1977” şeklinde imza ve tarih vardır. Sanatçının pastel tekniği ile yapılmış çeşitli karınca desenleri de yer almaktadır.

Görsel 244: Mümtaz Yener, *Kompozisyon*, pastel. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.123)

Görsel 245: Mümtaz Yener, *Kompozisyon*, pastel. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.123.)

Görsel 246: Mümtaz Yener, *Kompozisyon*, pastel. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.122.

Görsel 247: Mümtaz Yener, *Kompozisyon*, pastel. (*Mümtaz Yener'in Yaşamı ve Sanatı*, s.122.)

3.4. Ergin İnan (1943-)

Ergin İnan, 1943 yılında Malatya’da ikiz kardeşi Nursel İnan ile birlikte dünyaya gelmiştir. Çocukluğu otlar, ağaçlar ve çiçekler ile sarılı büyük bahçelerde geçmiştir. Çocukluk yıllarının bu izleri, İnan’ın ileriki yıllarda böceklerin ressamı olarak adlandırılmasında büyük rol oynamıştır.

Türk resminde, böcek figürlerini tuvallerine sıkça taşıyan hatta bu figürleri tuvallerinden hiç ayırmayan sanatçı, Çağdaş Türk resmine ve tarihe çok değerli eserler sunmaktadır. Sanatçının eserleri, tez kapsamında böcek imgesi konusuna da önemli örnekler oluşturmaktadır. Eserlerinin büyük bir çoğunluğunu, çeşitli böcek türleri oluşturmaktadır. Çocukluğundan beri haşır neşir olduğu doğa sayesinde böceklere olan ilgisi de giderek artmıştır. Doğanın diğer unsurları gibi böcekler de onun doğaya egemen olma dürtülerini pekiştirmiştir. Ressam, bu anıların temelinde doğanın ve bedenin yorumunu resimlemiştir (Giray, 2001: 12).

Ergin İnan'ın belleğinde derin izler bırakan çocukluk yılları iç içe girerek, birbirleriyle bütünleşen bu büyük bahçeler ağı içinde geçecektir. Derin yeşiller, parlak kırmızılar, sonbaharın kuru solgun sarısı, günü ve doğayı aydınlatan sarıcı maviler bu renkler üzerinde buğular ve özellikle de çiğ damlaları, dalların ve yaprakların arasından süzülerek toprağı değişken ve sınırsız parçalara ayıran ışıklar arasında türlü böcekleri izleyerek büyüyecektir İnan. Doğayla iç içe, doğanın bir parçası olmanın güveni içinde... (Giray, 2001: 12).

Çocuk yaşlarında böcekler dünyasına gözlerini açan İnan'ın, sanatçı kimliğinin geriye dönük ilk izleri de bu yıllarda atılmıştır. Diğer aile bireylerinin de sahip olduğu resim çizme becerisiyle bu eylem sürekli bir hale dönüşmüştür. Lise yıllarına gelindiğinde içindeki resim yapma isteği, yerini ressam olma isteğine bırakmaya başlamıştır (Giray, 2001: 12-16). 1963 yılına gelindiğinde İnan, İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencisi olmuştur. Fakat sonrasında Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'na girerek öğrenimine burada devam etmiştir. 1968'de mezun olmuş ve aynı yıl asistanlık sınavını kazanarak Helmut Hungerberg'in asistanlığına atanmıştır. 1968 yazında ise İstanbul Avusturya Kültür Merkezi'nin bursu ile Salzburg Yaz Akademisi'ne gitmiştir.

Böcekler, asırlardır sıklıkla dikkat çekmeyen, tiksindirici yaratıklar olarak nitelendirilmiştir. Yaşam ve doğaya ait oldukları halde, insanlar tarafından kimi zaman zararlı oldukları düşüncesiyle tahrip edilmişlerdir. Tam olarak bu noktada, Ergin İnan'ın böceklerle kurmuş olduğu bu dostane bağ oldukça şaşırtıcıdır. Hatta bu bağı eserlerine taşımıştır. Kıymet Giray, İnan ve böcekler arasındaki bağı şu sözlerle ifade etmiştir:

Dostluk... Bu kısa ve yalın sözcüğün unutulmaya yüz tutan önemi ve içtenliğiyle yaklaşır böcekler dünyasına İnan, yüreğindeki sevgiyle aydınlanan gözlerinin incelediği böcekler, tüm ayrıntılarını sabırla izleyen sanatçının çevresinde dolaşırlar. Bu dolaşım İnan'ın kent ve ülke

değiştirmesine koşut olarak Malatya'nın bahçelerinden, İstanbul'a Salzburg'a, Münih'e, Leverkusen'e, Berlin'e kadar sürer. Değişen coğrafyaların değişmeyen konusu böcekler, İnan'ın resimlerinde hep vardır ve onlara anlamsal varsılıklar kazandırır (Giray, 2001: 219).

İnan'ın sanat anlayışı, var oluş ile yok oluş arasındaki metafizik anlamın kendi bakış açısından irdelenip yorumlanmasına dayanmaktadır. Ayrıca, eserlerinde sıklıkla doğu batı kültürlerinin sentez arayışları da gözlemlenmiştir. Bunların yanı sıra resimlerinde görsel imgelere de bolca rastlanmaktadır. 1970'li yıllarda kompozisyonlarına dahil etmeye başladığı böcek ve insan figürlerinin yer aldığı eserler bunun kanıtıdır.

Kozmos ve mikro kozmos arasında gezintiye bakıyorum. Yıl 1969 Salzburg dönüşü Malatya'da çocukluğumun geçtiği bahçelerde, Prof. Emilio Vedova'ya mektup yazmak isteği içinde oturdum. Ancak Almancam da İngilizcem de çok sınırlıydı. Sözcükleri sıralamaya çalışırken bahçedeki böcekleri fark ettim. Önce elime bir karınca aldım, onun desenini yaptım. Bunu arı, sinekler ve diğerleri izledi. Böcekler ve karıncalar elimdeki kâğıdın üzerinde insanlaştılar. Birbirleriyle kavga ettiler, seviştiler. Böylece sözcükler ve böceklerden oluşan bir mektup hazırladım (Giray, 2001: 33).

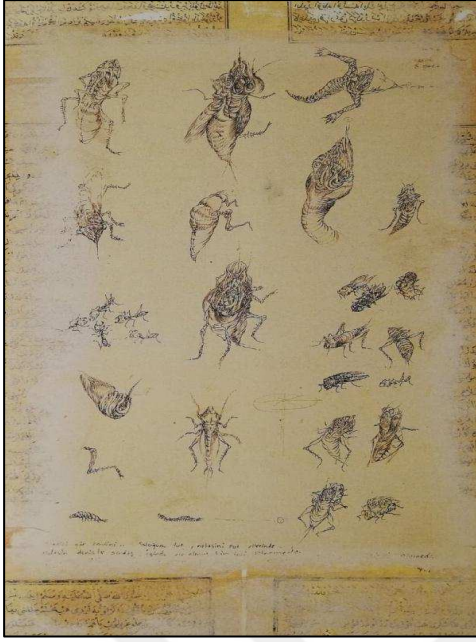
Mektubu yazdığı yıl, böcekleri dahil ettiği ilk resmini yapmıştır. *Bitmeyen Mektup* isimli eser, 1969 yılına tarihlenmiş ve dikey kompozisyonda tasarlanmıştır. Resimde, düz bir zemin üzerine çeşitli türlerde böcek formları tasvir edilmiştir.

Görsel 248: Ergin İnan, *Bitmeyen Mektup*, 1969, tuval üzerine yağlıboya, 120 x 90 cm. (Ergin İnan, s.95.)

Sanatçı, eserlerine sadece böcekleri eklemekle kalmamış, bu küçük yaratıkların yanı sıra kabuklular, deniz böcekleri, sürüngenler, kelebekler ve gözyaşı damlaları gibi pek çok unsuru da dahil etmiştir. Bahsedilen bu form ve sembollerin, eserlerinde nasıl ortaya çıktığını kendisi ile yapılan röportajda şu sözlerle ifade etmiştir:

Senin resmini 100 metre öteden görsem tanırım diyen arkadaşlarım var. Böcekler de böyle bir zenginlik içinde çıkmış olabilir; ama çocukluğumu da anımsıyorum. Toprakla çok haşır neşir olduğum o yıllarda böceklerle çok oynardım. Resimlerime böceklerin girmesi hocam Vedova'ya yazdığım bir mektupla oldu. 1969'da Salzburg Yaz Akademisi'nde Prof. Emilio Vedova'nın yanında resim çalışmaları yapmıştım. O dönemden sonra Türkiye'ye geldim, annemi babamı ziyaret ettim ve hocama bir mektup yazmak istedim; çünkü onunla ilişkilerim çok iyiydi, atölyeye girdiğinde "Turkooo, Bosphorus!" diye bağırdı. Kendisiyle sıcak bir ilişkimiz vardı. Mektubu yazmaya başladığımda, yazacak bir şey bulamadım, o zaman Almancam ve İngilizcem pekiyi değildi, birkaç sözcük yazdım ve daha sonra da birkaç böcek çizdim. İki sayfalık bu mektup bir başlangıç olmuştu. Vedova bunu müthiş beğendi. Daha sonra kelebekler ve diğer hayvanlar resme geçmeye başladı. Yazıların resme katılması gene tesadüfen oldu. Bir gün öyle sahaflarda gezerken öyle öbek halinde, yığınlarla kitaplar duruyordu önümde ve hepsine tek tek bakma imkânım vardı. Bende onlara bakarken bir resim canlandı gözümde... Bunu ben çocukluğuma bağlıyorum çünkü evimizin bahçesinde baraka gibi bir yer vardı ve cinci hoca diye birine aitti, eşyalarını da orada tutuyorlardı. Aile de yasaklıyordu oradaki eşyalara dokunmayı çünkü hocanın akrabaları, hocanın eşyalarını gelir de isterler diye. Benim de ilgimi çok çekerlerdi, onlara bakmak isterdim. Yani, böyle birtakım şeyler oluyor ve bu zaman içerisinde bir şekilde yeniden ortaya çıktığında yakalayıp resminize aktarıyorsunuz. Geçmişimizde de birtakım gördüklerimizden bir hayal dünyası var (Haleblioglu, 2010).

Görsel 249: Ergin İnan, *Böcekler*, 1976, 32 x 20 cm, desen. (*Ergin İnan*, s.101.)

1976-1977 yılları arasında sanatçının resimlerinde, kitap-yazı-figür ilişkisi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu eserlerinde, eski kitapların sayfalarını resmin katmanları olarak kullanmıştır.

1976-1977’lerde sahaflarda gezirdim. Bir gün, öbek halinde ortada yığılmış kitaplar gördüm. Bunların arasındaki eski yazılı kitaplar ilgimi çekti. Onları karıştırdım. Aralarında resim gibi olanlar vardı. Öbeği görünce ileride oluşacak resimleri görüyorsunuz. Ancak yapmak istedikleriniz bir anda ortaya çıkmıyor. Uğraşmanız ve sabırlı olmanız gerekiyor. Bu kitapları satın almaya başladım. Ne yazdığını bilmediğim sayfalarla benim biçimlerim buluştu. Bazen de okuttum. Mesela, Nuh tevsiri gibi. Bu sefer de onlara Nuh resimleri yaptım (Giray, 2001: 94).

1976 yılında yapmış olduğu *Böcekler* isimli desen, sanatçının bu kapsamda ortaya çıkan öncül örneklerinden biridir. Desende eski yazıların bulunduğu sararmış, çürümeye yüz tutmuş sayfalar resmin en alt katmanını oluşturmaktadır. Üzerine çok sayıda böcek deseni yerleştirilmiştir. Dikey bir kompozisyonda sunulan eser, yazı-figür-resim ilişkisinin ilk örneği olması açısından oldukça değerlidir.

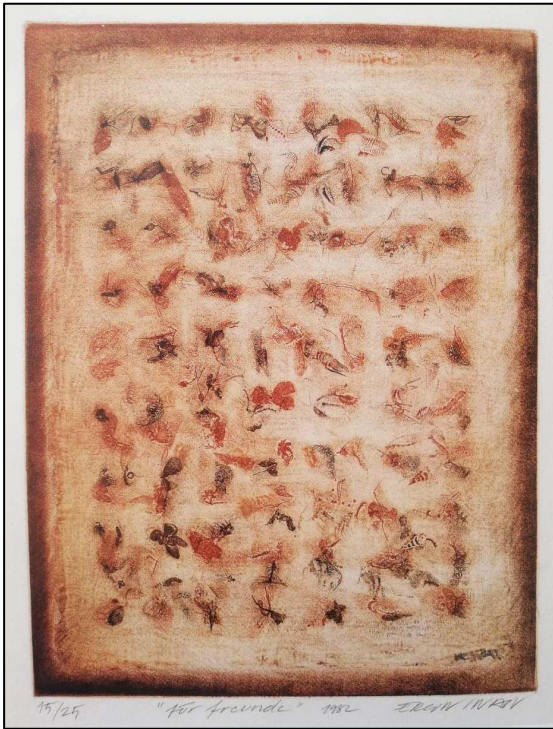
Kompozisyonda, kanatlı ve kanatsız çok sayıda böcek ve sürüngen betimlemeleri yer almaktadır. Formlar, son derece detaylı bir şekilde işlenmiştir. Karınca, kertenkele, sinek ve

tırtıl gibi pek çok formun tasvir edildiği desenin sol alt kısmında, İnan tarafından yazılmış bir parça yazı da bulunmaktadır.

Görsel 250: Ergin İnan, *Böcekler*, detay.

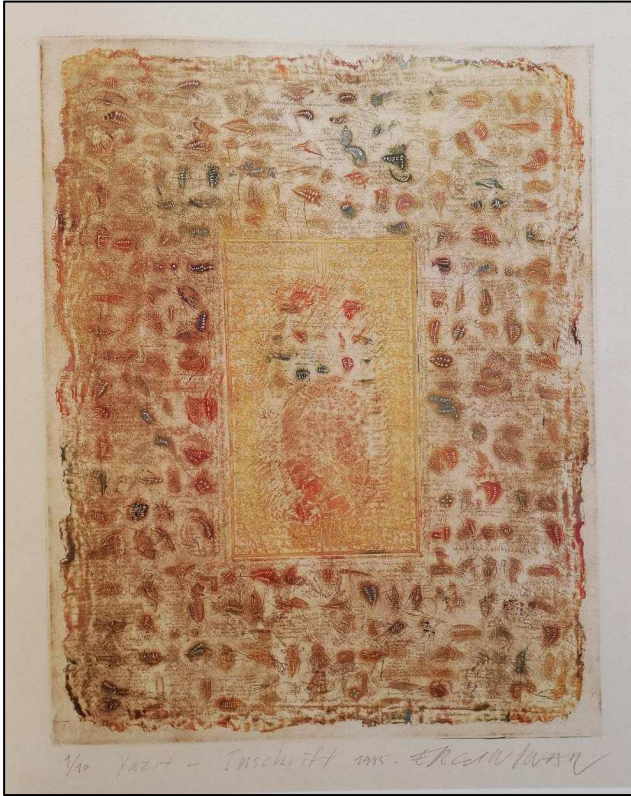
Sanatçının böcek form ve imgelerinin yer aldığı eserlerinin yanı sıra gravürleri de bulunmaktadır. Hatta, eserlerinin ödüller ile tanışmaya başlaması da gravürleriyle olmuştur. Bu gravürler, mektup serileri olarak onun yapıtları arasına katılmıştır.

Görsel 251: Ergin İnan, *Dostlara*, 1982, gravür, 332 x 25 cm. (Ergin İnan, s.102.)

Dostlara isimli 1982 yılına ait eser, gravür tekniği ile yapılmıştır. Sanatçının mektup serileri içerisinde yer alan, yazı ve böcek ilişkisini içeren değerli örnekler arasında bulunmaktadır. Böcekler ve yazılar, öznel bir yorum ile İnan resimlerine dönüşmüştür.

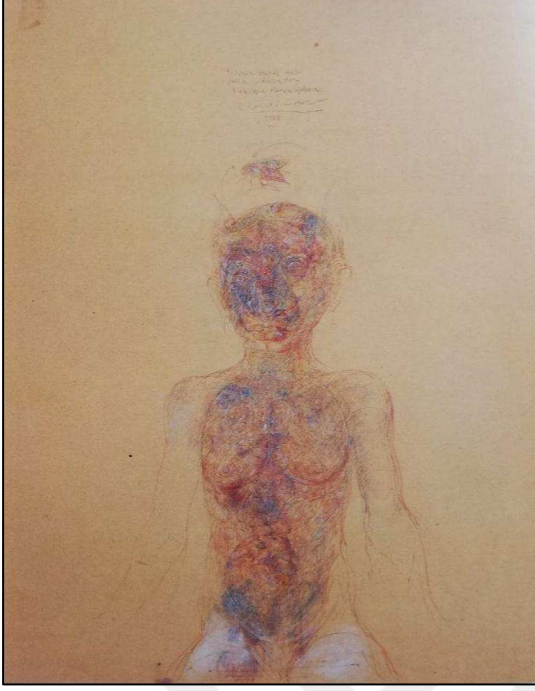
“Bu yıllar eski yazılı sararmış kağıtlar üzerine çalıştığım dönemdir. Eski kağıtların üzerine renk atarak, renklerin içine yeni renkler katarak, ince uçlarla çizdiğim gravürleri basardım. Bu gravürlerle uluslararası ödüller aldım.” (Giray, 2001: 99-100).

Görsel 252: Ergin İnan, *Yazıt*, gravür, 1983. (*Ergin İnan*, s.109.)

Bir diğer eseri de 1983 yılında basılan, *Yazıt* isimli eserdir. Bu eserde de yazı böcek ilişkisi ön plana çıkmaktadır. İnce uçla detaylı bir şekilde kazınmış pek çok böcek betimlemesi görülmektedir.

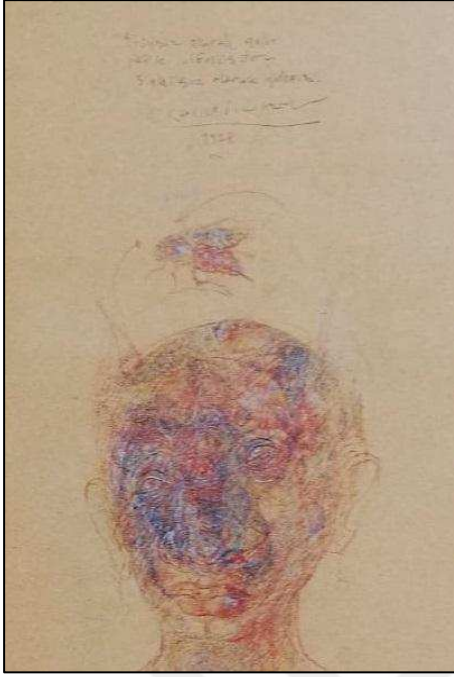
İnan’ın eserleri, bu yıllarda iki ayrı tema etrafında yoğunlaşmıştır. Her iki tema da böcekleri içeren, mektup serileri ve *Psiko Portre* resimleridir.

Görsel 253: Ergin İnan, *Psiko Portre*, 1978, kağıt üzerine renkli boya, 28 x 20 cm, Sanatçı Koleksiyonu, İstanbul. (*Ergin İnan*, s.56.)

1970’li yıllar ile birlikte eserlerine dahil olan böcekler, sonraki yıllarda da İnan’ın resimlerinin birer parçası haline gelmiştir. Ürettiği her seride, bu küçük varlıklara dair izler betimlemiştir. Portre serileri arasında yer alan *Psişik Portreler*’de de böcek formlarının varlıklarına dair çeşitli izler görülmektedir.

İnan’ın *Psişik Portreleri*, yıllara yayılan sanatında farklı örneklerle bir araya toplanmıştır. Bu örneklerden birisi, 1978 tarihli *Psiko Portre* isimli eserdir. Yapıt, dikey kompozisyonda, kağıt üzerine renkli boya tekniği ile uygulanmıştır. Hem konu hem de tasarım olarak sanatçının portrelerine yeni bir üretim kaynağı katılımının bir örneğidir.

Görsel 254: Ergin İnan, *Psiko Portre*, detay.

Resimde yer alan figür, başı bedenine oranla daha büyük bir şekilde tasvir edilmiş, figür kalçasının hemen altından kesilmiştir. Figür, çok ince ve yalın çizgilerle betimlenmiştir. Özellikle gövde ve yüzde çok derinlere inen bir gözlemin varlığından söz edilebilir. Onun resimlerinde, bu ince çizgiler çoğu zaman çok sakin fakat temkinli bir şekilde kağıt üzerinde anlatımı kurgulamaktadır. Acılar, sevgiler ve gerilimler renklerle birlikte eserlerine dahil olmuştur (Giray, 2001: 58).

Psiko Portre isimli eserde yer alan figüre, bir böcek formu da eşlik etmektedir. İnan'ın çizgileri, aynı hassasiyet ve kararlıkla bu sefer böcek formu üzerinde rol oynamıştır. Böceğin, profilden betimlenmiş bir sinek formu olduğu görülmektedir. Yüzü, kompozisyonun soluna dönük şekilde duran sinek, gerçekçi ve yapısal formunun özelliklerine dikkat edilerek çizilmiştir. Oldukça detaylıdır ve sinek formunun hemen üzerinde İnan tarafından yazılmış bir dize de yer almaktadır. “Şekilsiz olarak gelir, Şekle dönüşür, Şekilsiz olarak gideriz.” Yazının hemen altında ise “Ergin İnan-1978” yazılı olarak imza ve tarih de bulunmaktadır.

Bir başka portresi olan, 1980 yılında ait *Psiko Portre* isimli eser de İnan'ın sanatında öncül bir yere sahip eserlerden biridir. Eser, dikey kompozisyonda kurgulanmış ve ahşap

üzerine yağlıboya, kolaj teknikleriyle üretilmiştir. Ressam, eserlerinde farklı malzemelere yönelmeye, tuval yerine doğal malzemelerden yararlanmaya başlamıştır.

Görsel 255: Ergin İnan, *Psiko Portre*, 1980, ahşap üzerine kolaj ve yağlıboya, 50 x 40 cm. (Ergin İnan, s.56.)

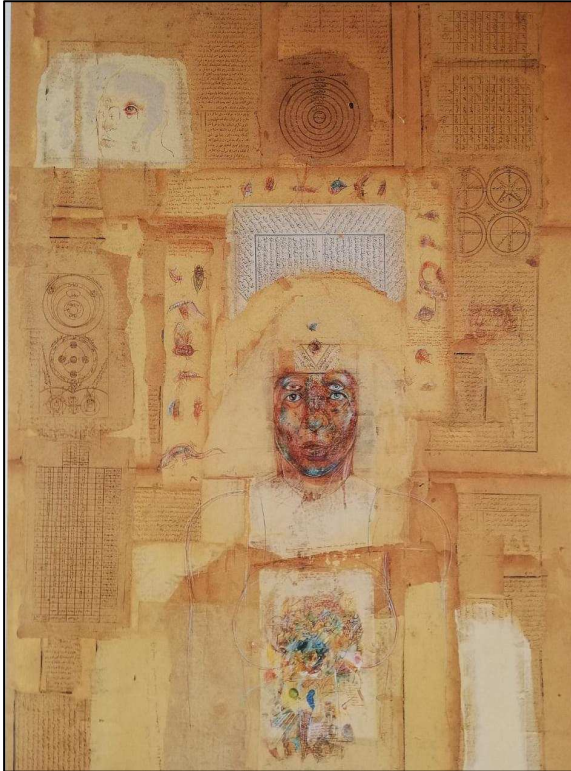
Görsel 256: Ergin İnan, *Psiko Portre*, Yusufçuk detayı.

Psiko Portre isimli eserin merkezinde, bir figür betimlemesi görülmektedir. Sağ eli göğsüne doğru uzanmış halde durmaktadır. Gövdesi üzerine ise yarım bir yusufçuk formu konumlandırılmıştır. Parlak ve canlı renkler ile boyanan yusufçuk, esere ilk bakışta dikkat çekmektedir. Mavi tonlarında tasvir edilen yusufçuk formunun anatomik uzuvları, gerçeğe uygun bir şekilde betimlenmiş fakat sol kanatları bilinçli olarak yapılmamıştır. Sağ kanatlarında ise bir yusufçuğun sahip olduğu zariflik ve kırılganlık, izleyiciye hissettirilmiştir.

İnan, böceklerle sevgi ve ilgiye dayalı bir ilişki kurmuştur. Bu ilişkiyi, sanat yapıtlarına taşıması da nadir bir tutum ve cesurca bir tavır olarak nitelendirilebilir. Bu tutum ve tavır ile böcekleri, kimi zaman anıtsal boyutlardaki eserlerine tüm yüzeyini kaplayarak kurgulamıştır.

Böcekleri sadece sevip okşamakla kalmamış, onları ince bir duyarlılıkla izlemiştir. Onlar, sadece doğup büyüdüğü evde kalmamıştır. İstanbul'daki evinde de bu yaratıklara kapı her zaman açıktır. Belki de bu sayede, sanatındaki ayrıcalığı yakalayabilmiştir. İnan'ın eserleri, dikkatli bir şekilde incelendiğinde aslında resimlerinde yer alan böceklerin tür olarak sayısal çokluk taşımadıkları görülmektedir. Kertenkele, uğur böceği ve sinek formları, öncelikli imge ve formlar olarak, sanatçının eserlerinde yer almaktadır (Giray, 2001: 220).

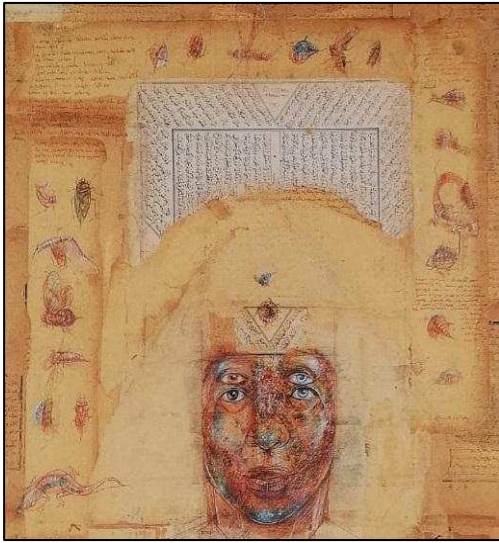
İnan'ın böcekleri, 1987 yılında ilk örneklerini ortaya çıkardığı *Âdem* ve *Havva* serilerinde de kendilerini göstermektedir. *Âdem* ve *Havva* resimleri, dinsel mitolojide en çok yer edinen konulardan biridir. Farklı çağlarda, farklı sanatçılar tarafından sıklıkla resim sanatına konu olmuştur. İnan da kendi sanat anlayışı ile *Âdem* ve *Havva* resimlerine yeni örnekler sunmuştur. İzleyici, İnan'ın *Âdem* ve *Havva* resimlerinde tanıdık unsurlar olan böcekler ve eski yazılar ile karşı karşıya bırakılmıştır.

Görsel 257: Ergin İnan, *Havva*, 1987, kağıt üzerine kolaj ve desen, 110 x 77 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.183.)

Havva isimli eser, dikey kompozisyonda kurgulanmıştır ve arka planda, eski yazıların bulunduğu sayfa kolajları ile oluşturulmuştur. Saman sarısı kompozisyonun merkezindeki Havva'nın portresi, döngüsel bir kurgu içine yerleştirilmiştir. Bu kurgudan yola çıkılarak oluşturulan çemberlerin ortasına konumlandırılmıştır.

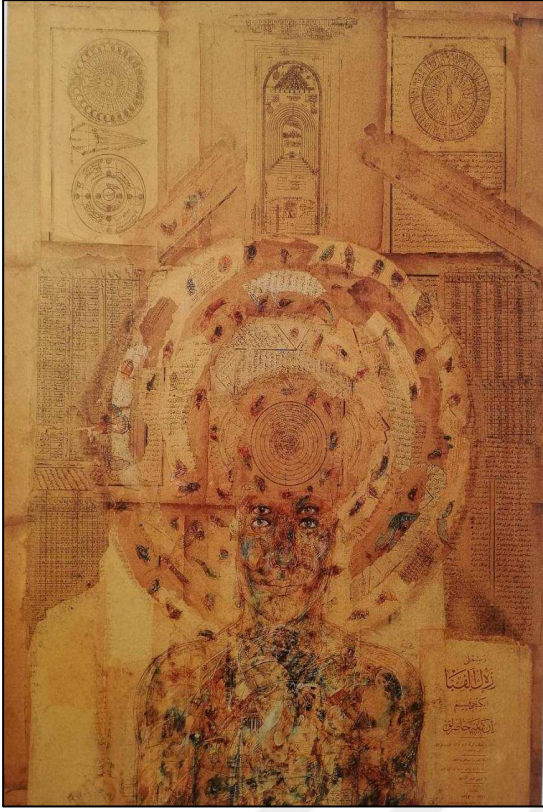
Böcekler ise bu dairesel kurgunun tersine, dikdörtgen oluşturacak bir biçimde sıralanmıştır. Aralarında sürüngenlerin de yer aldığı kanatlı ve kanatsız pek çok böcek betimlemesi bulunmaktadır.

Görsel 258: Ergin İnan, *Havva*, detay.

İnan'ın mikrokosmos dünyasının yaratıklarıyla kurgulanan bu dizgi, merkezden alınan devinimin dalga boylarının açılımında yayılmasını anıştıran bir kurguyu sergiler. Düşün akımlarının usun öncülüğünde yayılması, yaygınlaşması, inançların beslendiği kaynaklardan dalgalar oluşturarak dağılmasına koşut bu eylemin çıkış noktası, insan ırkının ilk kadını olan Havva'nın başı, usu idesidir (Giray, 2001: 182).

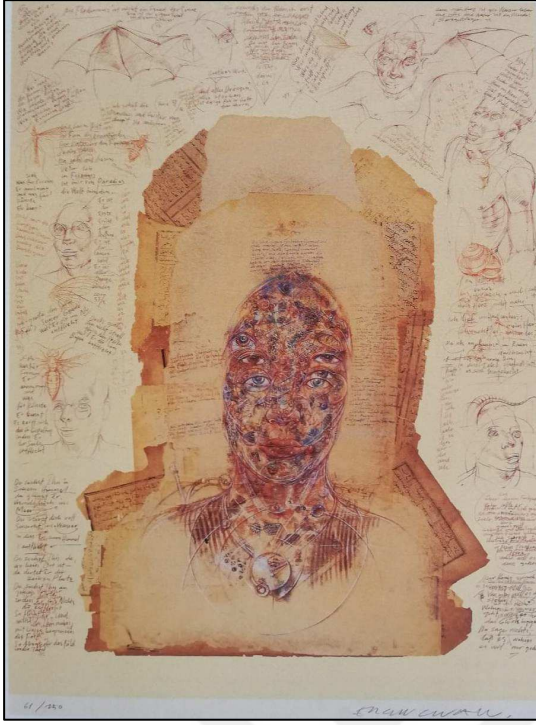
1988 yılında yapılan *Âdem* resmi ise yine dikey kompozisyonda kurulmuş bir eserdir. Özel bir koleksiyonda yer alan *Adem*'in arka planı da *Havva*'ninkine benzer saman sarısı kolajlar ile oluşturulmuştur. Kompozisyonun merkezinde, Adem'in tasviri görülmektedir. Başının hemen üstünde betimlenen çember doğrultusunda, böcekler de eserdeki yerini almıştır.

Görsel 259: Ergin İnan, *Âdem*, 1988, kağıt üzerine kolaj, renkli desen, 103 x 78 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.184.)

Usta sanatçı, *Âdem* ve *Havva*'nın yanı sıra *Mevlâna* resimlerinde de böcekleri sıkça kullanmıştır. *Mesnevi*'nin, ressamın lise yıllarındaki başucu kitabı olduğu da bilinmektedir (Giray, 2001: 188). Bu kitaptan esintilerle ürettiği eserleri ise 1980'li yılların sonlarına doğru tarihlenir.

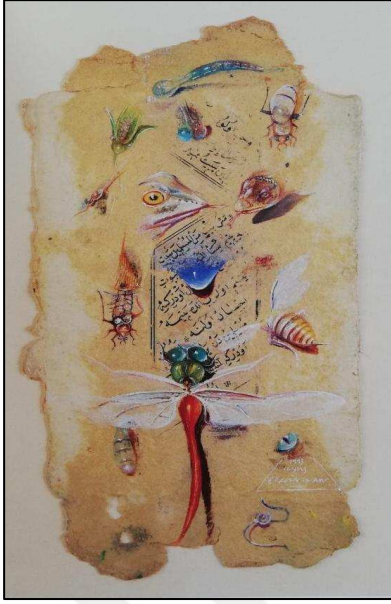
1989 yılına ait, dikey kompozisyon üzerine kurgulanmış olan, *Mesnevi* isimli eser, litografi tekniği ile yapılmıştır. Resmin merkezinde betimlenen figür, İnan'ın alışıldık deforme formlarından biri olarak izleyici karşısına çıkmaktadır. Bu görüntü, kahverengiye çalan, üzerinde eski yazıların yer aldığı sayfalar üzerinde tasvir edilmiştir. İnsan figürü üzerine, damla betimlemeleri, çeşitli geometrik form ve lekeler eklenmiştir. Bu haliyle izleyicide mekanik bir görüntü hissi oluşturulmuştur.

Görsel 260: Ergin İnan, *Mesnevi*, 1989, litografi, 60 x 41 cm, British Museum, Londra. (Ergin İnan, s.193.)

Eserin, figür dışında yer alan çerçeveye benzeyen kısmında, çeşitli desen ve yazılar görülmektedir. Farklı bir dilde ressam tarafında yazılan dizeler, desenler ile uyum içinde konumlandırılmıştır. Desenler arasında, insan yüzleri, insan ve hayvan uzuvları, uzuvların birleştirilmesiyle yaratılmış melez varlıklar ve böcekler bulunmaktadır. Bu desenlerin, anatomik birer çalışma niteliğinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çeşitli tüy kanatlı böcek uzuvları, anatomiksel yapıları dahilinde, özenle ve detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir. Aralarında kelebek kanatları, salyangoz, yusufçuk kanatları ve tüy kanatlı böcekler bulunmaktadır. Bu desenlerin kenarlarına, altına ya da üstüne not edilmiş farklı dildeki yazılar, sanki izleyiciye formların yapıları hakkında bilgi verir gibi bir izlenim oluşturmaktadır.

British Museum'da sergilenen *Mesnevi* isimli yapıt, imzalı ve litografi tekniği ile yapılan böcek resimleri kapsamında önemli bir örnektir.

Görsel 261: Ergin İnan, *İlyas Mektubu*, 1993, el yapımı kağıt üzerine yağlıboya, 19 x 12 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.217.)

İlyas Mektubu, 1993 yılında el yapımı kağıt üzerine yağlıboya tekniği ile yapılmış bir resimdir. Özel koleksiyonda yer alan eser, dikey kompozisyon üzerinde kurgulanmıştır. Üzerinde çeşitli hayvan betimlemeleri bulunmaktadır. Yer yer silinmiş ve okunamayan eski yazılar üzerine yerleştirilen bu hayvan formları arasında, böcekler de yer almaktadır. Kompozisyonun altına doğru tasvir edilen yusufçuk formu, direkt dikkati çekmektedir ve diğer hayvan betimlemelerine oranla, daha büyük şekilde yerleştirilmiştir. Onun yanı sıra kertenkeleler, damlalar ve diğer böcek türleri kompozisyona eşlik etmektedir.

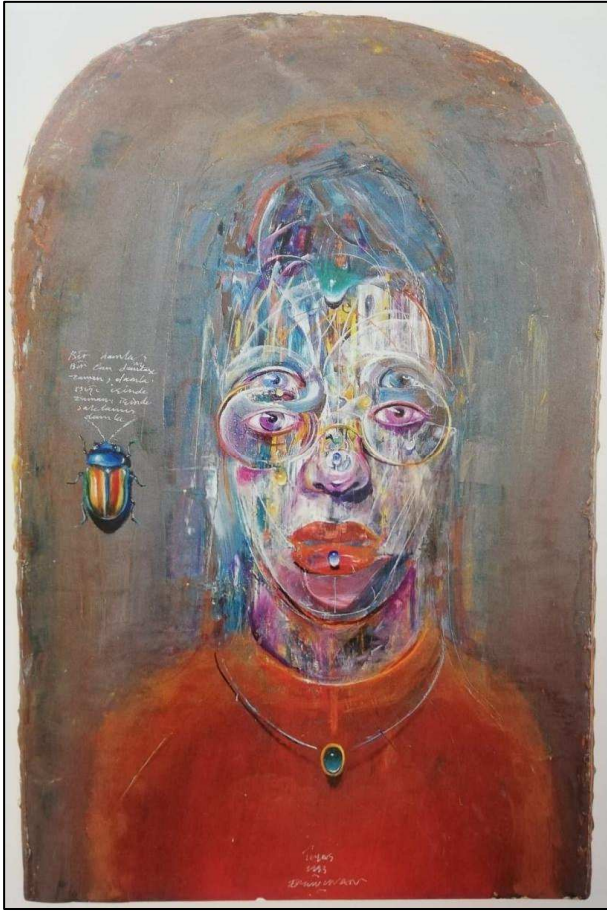
Resmin sağ alt köşesine doğru ressama ait üçgen içine alınmış, “1993” ve “ERGİN İNAN” yazılı olarak imza ve tarih görülmektedir.

*İlyas*⁵, İnan’ın pek çok eserinin ismi ya da resmin bir kenarına iliştilirilmiş bir yazı olarak dikkat çekmektedir. Bunun nedenini Kıymet Giray şu şekilde ifade etmektedir:

⁵ İ.Ö. 9. yüzyılda tek tanrılı dini Kenan Tanrısı, Baal kültürüyle yozlaşmasını engellemeye çalışan Hz. İlyas, Hz. Musa ile birlikte anılır. Kuran’ın kimi ayetlerinde Tanrının Hz. İlyas’a peygamberlik verdiği (Maide 85) belirtilir. Halkı puta tapmaktan alıkoymaya çalışır ve “yaratıcıların en iyisi olan” kendilerinin ve atalarının rabbi olan Tanrıya inanmaya çağırır (Saffat 123-126). Baal-Bek halkı bu uyarılara uymayı red ederek cehennemde cezalandırılmayı hak eder (Saffat 127). Bu cezadan, Hz. İlyas’a inanan “Tanrının ihlas sahibi kulları” olarak gösterilen çok az sayıda bir azınlık kurtulabilir (Saffat 128). Tanrının iyi ve inanmış kullara özgü ödülü sonraki kuşaklar arasında; İlyas’a Selam Olsun denilerek anılır (Saffat 129-139). Hz. İlyas tanrının, aşkın olduğu ve kurtuluşun günahlarından arınmış bir azınlığa verileceğini vaad eder (Ergin İnan, s.216.).

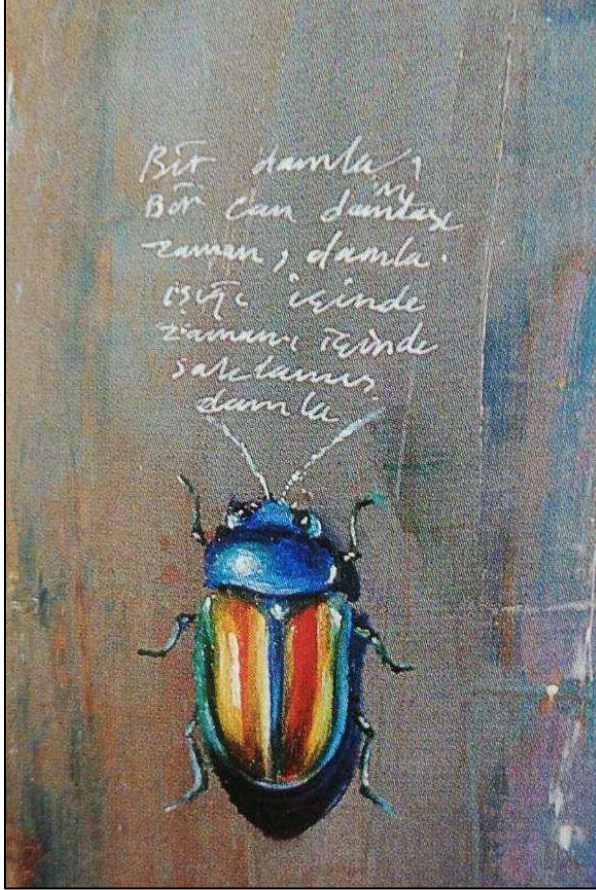
İnan, insanın dünyada varoluşunu açıklayan ve yaşamını düzene sokan inançların varlığını kanıtlayan ipuçlarını yapıtlarına ad olarak taşımaktadır. Varlığın anlamını ve geleceğini, yaşam ve sonrasını çözümlemeye çalışan inançların, ayrıntılarda farklar gösteren ancak tek bir tanrı çevresinde birleşen inançlara yapıtlarında küçük pencereler açar. Bu pencereler, insan ve hayvan dünyasıyla yakın ilişkiler kuran ve onların görünümlerinin altında yatan gizemleri kendince yorumlamaya çalışan İnan'ın pencereleridir (Giray, 2001: 216).

Ressam, 1990'lı yıllarda portre resimlerini farklı yaklaşımlarla ele almaya başlamıştır. Bu örneklerden biri de 1993 tarihli *Damlalı Portre* isimli eserdir. Resim, dikey kompozisyonda, sarı zeminden yeşil bir niş içine alınarak ayrılmış bir portredir. Portre, bir kadın tasviridir. Niş içerisine yerleştirilen kadın portresi, izleyicide kutsal bir anlatım hissi oluşturmaktadır. Kadın figürü üzerinde kırmızı kıyafet görülmektedir. Ayrıca, boynundaki taş kolye ve parlak altın rengi gözlükleri de hayli dikkat çekmektedir.

Görsel 262: Ergin İnan, *Damlalı Portre*, 1993, ahşap üzerine yağlıboya, 40 x 25 cm, Türkiye İş Bankası Koleksiyonu. (Ergin İnan, s.79.)

Bir ikonu anıştıran görünümü içinde, çağdaş bir portre uygulaması ortaya koyar Ergin İnan, renk şeritlerinden oluşan katmanlarının dokuduğu saçların altında, çift ve ayrışmalı yanılısamalara yer veren bir uygulama ile karşımıza çıkar. Görsel algıyı zorlayan, göz ve ağızdaki çift görünümünü kurgulayan yanılısamaların yarattığı yatay katmanlar, renk şeritlerinin düşey uzantıları ile karşılanır (Giray, 2001: 78).

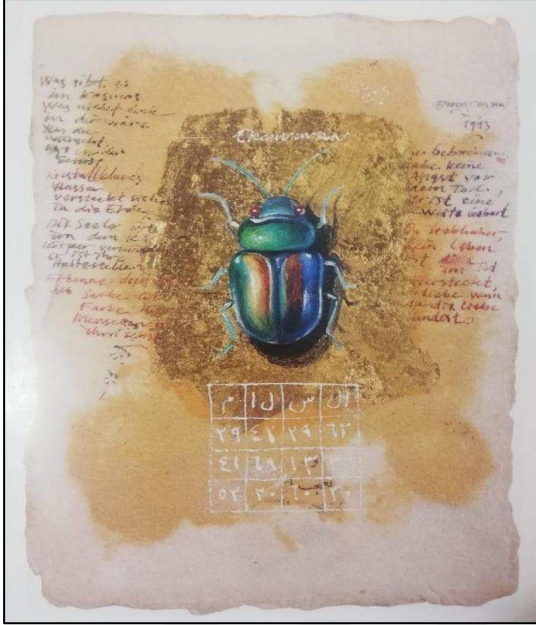

Görsel 263: Ergin İnan, *Damlalı Portre*, detay.

Damlalı Portre'nin sol kısmında yer alan böcek formu, parlak ve canlı renkleriyle göze çarpmaktadır. Böcek, son derece gerçekçi ve detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir. Mavi vücut yapısının sırt kısmındaki renkli detaylar, ilgi çekici görünmektedir. Yapısal duruşu itibarıyla, izleyiciye bok böceğini anımsatmaktadır. Kıymet Giray, *Damlalı Portre*'de betimlenen bu böceğin esere, bir uğur böceği olarak yerleştirildiğinden bahsetmektedir.

...Sol tarafında bir Ergin İnan İmzası... Bu imza bir uğur böceği olarak konuşlanır bulunduğu yere. Daha doğrusu Ergin İnan imzası ile özdeş taşlarla bezeli bir uğur böceği. Bir madalyon tasarımını anıştıran düzen içinde, üzerinde yer alan dizelerle bütünleşmektedir (Giray, 2001: 78).

Kompozisyona oldukça gerçekçi ve kusursuz bir şekilde yerleştirilen böcek formunun hemen üzerinde, İnan tarafından yazılmış şu dizler yer almaktadır. “Bir damla, Bir Can damlası zaman, damla. Işığı içinde zaman, içinde Saklanmış damla.” Resmin en altında ise ressamın ait, “İlyas 1943”, “Ergin İnan” yazılı olarak imza ve tarih bulunmaktadır.

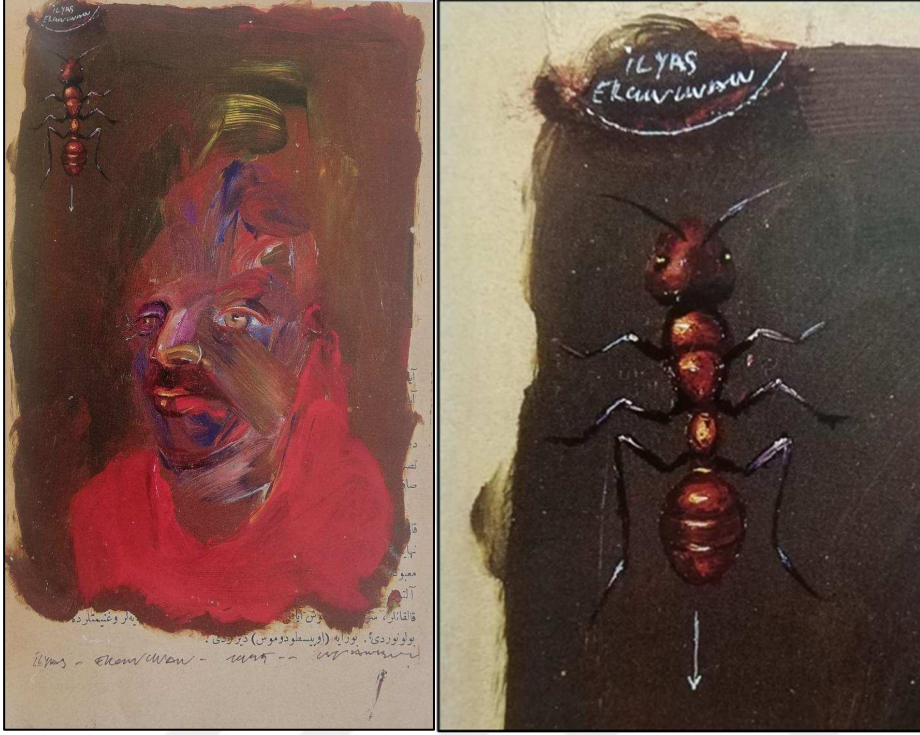

Görsel 264: Ergin İnan, *Böcek*, 1993, el yapımı kağıt üzerine yağlıboya, 16 x 11 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.225.)

Damlalı Portre ile aynı yıla tarihlenen bir başka eseri, *Böcek* isimli resimdir. Eser, el yapımı kağıt üzerine yağlıboya tekniği kullanılarak dikey kompozisyonda üretilmiştir. Özel bir koleksiyonda yer alan eserde betimlenen böcek figürü, oldukça parlak ve canlı renklere sahiptir. Arka plandaki saman sarısı renk üzerinde, bu parlak renkler epey dikkat çekici görünmektedir. Ayrıca, böcek formunun etrafında farklı dillerde yazılmış dizeler de yer almaktadır. Üstten görünümü ile resmedilen böceğin hemen altında, altın varak kullanılmıştır. *Damlalı Portre* isimli eserde betimlenen böcek figürüyle büyük benzerlikler gösterdiği için aynı türe ait olduklarının tespiti yapılabilir. Resmin sağ üst köşesine doğru ressamın ait “Ergin İnan 1993” yazılı olarak imza ve tarih de bulunmaktadır.

1995 tarihli *Karınca Portre* isimli eser, ressamın sanat anlayışının zaman içerisinde değişimini sergileyen önemli örnekler arasında yer almaktadır. Resim, dikey kurgulanan kompozisyonda, akrilik ve yağlıboya teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Kompozisyonda

tasvir edilen figür, sert ve gerilimli bir ifadeye sahiptir. *Karınca Portre*'de betimlenen bu ifade ile İnan portreleri arasına yeni bir oluşumun dahil olduğu söylenebilmektedir.

Görsel 265: Ergin İnan, *Karınca Portre*, 1995, akrilik ve yağlıboya, 32 x 24 cm, Sanatçı Koleksiyonu. (Ergin İnan, s.81.)

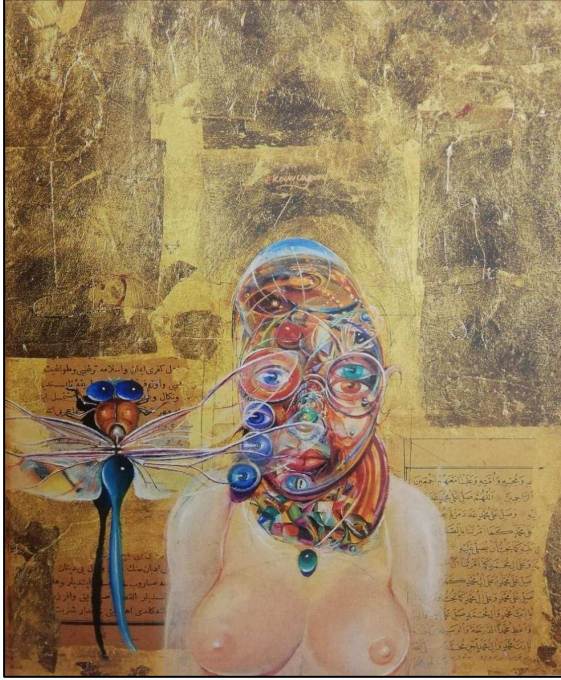
Görsel 266: Ergin İnan, *Karınca Portre*, detay.

Resmin sol üst köşesinde, bir karınca figürü yer almaktadır. Figür, yukardan görünüşü ile kompozisyona yerleştirilmiştir. Gerçekçi ve oldukça detaylı bir şekilde tasvir edilen karınca formu, İnan'ın eserleri arasında değerlendirilen ilk karınca örneğidir. Antenleri, bacakları ve sahip olduğu diğer uzuvları, son derece detaylı bir şekilde izleyiciye sunulmuştur. Figürde yer alan bu detayların kusursuzluğu, hiç şüphesiz İnan'ın, onun ve diğer böceklerin üzerinde yaptığı uzun gözlemlerinin bir sonucudur.

Eserde yer alan bir diğer detay ise kompozisyonun sağ alt kısımlarına doğru görülen eski yazılardır. Bu detay, ilerleyen yıllarda İnan'ın resimlerinin birer parçası haline gelecektir. Ayrıca, karınca figürünün hemen üstünde beyaz renk ile yazılmış “İLYAS-ERGİN İNAN” şeklinde, bir yazı görülmektedir. Resmin en altında ise sırayla, “İlyas – Ergin İnan – 1995” yazılı olarak imza ve tarih de bulunmaktadır.

İnan'ın resimlerinde yer edinen böcekler, figür resimleri ya da portreler gibi farklı seri ve yorumlar içinde yerlerini sağlamlaştırmışlardır. Bu kapsamda incelenecek olursa, figür-böcek resimleri arasında, *Böcek Ardında Figür* isimli eser de ön plana çıkan resimlerden biridir. 1993 yılında yapılan resim, dikey kompozisyon üzerinde kurgulanmıştır.

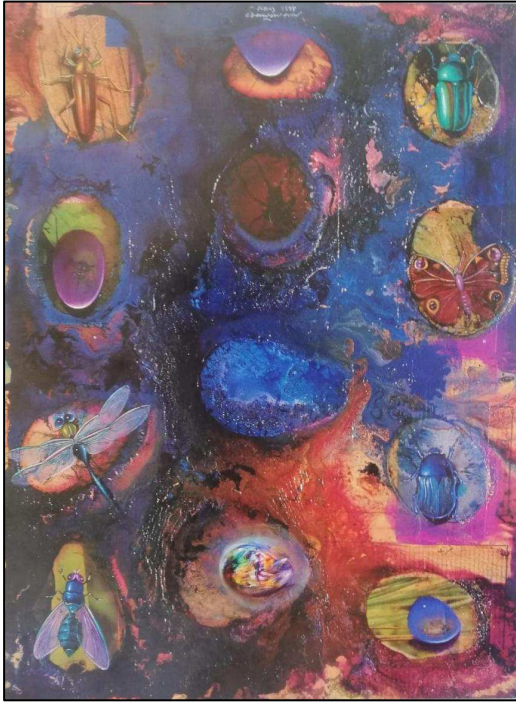
...eski yazılar üzerinde betimlenen İnan portrelerinin, ayrıntılı biyolojik deformasyonlar ve yanılsamalarla bölümlenen ve çoğalan anlatımlarının tüy böceklerle bir arada uygulanmasıdır. Bu aşamada böcek ve figür, sanatçının yorumundan yapıt içinde yer alışlarına kadar eşit oranda ve değerle ele alınarak yapıta dönüşmektedir. Tamamen şeffaflaşan gövdesi üzerinde mekanik çağrışımlar yaratan düşsel katmanlar, organik ayrıntılar ve çoğalmalar içinde betimlenen figürün düşselliği ile figürle boy ölçüşen boyutlarda ve ayrıntılarla sunulan böceğin düşselliği, İnan'ın yorumuna getirdiği özneliği kanıtlamaktadır (Giray, 2001: 224).

Görsel 267: Ergin İnan, *Böcek Ardında Figür*, 1993, ahşap üzerine yağlıboya, 40 x 30 cm, Sanatçı Koleksiyonu. (Ergin İnan, s.227.)

Kompozisyonunda bir yusufçuk ve kadın figürü tasvir edilmiştir. Giray'ın da bahsettiği gibi kadın figür üzerinde, ayrıntılı deformasyonlar görülmektedir. Ayrıca, kadın figürünün şeffaflaşan bir gövdeye sahip olduğu da vurgulanmaktadır. Figürün yüz kısmında, mekaniksel bir görüntü sağlayan, çok renkli geometrik şekil ve katmanlar yer almaktadır. Burada vurgulanan ayrıntılar, kompozisyonun diğer unsurları ile bir araya gelerek düşsel, fantastik bir oluşum yaratmaktadır.

Kompozisyonun arka planında, İnan'ın eserlerinde sıkça bulunan altın rengi ve eski yazı kolajları yer almaktadır. Eserin iki önemli ögesi, bu teknik üzerine yerleştirilmiştir. Kadın figürünün hemen sol kısmında betimlenen yusufçuk, gerçeğe oranla hayli büyük bir şekilde resmedilmiştir. Neredeyse figürle boy ölçüşecek gibi görünen bu form, bir diğer yandan oldukça detaylı bir şekilde işlenmiştir. Üstten görüntüsü ile esere yerleştirilen yusufçuğun şeffaf kanatları, figürün yüzünün bir kısmını kapatır vaziyettedir. Böylelikle iki figür arasında, önlü arkalı bir durum oluşturulmuştur.

Görsel 268: Ergin İnan, *İsimsiz Böcekler*, 1998, ahşap üzerine yağlıboya, 80 x 25 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.229.)

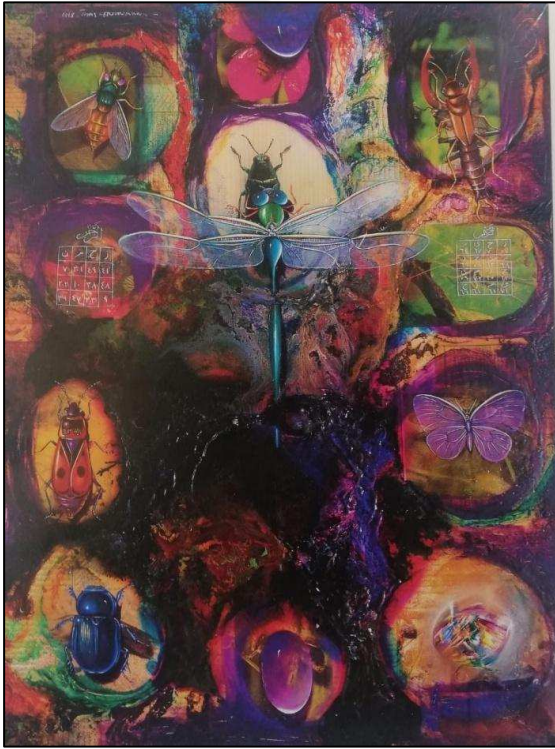
Görsel 269: Ergin İnan, *İsimsiz Böcekler*, detay.

İnan'ın, 1998 tarihli bir çalışmasında farklı türlerdeki böcekler bir arada kullanılmıştır. *İsimsiz Böcekler* isimli eserde, bu küçük yaratıklar, çok renkli ve döngüsel leke değerlerinin arasında betimlenmiştir.

Ahşap üzerine yağlıboya tekniği ile yapılan *İsimsiz Böcekler* isimli eser, dikey kompozisyon üzerine kurulmuştur. Resmin arka plan katmanları arasında, eski yazıların yer aldığı kolajlar vardır. Bu kolajlar üzerine, çok renkli katmanlar oluşturulmuştur. Kompozisyon üzerine yerleştirilen böcek formları ise oldukça canlı ve parlak renkler ile

izleyicinin dikkatini çekmektedir. Aralarında kelebek, yusufçuk, sinek ve bok böceklerinin yer aldığı, çeşitli türlere ait yaratıklar bir arada betimlenmiştir. Her biri, gerçeğe uygun ve detaylıdır. Ayrıca böcekler, İnan'ın eserlerinde vazgeçilmez bir unsur haline gelen damlacık formları üzerine konumlandırılmıştır. Bu damla formları, bir diğer yandan yapısal biçimleri itibarıyla larvalara da benzetilmektedir.

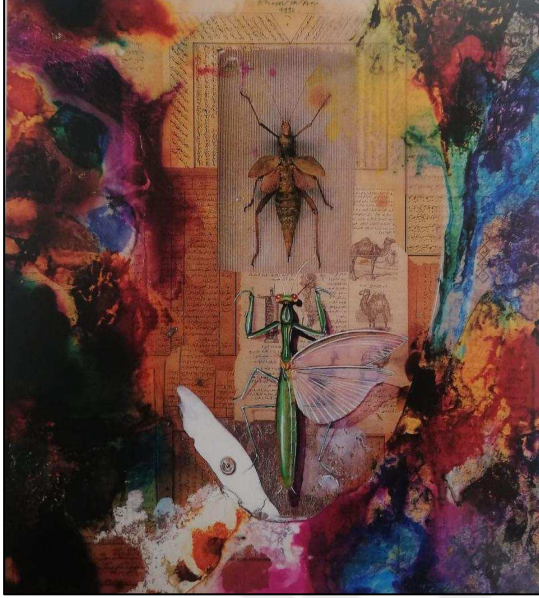
Eserin üst kısmında, ressama ait “İlyas 1998” ve “Ergin İnan” yazılı olarak imza ve tarih de bulunmaktadır. 1998 yılına ait benzer bir örnek de *İsimsiz Böcek* isimli resimdir. Teknik ve kompozisyon bakımından diğer *İsimsiz Böcekler* ile büyük benzerlikler göstermektedir.

Görsel 270: Ergin İnan, *İsimsiz Böcek*, 1998, kolaj ve renkli boya, 95 x 80 cm, Özel Koleksiyon. (Ergin İnan, s.229.)

Ressam'ın 1996'da ürettiği *Binbir Böcek* serisi de oldukça dikkat çekicidir. Bu seride, yaşamı ve dünyayı böceğin gözünden görmekle özdeşleştirmiştir. Aynı boyutlarda hazırladığı, 50 x 50 cm ölçüsündeki kare biçimli tuvallere akrilik ve yağlıboya tekniği ile bu böcekleri betimlemiştir. Eserlerde, canlı renkler oldukça çarpıcı bir şekilde kullanılmıştır. Kimi zaman birbiri içine girmiş kimi zamansa üst üste katmanlaşmaktadırlar. Bu lekeler ile

yaratılan soyut ve mekansal derinliklere eski yazılar eşlik etmektedir. İnan, bu sayede kendi canlılar dünyasını oluşturmuştur.

Görsel 271: Ergin İnan, *Binbir Böcek 3*, 1196, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. (Ergin İnan, s.240.)

Seride, böcekler dünyasının ayrıntılı örnekleri, yapay bir zemin üzerinde kurgulanmıştır. Dokusal ve lekesel karşıtlıklar ince ve net ayrıntılarla belirlenen *Binbir Böcek*'lerde, bu yaratıkların renkli ve estetik olduğu kadar, tuhaf ve farklı biçimlere sahip yaratıklar olduğunu da belgelemektedir. Yirmi dört parçadan oluşan serinin bir parçası olan *Binbir Böcek 3* isimli resimde betimlenen formun bir peygamberdevesi olduğu, hemen onun üstüne konumlandırılan kanatlı diğer böcek formunun ise kolajla yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Yeşil renkle boyanan peygamberdevesine, sadece sağ kanatlar eklenmiş olduğu dikkat çekmektedir. Kanatları açık bir vaziyette olup son derece detaylı ve gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir.

Üzerinde dolaştığı nesnelerin dağılan, lekelerle dönüşen yakın görünüşleri, hızlı adımlara seyirten bacaklarının arasından akıp giden, yüzeyleri yakın plandan salt dağılgan renkler olarak algılayan böceklerin gözünden görünen ayrıntılar yansır yapıtlara. Küçük boyutları ile karşılaştırıldığında, nesneler ve mekanlar içinde böceğin algılama alanını belirler İnan. Büyük boşluklar, derin karanlıklar, sıcak ışıklar olarak yayılan renk lekeleridir böceklerin algıladıkları evren. Bu canlı renk lekeleri arasında süren kısacık yaşam süreçlerinde varlıklarını korumaya alacak tek şey, bu

renk dünyası içinde saklanmalarını, kaybolmalarını sağlayan değişken renklere sahip olan bedenleridir (Giray, 2001: 238).

Sanatçı, yirmi dört parçadan oluşan bu seride, böcekler özgü yapısal ve biçimsel değerleri, sabırlılık ve kararlılıkla ayrıntı ve detayları tekrar tekrar gözden geçirerek yorumlarını tuvale aktarmıştır. Ressamın çocukluk dünyasından gelerek günümüzde de halen hayatının bir parçası olan böcekler, yapıtlarında da her zaman varlıklarını korumuştur. Bu büyüleyici küçük varlıklar, kimi zaman portrelerin arasında ortaya çıkar kimi zamanda da eski yazıların içine karışırlar. Hiç şüphesiz, kompozisyonun asıl kahramanı olarak ortaya çıktıkları yapıtlar da vardır. İşte bu yapıtları ayrıcalıklı olarak nitelendirmek yanlış olmaz.

Sanatçının 1993 tarihli *Mavi Boşluğa Uçtu* isimli eseri hem teknik hem de böcek formunun kullanılış şekli bakımından benzersiz bir örnektir. Eser dikey bir kompozisyonda kurgulanmış olup taş üzerine akrilik boya tekniği ile üretilmiştir. İnan'ın bu tekniği, onun doğal malzemelere yatkınlığının bir kanıtı niteliğindedir. Aynı zamanda, malzeme duyarlılığına yeni türler katma arayışlarını da gözler önüne sermektedir (Giray, 2001: 234).

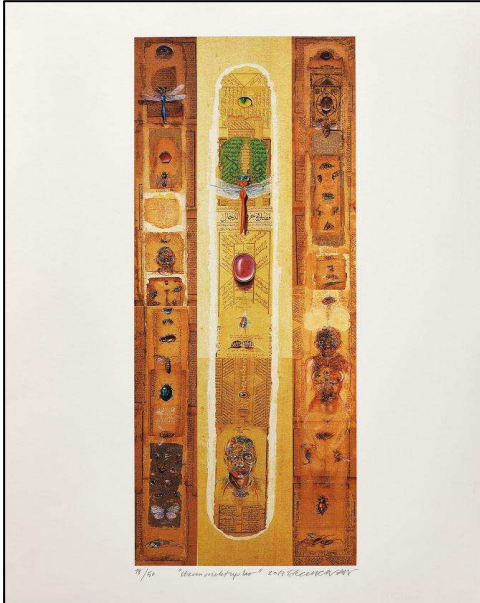
Resmin merkezinde, mavi bir yusufçuk formu yer almaktadır. Yusufçuk formunun dışında, kompozisyonun neredeyse tamamı altın yıldızlar ile kaplanmıştır. Kanatları belli belirsiz betimlenen yusufçuğun arka planındaki koyu zemin, izleyicide bir boşluk hissi oluşturmaktadır. Oradaki boşluktan süzülüp gidecekmiş gibi bir halde tasvir edilmiştir.

Tamamen altın yıldızlarla kaplı yüzeylerin merkezlerine yerleştirilen taş rölyeflerin doğal malzemelerin çağrıştırdığı forma uyarlanması, İnan'ın doğaya öznel yaklaşımını vurgular. Gözlem gücü, doğal formlarla nesneler ve canlılar arasında kurduğu ilişkileri biçimlendirmesine yol açmaktadır. Taşın renklenerek böcek figürlerinin aktarıldığı bir alana dönüşmesi, renkli rölyefler oluşturma, sanatçının üretim aşamasında sınırsız istem gücünün farklılığıdır (Giray, 2001: 234).

Görsel 272: Ergin İnan, *Mavi Boşluğa Uçtu*, 1993, taş üzerine akrilik boya, 40 x 30cm, Sanatçı Koleksiyonu. (*Ergin İnan*, s.235.)

Resim sanatı tarihinde sanatçının adı akla gelince, izleyicinin gözünde doğrudan böceklerle ilgili bir ilişki canlanmaktadır. Bu ilişkisinin yanı sıra, usta ressamın adıyla anılan bir diğer kavramsa mektuplardır. Yapıtları arasında sayısal çoğunluğu oldukça fazla olan bu resimler, izleyiciye simgelerle çözümlenen yorumları sunmaktadır. *Uzun Mektuplar* isimli serisi de bu kapsamda değerli kabul edilecek örnekler arasında yer almaktadır.

Görsel 273: Ergin İnan, *Uzun Mektuplar*, 2013, karışık teknik. <https://www.artiummodern.com/urun/1707352/ergin-inan-d-1943> (01.12.2020)

Ressam, *Uzun Mektuplar*'ın ilk örneğini, 1991 yılında vermiştir. Kendisinin tarihsel kesitlerle kurduğu derin ilginin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu izleri, sanatına böceklerle iş birliği içinde yansıtmıştır.

Usta sanatçı, günümüzde halen sanat çalışmalarını sürdürmektedir. Böcekler ise onun eserlerindeki yerlerini korumaktadır. Yaşamını bu küçük yaratıkların katkılarıyla resim dilini özgürleştirmeye adanmış ressamın amacı, şüphesiz her sanatçı gibi bir iz bırakmaktır. Onun yapıtları, fantastik, metafizik ve gerçeküstü arasında kalan bir yandan da aslında o yapıtlar, kendi gerçekliğini yansıtan resimsel biçimi ile ortaya çıkmaktadır.

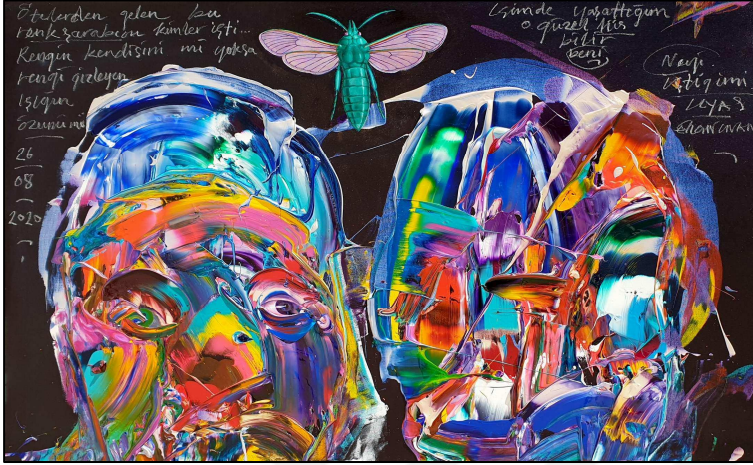
Resimlerinde birer simge ya da sembol görevi olarak ortaya çıkan çeşitli böcek türlerini bir tanıma sokmak ise oldukça zordur. Tarih boyunca pek çok kültürde pek çok anlama gelen bu varlıkların, İnan'ın resimlerinde özel bir anlamının olmaması şaşırtıcıdır. O, eserlerinde var olmanın anlamını sorgulamaktadır. Buradan yola çıkıldığında böcek ya da diğer unsurlar, bu var olmanın anlamını derinleştirmektedir. Nesnel bir tanımlamanın aksine, bu ilişkiyi yol arkadaşlığı olarak nitelendirmek daha doğru olabilir.

Görsel 274: Ergin İnan, *İlyas*, 2019, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 150 cm. https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/18846 (02.12.2020)

Böcekler, İnan'ın resimlerinde kimi zaman fiziksel bir bütünlük içinde ortaya çıkmaktadır ve kimi zaman da sıklıkla kanatları ya da gövdelerinin belli kısımlarını tasvir etmiştir. Bunun yanı sıra, bazı eserlerinde vernik yardımıyla tuvale doğrudan yapıştırdığı böcekler de bulunmaktadır. Bu böcekler ve hatta sürüngenler, aslında onun çizirken

duyduğu tedirginliğin de bir yansımasıdır. Sanatçının 2001 yılında Nuriye Akman ile yaptığı bir röportajda “Kendinizi böceklerle özdeşleştiriyor musunuz?” sorusuna verdiği cevap bunu kanıtlar niteliktedir. “Hayır ama onlara bakarken, çizerken ürperdiğim oldu. Benim için önemli olan bir lekenin üzerine koyduğum zaman böceğin orada bıraktığı imaj. Böcekten etkilenişim var tabii. Resim yaparken resim olmak lazım.” (Akman, 2001).

Görsel 275: Ergin İnan, 2020, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 150 cm.
https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/22520 (02.12.2020)

Görsel 276: Ergin İnan, 2020, tuval üzerine yağlıboya, 50 x 40 cm.
https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/21566 (30.07.2021)

Görsel 277: Ergin İnan, *Düş Bahçesi Böcek*, 2021, dijital yüksek baskı 3/9, 69 x 69 cm.
https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/24644 (30.07.2021)

Sanatçı çalışmalarında böcek imgesini betimleye devam etmektedir. 2021 tarihli *Düş Bahçesi Böcek* isimli eseri, dijital yüksek baskı tekniğindedir. Turuncu tonlarında tek renk zemin üzerine, bacakları da dahil tüm gövdesi parlak tonlarda sarı, mavi, yeşil, siyah gibi karışık renklerle boyanarak bir böcek formu oluşturulmuştur.

İnan'ın, pek çok doğa unsuru içeren fantastik tarzdaki eserleri, atölye ortamında üretilmiştir. Çocukluk yıllarına dayanan böceklere olan ilgisi ve bolca gözlemi, şüphesiz bu araştırma kapsamında incelenen örneklerin temelini oluşturmaktadır. Gözlemlendiği böcek türlerinin dışında, farklı coğrafyalara ait böcek türlerini de eserlerine taşımıştır.

Türk resminde böcek imgeleri kapsamında, sanatçının eserleri kronolojik olarak incelenmeye çalışılmış ve bu eserler de betimlenen böcekler çeşitlilik, sayısal çokluk, teknik ve manifestolarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

3.5. Cihat Burak (1915-1994)

Mimar, ressam, yazar ve seramik sanatçısı Cihat Burak, bugünkü adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olan İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden 1943 yılında mezun olmuştur. Daha sonra çalışmak ve eğitim almak için gittiği Paris'te, 1962 yılında ilk kişisel resim sergisini açmıştır. 1970'lerde toplumsal gerçekçi bir anlayış benimsemiş ve

toplumu ilgilendiren konuları kompozisyonlarında kendi düşsel yorumu ile betimlemiştir (Çalıkoğlu ve Temel, 2015: 86).

Asıl mesleği mimarlık olan Cihat Burak, resim sevdasından asla kopmamıştır. Mimarlığı geçinebilmek için resmi ise sevdiği için yapmıştır (Büyükcinal, 1991: 27). Aynı zamanda herhangi bir akademik eğitim almadığı bilinen Burak'ın resimlerini belli bir sanat anlayışına bağlamak da oldukça zordur. Batı resminden oldukça etkilenmiş olsa da eserlerinde genellikle yerel unsurlar kullanmıştır (Dindar, 2019: 23).

Eserlerinde, sıklıkla günlük yaşamdan sahneler görülmektedir. Burak, bu sahneleri kendince eleştirel bir yöntemle eserlerine yansıtmaktadır. Gerçekleri, biraz mizah biraz da fantastik bir bağlam içerisinde değerlendirmiştir. 1970'li yıllardan sonraki eserlerinde, sıklıkla ölüm konularını işlemiştir.

Burak'ın eserleri konu kapsamında incelendiğinde, çeşitli hayvan figürleri ile karşılaşılmaktadır. Özellikle kediler, Burak'ın resimlerinde çoğunlukla yer almaktadır. Fakat böcek figürleri kapsamında değerlendirildiğinde, birkaç eserinde bu figürlerin kullanıldığı görülmektedir. Pek zengin örnekler olmasa da Türk resmindeki böcek imge ve figürleri kapsamında değerli örnekler olduğu söylenebilir.

Burak'ın ilk örneği, 1984 yılında yapmış olduğu, özel bir koleksiyonda yer alan *Kesik El* isimli resmidir. Yatay kompozisyonda, tuval üzerine yağlıboya tekniği ile yapılan resimde, karanlık bir manzara hakimdir. Fantastik bir kurgu ile oluşturulan kompozisyonun ön planında, iki kadın figürü ve etraflarında dolaşan kediler yer almaktadır. Kadınlar, çıplak bir şekilde betimlenmiş ve izleyiciye poz verir gibi durmaktadır. Arkalarında, bale elbiseli küçük bir kız çocuğu dans etmektedir. Kompozisyonun ortasında ise beyaz bir yalı, görülmektedir. Bu yalı günümüzde İstanbul Bebek'te, Mısır Arap Cumhuriyeti Başkonsolosluğu olarak kullanılmaktadır (Dindar, 2019: 51). Yalının hemen kıyısında, masa ve sandalyeler tasvir edilmiştir. Dikkatlice incelendiğinde, üzerinin oldukça dolu olduğu görülmektedir. Kompozisyonun ön tarafında, kadın figürleriyle hemen hemen aynı hizada, kesik bir el formu betimlenmiştir. Resmin adının buradan geldiği tahmin edilmektedir. Bir hayli rahatsız edici duran el formunun daha gerisinde, kompozisyonun sol kısmında bir deniz

görüntüsü oluşturulmuştur. Oradan kadınlara doğru geldiği tahmin edilen, devasa bir örümcek figürü konumlandırılmıştır.

Görsel 278: Cihat Burak, *Kesik El*, 1984, tuval üzerine yağlıboya, 55 x 73 cm, Özel Koleksiyon. <http://Www.E-Skop.Com/Skopbulten/Tezler-Cihat-Burak-Resimleri-Ve-Oykuleri/5726> (14.07.2020)

Örümcek figürü hayli fantastik bir şekilde resimlendirilmiştir. Oldukça rahatsız edici ve ürkütücü bir görüntü sunmaktadır. Bir diğer yandan resmi daha fantastik ve Sürrealist bir hale getirmiştir. Örümcek figürü, genel olarak örümcek anatomisinin sahip olduğu özellikleri taşımaktadır. Aşırı gerçekçi bir şekilde durmasa da form özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Gerçeğine göre kat kat büyük halde betimlenen böcek siyah ve yeşil tonlarında boyanmış olup gözleri ise kırmızıdır.

Görsel 279: Cihat Burak, *Kesik El*, Böcek detayı.

Eserde, oldukça dikkat çeken örümcek formu hakkında tespitite bulunmak oldukça güçtür. Tarih boyunca çeşitli kültürlerde çeşitli anlamlara gelen bu figürün Burak'ın resminde hangi amaçla kullanıldığı bilinmemektedir. Araştırma ve incelemelere göre Burak'ın kendisi de bu resmin hiçbir anlama gelmediğini dile getirmiştir (Dindar, 2019: 51).

Alt metninin tam olarak ne olduğu bilinmese de Türk resminde kullanılan böcek figürleri kapsamında değerli bir örnektir. Sembolik bir anlamdan ziyade, resmin görsel tasarımında bir rol oynamaktadır.

Burak'ın böcek figürüne yer verdiği bir diğer eseri de *Kelebek* isimli resmidir. Adından da anlaşılacağı üzere, eserin merkezinde büyük bir kelebek formu yer almaktadır. Arka planda ise renkli çiçeklerin ve tepelerin bulunduğu yeşillik bir alan ve batmakta olan bir güneşin yer aldığı gökyüzü betimlenmiştir. Kelebek, yatay kompozisyon üzerinde tasarlanmış olan resmin neredeyse tamamını kaplamaktadır. Başı aşağıya doğru, kanatları açık bir şekilde gösterilmiştir. Türüne ait detaylar oldukça belirgindir. Gerçekçi ve detaylı bir şekilde resimlendirilmiştir. Kahverengi tonlarında boyanan kelebek figürünün kanatlarının uçlarında ve baş kısmında güneşinkine benzer parlak turuncu bir renk kullanılmıştır. Kanatlarının ortalarında iç içe geçmiş yuvarlak formlar yer almaktadır. Bu haliyle izleyicide *Büyük Tavus Güvesi* kelebeğini anımsatmaktadır.

Görsel 280: Cihat Burak, *Kelebek*, 1984, prestuval üzerine yağlıboya, 18 x 24 cm. <https://artam.com/muzayede/304-degerli-tablolar-ve-antikalar/cihat-burak-1915-1994-kelebek> (14.07.2020)

Burak'ın bu resimde kullandığı böcek figürüne, sembolik bir anlamdan ziyade görsel bir unsur olarak tuvalinde yer verdiği düşünülmektedir. Oldukça büyük resimlendirilmiş kelebek formu ile, bu resim de izleyicide Sürrealist bir anlayış hissi oluşturmaktadır.

Görsel 281: *Büyük Tavus Kelebeği.* <http://dogalhayat.org/property/tavus-guvesi/> (16.07.2020)

3.6. Utku Varlık (1942-)

Ressam Utku Varlık, 1942 yılında Bolu'da dünyaya gelmiştir. 1961 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve 1966 yılına kadar öğrenimine burada devam etmiştir. Akademi'de, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Sabri Berkel gibi usta isimlerden resim ve baskı dersleri almıştır. Akademi'den mezun olduğu yılın ertesi sene Paris'e gitmiş, orada 1971-1974 yılları arasında, George Dayez ile 1973-1975 yılları arasında ise Cachan Atölyesi'nde litografi çalışmıştır. Varlık, sanat çalışmalarına halen Paris'teki atölyesinde devam etmektedir.

Sanatçı, başlangıçta figürlerini dışavurumcu bir yaklaşımla biçimlendirmiştir. 1960 ve 1970'li yıllardaki resimlerini, bu yaklaşım ile oluşturmuştur. Bu dönem resimlerini, politik yaşamdan etkilenerek yaptığı da bilinmektedir. Varlık'ın 1975 yılından sonraki eserlerine bakıldığında, ciddi bir biçim değişikliğine gittiği görülmektedir. Dışavurumcu yaklaşım biçiminden uzaklaşmış ve düşsel bir anlatım biçimine doğru yönelmiştir. Yoğun bir şiirselliğin hâkim olduğu bu anlatım içinde, genellikle şeffaf tül ve örtüler gibi kıyafetler içindeki kadın figürleri, doğanın unsurlarıyla birlikte kompozisyonlarında yer bulmuştur (Uğurlu, 1998).

Varlık'ın, konu kapsamında incelenen eserlerinin de düşsel bir tema etrafında oluşturduğu belirlenmiştir. Böcek figürlerinin, düşsel bir anlatım biçimi içerisinde yer aldığı eserleri, araştırılan tez konusu kapsamında ve Türk resmi açısından çok değerli örneklerdir. Bu eserlerde, düşsel ve doğaya ait pek çok form yer almaktadır. Böcekler de Varlık'ın resimlerinde bu formlar arasında kendilerine bir yer edinebilmiştir. Böylelikle doğa ve düş onun resimlerinde bir araya gelmiştir.

Eserlerinde yer alan böcek formları üzerine, kendisi ile yaptığımız röportajda doğayı tanımlamanın oldukça güç olduğundan bahsetmiş ve bunun nedenini ise “kendisinin de bu doğanın bir parçası olduğu için” cevabını vermiştir (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

...belki bu evrende tek, yalnız bir “biospher”, bir “sanrı”, bu nedenle tarifi güç. Darwin bugün yaşasaydı, bilimin belki hala çözemediği ama ucuna geldiği “kalıtımın”, onu gözleriyle şaşırtan harika doğanın nasıl derinliklerine indiğimizi, çağımızda bilimin geldiği aşamayı görüp, gerçek “değişimi” bir yerden yakaladığımızı görüp çok şaşırdı; bence doğa bir “hallucination” benim için bir sanrı olduğunu yazdım ve çizdim (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

Ressamın, düşsel bir anlatımla kurduğu kompozisyonlarında, pek çok form ve figür bulunmaktadır. Bitkisel formlar, kimi zaman ağaç dalları ve yapraklar, kimi zaman da rengarenk çiçekler olarak Utku Varlık'ın kompozisyonlarında belirmiştir. Bunların yanı sıra çeşitli kadın figürleri, kuş ve böcek gibi formlar da yer almaktadır. Bu noktadan bakıldığında gündelik hayatta çoğu zaman göze görünmeyen bu yaratıklar, Varlık'ın resimlerinde kendilerine yer edinip büyümektedir. Aynı röportajda bu küçük yaratıkların, onun eserlerine nereden geldiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Bir sergi yapmıştım yıllar önce “Gece Kaçışları”, bu sergi, Ovide'in “Metamorfoz” yani “Dönüşüm” deki doğayla bir diyalogunu içeriyordu: “Hayatın soluğu serseridir. Keyfine göre oradan buraya gider, buradan da oraya. Gönölünce gövdelere yerleşir. Hayvandan insana geçer. / Bize can katmış soluk, yaşama gücünü hiç yitirmeden hayvanlara geçer. Evrende sürekli olan hiçbir şey yoktur. / Akıp geçer her şey. Varolan her şeyin geçicidir biçimi. Zaman bile, tıpkı ırmak gibi kesintisiz bir hareketle akıp gider. Çünkü tıpkı ırmak gibi aceleci zaman zaman da duramaz hiç; ...tıpkı bir dalganın bir değerince itilmesi gibi, hareketlenen dalganın önündekini de harekete geçirmesi gibi tıpkı, hiçbirisi diğerine benzemeyen saatlerde düzenli hareketle arka arkaya akıp giderler.” Yıllar önce Viyana “Etnoloji” Müzesi'ni gezerken asırlardır biriktirilen, yorgun vitrinlerde, belki bugün nesli tükenmiş binlerce böcek, zamanın aşınımına renkleriyle karşı koyuyorlardı; işte bence

asıl değişim buydu: “renk” bir ışık gibi sonsuza bir yolculuğa çıkmıştı; işte bundan hareketle resimlerime bu dünya bir sembol olarak girdi. 2001’de Levent alıkoğlu’nun kúratörü olduğu, Galerisinde *Aykırı İşler* sergisinde, bu müzede gördüğüm kuruyarak renklerini saçmış bir böcekđi anımsayıp resimledim (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

Usta ressamın bu sözlerinden yola çıkarak, böcek formlarının eserlerine belki de ilk olarak 2001 yılındaki *Aykırı İşler* sergisiyle dahil olduğu söylenebilir. *Aykırı İşler* sergisinde yer alan *Dönüşüm* isimli eser, 06.09.2020 tarihli röportajda bahsettiği, böcek figürüdür. Soğuk renklerin hâkim olduğu resmin tam merkezinde, kendisinin de tarif ettiği gibi kurumuş, renkleri solmuş bir böcek formu tasvir edilmiştir. Anatomik yapısı net bir biçimde belli olmayan bu figürün türü tespit edilememektedir. Fakat kanatlı bir yaratık olduğu düşünölmektedir. Kompozisyona böcek dışında, üçgen ve kare gibi geometrik formlar yerleştirilmiştir. Mavi zemin üzerine atılan parlak sarı ve beyaz gibi tonlar, izleyici de düşsel bir algı yaratmaktadır. *Dönüşüm* isimli eser, sanatçının Viyana’da Etnoloji müzesinde gördüğü binlerce böcek arasından hatıralarında kalan bir yansımadır. Bu böcek, Varlık’ın da bahsettiği gibi renkleriyle zamana karşı koyarak, onun resimlerine bir sembol olarak dahil olmuştur. Hatta bu böcekleri, röportajında bir dünya olarak nitelendirmektedir.

Görsel 282: Utku Varlık, *Dönüşüm*, 2001, *Aykırı İşler Sergisi*, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=130&lang=TR&bhcp=1&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0> (14.10.2020)

Bir diğer yandan Utku Varlık’ın resimlerini anlayabilmek, onları özümlayebilmek oldukça zordur. Bir sembol göreviyle kompozisyona yerleştirilen her obje, her form onun zihninin derinliklerinde bir araya gelerek iç içe geçmektedir. Dolayısıyla onun eserlerindeki

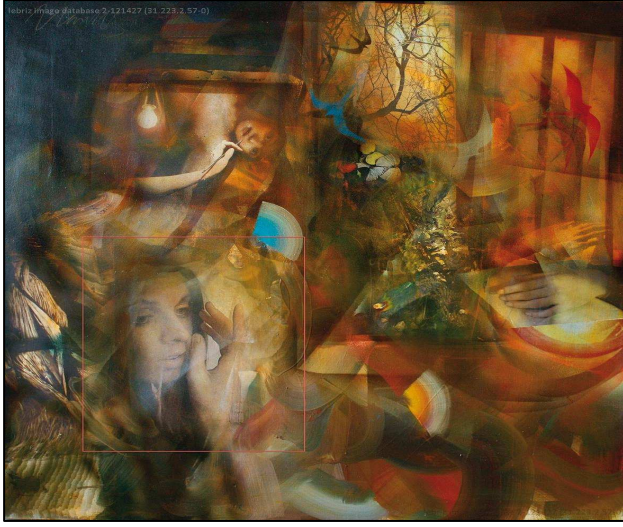
böcek formlarının birer sembol olduğu bilinse de net bir ifadeyle açıklanamaz. Ancak bir izleyici olarak varsayımlarda bulunulabilir. Bu konuyla ilgili olarak şu sözleri dile getirmiştir:

Bir resmi özümlmek adına onun dışa vuruşunun anatomisini yapamayız; bir şiirde kendiliğinden içimize düşen bir sözcüğü tanımlayamadığımız gibi. Onu yapan duyguyu da herkesin çözebileceğini düşünerek yapılamaz bir resim. Örneğin şimdi sorularınızı yanıtlarken dinlediğim bir müziğin gizemini benden başka kimse çözemez! Benim resmim “intemporel”dir, yani zamanın dışında. Görücünün gerçek algısını unutulmuş başka söylem biçimleri, gerçekle kurguyu iç içe geçirerek anlatmak. Eğer benim resmimde bu evrensel “pencere” açıksa demek dışa bir çağrı yapıyorum, her şey girebilir o zaman (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

Gözlemlediğı böcek formlarının etkisiyle hatıralarından çıkardığı bu kurumuş, renklerini kaybetmiş böcek formunu, kendine has üslubuyla tuvaline boyamıştır. Eserde kullanılan parlak renkler, hayli ilgi çekicidir. Bu parlak lekeler ile bu formun renklerini kaybetmeden önceki güzelliğı vurgulanmıştır belki de. Kuruyup bükülmüş bu küçük yaratık, Varlık’ın dünyasında, etrafa saçtığı renkleriyle kalıcı olmayı başarabilmiştir.

2001 yılında *Aykırı İşler*’de sergilenen *Dönüşüm* adlı eseri, 100 x 100 cm boyutlarında tuval üzerine yağlıboya tekniğı ile yapılmıştır. Kompozisyonun alt kısmında, net olarak okunamayan bir yazı bulunmaktadır. Bu tavır da Varlık’ın resimlerinde sıkça karşılaşılan bir durumdur.

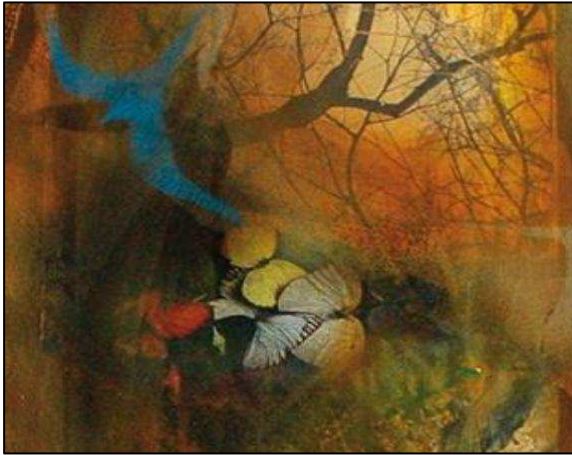
Böcek formlarının yer aldığı bir diğeri işi ise 2013 yılında düzenlemiş olduğı *Akşam-Gece Kaçışları* isimli sergisidir. Bu sergide yer alan işler arasında, pek çok kelebek figürü bulunmaktadır. Kelebeklerin, dönüşümün baş sembolü olduğı düşünöldüğünde bu seride yer alması elbette ki yadsınamaz.

Görsel 283: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi, İsimsiz*, 2013, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> (14.10.2020)

Bu sergide yer alan 100 x 100 cm boyutlarındaki isimsiz resim sıcak tonlarda boyanmıştır. Çok fazla dikkat çekmeyen, farklı renklerdeki kelebekler kompozisyonda yerini almıştır. Kelebeklerin yanı sıra kuş, ağaç ve perileri anımsatan kadın figürleri de bulunmaktadır. İzleyiciye oldukça karmaşık düşsel bir görüntü sunmaktadır. Birbiri içine geçmiş gibi duran form ve figürler renk geçişleri ile birbirine bağlanmıştır.

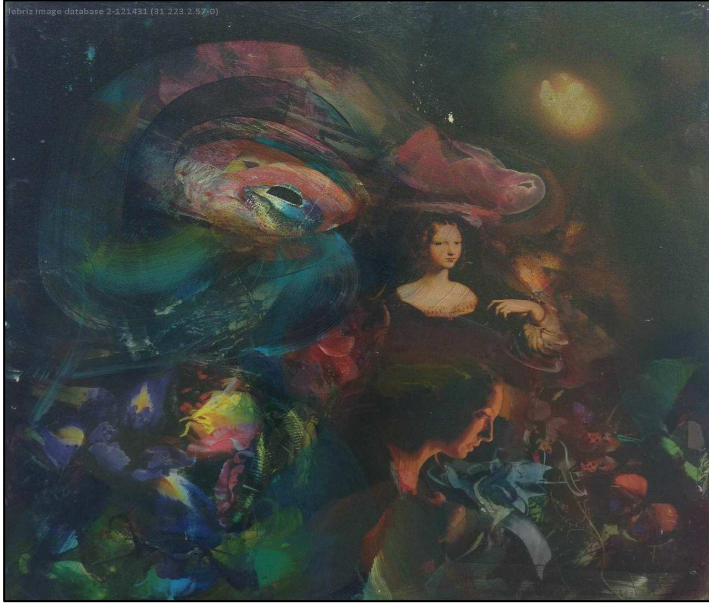
Varlık'ın, rüyaları andıran resimlerindeki ışık gölge oyunları da göz ardı edilemez. Bu ışık oyunlarına ek olarak kompozisyona eklenen geometrik formlar, lekeler ve bir uyum içerisinde birbirine bağlanmış figürler ile eserlerin mekansal derinliği oluşturulmuştur.

Görsel 284: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi, İsimsiz*, detay.

Resmin ortalarına doğru, farklı renklerde kelebek formları görülmektedir. Bu formlar, detaylı kelebek formunun anatomik yapısı göz önünde bulundurularak tasvir edilmiştir. Sarı, kırmızı ve beyaz renklerde betimlenen kelebeklerin yapısal formları göz önünde bulundurulduğunda aynı türe ait oldukları tespiti yapılabilir.

Akşam- Gece Kaçışları sergisinde yer alan bir diğer eseri ise 60 x 60 cm boyutlarındaki kare biçimli isimsiz resimdir. Eserin sağ alt köşesinde kelebek formları yer almaktadır. Bir önceki resme göre daha karanlık ve soğuk tonlarda boyanmıştır. Kelebeklerin yanında yine kadın figürleri, renkli çiçekler ve soyut geometrik form ve şekiller bulunmaktadır.

Görsel 285: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi*, 2013, tuval üzerine yağlıboya, 60 x 60 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> 14.10.2020

Tüm bu geometrik semboller bize ulaşan mesajlardır. Örneğin “spiral”, tüm yaratık, böcek, sinek vs. dehşetli bir fantastik bir dünya çizerler, eski resmin içeriğinde çok önemlidir bu; örneğin Boch bu fantastik dünyayı yaratırken bizden daha yakındı onlara, unutmayalım o günden bu yana doğa %60 varoluşunu yitirdi. Artık bugün hiçbir şeye şaşırıyoruz; öyle belgeseller görüyorum ki, kendime “neyi anlatmak?” diye soruyorum (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

Aynı serinin, 113 x 93 cm boyutlarındaki dikey kompozisyonda tasarlanan isimsiz bir diğer eserinde, kelebek formları daha belirgin ve görünür bir şekilde ortaya çıkmıştır. Büyük kanatları ve görkemli ama narin formları ile resmin sağ alt köşesinde yerlerini almışlardır. Parlak mavi tonlarında boyanmış formlar, gerçeğe uygun olarak ve oldukça detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 286: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi*, 2013, tuval üzerine yağlıboya, 113 x 93 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> (14.10.2020)

Varlık'ın, düşü andıran resimlerinde gezinen bir tema da ölümdür. Doğaya ait unsurların ya da melek yüzlü, periye benzeyen ve kolaj etkisi görülen kadın yüzlerinin resimlerinde sıkça kullanmasının bir parçası olabileceği düşünülmektedir. Röportajında, bu konuya şu sözlerle açıklık getirmiştir, Varlık:

Açıkça: ölüm bir sürekliliği içerir, bir kalıtımı, giderek Ovide'in dediği gibi! Bir doğa, bir çiçek kendini yenilerken bir kendi ölümümüzü kabul edemiyoruz! İnançlar, dinler kendi kurgularıyla önce korkuyu yaratmışlar; korkunun sembollerini de yine doğadan seçerek insanı bulandırmışlar. Benim resimlerimde ölüm gezinir; antik'e özgü, güzel'in bir "ephemer" uçuculuğunu şiir'e dair anlatmak isteği (Kişisel iletişim, 06.09.2020).

Görsel 287: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi*, 2013, tuval üzerine yağlıboya, 100 x 100 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> (14.10.2020)

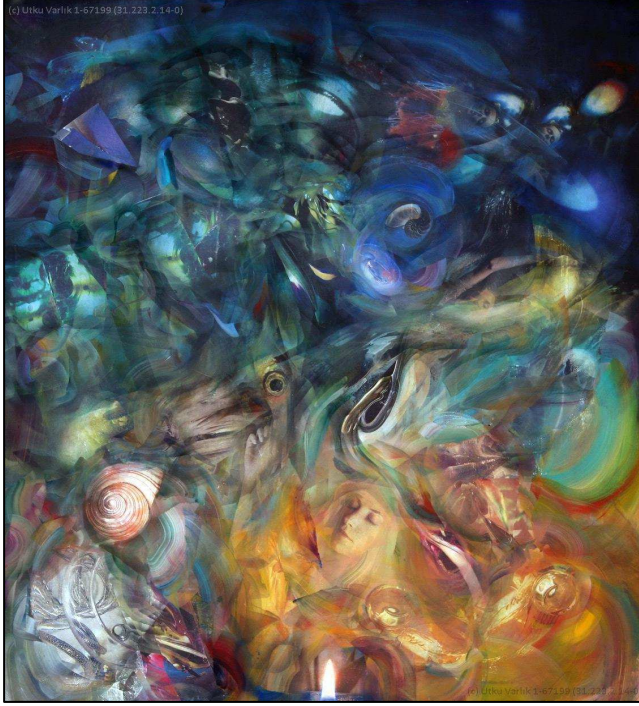
Akşam- Gece Kaçışları'nın bir diğer eseri olan, 100 x 100 cm boyutlarındaki isimsiz bir diğer eserde ise daha farklı bir böcek tasvir edilmiştir. Resim, kompozisyon ve tema olarak diğer eserler ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bitkisel formlar ve kadın figürleri, renk geçişleri ile birbirlerine bağlanmış, ışık gölge oyunları ile mekansal derinlik sağlanmıştır.

Görsel 288: Utku Varlık, *Akşam- Gece Kaçışları Sergisi*, detay.

Eserin, sağ alt köşesine doğru betimlenen böcek formu dikkat çekicidir. Resmedilen diğer eserlerinde yer alan böcek formlarına oranla, farklı bir tür olarak kompozisyona dahil edilmiştir. Form, üstten görünümü ile sağ alt köşede yer alan gözleri kapalı kadın figürü üzerine yerleştirilmiştir. Oldukça detaylı ve gerçekçi bir şekilde resimlendirilmiştir. Daha

uzun bir anatomik forma sahip olduğu gör÷lmektedir. Kanatları, üç boğum şeklinde ve gövdesine oranla hayli büyüktür. Ayrıca, bu eserde formun diğerk anatomik uzuvlarına da yer verilmiştir. Ön, arka bacakları ve antenleri detaylı bir şekilde eklenmiştir. Önceki eserlerde yer alan kelebek formlarına oranla daha rahatsız edici görünmektedir.

Görsel 289: Utku Varlık, *Efemer 6*, 2009, tuval üzerine karışık teknik, 190 x 170 cm. <http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1> (20.08.2020)

Ressamın, böcek figürlerinin yer aldığı eserlerine bakıldığında, ağırlıklı olarak kelebek ve güve gibi kanatlı formların olduğu gör÷lmektedir. 2009 yılında yaptığı *Efemer* isimli sergi içerisinde yer alan resimlerinden birinde, farklı böcek tasvirleri ile karşılaşmaktadır. *Efemer 6* ismi ile sergilenen eserde, spiral formlu salyangoz ve böcek kabukları tasvir edilmiştir. Varlık'ın eserlerinde çok sık karşılaşılan bir form olmadığı için bu bağlamda dikkat çekmektedir.

Ressamın, fantastik bir dünya yarattığı tuvallerinde, otoportreleri ile de karşılaşmaktadır. İzleyicide düş dünyasına açılan birer kapı hissini uyandıran resimlerinde, kadın yüzlerinin, böceklerin ve diğerk sembollerin arasına kendini de dahil etmiştir.

Görsel 290: Utku Varlık, *İç ve Dış, İsimsiz*, 2006, tuval üzerine karışık teknik, imzalı, 73 x 100 cm.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1> (20.08.2020)

2006 yılına ait, *İç ve Dış* isimli sergisinde yer alan eserlerden birinde, böcek figürlerinin yanı sıra otoportresi de yer almaktadır. Dikey kompozisyonda tasvir edilen resimde, arı, yusufçuk, kelebek ve güveyi anımsatan kanatlı formlarla otoportresi bir aradadır. Resmin alt yarısını otoportresi, üst yarısını ise böcekler kaplamaktadır. Otoportre ve böcekler, son derece gerçekçi ve detaylı bir şekilde resmedilmiştir.

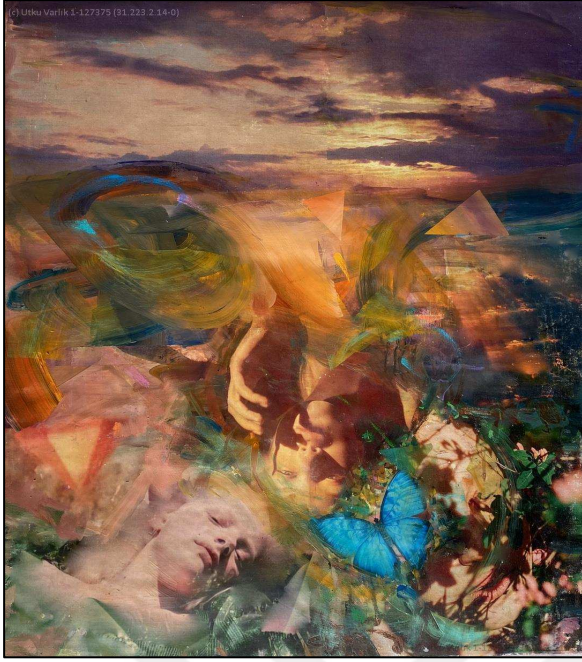
Eserde, aynı zamanda farklı türlere ait böcekler betimlenmiştir. Bu böcekler, güneşi andıran parlak sarı bir dairenin üzerine yerleştirilmiştir. Bu daireyi ışık kaynağı olarak nitelendirmek yanlış olmaz. Bunun dışında kalan alan ise mavinin farklı tonlarında boyanmıştır. Kompozisyonun en üst kısmında ise bulut tasvirleriyle bir gökyüzü planı oluşturulmuştur.

Görsel 291: Utku Varlık, *Sanrı*, *İsimsiz*, 2020, tuval üzerine yağlıboya. <http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=140&periodID=&pageNo=0&exhID=6033&bhcp=1> (21.10.2020)

Böcek formlarının, otoportresi ile birlikte yer aldığı diğer eser ise 2020 yılına ait *Sanrı* isimli sergisinde yer alan isimsiz bir resimdir. Bu eser de dikey kompozisyonda tasarlanmış ve tuval üzerine yağlıboya tekniği ile yapılmıştır. Eserde, iki otoportre yer almaktadır. Otoportrelere bir kadın figürü, güveye benzer kanatlı bir böcek formu ve çeşitli unsurlar eşlik etmektedir. Yine her bir figür ve form ayrıntılı ve detaylıdır. Otoportrelerin biri yukarıda diğeri kompozisyonun sol alt köşesinde yan durur vaziyettedir.

Sanrı isimli sergide yer alan, isimsiz başka bir eserde ise oldukça gerçekçi ve detaylı bir şekilde boyanmış bir kelebek tasviri bulunmaktadır. Genellikle diğer eserlerde silik, belirsiz bir şekilde yerleştirilen böcek formlarının aksine, bu eserde betimlenen kelebek formu son derece belirgin ve parlak bir şekilde dikkat çekmektedir.

Görsel 292: Utku Varlık, *Sanrı, İsimsiz*, 2020.
<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1> (21.10.2020)

Eser, dikey kompozisyon üzerine kurulmuştur. Kompozisyonun üst kısmını bulutlarla kaplı bir gökyüzü tasviri oluşturmaktadır. Gökyüzünün altında ise çeşitli form ve figürler, sıkışık ve üst üste gelecek şekilde karmaşık bir yapı oluşturmaktadır. Fakat her biri, diğer eserlerde olduğu gibi renk geçişleriyle birbirine bağlanmıştır.

Görsel 293: Utku Varlık, *Sanrı*, isimsiz, detay.

Kelebek formu, mavi renklerde betimlenmiştir. Sahip olduğu canlı ve parlak renkleriyle eserde ilk bakışta dikkati çekmektedir. Görkemli, ama naif kanatlarının damarları

ve antenleri de dahil olmak üzere detaylandırılmıştır. Resimde tasvir edilen iki kadın figürü ile bir arada, üçgen biçimli bir yapı oluşturmaktadır.

Utku Varlık'ın eserleri, araştırılan konu kapsamında Türk resmine değerli örnekler sunmaktadır. Sürrealist, fantastik bir anlayış ile oluşturduğu eserlerinde, çeşitli böcek formlarını birer sembole dönüştürmüştür.

3.7. Selma Gürbüz (1960-2021)

Türk ressam ve heykeltıraş Selma Gürbüz, 1960 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sanat eğitimine İngiltere'de başlamış ve Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde, 1982 ve 1984 yılları arasında eğitim görerek mezun olmuştur. Gürbüz, aynı zamanda tiyatro ve film sahneleri için sahne tasarımları ve sanat yönetmenliği de yapmıştır.

Selma Gürbüz'ün doğu ve batının bir sentezi olan eserleri, cinler, periler, hayaletler ve düşsel yaratıklardan oluşmaktadır. Bu tuhaf varlıklar arasında, kendine özgü bir dünya yaratan sanatçıyı Ferit Edgü, *Selma Gürbüz İçin Üç Yazı*'da şöyle tasvir ediyor: "...Onlardan yola çıkarak ya da onlara doğru yola çıkarak yaratıyor suretlerini. Geçmişteki bu hısm-akrabalarını, günümüze hatta bizden sonrakilere, geleceğe çağırıyor." (Edgü, 2012: 9).

Gürbüz'ün, düşsel formlar ve büyü sembollerini, zodyak işaretlerini ve sembollerini fantastik, kendine has bir üslupla resmettiği eserleri, konu bakımından incelendiğinde, eserlerinde kullandığı yarı insan-yarı hayvan, melez yaratıklarının yanı sıra çeşitli böcek figürlerini de kompozisyonlarına dahil ettiği görülmektedir. O, belirli kalıplar içinde doğan bu sembolleri, kendine özgü yorumuyla yeniden tasarlayarak izleyiciye sunmaktadır.

2006 yılında açtığı *Feline II* adlı sergisinde, yusufçukların yer aldığı birkaç resmi bulunmaktadır. Bu seri içerisinde yer alan *Gölge* adlı resim, tuval üzerine guaj tekniği ile yapılmıştır. Siyah-beyaz renklerle oluşturulmuş kompozisyonda, bir kadın figürü ve ona eşlik eden kırmızı renkle boyanmış, üç yusufçuk formu görülmektedir. Kompozisyondaki figürler genel olarak, fazla detaya girilmeden tasvir edilmiştir. Yusufçuk formları da genel yapıları dikkate alınarak tek renkle boyanmıştır.

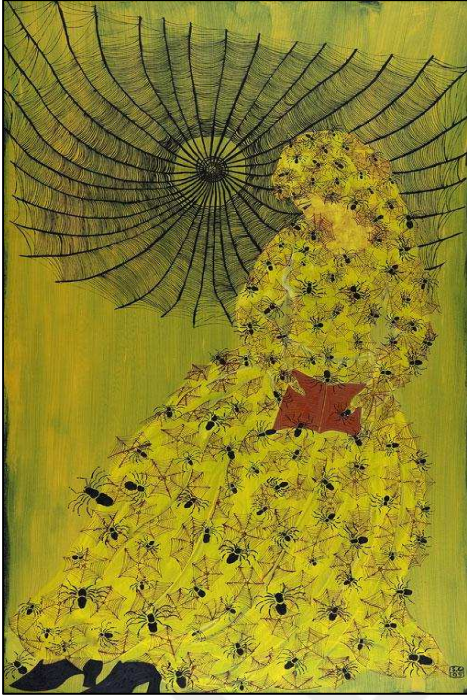
Yusufçuklar, tarih boyunca çeşitli kültürlerde iyi ya da kötü, sembolik birer anlama sahip olmuşlardır. Kimi zaman rüyalarla kimi zaman da güç ile ilişkilendirilen bu böcek formları, Gürbüz'ün resimlerinde de kendilerine ait bir yer edinebilmişlerdir.

Görsel 294: Selma Gürbüz, *Feline II- Gölge*, 2006, tuval üzerine guaj, 160 x 200 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/feline-II/selma-gurbuz-golge.jpg> (18.06.2020)

Cin, peri gibi düşsel varlıkların yanı sıra eserlerinde sıkça hayvan figürleri ile karşılaşılın Gürbüz, 2019 yılında *Harper's Bazaar* ekibi ile gerçekleştirdiği röportajda da hayvanlar ve doğanın öteden beri resimlerinde çok merkezi bir yere sahip olduğundan bahsetmiştir (Bakanay, 2019). Buradan yola çıkarak eserlerinde kullandığı böcek formlarının önemi de anlaşılmaktadır. Gürbüz'ün eserlerinde yer verdiği böcek formları, çeşitlilik açısından da önemli bir yere sahiptir. Resimlerinde, yusufçuk, karınca, sinek, kelebek, örümcek ve kırkayak gibi çeşitli böcek tasvirleri tespit edilmiştir.

Asırlardır süre gelen bu böcek formlarının sahip olduğu sembolik anlamlar, Gürbüz'ün eserlerinde de aynı işlevle yer almaktadır. Bu figürleri, bazen sıklıkla kullandığı siyah rengiyle, bazen de sarı ya da kırmızı gibi güçlü renklerle kompozisyonuna yerleştirmiştir.

Görsel 295: Selma Gürbüz, *Arketip – Network*, 2010, tuval üzerine yağlıboya, 115 x 200 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-network.jpg> (18.06.2020)

Eserlerinin temelinde feminist bir yaklaşım olan sanatçı, *Arketip* ile sanat tarihinde ya da kültürel bellekte yer edinerek kalıplaşmış imgeleri yeniden tasarlayarak betimlemiştir. 2010 yılında Arketip ismiyle açmış olduğu sergisinin üç eseri, konu kapsamında dikkat çekmektedir. İlki, 115 x 200 cm boyutlarındaki *Network* adlı resmidir. Genel olarak sarı-siyah tonlarında tasvir edilen resmin merkezinde, oturur vaziyette bir kadın figürü yer almaktadır. Elinde kırmızı bir kitap tutan bu kadın figürünün yüzü, belirsiz bir ifadeye sahiptir. Aslında Gürbüz’ün, sadece bu resminde değil, neredeyse bütün eserlerindeki insan figürlerinin yüzü yoktur. Ferit Edgü bunu, *Selma Gürbüz İçin Üç Yazı*’ında şöyle ifade etmiştir: “Benim yarattığım dünyada ayna yoktur, dedi S. Bu nedenle insanların yüzünü değil, gölgesini resmetmeyi yeğledim. Bu gölgeye bakarsan, her şeyi görebilirsin. Çünkü her şey onun içindedir. Melek de şeytan da.” (Edgü, 2012: 19).

Buradan yola çıkarak bir gölge olduğunu varsaydığımız kadın figürünün arka planında, devasa bir örümcek ağı göze çarpmaktadır. Gürbüz’ün, kullanmaktan asla korkmadığı siyah rengiyle, hayli dikkat çekici ve rahatsız edicidir. Ayrıca geniş açıdan bakıldığında örümcek ağı, büyük bir örümcek formuna da benzemektedir. Kadın figürünün

tamamı ise yine siyah örümcek formlarıyla doldurulmuştur. İlk bakışta sanki elbisesine ait birer unsurmuş gibi duran bu formlar, büyüklü-küçüklü ve farklı yönlerde tasvir edilmiştir.

Görsel 296: Selma Gürbüz, *Arketip – Network*, Detay.

Kadın figürünün üzerinde gösterilmiş her bir örümcek formunun yanına, elbisenin kumaş kıvrımları dikkate alınarak büyüklü küçüklü, yeni örümcek ağları da eklenmiştir. Konumlandırılan örümcekler, anatomik formları göz önünde bulundurularak fakat detaylandırılmadan tek renkle betimlenmiş ve formlarına bakıldığında her birinin aynı özellikleri gösterdikleri, sadece aralarında boyut farkının olduğu görülmektedir.

Örümcekler, tarih boyunca kültürden kültüre çeşitli sembolik anlam farklılıkları göstermiştir. Kimi kültürde uğurlu kabul edilip, öldüklerinde şanssızlık getirdiklerine inanılan bu yaratıklar, kimi kültürde de yaratılış tanrısıyla ilişkilendirilmiştir.

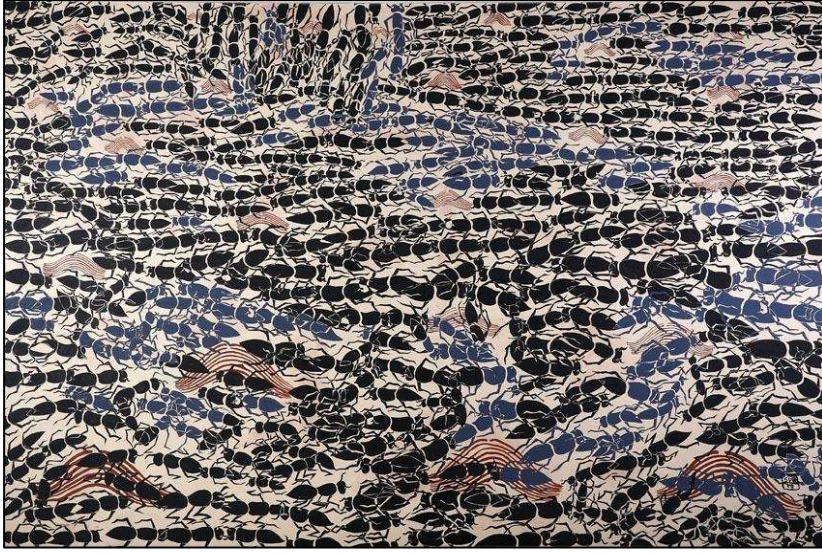
Eserlerindeki primitif temayla, çağdaşlarında bir benzeri olmayan Gürbüz'ün bu eserlerindeki örümcek formları da kompozisyon içerisinde hiç şüphesiz bir anlama sahiptir. Eserlerini yaratma anlayışı da göz önünde bulundurulduğunda, bu eserde de belki de tarih boyunca süregelen örümcek sembollerini, kendine özgü yarattığı dünyasında, feminist anlayış temeliyle yeniden tasarlayarak yaratmıştır.

Görsel 297: Selma Gürbüz, *Arketip – Network*, Detay.

Network isimli eserde, bir diğer dikkat çeken detay da kompozisyonda yer alan kadın silüetinin ağız kısmı da dahil bedeninin her yerini kaplayan örümcek ağlarıdır. Arka planda yer alan örümcek ağı, siyah renkle resmedilirken silüette yer alan ağlar ise kırmızı renkle tasvir edilmiştir. Ayrıca, silüette yer alan ağlar üzerine örümcek formları da yerleştirilmiştir. Bir imge olarak oraya yerleştirildiği tahmin edilen örümcek ağının pek çok anlama geldiği düşünülmektedir. Buradaki imge, feminist yaklaşım üzerinden değerlendirilecek olursa, tarih boyu süregelen örümcek sembollerinin tanrıçalarla ilişkilendirildiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Genellikle, antik çağ kültür ve kabilelerinde örümcek sembollerinin olumlu bir anlamı olmasına karşın, günümüz halk dilinde örümcek ve örümcek ağı sembollerinin kötü, hatta hakaret içeren cümlelerde yer alması, Gürbüz'ün eserlerinin temelinde yer alan, feminist anlayışıyla bir araya geldiğinde *Network* gibi bir eser ortaya koymaktadır.

Arketip sergisinde yer alan bir diğer eser, *Karınca Duası*'dır. 155 x 230 cm boyutlarındaki eserde sayısız karınca figürü tasvir edilmiştir. Açık renkli bir zemin üzerine karıncalar, mavi ve siyah renklerle, oldukça sıkışık bir vaziyette yerleştirilmiştir. Yapısal olarak tam bir karınca anatomisine sahip olmayan bu formlar, iki boyutlu bir şekilde, çoğu zaman üst üste bindirilerek betimlenmiştir. Eser, genel bir bakışla incelendiğinde, izleyiciye oldukça karmaşık bir görüntü sunmaktadır. Bir kaos ortamını andırsa da birbirini izleyen formlar arasında bir düzen olduğu da görülmektedir.

Görsel 298: Selma Gürbüz, *Arketip- Karınca Duası*, 2010, tuval üzerine yağlıboya 155 x 230 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-karinca-duasi.jpg> (25.06.2020)

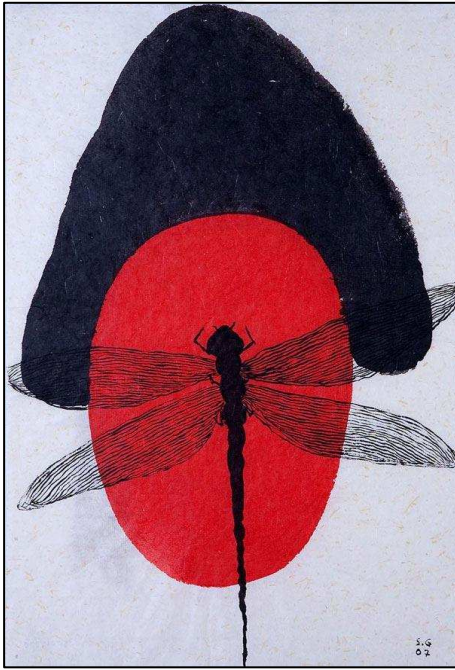

Görsel 299: Selma Gürbüz, *Arketip-Sinekli Kadınlar*, tuval üzerine yağlıboya, 155 x 230 cm, 2010. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-sinekli-kadinlar.jpg> (25.06.2020)

Gürbüz'ün böcek formlarını tuvaline taşıdığı bir diğer resmi, *Arketip'in Sinekli Kadınları*'dır. Eserde, çok sayıda kadın başları ve sinek formları yer almaktadır. Sıcak renklerin kullanıldığı resimde, bir şablondan çıkmış gibi duran kadın başları, kompozisyonun alt kısmında görünmektedir. Farklı yön ve boyutlarda, sanki yukarıdan

düşercesine, üst üste yığılmış bir vaziyette yerleştirilmişlerdir. Birbirine çok benzer bu formlar, kahverengiyle boyanmış, formların yüz detayları ise belli belirsizdir. Kompozisyonun üst kısmında ise, aşağıya doğru giderek azalan sinek figürleri betimlenmiştir. Büyüklü-küçüklü, farklı formsal yapılara sahip sinek formları, siyah renk ile eserde yerini almıştır. Gerçek bir sinek anatomisinden daha farklı, daha karikatürize edilmiş formlar olarak boyanan bu sinekler, izleyicide sanki insan leşine hücum eden yaratıklar hissi uyandırmaktadır.

Gürbüz'ün 2007'de açmış olduğu, *Kırmızı-Siyah* isimli sergisinde de böcek formlarını dahil ettiği eserleri vardır. Japonya ve Paris seyahatlerinde yakaladığı portrelere yer verdiği bu sergideki *Femme et Libellule* adlı eserinde, bir yusufçuk formu ile karşılaşılacaktır.

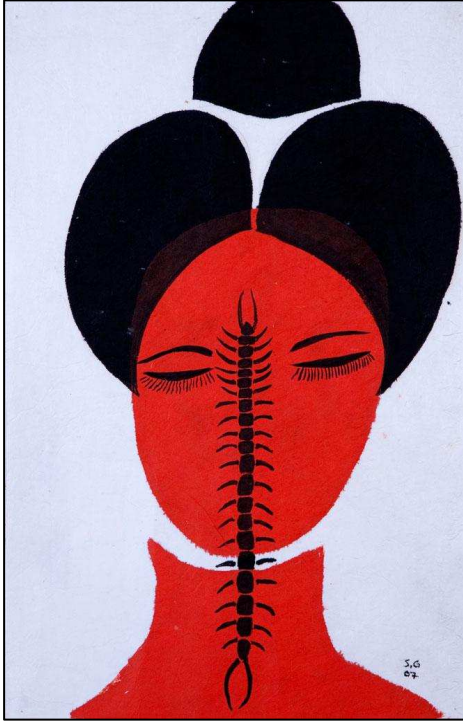

Görsel 300: Selma Gürbüz, *Kırmızı-Siyah-Femme et Libellule*, 2007, el yapımı kağıt üzerine mürekkep, 49 x 33 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-libellule.jpg> (25.06.2020)

Sanatçının el yapımı özel bir kâğıda tasvir ettiği, kırmızı ve siyah renklerden oluşan portrede, saç ve baş formunun dışında herhangi bir detay verilmemiş, tam merkezine büyük bir yusufçuk formu konumlandırılmıştır. Yusufçuk, anatomik formuna uygun olarak resmedilmiş kanatları haricinde detaya girilmemiştir. Eserde genel olarak detayların

olmaması, yusufçuk formunu daha dikkat çekici bir hale getirmiştir. Oldukça güçlü ve cesur renklerle tasvir edilen resimde, yusufçuğun kanatları oldukça detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Kanadın narin kırılğanlığı izleyiciye oldukça güçlü bir şekilde hissettirilmektedir. Resmedilen yusufçuk formunun da bir alt metni olabileceği düşünüldüğünde, belki de bu yolla, portresi tasvir edilen kişinin naifliği vurgulanmış olabilir. Grafik niteliği ağır basan eserin sağ alt köşesinde, Gürbüz’e ait, “S.G. 07” şeklinde imza ve tarih de yer almaktadır.

Kırmızı-Siyah isimli sergide yer alarak dikkat çeken bir diğer eser de *Femme et Libellule* ile büyük benzerlikler gösteren *Femme et Mille-Pattes* isimli eserdir.

Görsel 301: Selma Gürbüz, *Kırmızı-Siyah- Femme et Mille-Pattes*, 2007, el yapımı kağıt üzerine mürekkep, 49 x 33 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-mille-pattes.jpg> (30.06.2020)

Femme et Mille-Pattes de el yapımı özel bir kağıt üzerine kırmızı ve siyah mürekkeple resmedilmiştir. Tasvirde kadın olduğu tahmin edilen bir figür yer alır. Figüre dair verilen detaylar, yüzünün genel hatları, zarif saç şekli ve gözleridir. *Femme et Libellule*’deki yusufçuk formu, bu resimde yerini bir kırkayak ya da çıyan olduğu tahmin edilen bir böceğe bırakmıştır. Böcek formu genel hatlarıyla betimlenmiş, fazla detaya yer

verilmemiştir. Resmin sağ alt köşesinde, Gürbüz’e ait “S.G 07” yazılı olarak imza ve tarih yer almaktadır.

Görsel 302: Selma Gürbüz, *Davetsiz- Kelebekli Doğa*, 2008, tuval üzerine karışık teknik, 152 x 276 cm. <http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/davetsiz/selma-gurbuz-kelebekli-doga.jpg> (25.06.2020)

Selma Gürbüz’ün tasvirlerinde sıkça yer verdiği böcek figürlerinden bir diğeri ise kelebeklerdir. 2008 yılında *Davetsiz* adıyla açtığı sergisinde yer alan bir eserde, çok sayıda kelebek figürü yer almaktadır. *Kelebekli Doğa* ismiyle sergilenen resim, tuval üzerine karışık teknik kullanılarak yapılmıştır.

Yatay kompozisyon üzerine tasarlanan eserin, koyu arka planı üzerinde aralıklı ve kıvrımlı siyah çizgilerden meydana getirilen soyut formlar görülmektedir. Çeşitli boyutlarda tasvir edilmiş bu formlar, birer tepecik hissi uyandırmaktadır. Ayrıca resmin ortasına doğru diğerlerinden daha farklı olarak yuvarlak bir form da yer almaktadır. Çok fazla dikkat çekmeyen bu form ise bir gezegen görüntüsüne benzemektedir. Bir diğer yandan bu form ile resme derinlik kazandırılmıştır.

Eserde, koyu bir zemin üzerine parlak mavi-beyaz tonlarda çeşitli kelebek figürleri betimlenmiştir. Tasvir edilen bu formlar, genel kelebek anatomisi özelliklerine uygun olarak yapılmamış, kanat şekilleri daha geometrik formlarla oluşturulmuştur. Dikkatli bir şekilde incelendiğinde, bazı kelebek formlarının kanat sayılarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Formların aşağıdan yukarıya doğru sayıları azalmakta ve boyutları küçülmektedir. Eserin sağ alt köşesinde Gürbüz’e ait, “S.G 08” şeklinde imza ve tarih yer almaktadır.

3.8. Muzaffer Akyol (1945-)

1945'te Trabzon'da doğan ressam ve yazar Muzaffer Akyol, 1968 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'ne girmiş ve 1974'te mezun olmuştur. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun atölyesinde eğitim alan ressam, bunun dışında Devrim Erbil, Adnan Çoker, Ferruh Başağa, Neşet Günel gibi değerli hocalarla çalışma şansı da yakalamıştır. Genellikle Sürrealist nitelikte eserler veren Akyol, güncel yaşamdan seçtiği konuları kendine özgü bir şekilde yorumlamıştır. Ayrıca doğayı kurgulayarak bazen abartılı bazen de yalın bir şekilde tuvallerine aktarmıştır. Çalışmalarını, İstanbul'daki atölyesinde sürdürmektedir.

Akyol'un eserlerinde, tür çeşitliliği bakımından zengin böcek örnekleri ile karşılaşılmasa da eserleri konu kapsamında önemli bir yere sahiptir. Eserlerinde, kuşlar, kurbağalar, çiçekler, ağaçlar, salyangozlar gibi doğaya ait unsurlara sıkça rastlanır. Akyol, bu unsurları kendine özgü dünyasında yeniden yaratarak lirik ve fantastik resimlerini meydana getirmektedir. Aynı zamanda sanatçının eserlerinde, mitolojik öğelerle de sık sık karşılaşılmaktadır. Hatta bu öğeleri kullanma amacını şu şekilde dile getirir Akyol:

İnsanlar simgelerle konuşur, simgelerle yaşar, simgelerle anlaşır her simgenin kendine ait bir dünyası bir dili vardır. Bu dil yöresellikle başlar ulusallık evrensellik ve mitolojik boyuta kadar gider. Bütün zamanlarda insanlık ailesi bu simgelerle iletişim kurdular. Eğer simgeleri daha iyi tanırsak ve onların ne ifade ettiklerini bilirsek daha rahat anlaşabilir düşüncelerimizi mesajlarımızı daha sağlıklı verebiliriz (Yayan ve Uçar, 2019: 204).

Akyol'un resimlerinde, böcek figürleri kapsamında sıklıkla salyangoz figürleriyle karşılaşılmaktadır. Bu salyangoz figürleri, bahsedilen mitolojik öğeler arasında da yer almaktadır. Resimlere rastgele boyanmadığının bir kanıtıdır aynı zamanda. Özellikle sanatçının, 2005-2007 dönemi eserlerinde yer edinen salyangozlar, sembolik birer unsur olarak kullanılmıştır.

Salyangozlar da konu kapsamında ele alınan diğer böcek türleri gibi, tarih boyunca çeşitli kültürlerde kendilerine yer edinebilmiş varlıklardır. Günümüzde pek dikkat çekmeyen bu böcekler, geçmiş yüzyıllar boyunca çeşitli anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Akyol'un eserlerinde yer almalarının temel nedeni de buna dayanmaktadır. Binlerce yıldır

ölümsüzlüğün sembolü olarak anılan bu böcekler, bahar yağmurlarıyla uyanır, yazın sıcak kurağıyla geçici bir süreliğine ölür ve bir sonraki bahar yağmuruyla tekrar uyanmaktadır. Ölümsüzlüğü sembolize etmelerinin nedeni ise bedenlerini sarmalayan elips biçimindeki kabuklarıdır. Elips işareti de sonsuzluğun sembolüdür (Yayan ve Uçar, 2019: 204).

İşlediği her resminde bazen benzer, bazen farklı anlamlara dönüşen salyangoz figürü, çoğu zaman kıyıda köşede bir yere saklanmış vaziyette görülmektedir. Figür, içerdiği anlamıyla kompozisyona büyük katkılar sağlamaktadır. Konu kapsamında incelenen eserlerden ilki, 2005 yılına ait *Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak* isimli resimdir.

Görsel 303: Muzaffer Akyol, *Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak*, 2005. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Cundadakus.jpg (30.06.2020)

Eserde ilk bakışta dikkat çeken şey, resmin ön planında yer alan balık ve kuş karışımı melez bir yaratıktır. Gövdesi balık, baş kısmı ise bir kuş formunda görülen figür beyaz renk ile boyanmıştır. Havada uçar bir pozisyonda tasvir edilen bu devasa yaratığın ayaklarıyla bir şey tuttuğu görülmektedir. Ayaklarıyla tuttuğu şeyin aynı zamanda toprağa bağlı olması dikkat çekicidir. Betimlenen bu formun, genel yapısına bakıldığında bir servi ağacı olabileceği düşünülmektedir. Bu form da beyaz renk ile boyanmış, üzerine parlak sarı renkte lekeler vurulmuş yapılmıştır. Servi ağaçları da Akyol'un eserlerinde karşılaşılan mitolojik öğeler arasında yer almaktadır. Yatay kompozisyon üzerine kurulu eser, bir peyzaj niteliği taşımaktadır. Arka plana, aralarında insan figürlerinin dolaştığı ağaçlık bir alan eklenmiştir. Bu ağaçların, Akyol'un eserlerinde sıklıkla karşılaşılan, resmetmekten büyük keyif aldığı zeytin ağaçları olduğu tahmin edilmektedir. Daha geri planda, silüet şeklinde dağlar ve gri

bir gökyüzü kompozisyona eşlik etmektedir. Ayrıca dağların hemen önünde, çizgi şeklinde belirtilen parlak mavilik, bir deniz görüntüsü oluşturmaktadır.

Görsel 304: Muzaffer Akyol, *Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak*, Detay.

Kompozisyonun sol kısmında, soğuk renklerle betimlenen zeytin ağaçları arasında, daha sıcak renklerle boyanmış bir ağaç figürü hayli dikkat çekicidir. Genel bir bakışla izleyicide bir hayat ağacı görüntüsünün hissini uyandırmaktadır. Hayat ağacı da Akyol'un eserlerinde rastlanan mitolojik öğelerden bir diğeridir. Ağırlıklı olarak parlak sarı fırça vuruşları ile boyanan ağaç formu üzerinde, mavi renkte ve genel hatlarıyla betimlenmiş bir göz formu yer almaktadır. Ayrıca ağacın hemen altında, kırmızı renkli bir salyangoz figürü vardır. Ağacın kökleri toprağa değil, salyangozun kabuğuna bağlı olarak betimlenmiştir. İki yanında çocuk oldukları tahmin edilen beyaz elbiseli figürler görülmektedir.

Konu kapsamında incelenen resmin detayında tasvir edilen tüm unsur ve detayların sahip olduğu sembolik anlamlar, bir araya geldiğinde yeni bir anlam oluşturmaktadır. Bir bütün oluşturan bu sembollere teker teker bakılacak olduğunda; eski Türk dinlerinde hayat ağacı, hayatın başlangıcını ve sonunu, neredeyse bin yıl yaşayabildiği bilinen zeytin ağacı ise birçok kültürde barışı sembolize etmiştir. Ayrıca bin yıl yaşayabildiği için ölmez ağaç olarak da nitelendirilmiştir (Ağaç ve Sakarya, 2015: 7; Namıkoğlu, 2007). Göz motifi ise Türk kültüründe Nazar boncuğu ile ilişkilendirilmektedir (Baykal Ertem, 2009: 3). Salyangozlar da önceden belirtildiği gibi, elips biçimindeki kabuklarıyla sonsuzluğu sembolize etmektedir.

Tasvir edilen salyangoz figürü, kırmızı renk ile boyanmış, kabuğu ise açık kahverengi tonlarındadır. Kafasını hafifçe yukarıya kaldırmış halde görülen salyangoz, balık-kuş ikilisinden meydana getirilen melez yaratığı izlemekte, antenleri ona doğru uzanmaktadır. Genel hatlarıyla salyangozun anatomik yapısına bağlı kalınmıştır.

Sanatçı, çeşitli kültürlerin mitolojik ve sembolik öğelerini, kompozisyonlarında bir araya getirerek, sürrealist ve fantastik sayılabilecek eserlere imza atmıştır. Eserin sağ alt köşesinde, tam olarak okunmasa da Akyol'a ait imza da yer almaktadır.

Görsel 305: Muzaffer Akyol, *Salyangozların Zirve Yarışı*, 2005. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Salyangoz.jpg (30.06.2020)

Sanatçının, salyangoz figürlerine yer verdiği bir diğer eseri, *Salyangozların Zirve Yarışı* isimli resmidir. Eserin isminden de anlaşılacağı üzere, bu resimde kompozisyonun asıl konusu, salyangozlardır. *Cunda'da Kuş Balık, Balık Kuş Olmak* isimli eserde olduğu gibi, bu resimde de çeşitli sembolik ve mitolojik öğeler yer almaktadır.

Yatay kompozisyonda peyzaj niteliği taşıyan eserde, bir dağ manzarası tasviri yer almaktadır. Dağın en uç noktasının üzerine bir karpuz parçası konumlandırılmıştır. Dağın aşağısındaki yeşillik üzerinde ise soldan sağa doğru ilerlemekte olan çok sayıda salyangoz formu vardır. Bir düzen halinde ilerleyen bu figürlerden biri diğerlerinden daha büyük bir şekilde betimlenmiştir. Ayrıca kompozisyonun iki yanında, bu sefer çarpıcı kırmızı bir renkle yer almış servi ağaçları görülmektedir.

Sürrealist bir eser sayılan *Salyangozların Zirve Yarışı* isimli resimde, dağın uç noktasında tasvir edilen karpuz parçası, sembolik ve mitolojik bir öge olarak kompozisyonda yer almaktadır. Karpuz olduğu rahatlıkla anlaşılan form, bereketi ve doğurganlığı simgeleyen unsurlardan biridir. Arpa, kavun, karpuz ve nar gibi motiflerin doğurganlığı simgelediği bilinmektedir (MEB, 2013: 26). Ayrıca kullanılan bu bereket motifleri, genellikle kadın erkek ilişkilerini ve üremeyi de temsil etmektedir (MEB, 2011: 9).

Kompozisyonda, karpuzun hemen arkasında bulutsuz açık tonlarda bir gökyüzü tasvir edilmiştir. Dağ formunda, kahverenginin çeşitli tonları kullanılmıştır ve üzerinde belli belirsiz görülen ağaç formları da yer almaktadır. Resmin ön planına gelindikçe düzlük yeşil bir alan ile karşılaşmaktadır. Eserin isminden ve salyangoz figürlerinin düzenli ilerleyişleri de göz önünde bulundurulduğunda, bir yarış anının betimlendiği görülmektedir. Her bir salyangoz figürü, sağ profilden, anatomik detaylarına dikkat edilerek boyanmıştır. Merkezdeki büyük salyangoz figürü haricindekiler, pembe renkle tasvir edilmiş, kabuk kısımları ise fazla detaylandırılmamıştır. Kırmızı renklerle boyanmış servi formları, *Cunda'da Kuş Balık*, *Balık Kuş Olmak*'da bahsedildiği üzere, sonsuzluğu temsil etmektedir. Her ikisi de birbirinin aynısı ve gerçeklikten bir hayli uzaktır. Fakat bu formların kırmızı renk ile boyanmış olması, daha dikkat çekicidir. Akyol'un eserlerinde, kimi zaman cesurca kullanılmış kırmızı boya dokularına rastlanılmaktadır. Bu renk ile belki de servi formunun sahip olduğu sembolik anlamı kendi dünyasında yeniden yorumlamaktadır. Eserin sağ alt köşesinde yer alan "Ayvalık" yazısı göz önünde bulundurulduğunda, resmin bir Ayvalık peyzajı olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca yazının hemen yanında Akyol'a ait, "Muzaffer 2005" şeklinde imza ve tarih de yer almaktadır.

2004-2006 yılları arasında yapıldığı tahmin edilen, *Kedinin Günlüğünden Mübadele Yılları* isimli eser de salyangoz figürleri içeren bir diğer resimdir. Resim, yine yatay bir kompozisyonda tasarlanmış peyzaj tasviridir. İçerisinde çok sayıda sembolik öğeler barındıran resimde, biri küçük biri büyük, kompozisyonun iki yanına yaslanan iki dağ formu ve az ötelerinde bir deniz görülmektedir. Daha da ileride belli belirsiz dağlar kompozisyona eklenmiştir. Açık mavi renklerle boyanmış gökyüzü, oldukça karmaşık bir yapıdadır. En üstte, dikkatli bakıldığında köpek balığını andıran açık ve parlak sarı renkte balık tasviri yer almaktadır. Bir hayli uzun olan bu balık tasvirinin etrafı, çeşitli geometrik motif ve renkli lekesel vuruşlar ile doludur. Yığınla görülen bu motifleri tanımlamak oldukça güçtür. Fakat

detaylı bir şekilde bakıldığında, her biri birer uçurtmayı anımsatmaktadır. Bir diğer yandan canlı, parlak renkleriyle ve boyutları da göz önünde bulundurulduğunda böceğimsi yaratıklara da benzemektedir. Bu yaratıkların hemen altında ise insana ait bir uzuv görülmektedir. Bir çift kadın dudağı olduğu düşünülen form, kompozisyonun merkezine konumlandırılmıştır. Gerçekçi bir şekilde tasvir edilen dudak formu, diğer öğelerle uyum içinde bir anlam oluşturmaktadır.

Görsel 306: Muzaffer Akyol, *Kedinin Günlüğünden Mübadele Yılları*, 2004-2006. [Http://Www.Muzafferakyol.Com/Images/Eserler/_Hi/2006/2kedinin.jpg](http://www.muzafferakyol.com/Images/Eserler/_Hi/2006/2kedinin.jpg) (30.06.2020)

Konu kapsamında dikkatleri çeken salyangozlar ise dudak formunun biraz altında yer almaktadır. Görülen iki salyangoz formu, birbirlerine arkaları dönük şekilde betimlenmiştir. Hatta birbirlerine o kadar yakın durmaktadırlar ki sonsuzluğu temsil eden kabuklarının iç içe geçtiği söylenebilir. Her ikisi de anatomik yapılarıyla gerçekçi bir şekilde resimlendirilmiştir.

Kompozisyonun solunda tasvir edilmiş küçük tepenin üzerinde ağaçlık bir alan göze çarpmaktadır. Bu ağaç formları içerisinde, Akyol'un resimlerinde vazgeçilmez bir unsur haline gelen servi ağaçları da görülmektedir. Hemen karşısındaki kayalık olduğu düşünülen, büyük dağ üzerine ise bir kedi figürü konumlandırılmıştır. Dağ üzerinde görülen bu figür, gerçeğe oranla hayli büyük bir şekilde betimlenmiştir. İzleyicide sanki karşı tepedeki servilere baktığı hissini uyandırmaktadır. Arka plandaki gökyüzünde yer alan salyangoz, dudak, balık ve diğer formlar, ikisi arasında yer almaktadır. Soldaki serviler sonsuzluğu

sembolize ederken, sağdaki büyük kedi formunun sahip olduğu sembolik anlam üzerine tahminde bulunmak oldukça zordur. Tarihsel süreçteki yerine bakılacak olursa; Türk kültüründe pek yer edinemeyen kedi figürleri, Selçuklu çini sanatında saray hayatıyla ilgili tasvirlerde yer almaktadır. İslam ile ilgili yazılı eserlerde kimi zaman fedakâr ve sağlam karakterli bir hayvan olduğundan bahsedilirken, kimi eserde de kötü şans, zalimlik, üzüntü, ayrılık, ihanet ve açgözlülüğü temsil etmek için kullanıldığından bahsedilmiştir (Çoruhlu, 2011: 173-174). Bu karmaşık iki form arasında kalan unsurların ise genel olarak bakıldığında, sahip oldukları anlamlarla kadını ve bereketi sembolize ettiği düşünülmektedir. Tüm gökyüzünü kaplayan balık figürü, Türk kültüründe bolluğu bereketi ve üremeyi sembolize ederken, deniz de benzer sembolik anlamıyla ona eşlik etmektedir. Dudak formunun da kadını temsil ettiği düşünüldüğünde, Türk kültüründe yüksek bir mevkide temsil edilen kadın figürü, *Yaratılış Destanı*'nda kâinatın yaratılışına sebep olan ilham kaynağı olarak bahsedilmektedir (İnan, 1934: 274). Bütün bu sembolik unsurlar, salyangozun ebediyeti temsiliyle bir araya gelerek, Akyol'un dünyasında yeniden biçimlenmiş ve tuvaline yansımıştır.

Kedinin Günlüğünden Mübadele Yılları'nın sağ alt köşesinde, net olarak okunmasa da Akyol'a ait olduğu bilinen imza ve tarih yer almaktadır.

Görsel 307: Muzaffer Akyol, *Anadolu'da, Selviler Tanıklığında Salyangozla Narın Sonsuz Aşkı*, 2007, tuval üzerine yağlıboya ve akrilik, 204 x 143 cm, Özel Koleksiyon. http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2007/Anadolumda.jpg (30.06.2020)

Akyol'un, 2007 yılında yapmış olduğu *Anadolu'mda, Selviler Tanıklığında Salyangozla Narın Sonsuz Aşkı* isimli eseri de konu kapsamında dikkat çeken eserlerden biridir. Yatay kompozisyonda tasarlan eserde, bir manzara tasvir edilmiştir. Mavi gökyüzü ve kahverengi tonlarındaki zemin, resmi yatayda iki parçaya ayırmaktadır. Eserde ilk bakışta dikkat çeken, kompozisyonun tam ortasında yer alan nar ve hemen altında bulunan salyangoz formudur. Narın içerisinde çeşitli kadın betimlemelerinin olduğu görülmektedir. Betimlenen kadın figürleri, sanki parçalara ayrılmış gibi durmaktadır. Salyangoz figürü ise sağ profilden resmedilmiştir. Fakat yüzü nara dönüktür. Kompozisyonun sağ ve sol kısmında görülen serviler, bu eserde maviye boyanmıştır. Servilerin üstünde ise, sağ ve sol köşelere karpuz dilimleri eklenmiştir. Gökyüzünde, *Kedinin Günlüğünden Mübadele Yılları*'ndakilere benzer geometrik formları andıran çeşitli renklerde lekesele formlar görülmektedir. Kompozisyonun zemininde, çayırılık alana yayılmış parlak beyaz renklerde çok sayıda koyun figürü vardır. Onlara eşlik eden, salyangozun sağ ve solunda iki insan figürü de yer alır ve kadın çoban oldukları tahmin edilmektedir. Resmin sağ tarafında, çayırılık alanın uzağında ise köy niteliğinde bir yerleşim yeri görülmektedir.

Genel bir bakışla, *Anadolu'mda, Selviler Tanıklığında Salyangozla Narın Sonsuz Aşkı*'nın temelinde, bir kadın olgusu olduğu yorumu yapılabilir. Pek çok kültürde bereketi sembolize eden nar, resimde salyangozun ebediyetiyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca narın dünyayı temsil ederken, içindeki tanelerinin de insanları temsil ettiği düşünülmektedir (Arslan, 2014: 70).

Nar, içerisinde yer alan çok sayıdaki taneyi bozulmadan, parçalanmadan ve ezilmeden bir arada tutabilen bir meyvedir. Fakat eserde Akyol'un, narın içine yerleştirdiği kadınlar parçalanmış ezilmiş bir şekilde görülmektedir. Buradan yola çıkılarak, Akyol'un yarattığı tezatlığın, feminist bir temele dayandırıldığı yorumu yapılabilir. Ayrıca, bereketi sembolize eden bu meyvenin içine yerleştirilen kadın figürleriyle, kadının doğurganlığına ilişkin bir vurgu yapılmış olabileceği de düşünülmektedir. Ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu temsil eden salyangozun, nar ile ilişkilendirilmesi ise kadının doğurganlık ve bereketinin sonsuzluğu düşüncesini meydana getirmektedir. Bir hayli dikkat çeken bu ilişkiye serviler, karpuz parçaları ve koyunlar eşlik etmektedir. Serviler ve karpuz parçaları sonsuzluk, mutluluk ve bereketleriyle eşlik ederken, koyun figürleri ise sükûnet ve barışı temsil etmektedir (Yayan ve Uçar, 2019: 210).

3.9. Bünyamin Balamir (1953-)

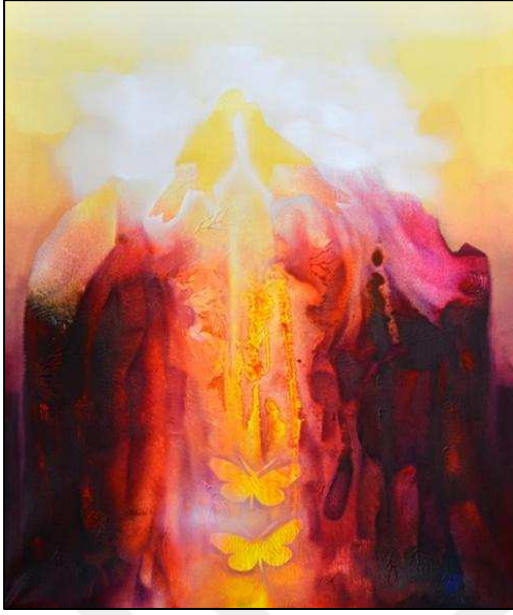
1953 yılında Çorum’da dünyaya gelen ressam, 2005’te Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’ndeki öğretim üyeliğinden emekli olmuştur. Halen Ankara’daki atölyesinde eserlerini üretmeye devam etmektedir. Balamir, fantastik soyutlama tarzında yaptığı eserlerinde yaşama sevincini ve direncini vurgulamaktadır. Eserleri insan, doğa ve yaşam arasında bir üçgen oluşturmaktadır. *Ankara Life Dergisi* ile 40. yıl sergi hazırlığı yaptığı sırada gerçekleştirdiği röportaj da bunu kanıtlar niteliktedir. Röportajda, resminin asıl kaynağının doğa ve insan olduğundan söz eder (Ankara Life Dergisi, t.y.).

Fantastik soyutlama tarzındaki renkli resimleri, konu bakımından incelendiğinde, böcek figürlerinin Türk resminde de kendine bir yer edinebildiğini göstermektedir.

Çocukluğum orman içinde, kır çiçekleri arasında, kuşların sesinde, kelebeklerin renk danslarında, derelerden balıklar tutarak doğayla baş başa geçti. Sonrasında ise 46 yıldır Ankara’da beton yığınlarının içindeyim. Bu yüzden içimde sonsuz bir doğa özlemi var. Geçmişe ve doğanın katledildiği bir dünyada doğaya karşı müthiş bir tutkum var. İkincisi, bir olgu olan hümanizmayı kaybettik. Biçimsel olarak insan var olsa da birbirini seven, saygı duyan insanlar artık çok azaldı. Bu iki olgu da içimde büyük bir yaradır. Bütün resimlerimde kaybolan değerleri arıyorum, kendimi arıyorum. Resimlerimdeki sonsuzluk içimdeki duygu yoğunluğudur (Ankara Life Dergisi, t.y.).

Balamir’in eserleri, böcek figürleri kapsamında incelendiğinde, sıklıkla kelebek formlarıyla karşılaşılır. Gerçekçi olmayan bu kelebek figürleri, onun doğa özleminin bir yansıması olarak nitelendirilebilir. Genellikle ruhun sembolü olarak kabul edilen kelebekler, onun resimlerinde narin renkleri ve zarafetleriyle, yaşama karşı bir direnç meydana getirmektedir.

Duyguların çıkar ilişkilerine tutsak edildiği bir yaşamda, her şeye karşın bir masal yaratmak istiyorum, dünya gerçeğine inat. Sıradanlaşmış değer yargılarında bir yaşam anlayışı içinde olmadım. İnsanlık onurunun saygınlığında bir yaşam anlayışını aradım ve onayladım. Duygularım tam karşıtını bulmasa da ben masalımda yaşıyorum. Resimlerim benim masallarım. Orada kuşlar şarkılar söylüyor, kelebekler korkmadan uçuyorlar. İnsanlar benim masalımda kendileriyle de buluşuyorlar. Çünkü resimlerim yüreği sevgiden geçenlerin buluştuğu yerdir de (Leblebitozu, 2016).

Görsel 308: Bünaymin Balamir, *Gönül Sıcaklığı*, 2014, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 80 x 70 cm. <https://sanat.burada.com.tr/etkinlikler/ankara,cankaya,ilkbahar-mahallesi/sanat,genel/sergi/213/bunaymin-balamir-dusler-sahnesi-kisisel-resim-sergisi-kav-sanat-ga> (11.08.2021)

Balamir'in hemen hemen her sergisinde, kelebek figürlerinin yer aldığı eserlerini yakalamak mümkündür. 2015 yılında *Düşler Sahnesi* adıyla açtığı, 40. sanat sergisi içerisinde, konu kapsamında değerli örneklerle karşılaşmaktadır. Bu seri içerisinde yer alan, 2014 yılında yapmış olduğu *Gönül Sıcaklığı* adlı eserinde, kelebek formlarına yer vermiştir. Sıcak ve parlak renklerin kullanıldığı kompozisyonda, iki güvercin figürü dikkat çekmektedir. Her ikisi de ayrı ayrı, kayayı andıran dağ kütleleri üzerinde durmakta ve birbirlerine uzanmaktadır. Güvercinlerinin bu hali, izleyicide bir sevgi gösterisi hissi uyandırmaktadır. Onların hemen altında, iki kaya parçası arasında iki kelebek figürü yer almaktadır. Her ikisi de parlak sarı renklerde dikkat çekicidir. İki boyutlu bir form ile resimlendirilen kelebekler, güvercinler arasındaki muhabbeti kuvvetlendirmekte ve duygu yoğunluğu sağlamaktadır. Ayrıca resmin sağ alt köşesinde, sanatçının imzası da yer almaktadır. Balamir'e göre kelebekler, özgürlüğün ve bağımsızlığın evrensel simgesidir. Ayrıca resimlerindeki kelebek formlarıyla ilgili de şu değerlendirmeyi yapmıştır:

Dünyanın paylaşamayacağımız kadar bizim olmadığını, hayatın bir şeye değmeyecek kadar kısa olduğunu biliyorum. Resimlerimde kelebekleri kullanıyorum. Kelebekler, resmin dilinde bir semboldür. Duygu yoğunluğu veriyor. Bütün canlılar önemlidir. Sanat, duvarları süsleyen bir unsur değil,

dünyayı güzelleştiren bir değerdir. Resim de onlardan birisidir (Jet Haber, 2012).

2018 yılında Ankara’da açmış olduğu *Sonsuzluğun Sesi* adlı sergisinde de pek çok kelebek figürünün yer aldığı çalışması vardır.

Görsel 309: Bünyamin Balamir, *İsimsiz*, 2018, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 40 x 50 cm.

<http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatci&sanatci=66&pageSntcRsm3>
(18.06.2020)

2018 yılına ait, *Sonsuzluğun Sesi*’nin bir parçası olan, 40 x 50 cm boyutlarındaki fantastik soyutlama tarzında yapılan eserde, pek çok kelebek formu kompozisyona dahil edilmiştir. Eserde kelekler, parlak kırmızı, sarı ve yeşil tonlarında boyanmıştır. Kompozisyonun arka planı ise izleyicide bir gökyüzü hissi uyandırmaktadır. Ayrıca resmin sağ alt köşesinde “B. Balamir 2018” yazılı olarak imza ve tarih de yer alır. Balamir, *Sonsuzluğun Sesi* ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

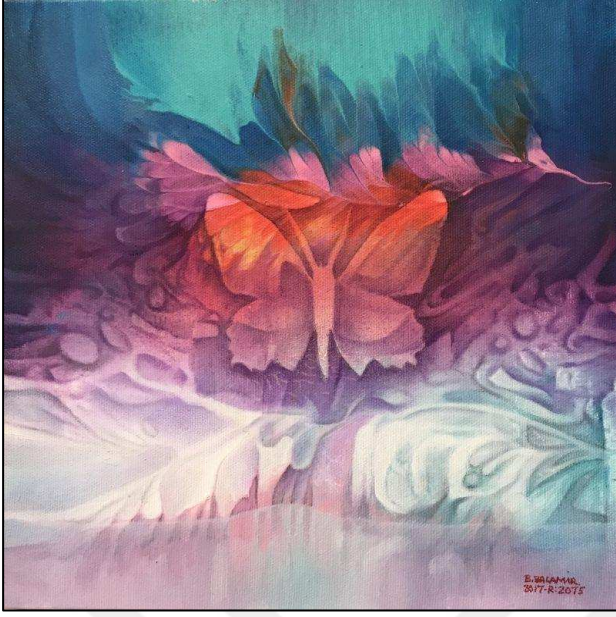
Resimlerimin teknik oluşumu dengeli bir kompozisyon üzerinedir. Doğa ve modern algılar eşzamanlı disiplin içindedir. Soyut-somut bileşkesindeki yüzeysel etkide gizemli derinlik peşindeyim. Koyu-açık kontrastının güçlü olması, renk ve zengin tonları, doku, ışık, gölge her zaman hedefimdir. Doğa kaynaklı resimlerime fantastik soyutlamalar diyebiliriz. Onlar akademisyen yanımin tuvale duygusal dokunuş sonuçlarıdır ve hayat keleklerin kanatlarında susmayan bir şarkıdır orada. Şarkımızda sevgi, saygı olsun, dostluk ve barış. Paylaşım olsun istiyorum, vefa ve özveri. Çünkü dünya yalnızca bizim değil, hayat da bitimsiz değil (Balamir, 2018).

Balamir'in röportajları ve yukarıdaki açıklamaları dikkate alındığında, eserlerinde kullandığı kelebek figürleri, sembolik birer anlama sahiptir. Tuvale rastgele yerleştirilmemiş bu formlar, Balamir'in de bahsettiği gibi esere gizemli bir derinlik katmaktadır. Eserde kelebek formları, detaylandırılmadan sadece anatomik hatlarıyla tasvir edilmiştir. Fakat yine de sahip olduğu o narin zarafeti hissedilmektedir.

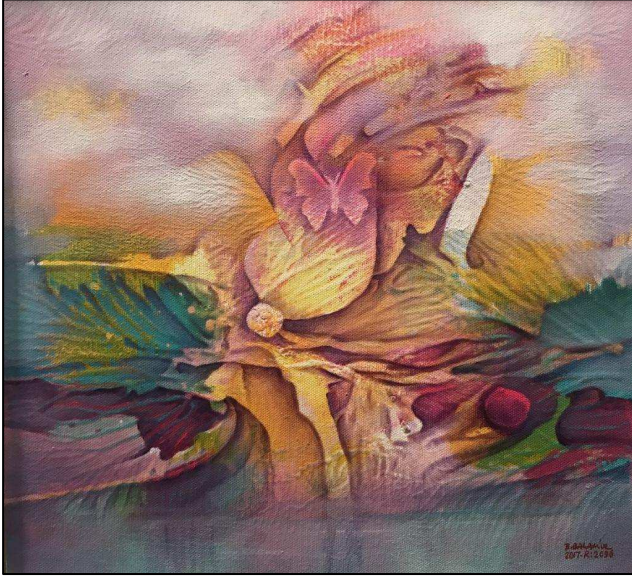
Aynı serinin bir parçası olan, 25 x 25 cm boyutlarındaki *İsimsiz* eserde, kompozisyonun, tam ortasına yerleştirilmiş bir kelebek formu görülmektedir. Kompozisyon renk tonları açısından bir hayli zengindir. Açıklık ve koyuluk değerleriyle bir derinlik yakalanmış ve kelebeğin sahip olduğu sembolik anlam ile bu derinlik daha da kuvvetlendirilmiştir. Mavi, kırmızı ve pembe renkleriyle oluşturulan kompozisyonda, kelebeğin etrafını dolduran, eseri daha fantastik bir hale getiren soyut şekiller yer almaktadır. Akışkan ve nemli bir his uyandıran bu şekiller, aynı zamanda bir rüya sahnesini andıran ütöpik bir mekân algısı da yaratmaktadır.

Kelebek formu, Balamir'in diğer eserlerinde olduğu gibi iki boyutlu, detaysız ve havada asılı bir şekilde, form yapısı ise kelebeğin anatomik özelliklerine uygun olarak betimlenmiştir. Fazla detay olmamasına rağmen kelebeğin girintili kanat şekilleri, gözle görülebilir vaziyette seçilmektedir. Eserin sağ alt köşesinde, Balamir'e ait imza ve tarih yer almaktadır.

Balamir'in eserlerinde kelebek formları, renk ve derinlik bakımından benzerlik gösteren kompozisyonlarda yer almaktadır. Canlı ve parlak renklerle boyadığı tuvalerinde kelebekler, kimi zaman belli belirsiz bir şekilde de görülmektedir. 2017 tarihinde yaptığı 30 x 34 cm boyutlarındaki bir eserin tam merkezinde, yine bir kelebek formu betimlenmiştir. Kelebek formunun etrafında yer alan ve eseri daha fantastik bir hale getiren soyut unsurlar, bu resimde daha karmaşık bir görüntü sunmaktadır. Bu karmaşanın tam merkezine ise bir kelebek formu konumlandırılmıştır. Mavi, mor ve sarı renklerle betimlenen soyut unsurlar ve kelebek figürü üst üste getirilerek esere derinlik kazandırılmıştır. Eserin sağ alt köşesinde, Balamir'e ait "B. Balamir 2017" şeklinde imza ve tarih de yer almaktadır. Ayrıca imzanın hemen altında yer alan "R-2075" seri numarası da görülmektedir.

Görsel 310: Bünyamin Balamir, *İsimsiz*, 2017, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 25 x 25 cm. <http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatci&sanatci=66&pageSntcRsm=2> (18.06.2020)

Görsel 311: Bünyamin Balamir, *İsimsiz*, 2017, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 30 x 34 cm. http://www.platformarmoni.com/dosyalar/RESSAM-Bunyamin-Balamir_3-3-2018-15-10-26.jpg (22.06.2020)

Bahsi geçen eserlerdeki soyut motif ve kelebek formlarının şablon kullanılarak oluşturulduğu tahmin edilen Balamir'in eserlerinin, bu sayede derinlik kazandığı söylenebilir. Şüphesiz bu derinlik betimlenirken renkçi anlayışının katkıları da yadsınmaz. Bir diğer yandan edebiyatla da uğraşan Balamir'in eserlerinde kültüre ait izler de yer

almaktadır. ayirlara, dağ ve tepelere tasvirlerinde sıkça rastlanır. Bu mekansal unsurları, nesne-mekân ilişkisinde, ışıık-gölge ve rengi kullanarak fantastik, soyut ve sembolist oluşumlar içerisinde değerlendirmektedir. Betimlemelerinde izleyiciye sevgi ve dostluğu hissettirmeyi amaç edinen Balamir'in eserlerindeki kelebek formları, bu amaca büyük katkılar sağlamıştır.

Görsel 312: Bünyamin Balamir, *Gönül Yuvası*, 2015, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1> (22.06.2020)

50 x 50 cm boyutlarındaki *Gönül Yuvası* isimli resmi, 2015 yılına ait bir resimdir. Eserde, soyut unsurlar arasına gizlenmiş bir kelebek figürü yine yerini almıştır. Şablon etkileri, parlak renklerle birlikte bir hayli dikkat çekici görünmektedir. Eserin arka planı ise izleyicide bir şehir silüeti hissi uyandırmaktadır. Ön planda yer alan soyut unsurlarda sıcak renkler kullanılırken, arka planda soğuk renklerle tasvir edilmiştir. Nesne-mekân ilişkisinde kullanılan sıcak-soğuk renklerle resme derinlik kazandırılmış ve bu sayede belli belirsiz tasvir edilen kelebek formuna da bir boyut kazandırılmıştır.

Balamir'in eserlerinde, konu kapsamında, dikkat çeken bir diğer detay da tasvirlerinde kullandığı kelebek formlarının yapısal özellikleridir. Genel olarak bakıldığında, sanki tek bir yapısal formmuş gibi hissedilse de kompozisyonlarında yer verdiği kelebek formları, birbirinden farklı türlere aittir. Bu formlar, fazla detay içermediği için türleri

hakkında bir tahminde bulunmak güçtür. Kimi formlar daha yuvarlak hatlara sahipken, kimisi daha uzun, girintili ve keskin kanat hatlarına sahiptir. Ayrıca yine bazı eserlerde, kelebek kompozisyonun asıl nesnesi olarak kullanılırken, bazı eserlerde de kompozisyona sembolik anlama sahip yardımcı bir unsur olarak eklenmiştir.

Görsel 313: Bünjamin Balamir, *Kelebeğin Ötesi*, 2015, tuval üzerine akrilik ve yağlıboya, 50 x 50 cm. <http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1> (22.06.2020)

2015 yılına ait *Kelebeğin Ötesinde* isimli eserinde yer alan kelebek formu, daha girintili, büyük ve keskin kanat hatlarına sahiptir. Kompozisyonun arkasından gelen ışık doğrultusunda daha flu bir şekilde betimlenmiştir. Üst kanat uçları nerdeyse hiç belli değildir. Tüm kanatları açık bir vaziyette, parlak pembe ve sarı renkleriyle boyanmıştır. Eserin arka planı da silik, pembe-sarı tonlarıyla kelebek formuna eşlik etmektedir. Ön kısımda koyu renklerle tasvir edilmiş kısım, bir çayır görüntüsü hissi oluşturmaktadır. Yer verdiği bu çayır görüntüleri, röportajlarında da belirttiği üzere, belki de özlemini duyduğu doğal yaşamın bir yansımasıdır.

Halen atölyesinde eserler üretmeye devam eden ressam, kelebek formlarını nitelikli bir biçimde kullanmaya da devam etmektedir. Çağdaş Türk resmi içinde yer verilen böcek figürleri kapsamında, Balamir'in eserleri oldukça zengin örnekler içermekte ve buna katkı sağlamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Araştırma kapsamında incelenen sanatçı ve eserlerden yola çıkıldığında, uygulama çalışmalarında kimi zaman da bu sanatçılara ait etkiler bilinçli olarak ortaya koyulurken kimi zamanda bağımsız bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğaya karşı olan ilgim sebebiyle aynı atmosferi paylaştığım, çoğu insanın gözüne görünmeyen bu varlıklar her zaman dikkatimi çekmiştir. Zararlı ya da zararsız olarak niteleyebileceğim bu yaratıkların her bir çeşidinin bende uyandırdığı korku, sevgisiyle eş değer niteliktedir.

Bir apartman dairesinde geçirdiğim çocukluk yıllarımda böceklerle dair ilk anım, mutfagımızı basan minik karıncalarla çok yakından karşılaşışımıdır. Fayansların arasından nizamlı bir şekilde, tek sıra halinde, reçel kavanozuna doğru ilerleyişleri, anısal belleğimin kült resimlerinden biri haline gelmiştir. Onları izlemek ve beslemekten inanılmaz bir haz aldığımı anlamam, mutfagımızdaki karıncaların önüne geçilemez bir duruma gelmesiyle ne yazık ki son bulmuştur. Devam eden süreçlerde böceklerle etkileşim içine girişim, yaz tatillerinde anneannem ve dedemin evlerine gidişimle kısır bir döngü haline dönüştü. Sadece birkaç haftamı geçirdiğim bu bahçede, dedemin arılarıyla tanışmam ise karıncalar kadar ilgi çekici olmadı. Böylelikle karıncalardan ibaret sandığım bu böcekler dünyasından aldığım keyif, korku ve iğrenti gibi karmaşık duygularla giderek artan bir hale geldi. Bu yaşananlar neticesinde, böceklerin de diğer insanlar gibi etkileşim içinde olduğum döngünün bir parçası olduğunu kabul etmemi sağladı.

Tezin uygulama çalışmaları kısmında, farklı böcek formlarının olduğu bir dizi otoportre serisinde, yağlıboya ve akrilik, özgün baskı resimler, suluboyalar, eskizler ve desenler bulunmaktadır. Ayrıca çalışmalardan bazılarının taslak hallerine de yer verilmiştir. Otoportreler, farklı fotoğraf ve dergilerden kesilen ya da araştırma kapsamında ele alınan sanatçıların resimlerindeki böcek figürleri referans alınarak biraraya getirilmiş kompozisyonlardır. Salyangoz, arı, kelebek, yusufçuk ve güve gibi formlar, otoportre resimlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Kompozisyonlardaki formlar, anatomik yapı unsurlarına bağlı kalınarak gerçeğine uygun bir şekilde tasvir edilmiştir.

4.1. Yağlıboya ve Akrilik

Uygulama çalışmaları kapsamında böceklerle kendimi ilişkilendirdiğim bir dizi otoportre serisi yer almaktadır. Fotoğraflardan yararlanarak oluşturduğum otoportrelerimde, çeşitli böcek figürleri kompozisyonlarda görülmektedir. Daha çok kanatlı böcekleri kullanmaktan keyif aldığım resimler, tuval ya da kağıt üzerine yağlıboya, akrilik ve kolaj teknikleriyle oluşturulmuştur. Anatomik yapılarına bağlı kalarak betimlediğim bu figürlerde, Ergin İnan yansımaları görülmektedir.

Görsel 314: Kadir Karayel, *İsimsiz*, 2020, tuval üzerine yağlıboya, 50 x70 cm.

50 x 70 cm boyutlarında dikey kompozisyonda tuval üzerine kurulu resimde, otoportre ve kanatlı bir böcek figürü görülmektedir. Eserde sıcak renklerin hâkim olduğu görülmektedir. Kahveye çalan kırmızı bir arkaplan üzerine betimlenen otoportre gerçekçi, bir şekilde çalışılmaktadır. Portrenin gövdesini kaplayan dev böcek formu ise Ergin İnan'ın eserlerinde yer alan bir böcek formudur. Anatomik yapısı çok bozulmadan kompozisyona aktarılan böcek formu üzerinde, kompozisyon temasına uygun olarak değişimler yapılmıştır.

Resim, büyük ölçüde Ergin İnan'ın portre resimlerinden etkilenilerek yapılmıştır. Özellikle böcek formlarının kompozisyonadaki figür üzerine iki boyutlu bir şekilde havada asılı bir vaziyette yerleştirilmesi İnan etkisi taşımaktadır.

Görsel 315: Kadir Karayel, *İsimsiz*, 2019, kağıt üzerine yağlıboya, 31,5 x 11,5 cm.

Yatay kompozisyonda kağıt üzerine akrilik boya ile tasvir edilen resimde, otoportre ve böcek formu yanyana bulunmaktadır. Resmin soluna yaslı vaziyette duran otoportrenin yüzünün sol kısmı görülmektedir. Portreye eşlik eden dev kanatlı güve formu ise kompozisyonu büyük ölçüde kaplamaktadır. Koyu mavi bir arka plan üzerine kurulan formlar, fotoğraflardan referans alınıp gerçeğine bağlı kalınarak tasvir edilmiştir. Güve formu üzerinde kahve, kırmızı ve mavi renkleri kullanılarak anatomik detayları incelenmeye çalışılmıştır. Bedenine oranla hayli büyük olan kanatlarındaki damarlar detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Görsel 316: Kadir Karayel, *Kelebekli Otoportre*, 2019, kağıt üzerine yağlıboya, 18.5 x 28 cm.

Dikey kompozisyon üzerine kurulan *Kelebekli Otoportre* isimli eser, kağıt üzerine yağlıboya tekniği kullanılarak yapılmıştır. Henüz tamamlanmamış otoportre, siyah beyaz renklerle fotoğraf referans alınarak betimlenmiştir. Portrenin tam ortasına, çapraz bir şekilde kondurulan kelebek formu, portrenin yüzünün neredeyse yarısını kapatmaktadır. Kırmızı turuncu renklerin hâkim olduğu kelebek formunun kanatlarının uçlarında bir sıra şeklinde ilerleyen beyaz benekleri de göze çarpmaktadır.

Siyah bir arkaplan ve portre üzerine yerleştirilen kelebek, turuncu kırmızı tonlarda patlayan renkleriyle ilk bakışta dikkati çekmektedir. Yapı olarak gerçeğine göre epey büyük bir şekilde konumlandırılmış olsa da kanat formları ve bedeni gerçeğe uygun olarak detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

Görsel 317: Kadir Karayel, *Yusufçuklu Otoportre*, 2019, kağıt üzerine yağlıboya ve kolaj, 22 x 27.5 cm.

Portre serisine ait bir başka eser, yine dikey kompozisyon üzerine kurulan, *Yusufçuklu Otoportre* isimli resimdir. Kağıt üzerine yağlıboya ve kolaj teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Turuncuya çalan kahverengi bir arkaplan üzerine betimlenen otoportre üzerinde, bu sefer dev bir yusufçuk formu vardır.

Fotoğraf referans alınarak tasvir edilen otoportre üzerine yerleştirilen form, bir dergi sayfasından koparılmıştır. Bütün detaylarıyla ortaya konan form, kompozisyonun tam ortasına, dört kanadı açık, üstten görünüşü ile dikey kurgulanarak yerleştirilmiştir. Havada durur bir vaziyet sergileyen bu böcek formu, portrenin burun ve ağız kısımlarını büyük ölçüde kapatmaktadır.

Görsel 318: Kadir Karayel, *Bal Arısı*, 2019, kağıt üzerine akrilik, 17 x 24.5 cm.

Uygulama çalışmaları arasında, sadece böcek imgesi olarak çalışılan örnekler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, doğal hayatın, doğanın vazgeçilmez bir parçası olarak hemen her yerde karşılaşılabilecek türde, karın ve kuyruğa doğru sarı siyah şeritli gövdesi olan bir bal arısı imgesi betimlenmiştir. Özellikle kafasındaki iri gözü, kafa ve göğüsdeki kıllı dokusu, şeffat kanatları ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Sarı, siyah renklerdeki vücuda ve büyük siyah göze, beyaz renk ile ayrıntılandırma ve ışıklandırma yapılmıştır.

Böcek imgeleleri arasında, kın kanatlılar (coleoptera) takımından bir böcek olan Bok böcekleri de betimlenmiştir. Antikçağ Mısır sanatında, kutsal kabul edilen bir hayvan olan Bok böceği, çeşitlerinden bir kompozisyon oluşturulmuştur. Kırmızı zemin üzerine, herbiri farklı renk ve gövde deseniyle, dokusuyla sıralanmıştır.

Görsel 319: Kadir Karayel, *Bok Böcekleri*, 2020, kağıt üzerine akrilik.

4.2. Suluboya

Görsel 320: Kadir Karayel, *Salyangozlu Otoportre*, 2021, kağıt üzerine suluboya, 25 x 34.5 cm.

Salyangozlu Otoportre isimli bir resimde, adından da anlaşılacağı üzere bu sefer kompozisyona bir salyangoz formu eşlik etmektedir. Dikey kompozisyon üzerine suluboya tekniği kullanılarak betimlenmiştir.

Otoportre, diğer resimlerden farklı olarak tondo etkisi de veren bir çember içerisine konumlandırılmıştır. Mavi bir bilye hissi uyandıran çember içindeki portre, fotoğraf referans alınarak betimlenmiştir. Salyangoz ise yine fotoğraf referans alınarak ve yapısal özelliklerine bağlı kalınarak gerçekçi bir şekilde tasvir edilmiştir. Salyangozun çember dışına taşıdığı ilk bakışta dikkati çekmektedir. Sanki kağıt üzerine dolaşır gibi bir his uyandırmaktadır. Estetik bir görünüm sergileyen spiral formdaki kabuğu, kahverengi tonlarda desenli dokusuyla ayrıntıcı çalışılmıştır.

Ayrıca suluboya tekniğiyle bazı böcek formlarıyla tekli kompozisyonlar da oluşturulmuştur. Bu kapsamda güve, arı ve karınca figürleri anatomik yapılarına bağlı kalınarak detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

Görsel 321: Kadir Karayel, *Güve*, 2020, kağıt üzerine suluboya.

Kanatları itibariyle bir kelebek görüntüsüne sahip olan bir güve imgesi resmedilmiştir. Kanatlarındaki çizgili doku ve gövdedeki şeritler, noktasal ayrıntılarla genel bir betimleme yapılmıştır. Pembe, mor tonlarda bir fon üzerine açık renkli kanatlarla kompozisyonu doldurmaktadır.

Görsel 322:Kadir Karayel, *Arı*, 2020, kağıt üzerine suluboya ve rapido, 20.5 x 17 cm.

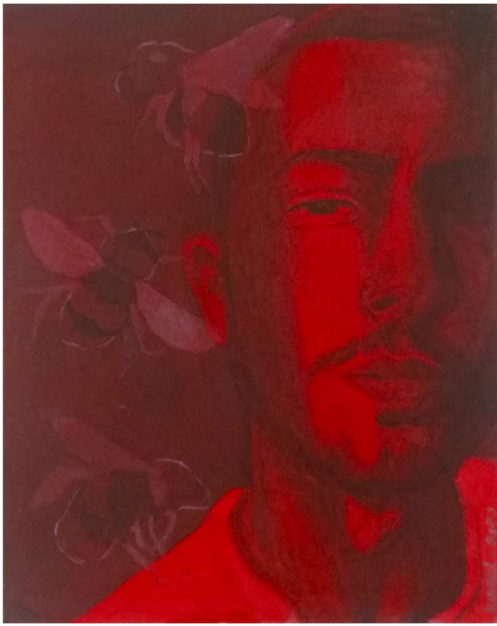
2020 tarihli kağıt üzerine suluboya ve rapido ile çalışılan eser, sarı siyah şeritli gövde yapısıyla bir arı betimlemesi sunar. Fonda dairesel formda gri tonlarda koyu renkli bir odak noktası yaratılarak, sarı siyah enkli arı öne çıkarılmıştır. Anotomik yapısı ve kanatları ayrıntılı çalışılmıştır.

Görsel 323: Kadir Karayel, *Karıncalar*, suluboya ve rapido, 17 x 23 cm, 2019.

2019 yılında suluboya ve rapido ile yapılan eser, illüstratif nitelikte değerlendirilebilecek bir çalışmadır. 17 x 23 cm boyutunda dikey kurgulanan çalışmada, siyah karıncalar betimlenmiştir. Bitkisel formlar arasındn görünen siyah kafalar ve üstte tam olarak anatomik yapısı da ortaya konulan siyah bir karınca, sarı, kahverengi tonlardaki fonda öne çıkmaktadır. Hemen her yerde karşılaşılabilecek siyah bahçe karıncaları betimlenmiştir.

4.3. Özgün Baskı

Görsel 324: Kadir Karayel, *Arılar*, 2020, baskı üzerine müdahale, 16 x 19. 5 cm.

Uygulama çalışmaları kapsamında özgün baskı resimlerine de yer verilmiştir. Farklı teknikler ve bu teknikler üzerine müdahalelerde bulunarak ortaya konan resimlerde, yine böcek formları bulunmaktadır. Bu doğrultuda 16 x 19.5 cm boyutlarındaki *Arılar* isimli otoportre resmine, arı figürleri eşlik etmektedir.

Resim, monotip tekniği ile yapılmış, siyah boya ile baskı yapıldıktan sonra üzerine tiner yardımıyla inceltilmiş kırmızı boya sürülerek uygulanmıştır. Kompozisyonun sağına yaslı şekilde duran otoportrenin hemen solunda, üç tane arı formu yer almaktadır. Üçüde farklı yönlere bakarken görülen bu formlar, alt alta konumlandırılmıştır. Formlar betimlenirken yapı unsurları göz önünde bulundurulmuş, fakat belli belirsiz bir şekilde kompozisyona yerleştirdikleri için fazla detaylandırılmamışlardır.

Görsel 325: Kadir Karayel, *Güve*, 2021, monotip, 20 x 24 cm.

Bir diğer resim yine monotip tekniğinden yararlanılarak yapılan *Güve* isimli eserdir. Kompozisyonda siyahın yanı sıra kırmızı ve sarı renkleri de kullanılmıştır. Güve formu, resmin sağ üst köşesinde yerini almıştır. Belirsiz bir silüet olarak tasvir edilen güve formu detaylandırılmamıştır.

Görsel 326: Kadir Karayel, *Örümcek ve Kurukafa*, 2020, monotip, 16 x 19.5 cm.

2020 yılında yapılan *Örümcek ve Kurukafa* isimli resim teknik olarak *Arılar* resmiyle benzerlikler göstermektedir. Aynı teknikle uygulanan resimde bu sefer bir kurukafa ve onun üzerine yerleştirilmiş örümcek figürü yer almaktadır.

Larva, iskelet ve böcek imgelerinden de kompozisyonlar da oluşturulmuştur. Sürrealist, fantistik yorumlamalara açıktır. Ters bir damla gibi olan ve larva olarak isimlendirilen form, aslında bir arı kafası formu soyutlaması gibidir.

Görsel 327: Kadir Karayel, *Larva* eskiz, 2020, kolaj, 28 x 40.5 cm.

Görsel 328: Kadir Karayel, *Larva*, 2020, Ahşap baskı, 27 x 32.5 cm.

Görsel 329: Kadir Karayel, *Larva 2*, 2020, Ahşap baskı, 27 x 32.5 cm.

Görsel 327 ve görsel 328’de görülen *Larva* ve *Larva 2* isimli resimler, görsel 326’da oluşturulan eskiz üzerinden ahşap baskı tekniği kullanılarak yapılmıştır. Kompozisyonların merkezinde bir böcek larvasını andıran yumurta biçimli dairesel bir şekil bulunmaktadır. Bu yumurta biçimli şekil içerisinde, fotoğraftan referans alınarak yerleştirilmiş bir tür kanatlı böcek ve insan iskeleti bulunmaktadır. *Larva* isimli baskı, yedi farklı aşamada kazınıp basılmıştır. Kompozisyonun tamamen bir larva hissi vermesi için sıcak renkler birarada kullanılmış, böcek formunda tamamen kırmızıya boyanmıştır. Yumurta biçimli larvayı andıran formun dış kabuğu, daha baskın koyu bir renkle kontürlenmiştir. Kompozisyonda görülen larvanın içindeki henüz doğma sürecinde olan böcek ve insan iskeleti rastgele biraraya getirilmemiştir. Bu iki formun biraraya gelişi, insan-böcek ilişkisinin döngüsel bir etkileşimi olarak kullanılmıştır.

Larva isimli eserde de yine aynı kalıp üzerinden basılarak elde edilmiş bir diğer sonuçtur. *Larva* isimli esere göre daha az renk kullanıldığı görülmektedir. Sıcak renklerin birarada kullanımı yerine, boşlukların daha fazla olduğu bir kompozisyon olarak kurgulanmıştır.

Böcek türleri arasında, kanat yapısı ve ince uzun gövdesiyle oldukça estetik bir form sergileyen ve pek çok sanatçı tarafından da resmedilmiş olan ve genel olarak halk arasında Helikopter Böceği olarak da bilinen Yusufçuk, gravür tekniği ile betimlenmiştir.

Görsel 330: Kadir Karayel, *Yusufçuk*, 2018, gravür, 29 x 39 cm.

Yusufçuk isimli eser, dikey kompozisyon üzerinde tasarlanmıştır. Gravür tekniği ile uygulanan kompozisyonun zeminde yuvarlak formda, damarlı bir ağaç gövdesi ve üzerine yusufçuk formu konumlandırılmıştır. Tamamem çizgisel formlardan oluşan resim, sadece kazıma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Betimlenen yusufçuk formu gerçekçi ve detaylı bir şekilde kompozisyonda yerini almıştır.

4.4. Karışık Teknik

Karışık teknikle yaptığım çalışmalarında, portre, figür birlikteliğinde arılar ve çoğunlukla yusufçuk ile oluşturulan kompozisyonlar oluşturdum. Ayrıca, bir gergedan böceği imgesi de vardır.

Görsel 331: Kadir Karayel, *İsimsiz*, 2020, kağıt üzerine karışık teknik, 47 x 32.5 cm.

Dikey kompozisyon üzerine tasarlanan henüz tamamlanamayan eser, kağıt üzerine suluboya, akrilik ve rapido teknikleriyle uygulanmıştır. Resimde, otoportreye arılar eşlik etmektedir. Portre etrafına farklı açılardan yerleştirilen arılar, suluboya tekniği ile gerçeğe uygun olarak betimlenmiştir. Arı figürleri betimlenirken gerçek arı fotoğrafları referans alınmış, anatomik özellikler göz önünde bulundurularak betimlenmiştir. Ayrıca resimde arı figürlerinin yanısıra rapido kalemle tasvir edilen bitkisel formlar da bulunmaktadır. Kompozisyonun genelinde, yine sıcak renklerin etkileri görülmektedir. Koyu kahveden kırmızıya doğru açılan arka plan üzerine kompozisyon unsurları dikkatli bir şekilde yerleştirilmiştir.

İnsanoğlu henüz yaratılmamışken bile bu evrende arıların olduğu düşünüldüğünde, bu kompozisyonda arıların otoportreme değil, otoportremin onlara eşlik etmesi daha olasıdır. Çeşitli kültürlerde bolluğu, bereketi simgeleyen arılar, içinde bulunduğum ruh halinin bir yansıması olarak kompozisyona aktarılmıştır. Bir arı kadar çalışkan ve hızlı olamayışım ve aynı zamanda onlara karşı duyduğum müthiş korku, ortaya koymaya çalıştığım gayretin bir yansımasıdır.

Görsel 332: Kadir Karayel, *Yusufçuklar*, 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 20 x 30 cm.

Görsel 333: Kadir Karayel, *Bakışma*, 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 24 x 29 cm.

Ön çalışma niteliğinde farklı teknikler bir araya getirilerek oluşturulan *Yusufçuklar* ve *Bakışma* isimli resimlerde de otoportrelerim yer almaktadır. Birer ön çalışma niteliğinde olan bu kompozisyonlar, akrilik, karakalem ve kolaj teknikleriyle oluşturulmuştur. Her iki resimde de böcek olarak yusufçuklar tercih edilmiştir. Karakalemle betimlenen portrelerin arka planlarında, dikkat çekici canlı renkler uygulanmıştır. Ayrıca kompozisyona yine kolaj

teknîği ile yerleştirilmiş bitkisel formlar eşlik etmektedir. Bu bitkisel formlar, salon bitkisi olarak kullanılan Areke Salon Palmiyesi yaprak detayıdır.

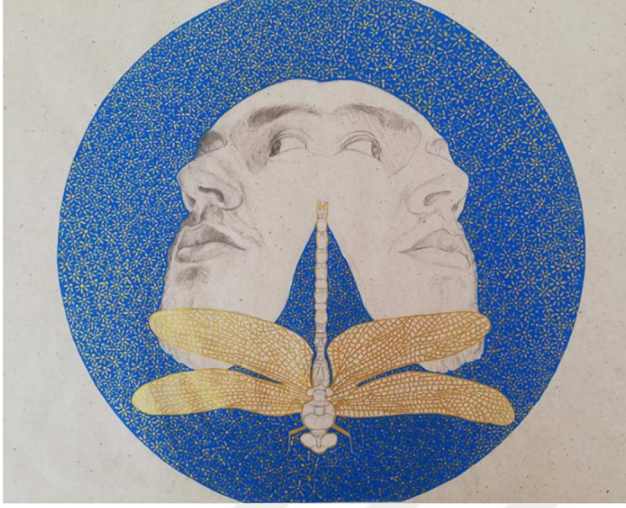
Dikey kompozisyon üzerine kurgulanmış, 21 x 26.5 cm boyutlarındaki *İsimsiz* eserde de yusufçuk formunun bir diğer örneği görülmektedir. Kompozisyonun merkezinde, yere oturur vaziyette bir bacağını altına almış bir kadın figürü yer alır. Figür, karakalemle betimlenmiştir. Figür, büyük yapraklı bir salon bitkisi olan bir Deve Tabanı yaprağı formu üzerine oturmuş durumdadır. Yaprak ve yusufçuk ile doğa, iç mekâna taşınmıştır. Akrilik boya ve kolaj teknikleriyle bir mekân algısı oluşturulmuştur. Figürün hemen sol yanında altın rengi yusufçuk da sarı rengiyle öne çıkarak kompozisyonda yerini almıştır. İncelenen uygulama örneklerinden farklı olarak gerçekçi bir şekilde betimlenmemiştir. Sadece dış yapı unsurları gözetilmiş, detaya girilmemiştir. Hafif sağa yatık, havada asıl bir vaziyette dört kanadı açık şekilde tasvir edilmiştir.

Görsel 334: Kadir Karayel, *İsimsiz*, 2018, kağıt üzerine karışık teknik, 21 x 26.5 cm.

Yatay kompozisyona üzerinde kurulmuş 2019 tarihli *Ters Yusufçuk* isimli resim, kese kâğıdı üzerine akrilik boya ve karakalem teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Henüz tamamlanmamış otoportre niteliğindeki resimde maskeyi andıran, birbirine yapışık iki yüz

görülmektedir. İki yüzün tam ortasında, onları birbirinden ayıran dört kanadı açık vaziyette ters bir yusufçuk formu yerleştirilmiştir. Yusufçuk formu, yapı özelliklerine bağlı kalınarak oldukça detaylı bir şekilde betimlenmiştir. Kanatlarındaki altın rengi detaylar, ilk bakışta dikkati çekmektedir. Ayrıca mavi arka plan üzerine, küçük detaylar şeklinde işlenen altın rengi motiflerle uyum içerisinde.

Görsel 335:Kadir Karayel, *Ters Yusufçuk*, 2019, kağıt üzerine karışık teknik, 24 x 32 cm.

Görsel 336: Kadir Karayel, *Gergedan Böceği*, 2020, kağıt üzerine karışık teknik, 15 x 23 cm.

2020 yılında kağıt üzerine karışık teknikte yapılan eserde, tek böcek imgesi olarak, Gergedan Böceği resmedilmiştir. Damarlı bir ağaç formu üzerinde ayrıntıcı bir böcek betimlemesi yapılmıştır. Siyah fona, sarı ve turuncu ağırlıklı dairesel form yerleştirilmiştir. Kanlı ay tutulması olarak da bilinen Kırmızı dolunay önünde, Gergedan Böceği öne çıkarılmıştır. Bilimsel adı *Oryctes nasicornis* olan ve Gergedan Böceği olarak bilenen böceğin, baş kısmındaki boynuz benzeri uzuvları, güçlü bacak yapısı ve kalkan biçimli gövde kabuğu ayrıntıcı olarak betimlenmiştir

4.5. Desen ve Eskizler

Yusufçuk, karınca, arı başta olmak üzere, sinek, bok böceği ve salyangoz imgeleri içeren desen ve eskiz çalışmaları yapılmıştır.

Görsel 337 :Kadir Karayel, *Desen*, 2020, mürekkep ve rapido, 17 x 17 cm.

17 x 17 cm boyutlarındaki kare biçimli eserde yusufçuk kanatlarına sahip bir otoportre yer almaktadır. Siyah mürekkeple tasvir edilen resimde, kolları öne doğru uzanan otoportrenin sırtında, açık halde betimlenmiş dört yusufçuk kanadı vardır. Sağ kısımdaki kanatlar, detaylandırılmıştır. Kanat detayları rapido tekniği ile sağlanmıştır.

Görsel 338: Kadir Karayel, *Desen*, 2018, karakalem, 27 x 19.5 cm.

Yatay kompozisyon üzerine kurgulanmış desende, birbirlerine dönük bir insan ve arı görülmektedir. Çıplak halde betimlenen figür, sol eli yeri yaslanmış haldedir. İzleyicide yorgun olduğuna dair bir izlenim uyandırmaktadır. Tam karşısında, hava da betimlenen arının ise yüzü erkek figüre dönük profilden remedilmiştir. Arı, oldukça detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir.

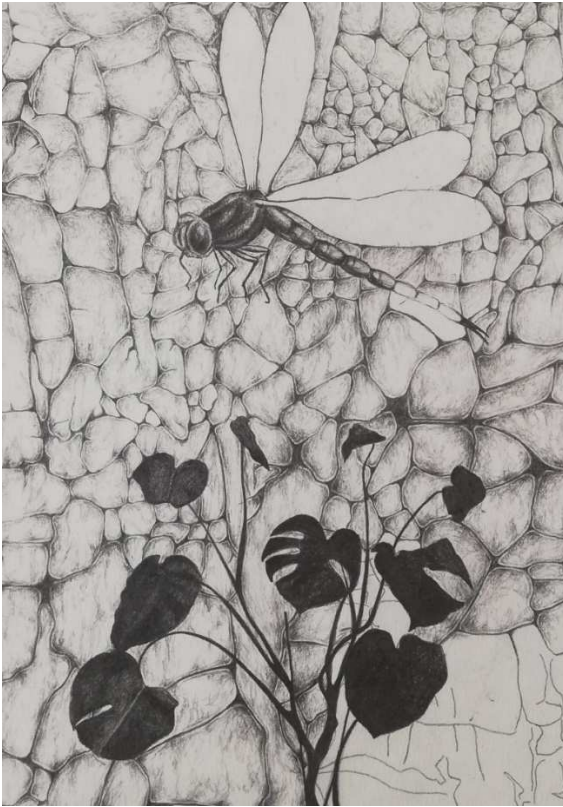

Görsel 339: Kadir Karayel, *İlhan ve Karıncalar*, 2021, karakalem, 20.5 x 29.5 cm.

Görsel 340: Kadir karayel, *Pusula*, 2018, karakelem.

Pusula isimli eser, karakalem tekniği ile yapılmıştır. İlk bakışta dairesel bir form içinde betimlenmiş bir kanatlı böcek formu dikkati çekmektedir. Zeminde yer alan dairesel form, pusuladır. Merkezine oturtulmuş böcek ise pusulanın oklarını temsil etmektedir. Böcek, formsal yapısına uygun ve gerçekçi bir şekilde kompozisyona eklenmiştir.

Görsel 341: Kadir Karayel, *Yusufçuk ve Devetabanı*, 2018, karakalem, 27 x 16.5 cm.

Dikey kompozisyon üzerinde kurgulanmış *Yusufçuk ve Devetabanı* isimli resim, karakelem tekniği ile yapılmıştır. Resmin arka planında taş bir duvara benzeyen dokulu bir yapı vardır. Aşağıdan yukarıya doğru yükselmekte olan devetabanı ve hemen üstünde ki yusufçuk kompozisyona eşlik etmektedir. Profilden betimlenen yusufçuk, anatomik unsurlarına bağlı kalınarak, gerçekçi bir şekilde detaylandırılmıştır.

Görsel 342: Kadir Karayel, *Desen*, 2018, karakalem.

Görsel 343: Kadir Karayel, *Desen*, 2021, karakalem.

2018 yılına ait *Desen*'de bir el ve arı formu vardır. Dikey kompozisyon üzerinde karakalem tekniği ile kurgulanan resimdeki arı, profilden resmedilmiştir. Kanatları bedenine oranla hayli büyüktür. 2021 yılına ait *Desen*'de ise mantar üzerine tırmanmaya çalışan bir salyangoz formu yer almaktadır. Dikey kompozisyon üzerine kurgulanan resim, fotoğraf referans alınarak çalışılmıştır.

Görsel 344: Kadir Karayel, *Eskiz*, 2018, karakalem.

2018 yılına ait *Eskiz*, otoportre niteliğindedir. Bir çember içinde, otoportrenin üç farklı yüz hareketi görülmektedir. Etrafını saran minik böcekler ise arıdır. Otoportrenin değişken yüz hareketleri, arıları takip etmektedir. Arılar, detaya girilmeden betimlenmiştir.

Görsel 345: Kadir Karayel, *Scarabe- eskiz*, 2020, karakalem.

BEŞİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihsel süreç içerisinde resim sanatında, farklı dönem ve sanat anlayışı kapsamında öne çıkan böcekler, çoğunlukla bir sembol ya da imge olarak kullanılmıştır. İmge ya da sembol göreviyle kullanılan bu formların, içinde bulunduğu toplumun yaşadığı coğrafyaya ve inançlarına göre farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda araştırma metninde, böcek figürlerinin görsel örneklerinden önce sözlü ve yazılı ilk örneklerinden bahsedilmiştir. Bahsedilen sözlü ve yazılı kaynakların çoğunda kutsal olarak nitelendirilen böcekler inanç sistemleriyle ilişkilendirilmiş, yine bu doğrultuda kutsal kitap ve metinlerde bahsi geçen böcekler tespit edilmiştir. Özellikle Hristiyan ikonografisinde kelebek, yusufçuk ve geyik gibi böceklerin birer sembol olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca sözlü kaynaklar araştırılırken entomolojik bilgiler de elde edilmiş, böceklerin günlük yaşamda da etkin bir rol oynadıkları tespit edilmiştir. Çeşitli kabilelerde önemli bir besin kaynağı olarak tüketilmiş, ayin ve törenlerde totem malzemesi olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Metnin devamında böceklerin edebiyat ve sinemadaki yerinden de kısaca bahsedilip kronolojik sanat akımları içerisinde Avrupa resmindeki yeri incelenmiştir. Son olarak böcek figür ve imgelerinin Türk resmi üzerindeki etkisi ve konumu ele alınmıştır.

Böceklerin betimlemerinin ilk örneklerinin Epipaleolitik dönem ve Antik Çağ uygarlıklarına kadar uzandığı tespit edilmiş ve bu örnekler görseller ile desteklenmiştir. Böcek tavrileri açısından arıların yaşamsal önemi, hem besin hem de bitkiler açısından gerekliliği dark edilmiş ve İspanya'daki Arana veya Örümcek Mağaları olarak adlandırılan mağaralardaki epipaleolitik döneme tarihlendirilen kaya resimlerinde olduğu gibi bal toplama sahnesinde şematik olarak arılar tasvir edilmiştir. Antik Mısır Uygarlığı'nda bok böceklerinin, çeşitli alanlarda etkin bir rol oynadığı görülmüştür. Bok böceklerinin (Scarabaeus sacer) bu uygarlıktaki en belirgin özelliği olan, Mısırlıların inanç ve kültür sistemlerinde önemli bir rol oynaması, özellikle vurgulanmıştır. Bok böceklerinin, Mısırlıların hayatına girişi de bu vurgu üzerinden açıklanmıştır. Antik Mısır'da dinin, tabiatı ön plana alması, özellikle bok böceklerinin toplum üzerinde etkin bir rol oynamasına yol açmıştır. Bu doğrultuda bütün bir uygarlık tarafından kutsal olarak kabul edilen bok böceklerinin, kalıcı bir sembol haline dönüştüğü sonucuna varılmıştır. Bok böcekleri, Antik Mısır'da yaygın olarak duvar resimlerinde, fresklerde ve mezar duvarlarındaki

kabartmalarda görülmektedir. Bunların dışındaki farklı uygulama alanlarında da pek çok örnek ile karşılaşmıştır. Kullanım alanlarının sayısal çokluğu, temsil ettiği değer ve anlamlar ile de eş değerdir. Kutsal olduğuna inanılan bu böceklerin tanrılarla ilişkilendirilmesinin yanı sıra güneş sistemi, doğa, ölüm ve ölüm ötesi kullanımlar, yeniden doğuş ve koruyucu şans gibi kavramlarla ilişkilendirildiği de tespit edilmiştir. Bünyesinde farklı anlamları barındırmasının yanı sıra zıt kavramlar ile ilişkilendirilmesi Mısırlıların, bu böceklere verdiği değer bir göstergesidir. Heykel ve takılarda da sıkça kullanılan bir form olduğu, yine görsel örnekler ile araştırma metninde ele alınmıştır. Özellikle amulet, takı ve mücevherlerde, bok böceklerinin dışında sinek ve kelebek gibi böcek türlerine de yer verdikleri saptanmıştır. Ayrıca, mimari yapılarda da motif olarak kullanılmıştır.

Antik Çağ uygarlıklarında, bir diğer öne çıkan böcek formunun ise arılar olduğu örnekler ile saptanmıştır. Arılar, Antik Yunan Uygarlığı'nda önemli bir simge olarak varlığını sürdürmüştür. Mısırlıların bok böceği kadar geniş bir alana yayılmasa da Antik Yunan Uygarlığı'nda Mısırlıların bok böceğine benzer bir şekilde inanç sistemleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda mitolojik efsanelerde bahsedilen arıların, Antik Yunanlıların inanç sistemleriyle olan ilişkisinin bir kanıtı olarak sunulmuştur. Sözü edilen efsanelerde, Tanrı Zeus'un bebekliğinde arılar tarafından beslendiğine inanılmaktadır. Bu yüzden Tanrı Zeus'un aynı zamanda *Arı Adam* anlamına gelen *Melissaios* ismiyle de anıldığı tespit edilmiştir. Bir başka efsaneye göre de Tanrı Apollo'nun tapınağının arılar tarafından inşa edildiği inancı, arıların din ve inanç sistemlerinde etkin bir konuma sahip olduğunun göstergesidir. Tanrıça kültü ve ana tanrıça ile de ilişkilendirilmiş bir hayvan olarak da öne çıkmıştır. Metinde bu etkin konum içerisinde yer alan arıların, Efes kentinin simgesi haline geldiğine ve bu yüzden Efes Arısı olarak nitelendirildiğine de değinilmiştir. Ayrıca bu formların Antik Yunan sikke ve takılarında da motif olarak kullanıldığı örnek görseller ile ele alınmıştır. Minyatür örnekler olarak arılar ve diğer böcekler betimlenmiştir.

Eser metninin Orta Çağ kısmında, el yazmalarında kağıt üzerine resmedilen ilk böcek formları ile karşılaşmaktadır. Orta Çağ'da sanat, din üzerinden şekillendiği için böcek formlarının sadece el yazması kitapların sayfalarında kenar motifleri olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Böcek imge ve formları, Avrupa resminde kronolojik olarak ele alınan sanat üslupları ve akımları içerisinde, detaylı bir şekilde incelenmiş ve bulgularla desteklenmiştir. Bu form ve imgelerin kullanımı, Rönesans üslubu ile başlayıp sırasıyla Barok, Rokoko, Empresyonizm, Post-Empresyonizm, Ön Raffaellocular, Sembolizm, Art Nouveau, Sürrealizm ve Pop Art şeklinde devam etmiştir. Bu akımlar dahilinde incelenen böcek imge ve figürlerinin, konu olarak da ikonalar, peyzajlar, natürmortlar, anatomik araştırma eskizleri ve çocuk roman ve hikâye kitapları gibi alanlardaki örnekleri incelenmiştir.

Kronolojik bir aşama şeklinde incelenen böcek resimlerinin, günümüze yaklaştıkça daha zengin örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Bu ilerleyişin, plastik sanatlardaki esas başlangıcının ise Avrupa resminde yer alan böcek resimleriyle olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Rönesans bir başlangıç olarak ele alınıp sonraki süreçler de göz önünde bulundurularak, Avrupa resimlerinde hangi böceklerin, hangi amaçla kullanıldığı ve buralardan elde edilen veriler ile asırlara yayılan süreç içerisinde toplanan böcek resimleri, kimi zaman birbiri ile mukayese edilerek ortak değerleri belirlenmiştir. Eserlerde yer alan böcekler, sanatçıların birbirinden farklı nedenleri ile betimlense de her biri ortak bir payda da buluşmaktadır. Ayrıca bu uzun süreç içerisinde böcek imgelerinin, kompozisyonlarda yalnız kullanılmadığının da tespiti yapılmıştır. Kompozisyonun konusu kapsamında, çeşitli unsur ve figürler ile bir arada kullanılmıştır. Kimi zaman anatomik bir araştırma niteliğinde betimlenip eserin baş figürü olan böcek, kimi zaman bir natürmort resminde küçük fakat etkili bir detay olarak resmedilmiştir. Kimi zaman da bu figürlerin, deforme edilerek ya da başka varlıklar ile uzuvları birleştirilerek melez varlıklar haline geldiği de gözlemlenmiştir. Rönesans'ın önemli temsilcisi Hieronymus Bosch'un eserlerinde, bu imgeler oldukça güçlüdür. Özellikle *Haywain Triptiği* ve *Dünyevi Zevkler Bahçesi* isimli, kalabalık kompozisyonlarda canlı varlıkların karışımı görülmüştür. Bunların yanı sıra bu eserler de doğrudan resmedilmiş böcek figürleri de saptanmıştır.

Eserlerde betimlenen böcek formlarının gerçeğine uygun olarak yapıp yapılmadıkları orijinal görsellerle karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Örneğin, Jan Sanders van Hemessen'in *Kibir* isimli eserinde kelebek kanatlı bir melek figürü tasviri yapılmıştır. Betimlenen kelebek kanatlarının, Kaplan Kırklangıç Kuyruk isimli kelebek türüne ait olduğu görsel ile desteklenmiştir. Böcek tasvirlerinin gerçekçiliği, Barok ve Rokoko eserlerinde de ön plana çıkmıştır. Bünyesinde oldukça zengin örnekler barındıran bu dönem eserlerinde

pek çok böcek türünün resimlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle, Jan Brueghel the Elder ve Jan Van Huysum, natürmortlarında farklı türlerde böceklerle yer vermiştir. Araştırma metninde, ölü doğa olarak adlandırılan resim kompozisyonuna canlı varlıkların dahil edilmesi açısından da böceklerin önemli bir konuma ulaştığına değinilmiştir. Bu resimlerde böcek figürlerinin kullanılış amacı esere, sanatçıya ve hatta içinde bulunduğu kültüre göre şekillendiği için bu dönemde betimlenen böcekler genel bir tanımlamadan ziyade, bireysel olarak değerlendirilmiştir. Bir imge olarak kompozisyona yerleştirilen böceklerin, natürmortlarda çoğunlukla iyi ve kötü arasındaki ilişkiyi sembolize ettiği yargısına ulaşılmıştır.

Doğa bilimlerine duyulan ilginin de böcek tasvirlerinin artmasına da neden olmuştur. Eser metninde böcek resimlerinin yer aldığı roman, çocuk hikâye kitapları ya da entomolojik kökenli kitaplardan örnekler de ele alınmıştır. Biri entomolojik bir bilgi amacı sunmak üzere gerçekçi ve detaylı bir şekilde resmedilirken diğeri hikâye kitabının çerçevesi içinde şekillenmiş ve karikatürize edilerek betimlenmiştir. Bunun yanı sıra mektup kenarlarına iliştirilen böcek betimlemeleri de araştırmada ele alınmıştır. Edouard Manet ve Van Gogh mektup örneklerindeki böcek resimleri görselleri ile birlikte eser metninde incelenmiştir.

Böcek formlarının betimlenme şekli, her dönem ve sanatçının anlayışına göre farklılıklar göstermiştir. Formun gerçekçiliği, kullanılan renk ya da tekniği, ressamın içinde bulunduğu ruh haline göre şekillendiği saptanmıştır. Örneğin, James Ensor'un böcek resimlerinde alaycı bir mizah anlayışıyla karşılaşılmasıdır. Çeşitli böcek figürlerinin, görsel bir imge olarak kullanımının yanı sıra dekoratif unsurlar arasında da kullanıldığı görülmüştür. Özellikle Art Nouveau sanatçılarının çeşitli duvar kâğıdı ve abajur gibi tasarımlarında zengin örnekleri ile karşılaşılmasıdır. Bu örnekler yine gerçeğe uygunluk ve kullanılış amacına göre incelenip bulgularla desteklenmiştir.

Sürrealist dönem ile birlikte, böcek formları eserlerde gerçek bir imge olarak yükselmeye başlamıştır. Bu sanat anlayışı ile üretilen resimlerde böcek imgelerinin sayısal çokluğu eser metninde belirtilmiştir. Eserlerde, özellikle peygamberdeveleri dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkmıştır. Peygamberdevelerinin Sürrealist ressamı oldukça etkilemesinin temelinde, Freud'un Psikanaliz çalışmaları ve aynı dönemde yayınlanmış peygamberdevelerinin yaşamını konu alan bir makalenin yer aldığı tespit yapılmıştır.

Salvador Dali, Andre Mason, Max Ernst ve Joan Miro gibi sanatçılar peygamberdevelerini konu alan bu makaleden yola çıkarak bu böcekleri kompozisyonlarına dahil etmiştir. Bu böceklerin, bahsi geçen sanatçıları bu kadar etkilemesinin en belirgin özelliğinin ise dişi böceğin, çiftleşme sırasında ya da sonrasında erkeğini yemesi olduğu sonucuna varılmıştır. Sanatçıların, böcekleri farklı teknik ve yorumlarla ele aldığı metinde belirtilmiş ve görseller ile karşılaştırılmıştır. Örneğin, Picasso'nun eserlerinde betimlediği peygamberdevesi imgesi, gerçek bir peygamberdevesi formuna sahip değildir. Eşi Olga'yı resimlerken, içinde bulunduğu ruh hali ve duygularının bir karşılığı olarak onu deforme ederek bir dişi peygamberdevesine dönüştürdüğü saptanmıştır. Bir diğer örnek ise Dali'nin resimlerinde sıkça görülen çekirge formudur. Çekirgelerin, Dali'nin çocukluğundan gelen kötü hatıraların birer yansıması olduğu araştırma metninde belirtilmiştir. Öte yandan Peygamberdevelerinden oldukça etkilenen ressam, resimlerinde gerçek bir peygamberdevesi formunu kullanmak yerine onu temsil eden bir çekirge kullanmayı tercih etmiştir. *Büyük Mastürbatör* isimli resminde bahsedilen bu ilişki net bir biçimde görülmüştür.

Avrupa resminde böcek figürleri, pek çok teknik ve yorum ile kompozisyonlara aktarılmış olduğu ve bu formların içinde bulunduğu dönem ve sanatçının kullanımına göre imge ya da estetik bir unsur olarak betimlendiği görülmüştür. Arı, bok böceği, kelebek, güve, yusufçuk, peygamberdevesi ve karınca gibi böcekler, ençok betimlenen böcekler olarak öne çıkmıştır. Natüralist, realist, sembolik ya da sürrealist, fantastik niteliklerde kompozisyonlarda yer almışlardır. Tek böcek betimi natürmort, portre, otoportre ya da figür birlikteliğinde farklı kompozisyon düzenlemeleriyle zengin örnekler ortaya konulmuştur.

Eser metninin Türk resmi kısmı araştırılırken böceklerin kullanılış yönünden Avrupa resimlerindeki örnekler ile paralel gösterdiği söylenebilir. Türk ressamı tarafından da çeşitli uygulama alanlarında örnekleri betimlenen böcekler, yine sanatçının anlayışına göre imge ya da görsel bir unsur olarak kompozisyona eklenmiştir. Türk resminde böcek imgesi incelenirken Avrupa resminde olduğu gibi sanatçının kompozisyonda kullandığı bu form, sanatçının dünya görüşü ya da ruh halinin etkisiyle temsil ettiği anlamı ortaya koyduğu saptanmıştır. Bir örnek verilecek olursa Mümtaz Yener'in eser metninde incelenen resimleri politik bir anlayışla oluşturulmuştur. Bu eserlerde kullandığı karıncalar ise bahsedilen bu politik anlayış ile temsil ettiği anlama kavuşarak bir imgeye dönüşmüştür.

Eserlerde azami sayılabilecek ölçüde böcek çeşitliliği de görülmüştür. Bunun yanı sıra resmedilen böcek figürleri, gerçekçilik ve temsil ettiği anlamı ile detaylı bir şekilde incelenmiş, yeri geldiğinde ayrıntılar ile desteklenmiştir. Türk ressamların eserlerinde kelebek, karınca, arı, kara sinek, yusufçuk gibi böcekler, ençok betimlenen böcekler olarak öne çıkmıştır. Sanatçının tarzına göre, natüralist, realist, sembolik ya da sürrealist, fantastik niteliklerde eserlerinde yer almışlardır. İlk örnek olarak asker ressamı kuşağından olan ve son dönemlerinde izlenimci nitelikte peyzajlar da resmetmiş Hüseyin Zekai Paşa'nın *Papağan* isimli çalışmasında, küçük de olsa beyaz bir kelebek yer aldığı görülmüştür. Özellikle 1960'lı yılların ortalarında Yüksel Arslan, *Arture* adını verdiği ve genellikle kara sineklerin de betimlendiği, resimler yapmaya başlamıştır. 1960'lı yılların sonlarına doğru Mümtaz Yener, Ergin İnan gibi sanatçıların resimlerinde böcekler öne çıkmaya başlamıştır.

Eser metninin bu kısmında incelenen ressamların bazılarının belli böcekler ile anıldıklarını söylemek yanlış olmaz. Öncelikle Mümtaz Yener karıncalarıyla, Yüksel Arslan kara sinek, Ergin İnan yusufçuk, Utku Varlık kelebek, Bünyamin Balamir kelebekleriyle, Mümtaz Yener karıncalarıyla, Muzaffer Akyol'un ise salyangozlar ile bir ilişkilendirmesi yapılabilir. Doğrudan böcekler ile anılan Ergin İnan'ın eserleri ise araştırmanın Türk resmi başlığının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Henüz çocuk yaşta böcekler ile tanıştığı ve onların resimlerinin vazgeçilemez bir unsuru haline gelmesi nedeniyle, metin boyunca ele alınan diğer resamlardan ayrıldığı belirgin bir şekilde görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen sanat tarihi içerisinde böceklerle en çok etkileşimde olan ve olmaya devam eden sanatçının eserlerinde, sayısız böcek formu ile karşılaşmıştır. Bunlar içerisinde yine sayısız olarak niteleyebileceğimiz böcek türleri tespit edilmiş, ilgili kısımda görsellerle desteklenmiştir.

Ergin İnan'ın 1969 yılında böcekleri ilk defa dahil ettiği eseri *Bitmeyen Mektup* ile başladığı bu yolculuk, çeşitli teknik ve konuların yer aldığı kompozisyonlarda katlanarak artan böcek formlarıyla devam etmektedir. Ressamın imzasını attığı her seride bu küçük yaratıklara dair izler mutlaka görülmektedir. Sanatçının yıllara yayılan eserleri kronolojik bir biçimde, serilerinden farklı örneklerle yer verilerek incelenmeye çalışılmıştır. *Bitmeyen Mektup* ile başlayan bu süreç *Psişik Portreler*, *Adem ve Havva* ve *Mevlana* resimleriyle devam etmiştir. Bu seri kompozisyonlarında tasvir edilen yusufçuk, arı, karınca bok böceği başta olmak üzere, daha pekçok kanatlı ve kanatsız böcek formları, araştırma metninin ilgili

kısımında detay görseller verilerek desteklenmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde portre resimlerinde farklı yaklaşımları ele alan sanatçının bu örneklerine de yer verilmiştir. *Damlalı Portre* isimli eseri, İnan'ın bu yeni yaklaşımının bir örneği olarak incelenmiştir. Çift ve ayrışmalı yanılsamaların dikkat çektiği bu portresinde bir diğer dikkat çeken detay ise resmin sol kenarına işlenmiş böcek formudur. Ağız ve gözlerdeki çift görünüm, görsel algıyı hayli zorlarken böcek formunun oldukça net ve gerçekçi bir şekilde betimlendiği belirtilmiştir.

1996 yılındaki *Böcek* serisinin örnekleri, ardından İnan'ın adıyla anılan bir diğer kavram olan mektuplara ilişkin *Uzun Mektuplar* serisinden örnekler ele alınmıştır. Ergin İnan'ın, resimlerin yanı sıra günlük hayatında da böceklerle dostane bir bağ kurması, sadece Türk resminde değil, resim sanatı tarihinde de bu yaratıkların ne kadar değerli ve önemli bir parçası olduğunun göstergesidir.

Cihat Burak, 1980'li yıllarda fantastik, sürrealist nitelikte dev böcek imgelerini kompozisyonlarında kullanmıştır. Böcek imgesi açısından Utku Varlık, en çok böcek resmi yapan sanatçılardandır ve resimlerinde en çok kelebek kullanan sanatçılar arasında düşşel, fantastik nitelikteki resimleriyle, kendine has tarzıyla öne çıkmaktadır. 2000'li yıllarda kadın ressamlardan Selma Gürbüz'ün resimlerinde de böcek imgeleri görülür. Özellikle, örümcekler, karıncalar ve kara sinekler, kalabalık olarak motifsel nitelikte eserlerine yansımıştır. Yusufçuk ve kelebekler de yine sanatçının ilgisini çeken böcekler arasında yer almıştır. 2000'li yıllarda Muzaffer Akyol, küçük boyutta salyongazları ve Bünyamin Balamir ise kelebekleri betimleyerek kendilerine has çalışmalarında böcek imgesine yer veren sanatçılar arasında varlıklarını sürdürmektedir.

Asırlar boyunca çeşitli kabile, topluluk ve uygarlıklarda çeşitli kültür ve inanç sistemleri içerisinde insanlarla etkileşim haline gelmiş, günümüz teknolojisine rağmen sırları halen çözülememiş olan böceklerin, araştırma kapsamında çeşitli topluluk, uygarlık, sanat akımı ve sanatçıların eserleri üzerindeki etkileri, plastik sanatlar açısından, kronolojik bir sıra doğrultusunda incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma metninin son bölümünde uygulama çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalar içerisinde yağlıboya, akrilik, suluboya, baskı, kolaj, desen ve eskiz gibi

tekniklerde çalışmalara yer verilmiştir. Böcek figürlerinin biçimsel olarak yer aldığı eser örneklerinde Ergin İnan etkilerinden de bahsedilmiştir. Ayrıca bu metnin oluşmasını sağlayan böceklerle olan ilişkime dair açıklamalar da uygulama çalışmaları kısmında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- “Amulet”(1997), *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.1, YEM Yayınları: İstanbul. s.88.
- Ağaç, S. ve Sakarya, M. (2015). “Hayat Ağacı Sembolizmi”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (14), 1-14.
- Akman, N. (2010, Nisan 15). Politikadan Arınmış Gerçek İlişki Aranıyor, Lebriz.
<http://lebriz.com/pages/artist.aspx?section=550&lang=TR&artistID=13&periodID=&pageNo=7&exhID=0&bhcp=1&bhjs=-1> 18.07.2021
- Alec Wildenstein, *Odilon Redon Catalogue Raisonné*, Mythes et Légendes, Wildenstein Institute Bibliotheque des Arts, Paris 1994. https://view.publitas.com/wildenstein-plattner-institute-ol46yv9z6qv6/c-r_odilon_redon_volume_ii_wildenstein_institute/page/72-73 29.07.2021
- Alec Wildenstein, *Odilon Redon Catalogue Raisonné*, Mythes et Légendes, Wildenstein Institute Bibliotheque des Arts, Paris 1994.
- Altuna, S. (2015). *Ünlü Ressamlar, Hayatı ve Eserleri*. Hayal Perest Yayınevi: İstanbul.
- And, M. (1998). *Minyatürlerle Osmanlı- İslam Mitologyası*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Andy Warhol Paintings (t.y.), Andy Warhol Insect Paintings- Butterfly Bio,
<https://andywarholpaintings.weebly.com/butterflies.html> 18.07.2021
- Ankara Life Dergisi. (t.y.). Bünyamin Balamir ile Düşler Sahnesi 40. Sanat Yılı. [Röportaj] Ankara Life Dergisi: 17 Haziran, 2020, <https://www.life.com.tr/2019/06/26/bunyamin-balamir-ile-dusler-sahnesi-40-sanat-yili/> adresinden alındı
- Arslan, S. (2014). “Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı”, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 59- 71.
- Arslan, Y. (1996). *Arslan-Defterler*. L. Yılmaz, U. Baker, M. Güvenç, H. Rigot, (çev.). Dost Kitabevi- Galeri Nev: Ankara.
- Arslan, Y. (2015). *Yeni Etkiler*, Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Arslan, Y. (2015). *Yeni Etkiler*. Sel Yayıncılık: İstanbul.

- Art Institute Chicago (2020, April 5). Woman's Board Event: Behind the Scenes of Monet and Chicago, Art Institute Chicago. <https://www.artic.edu/events/4963/canceled-womans-board-event-behind-the-scenes-of-monet-and-chicago> 18.07.2021
- Arte, U. (2019). *Umberto Artes ile Sanat*. Destek Yayınları: İstanbul.
- Artnet, (2019, Mat 4). Andy Warhol Was a Defender of Endangered Species? A Look at the Pop Artist as You've Never Seen Him Before, <https://news.artnet.com/partner-content/warhol-vanishing-animals> 18.07.2021
- Artun, D. (2007). *Paris'ten Modernlik Tercümeleri, Académie Julian'da İmparatorluk ve Cumhuriyet Öğrencileri*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bakanay, M.A. (2010, Nisan 19). Selma Gürbüz ve Mehmet Ali Bakanay ile sanat üzerine, Harper's Bazaar. <https://www.harpersbazaar.com.tr/lifestyle/2019/04/19/selma-gurbuz-ve-mehmet-ali-bakanay-ile-sanat-uzerine> 18.07.2021
- Balamir, B. (2018, Şubat 9). Sonsuzluğun Sesi. <http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatci&sanatci=66&pageSntcRsm=3> 18.07.2021
- Berger, J. (1989). *Picasso'nun Başarısı ve Başarısızlığı*. Yurdanur Salman- Müge Gürsoy, (çev.). Metis Yayınları: İstanbul.
- Biggs, S. (2014, August 26). Bugs in Books. <https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/2014/08/bugs-in-books.htm> 1 18.07.2021
- Biggs, S. (2014, August 26). Bugs in Books. <https://blogs.bl.uk/digitisedmanuscripts/2014/08/bugs-in-books.html> 18.07.2021
- Büyükcinal, F. (1991). "Cihat Burak", *Sanat Çevresi*, 156. Sayı.
- Cabral, C. (2019, Kasım 6). What does the Dragonfly Symbolize? Blog.prepscholar <https://blog.prepscholar.com/dragonfly-meaning-symbolism> 18.07.2021
- Carsten, Peter Warncke (1998), Pablo Picasso 1881-1973. Taschen.
- Cassou, J. (1999). *Sembolizm Sanat Ansiklopedisi*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Cezar, Mustafa (1995). *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi I*. Ekav Yayınları: İstanbul.

- Clavero, J.J. (2015). “JoanMiró-Kadınlar, Kuşlar, Yıldızlar”, *Sakıp Sabancı Müzesi Yayınları ve Foundation JoanMiró İş Birliği Sergi Kataloğu*, İstanbul.
- Çalıköğlu, L. Temel, B. (2015), *Sanatçı ve Zamanı*, İstanbul Modern Yayınları, İstanbul.
https://www.istanbulmodern.org/dosya/2234/cihat-burak_2234_7226132.pdf
- Çoker, A. (1983). “Fotoğraftan Resim ve Darüşşafakalı Ressamlar”, *Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi*, 2(9), 4-12.
- Çoruhlu, Y. (2011). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Yayıncılık: İstanbul.
- Dali, S. (1986). *The Secret Life Salvador Dali*. Dial Press: İspanya.
- Dali, S. (1997). *Büyük Mastürbator*. Gürhan Tümer (çev.). Varlık Yayınları: İstanbul.
- Digital Collections, L'animal Dans La Décoration,
<https://digitalcollections.nypl.org/collections/lanimal-dans-la-dcoration#/?tab=about> 18.07.2021
- Dilçin, C. (1978). *XIII. Yüzyıl Metinlerinden Yeni Bir Yapıt: Ahval-i Kıyamet*. Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Dindar, E. (2019). Cihat Burak: Resimleri ve Öyküleri. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dolayman, Murat (2015). Böcekler ve İnsanlar Arındaki Pozitif İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Dönmez, N.I. (2014). Freud’un Düş Kuramları ve Sürrealistler. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Edgü, F. (2012). *Selma Gürbüz İçin Üç Yazı*. Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Ersoy, A. (2010). *Sanat Eleştirisi*. Artes Yayınları: İstanbul.
- Ertem, Baykal, F. (2009). Dokumalarda ve Nazarlarda Görülen Nazar Motifleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Every Painter Paints Himself, (1505). Dürer’s Stag Beetle,
https://www.everypainterpaintshimself.com/article/durers_stag_beetle_1505
18.07.2021

Frost, S.W. (1937). "The İnsect Motif in Art", *American Association for the Advancement of Science*, The Scientific Monthly, 44 (1), 77-83.

<https://www.jstor.org/stable/16257> 04.08.2021

Gencer, H. (2013). Yüksel Arslan'da Mekan ve Beden İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Giray, K. (1997). *Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: İstanbul.

GİRAY, K. (2001), *Ergin İnan*, İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Giray, K. (2001). *Ergin İnan*. İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Gombrich, E.H. (2011). *Sanatın Öyküsü*. Remzi Kitabevi: İstanbul.

Gökbel, M. (2018). "Çağdaş Seramik Sanatında İmge Olarak Böcek Kullanımı", *Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 8 (2), 206-225. DOI:

10.20488/sanattasarim.530142

Haleblioglu, D. (2010). Boğaziçi'nde "Çağdaş Sanat" Röportaj Dizisi.

<https://istanbulmuseum.org/ip/ergin-inan.html> 18.07.2021

Hançerlioğlu, O. (1979), *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar*, 6. Cilt, Remzi Kitabevi: İstanbul.

Harman, M. (2016). "Osmanlı Minyatür Sanatından Bir Cehennem Örneği: Ahval-i Kıyamet'te Yer Alan Ejderha Şeklindeki Cehennem", *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 9(43), 1065- 1072.

Hofmann, W. (1973). Max Ernst Inside the Sight. Menil Collection.

http://agroecologiavenezuela.blogspot.com/2018/06/blog-post_29.html Erişim Tarihi: 09.05.2020

<http://daddygrognard.blogspot.com/2010/03/film-friday-mummy-best-d-film-ever.html> Erişim Tarihi: 17.05.2020

<http://dogalhayat.org/property/tavus-guvesi/> Erişim Tarihi: 16.07.2020

<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/54763/001637955019.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 04.09.2020

<http://educators.mfa.org/ancient/necklace-fly-beads-69024> Erişim Tarihi: 08.12.2020

http://gallerivera.no/?page_id=45 Erişim Tarihi: 13.05.2020

http://gallerivera.no/?page_id=45 Erişim Tarihi: 13.05.2020

<http://jlggb.net/blog/wp-content/uploads/2009/09/cme-mouche.jpg> 03.09.2020

<http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1> Erişim Tarihi:
22.06.2020

<http://lebriz.com/pages/exhibition.aspx?lang=TR&exhID=4487&bhcp=1> Erişim Tarihi:
22.06.2020

<http://sunnyvaletobaddeck.blogspot.com/2013/08/day-20-art-museums-in-muskegon-grand.html> Erişim Tarihi: 17.05.2020

<http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up> Erişim Tarihi:
25.05.2020

<http://www.archive.org/stream/histoiresnaturel00rena#page/6/mode/2up> Erişim Tarihi:
25.05.2020

<http://www.artnet.com/artists/andy-warhol/butterflies-and-insects-btwcZ3qTbp40yXPgaeS8aw2> Erişim Tarihi: 11.06.2020

<http://www.artnet.com/artists/max-ernst/beatles-V77ITKN1hJjU4lccxSW2QA2> Erişim
Tarihi: 26.05.2020

<http://www.artnet.com/artists/ren%C3%A9-magritte/la-place-au-soleil-58fHUFElAWwO6BytVU1uCw2> Erişim Tarihi: 17.05.2020

http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r Erişim Tarihi:
28.07.2020

<Http://Www.E-Skop.Com/Skopbulten/Tezler-Cihat-Burak-Resimleri-Ve-Oykuleri/5726>
Erişim Tarihi: 14.07.2020

<http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/01.jpg> Erişim Tarihi: 11.12.2020

<http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/05.jpg> Erişim Tarihi: 11.12.2020

<http://www.fulltable.com/VTS/aoi/g/gauguin/14.jpg> Erişim Tarihi: 11.12.2020

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/25/albrecht-durer-stag-beetle-german-1505/>
Erişim Tarihi: 09.12.2020

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/326884/edouard-manet-letter-decorated-with-a-snail-on-a-leaf-french-1880/> Erişim Tarihi: 14.05.2020

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/701/jan-van-huysum-fruit-piece-dutch-1722/>
Erişim Tarihi: 04.05.2020

<http://www.getty.edu/art/collection/objects/723/ambrosius-bosschaert-the-elder-flower-still-life-dutch-1614/> Erişim Tarihi: 10.12.2020

http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Cundadakus.jpg Erişim Tarihi:
30.06.2020

http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2005/Salyangoz.jpg Erişim Tarihi:
30.06.2020

Http://Www.Muzafferakyol.Com/İmages/Eserler/_Hi/2006/2kedinin.Jpg Erişim Tarihi:
30.06.2020

http://www.muzafferakyol.com/images/eserler/_hi/2007/Anadolumda.jpg Erişim Tarihi:
30.06.2020

http://www.platformarmoni.com/dosyalar/RESSAM-Bunyamin-Balamir_3-3-2018-15-10-26.jpg Erişim Tarihi: 22.06.2020

<http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatci&sanatci=66&pageSntcRsm3>
Erişim Tarihi: 18.06.2020

<http://www.platformarmoni.com/index.asp?islem=sanatci&sanatci=66&pageSntcRsm=2>
Erişim Tarihi: 18.06.2020

<http://www.rossettiarchive.org/docs/s173.rap.html> Erişim Tarihi: 08.07.2020

<http://www.sanatatak.com/view/olga-picassonun-ilham-perisi-ilk-esi> Erişim Tarihi:
21.05.2020

<http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-network.jpg> Erişim
Tarihi: 18.06.2020

<http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-karinca-duasi.jpg>

Erişim Tarihi: 25.06.2020

<http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/arketip/selma-gurbuz-sinekli-kadinlar.jpg>

Erişim Tarihi: 25.06.2020

<http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/davetsiz/selma-gurbuz-kelebekli-doga.jpg>

Erişim Tarihi: 25.06.2020

<http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/feline-II/selma-gurbuz-golge.jpg> Erişim

Tarihi: 18.06.2020

[http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-](http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-libellule.jpg)

[libellule.jpg](http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-libellule.jpg) Erişim Tarihi: 25.06.2020

[http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-mille-](http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-mille-pattes.jpg)

[pattes.jpg](http://www.selmagurbuz.com/kisisel-sergiler/kirmizi-siyah/selma-gurbuz-femme-et-mille-pattes.jpg) Erişim Tarihi: 30.06.2020

[http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/old-master-british-drawings-](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/old-master-british-drawings-113040/lot.121.html)

[113040/lot.121.html](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/old-master-british-drawings-113040/lot.121.html) Erişim Tarihi: 11.12.2020

[http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/art-impressionniste-et-moderne-](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/art-impressionniste-et-moderne-pf1406/lot.25.html)

[pf1406/lot.25.html](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2014/art-impressionniste-et-moderne-pf1406/lot.25.html) Erişim Tarihi: 01.06.2020

[http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/contemporary-art-evening-auction-](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/contemporary-art-evening-auction-119020/lot.8.html)

[119020/lot.8.html](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/contemporary-art-evening-auction-119020/lot.8.html) Erişim Tarihi: 17.05.2020

[http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-n10007/lot.42.html)

[n10007/lot.42.html](http://www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2019/master-paintings-evening-n10007/lot.42.html) Erişim Tarihi: 10.12.2020

[http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&perio-](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1)

[dID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1) Erişim Tarihi: 20.08.2020

[http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&perio-](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1)

[dID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1) Erişim Tarihi: 20.08.2020

[http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=140&perio-](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=140&periodID=&pageNo=0&exhID=6033&bhcp=1)

[dID=&pageNo=0&exhID=6033&bhcp=1](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=140&periodID=&pageNo=0&exhID=6033&bhcp=1) Erişim Tarihi: 21.10.2020

[http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&perio-](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1)

[dID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1](http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224&lang=TR§ion=130&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0&bhcp=1) Erişim Tarihi: 21.10.2020

<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=130&lang=TR&bhpcp=1&periodID=-1&pageNo=0&exhID=0> Erişim Tarihi: 14.10.2020

<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> Erişim Tarihi: 14.10.2020

<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> Erişim Tarihi: 14.10.2020

<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> Erişim Tarihi: 14.10.2020

<http://www.utkuvarlik.com/pPages/pArtist.aspx?paID=224§ion=140&lang=TR&periodID=&pageNo=0&exhID=3876> Erişim Tarihi: 14.10.2020

<https://academicmuseum.lafayette.edu/art234/Images/13-04-05> Erişim Tarihi: 01.06.2020

<https://archive.org/details/treasuryofversef00edga/page/n37/mode/2up> Erişim Tarihi: 03.06.2020

<https://artam.com/muzayede/304-degerli-tablolar-ve-antikalar/cihat-burak-1915-1994-kelebek> Erişim Tarihi: 14.07.2020

https://arthive.com/joanmiro/works/376762~Birds_and_insects Erişim Tarihi: 01.06.2020

<https://artsandculture.google.com/asset/still-life-of-flowers-fruit-shells-and-insects-balthasar-van-der-ast/nwGYqkPIspmBow> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://artsandculture.google.com/exhibit/the-fall-of-the-rebel-angels/IQLy-oPTgMeLKg> Erişim Tarihi: 09.12.2020

<https://artuk.org/discover/artworks/sibylla-palmifera-102661> Erişim Tarihi: 08.07.2020

<https://authenticfauxhemian.tumblr.com/post/164873329042/dappledwithshadow-vincent-van-gogh-three-cicadas> Erişim Tarihi: 21.05.2020

<https://biblioklept.org/2014/12/13/strange-insects-james-ensor/> Erişim Tarihi: 13.05.2020

<https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0014.simple.selectedTab=thumbnail> Erişim Tarihi: 02.06.2020

<https://bibliotheques->

specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0000154597/v0016.simple.selectedTab=thumbnail

Erişim Tarihi: 02.06.2020

<https://brewminate.com/snail-mail-a-letter-from-edouard-manet/> Erişim Tarihi:

14.05.2020

<https://cartooniana.blogspot.com/2018/02/land-of-unfree.html> Erişim Tarihi: 14.05.2020

<https://collections.artsmia.org/art/3584/still-life-with-fruits-foliage-and-insects-abraham-mignon> Erişim Tarihi: 11.12.2020

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balthasar_van_der_Ast_-_Still-](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balthasar_van_der_Ast_-_Still-Life_of_Flowers,_Shells,_and_Insects_-_WGA1039.jpg)

[Life_of_Flowers,_Shells,_and_Insects_-_WGA1039.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balthasar_van_der_Ast_-_Still-Life_of_Flowers,_Shells,_and_Insects_-_WGA1039.jpg) Erişim Tarihi:

10.12.2020

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Baptiste_Oudry_-](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Baptiste_Oudry_-_Nature_morte_avec_oiseaux_morts_et_cerises.JPG)

[_Nature_morte_avec_oiseaux_morts_et_cerises.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jean-Baptiste_Oudry_-_Nature_morte_avec_oiseaux_morts_et_cerises.JPG) Erişim Tarihi: 06.05.2020

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_\(Italian_\(Neapolitan\)\)_-](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_(Italian_(Neapolitan))_-_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg)

[_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luca_Forte_(Italian_(Neapolitan))_-_Still_Life_with_Grapes_and_other_Fruit_-_Google_Art_Project.jpg) Erişim

Tarihi: 11.12.2020

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metamorphosis_of_a_Butterfly_Merriam_1705.j](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metamorphosis_of_a_Butterfly_Merriam_1705.jpg)

[pg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Metamorphosis_of_a_Butterfly_Merriam_1705.jpg) Erişim Tarihi: 04.05.2020

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sphaerocoris_annulus_2018_12_16_11_38_21_](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sphaerocoris_annulus_2018_12_16_11_38_21_9284.jpg)

[9284.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sphaerocoris_annulus_2018_12_16_11_38_21_9284.jpg) Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://curiator.com/art/max-ernst/and-the-butterflies-began-to-sing> Erişim Tarihi:

26.05.2020

<https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47da-3ce9-a3d9-e040-e00a18064a99> Erişim

Tarihi: 02.06.2020

<https://eclecticlight.co/2016/07/20/hieronymus-bosch-the-last-judgement-vienna/> Erişim

Tarihi: 09.12.2020

https://en.wikipedia.org/wiki/Cetonia_aurata Erişim Tarihi: 19.05.2020

<https://Fr.Wahooart.Com/@ @/9GG6VR-Odilon-Redon-Vase-De-Fleurs-Avec-Papillons->
Erişim Tarihi: 12.05.2020

<https://hamiltonselway.com/portfolio-item/san-francisco-silverspot-ii-298-1983/> Erişim
Tarihi: 11.06.2020

<https://i.pinimg.com/originals/20/99/72/209972c29fc03f3c90a00fe9d56dd86c.jpg> Erişim
Tarihi: 10.05.2020

<https://i.pinimg.com/originals/9c/4d/e7/9c4de79dfd3fc24c3fe2fa805f0e46bd.jpg> Erişim
Tarihi: 08.12.2020

<https://i.pinimg.com/originals/f4/33/f7/f433f7ed42e9a1361d87adc3fd498c0a.jpg> Erişim
Tarihi: 11.06.2020

https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/024_DR2012.jpg?fit=360%2C480&ssl=1 Erişim Tarihi:
14.05.2020

https://i1.wp.com/www.daumier.org/wp-content/uploads/2018/08/047_DR3646.jpg?fit=375%2C480&ssl=1 Erişim Tarihi:
14.05.2020

<https://Leprincelointain.Blogspot.Com/2019/08/Koloman-Moser-1868-1918-Lamour-1898.Html> Erişim Tarihi: 02.06.2020

<https://magictransistor.tumblr.com/post/132546984426/scarab-pectoral-from-the-tomb-of-tutankhamun-in> Erişim Tarihi: 08.12.2020

<https://museum.wales/collections/online/object/8585059d-0a7a-300f-9df5-02124f4e0cea/Still-life-with-a-snake-frogs-tortoise-/> Erişim Tarihi: 05.08.2021

<https://mydailyartdisplay.wordpress.com/2013/03/27/gradiva-by-andre-masson/> Erişim
Tarihi: 01.06.2020

<https://nothingnouveau.tumblr.com/post/21421940252/art-nouveau-asian-inspire-organic-curved-linear> Erişim Tarihi: 02.06.2020

https://paintingandframe.com/prints/joan_miro_flowers_and_butterfly-21695.html Erişim
Tarihi: 12.12.2020

<https://pba.lille.fr/Collections/Chefs-d-OEuvre/Peintures-XVI-sup-e-sup-XXI-sup-e-sup-siecles/Vanite> Erişim Tarihi: 28.07.2020

https://research.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=183023001&objectId=712664&partId=1 Erişim Tarihi: 10.12.2020

<https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects> Erişim Tarihi: 05.05.2020

<https://sammlung.staedelmuseum.de/en/work/still-life-with-pear-and-insects> Erişim Tarihi: 05.05.2020

<https://sanat.burada.com.tr/etkinlikler/ankara,cankaya,ilkbaharmahallesi/sanat,genel/sergi/213/bunyamin-balamir-dusler-sahnesi-kisisel-resim-sergisi-kav-sanat-ga>

<https://songesoleil.tumblr.com/post/133407282544/gerlachs-allegorien1898-lithograph-sommer> Erişim Tarihi: 01.06.2020

<https://std.anadolu.edu.tr/sites/std.anadolu.edu.tr/files/dergiler/SAYI15.pdf> Erişim Tarihi: 26.07.2020

<https://stories.rbge.org.uk/archives/28044> Erişim Tarihi: 26.05.2020

https://thegenealogyofstyle.files.wordpress.com/2014/08/warhol_bugday_2227837k.jpg Erişim Tarihi: 11.06.2020

[https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:William_Holman_Hunt_-_Our_English_Coasts,_1852_\(%60Strayed_Sheep%27\)-_Google_Art_Project.jpg](https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:William_Holman_Hunt_-_Our_English_Coasts,_1852_(%60Strayed_Sheep%27)-_Google_Art_Project.jpg) Erişim Tarihi: 08.07.2020

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan_Yiyen_%C3%96r%C3%BCmcek Erişim Tarihi: 17.05.2020

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/06/Pectoral_depicting_Khepri_%28Tutankhamun%29.jpg Erişim Tarihi: 08.12.2020

<https://vangoghmuseum.com/zh/collection/d0185V1962> Erişim Tarihi: 19.05.2020

https://View.Publitas.Com/Wildenstein-Plattner-Institute-Ol46yv9z6qv6/C-R_Odilon_Redon_Volume_I_Wildenstein_Institute/Page/96 Erişim Tarihi: 12.05.2020

<https://wanford.com/dialogue-of-insects-192425-by-joan-miro-print/> Erişim Tarihi: 31.05.2020

<https://wanford.com/woman-1934-by-joan-miro-print/> Erişim Tarihi: 01.06.2020

<https://web.archive.org/web/20181112023935/https://www.christies.com/lotfinder/painting/s/vincent-van-gogh-coin-de-jardin-avec-6169506-details.aspx> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://wikioo.org/tr/paintings.php?refarticle=ARD58P&titlepainting=Still%20Life%20with%20Flowers&artistname=Georg%20Flegel> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://wsimag.com/scottish-national-gallery/artworks/107010> Erişim Tarihi: 09.07.2020.

<https://www.amazon.com/Amazing-Spider-Man-Omnibus-Vol/dp/1302919377> Erişim Tarihi: 08.12.2020

<https://www.amazon.com/Neues-Blumenbuch-Maria-Sibylla-Merian/dp/3458346279> Erişim Tarihi: 11.12.2020

<https://www.amazon.com/Treasury-Verse-Little-Children-Edgar/dp/1870630858> Erişim Tarihi: 03.06.2020

<https://www.ancientpages.com/2020/05/14/khephri-egyptian-progenitor-god-spirit-of-life-resurrection-and-the-rising-sun/> Erişim Tarihi: 26.07.2020

<https://www.artic.edu/artworks/9485/sketches-of-snails-flowering-plant> Erişim Tarihi: 14.05.2020

<https://www.artic.edu/events/4963/canceled-womans-board-event-behind-the-scenes-of-monet-and-chicago> Erişim Tarihi: 18.05.2020

<https://www.artiummodern.com/urun/1707352/ergin-inan-d-1943> Erişim Tarihi: 01.12.2020

<https://www.artsy.net/artwork/robert-rauschenberg-untitled-insects> Erişim Tarihi: 11.06.2020

<https://www.bl.uk/catalogues/illuminatedmanuscripts/ILLUMIN.ASP?Size=mid&IllID=35545> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.bmimages.com/preview.asp?image=00033675001> Erişim Tarihi: 08.12.2020

<https://www.bokbocekleri.com/2012/03/bilim-msrllarn-neden-gunes-tanrs-olarak.html>
Erişim Tarihi: 08.20.2020

<https://www.connaissancedesarts.com/arts-expositions/odilon-redon-noirs-et-lumineux-dessins-symbolistes-11137628/> Erişim Tarihi: 29.07.2020

<https://www.dia.org/art/collection/object/evocation-butterflies-58110> Erişim Tarihi:
29.07.2021

<https://www.e-flux.com/announcements/34153/yksel-arslan-dado-and-carol-rama/> Erişim
Tarihi: 04.09.2020

https://www.etsy.com/listing/487494153/the-fairy-folk-willy-pogany-1912-vintage?ga_order=most_relevant&ga_search_type=all&ga_view_type=gallery&ga_search_query=willy+p Erişim Tarihi: 04.08.2021

<https://www.facebook.com/ngoksunyener/photos/a.261925570496885/261934977162611>
Erişim Tarihi: 20.08.2020

<https://www.flickr.com/photos/gautsche/44615177805> Erişim Tarihi: 17.05.2020

https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/18846 Erişim Tarihi:
02.12.2020

https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/22520 Erişim Tarihi:
02.12.2020

https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/21566 Erişim Tarihi:
30.07.2021

https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/ergin-inan/#eser/ergin-inan/24644 Erişim Tarihi:
30.07.2021

<https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/still-life-with-dried-fruit-flowers-and-landscape-by-luca-news-photo/148276674> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.harvardartmuseums.org/collections/object/361361?position=2> Erişim Tarihi:
11.12.2020

<https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/yazarlar/ismail-sari/kelebek-etkisi-41236502> Erişim
Tarihi: 09.12.2020

<https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/> Erişim Tarihi: 09.12.2020

<https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-c/crivelli-carlo/carlo-crivelli-meryem-ve-cocuk-isa-4865/> Erişim Tarihi: 14.08.2021

https://www.lightmillennium.org/winter_02/isikbinyili_kis_02/myener_65sanatyili.html
Erişim Tarihi: 23.08.2020

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/334930> Erişim Tarihi: 10.12.2020

<https://www.moma.org/collection/works/29427> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.moma.org/collection/works/29428?> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.moma.org/collection/works/29429> Erişim Tarihi: 12.12.2020

<https://www.moma.org/collection/works/29431> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.moma.org/collection/works/29432n> Erişim Tarihi: 28.07.2021

<https://www.moma.org/collection/works/29437> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.moma.org/collection/works/79775> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/garland-with-the-virgin-and-child-and-two-angels/b63d07fb-e2b0-4155-9494-4b8756502b28> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-garden-of-earthly-delights-triptych/02388242-6d6a-4e9e-a992-e1311eab3609> Erişim Tarihi: 09.12.2020

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-work/the-haywain-triptych/7673843a-d2b6-497a-ac80-16242b36c3ce> Erişim Tarihi: 09.12.2020

<https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/ast-balthasar-van-der/chinese-vase-flowers-shells-and-insects> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.museothyssen.org/en/collection/artists/bosschaert-i-ambrosius/chinese-vase-flowers-shell-and-insects> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/vincent-van-gogh-long-grass-with-butterflies>
Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.121917.html> Erişim Tarihi: 06.05.2020

<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62533.html> Erişim Tarihi: 06.05.2020

<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.62609.html> Erişim Tarihi: 01.06.2020

<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.96655.html> Erişim Tarihi: 05.05.2020

<https://www.pba-auctions.com/lot/77454/6354435?npp=150&> Erişim Tarihi: 14.05.2020

<https://www.pinterest.dk/pin/525936062711618674/> Erişim Tarihi: 09.12.2020

<https://www.planetbee.org/planet-bee-blog//the-sacred-bee-bees-in-caveman-times> Erişim Tarihi: 30.07.2021

<https://www.pubhist.com/w37663> Erişim Tarihi: 19.05.2020

<https://www.rct.uk/collection/921172/branch-of-guava-tree-with-army-ants-pink-toe-tarantulas-huntsman-spiders-and-ruby> Erişim Tarihi: 14.08.2021

<https://www.richardgreen.com/still-life-of-roses-tulips-poppies-morning-glory-love-in-a-mist-scabious-and-other-flowers-in-a-glass-vase-in-a-stone-niche-with-insects-and-snails/p/272> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-3290> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.vangoghmuseum.com/en/collection/b0547aV1962r> Erişim Tarihi: 21.05.2020

<https://www.vangoghmuseum.nl/En/Collection/S0187v1962> Erişim Tarihi: 28.07.2020

<https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0189V1962> Erişim Tarihi: 19.05.2020

<https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol> Erişim Tarihi: 11.06.2020

<https://www.wheretheboardbooksare.com/post/2019/07/17/happy-bug-day-colors-with-andy-warhol> Erişim Tarihi: 11.06.2020

<https://www.wikiart.org/en/koloman-moser/reproduction-template-for-the-middle-part-of-the-leaf-love-for-gerlach-s-allegories-new-series> Erişim Tarihi: 02.06.2020

<https://www.wikiart.org/en/odilon-redon/butterflies-1913> Erişim Tarihi: 29.07.2021

<https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-taste-of-sorrow-1948> Erişim Tarihi: 17.05.2020

<https://www.wikiart.org/en/salvadordali/the-ants> Erişim Tarihi: 21.05.2020

<https://yazarbicer.com/2017/07/26/kral-kelebegi/> Erişim Tarihi: 14.08.2021

İNAN, A. (1934). *Türk Mitolojisi ve Halk Edebiyatında Kadın*. Türk Yurdu: Ankara.

İpşiroğlu, M. Ş. Duru, O. Edgü, F. ve Hilav, S. (2016), *İlişki, Davranış, Sıkıntılara Övgü'den Arture'lere (1955-1970)*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

İren, C. (2017). 20. Yüzyıldan Günümüze Sanatta Böcek Formu. Yüksek Lisans Eser Metni, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

İrez, F. (1990). “Topkapı Sarayı Harem Bölümündeki Rokoko Süslemenin Batılı Kaynakları”, *Topkapı Sarayı Yıllık-4*, İstanbul, 21- 54.

Jafee, H. (1980). *Pablo Picasso*. Doubleday-Company: New York.

Jet Haber. (2012, Kasım 12). Ressam Bünyamin Balamir'in Sergisi. <https://www.jethaber.com.tr/kultur-sanat/ressam-bunyamin-balamirin-sergisi-h21310.html> 18.07.2021

Kafka, F. (2013). *Dönüşüm*. İş Bankası Yayınları: İstanbul.

Katipoğlu, Halenur (Haz.). (1996). *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu / The Collection of Istanbul Museum of Painting and Sculpture Mimar Sinan University*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları: İstanbul.

Klingsöhr- Lerot, C. (2006). *Gerçeküstüçülük*. Taschen – Remzi Kitabevi: İstanbul.

Koçak, O. (2009). *Modern ve Ötesi: Elli Yılın Sanatına Kenar Notları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Kolektif, Liman Harbor, (Ed.) N. Can Kantarcı, (2017). *İstanbul Modern*: İstanbul.

Kritsky, G. Mader, D. (2010). “Leonardo'nun Böcekleri”, *American Entomologist*, 54. Sayı, 178-184. <https://doi.org/10.1093/ae/56.3.178>

Kritsky, G. ve Mader, D. (2010). Leonardo's Insects, *American Entomologists*, 56(3), 178-184.

Kur'ân-ı Kerim.

Leblebitozu, (2016, Şubat 2). 17 Fantastik ve Sürrealist Türk Ressam.

<http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-fantastik-ve-surrealist-turk-ressam/> 18.07.2021

Leppert, R. (1996). *Sanatta Anlamın Görüntüsü İmgelerin Toplumsal İşlevi*. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Lesko, D. Ensor, J. (1985). *James Ensor- Creative Years*. Princeton Üniversitesi Yayınları: New Jersey.

Madox, C. (1988). *Salvador Dali: Eksantrik ve Dahi*. Benedikt Taschen: İstanbul.

Mahir, B. (2004). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

Mamıkoğlu, N.G. (2007). *Türkiye'nin Ağaçları ve Çaluları*. NTV Yayınları: İstanbul.

Markus, R. (2000). "Surrealism's Praying Mantis and Castrating Women", *Woman's Art Inc*, 33- 39. <http://www.jstor.org/stable/1358868>

MEB, (2011), *El Sanatları Teknolojisi Karışık Motif Çizimleri*, MEB Yayınları, Ankara.

MEB, (2013). *El Sanatları Teknolojisi Türkmen Halısı Desenleri*. MEB Yayınları: Ankara.

MINK, J. (1993). Joan Miro 1893-1983, Taschen, Almanya.

Mythphile (2019, Ocak 12). Science May Explain Why Egyptians Worshiped Dung Beetle as Sun God. <http://www.mythphile.com/2012/01/ancient-egyptian-scarab-beetle/> 18.07.2021

National Galleries Scotland, Una and the Lion, <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/5629/una-and-lion> 18.07.2021

Neri, J. (2011). "The Insect and the Image: Visualizing Nature in Early Europe, 1500-1700", *1. Edition, University of Minnesota Press, Minneapolis*, s.264. <https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctts5g8>

- Neri, J. (2011). “The Insect and the Image: Visualizing Nature in Early Europe, 1500-1700”, *1. Edition, University of Minnesota Press, Minneapolis*, s.264.
http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_35313_fs001r Erişim Tarihi: 28.07.2020
- Owusu, Heike (2004). *İnka, Maya ve Azteklerde Semboller*. Roza Andreeva (çev.). İlya Yayınevi: İzmir.
- Özsezgin, K. (1996). *Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu / The Collection of Istanbul Museum of Painting and Sculpture Mimar Sinan University*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Öztürk, Ö. (2016). *Dünya Mitolojisi*. Nika Yayınları: İstanbul.
- Picasso- Büyük Ressamlar Dizisi*, (2008). Boyut Yayın Grubu- Radikal: İstanbul.
- Pollock, G. (1988). *Vision and Difference: Femininity, Feminism and Histories of Art*, Routledge: London.
- Pressly, W. L. (1973). “Praying Mantis in Surrealist Art”, *The Art Bulletin*, 55 (4), 600-615. <https://doi.org/10.2307/3049166>
- Pressly, W. L. (1973). “Praying Mantis in Surrealist Art”, *The Art Bulletin*, 55 (4), 600-615. <https://doi.org/10.2307/3049166>
- Ratchliffe, B.C. (2006). “Scarab Beetles in Human Culture”, *The Coleopterists Society, Coleopterists Society Monographs. Patricia Vaurie Series, No. 5*, 85- 101, <https://www.jstor.org/stable/4153165> 18.07.2021
- Renard, J. (1984), *Histoires Naturelles*.
<http://archive.org/details/histoiresnaturel00rena/page/8/mode/2up?view=theater>
18.07.2021
- Rene P. (1982), *Sürrealizm Sanat Ansiklopedisi, Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Rona, Z. (1997). “ Art Nouveau” *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, C.1, YEM Yayınları: İstanbul*. s. 141-142.
- Salvador Dali- Büyük Ressamlar Dizisi*, (2008). Boyut Yayın Grubu- Radikal: İstanbul.
- Salvador Dali- Büyük Ressamlar Dizisi*. (2008). Boyut Yayın Grubu- Radikal: İstanbul.

- Sanayi-i Nefise Mektebi Muallimleri Resim ve Heykel Sergisi*, (2004). Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Sarıdikmen, G. (2007). Türk Resminde İstanbul'un Mimarlık Örnekleri 1860-1960. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora tezi, İstanbul.
- Tansuğ, S. (1986). *Çağdaş Türk Sanatı*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Tansuğ, S. (1990-1991). "İncelemeler Işığında Fotoğraflardan Çalışılmış Özgün Bir Üslubun Ustaları: 19. Yüzyıl Sonu Türk Primitif Ressamları", *Antik & Dekor*, 9, 144-146.
- Taştan, R.T. (2020). "Pieter Bruegel'in Janr (Günlük Yaşam) Resimlerinde Kırsal Bellek", *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 11(5), 291- 312.
- Teichrib, C. (1985, Mart). "Scarab -The Magical Beetle of Egypt". Crossroad.
<http://www.crossroad.to/articles2/2002/carl-teichrib/11scarab.htm> 18.07.2021
- Tetikci, İ. (2014). "Yeniler Grubu Ressamları'nın Resimlerinde Doğa", *Atatürk Üniversitesi GSF Dergisi*, no.26, 145-155.
- Tevrat.
- Uğurlu, V. (1998), *Utku Varlık*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Van Gogh (2010). Betül Kadioğlu (çev.). Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Van Gogh- Büyük Ressamlar Dizisi*, (2008). Boyut Yayın Grubu- Radikal: İstanbul.
- Van Gogh Museum, Butterflies and Poppies.
<https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0188V1962> 18.07.2021
- Vincent van Gogh- Great Peacock Moth 1889 (t.y.). Erişim adresi: http://art-vangogh.com/saint-remy_2.html 18.07.2021
- Wexler, L. (2018). The Beetle Of Dürer. Theyellowgloves.
<https://theyellowgloves.com/2018/02/24/the-beetle-of-durer/> 18.07.2021
- Wikiart, Jan Brueghel the Elder. <https://www.wikiart.org/en/jan-brueghel-the-elder> 18.07.2021

Wikipedia, The Harlequin's Carnival,

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Harlequin%27s_Carnival 18.07.2021

Wikipedia, Chinoiserie, <https://en.wikipedia.org/wiki/Chinoiserie> 18.07.2021

www.ancienttreasures.com/lrgtext.php3?product=E-115&CA=1 Erişim Tarihi: 26.07.2020

www.pneuma.org.uk/art/when-leadership-fails-holman-hunt-and-the-hireling-shepherd/

Erişim Tarihi: 08.07.2020

Yaman, Y. Z. (2002). *D Grubu*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

Yayan, G.H. ve Uçar, B. (2019). “Türk Mitolojisinde Yer Alan Sembollerin Muzaffer Akyol’un Eserlerine Yansımaları”, *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 6 (32), 203- 220.

Yazıcı, D. (2017, Mayıs 17). Edebiyatta Bir Kırılma Noktası: Dönüşüm. Aydınlık. <https://www.aydinlik.com.tr/aydinlik-kitap/2017-mayis/edebiyatta-bir-kirilma-noktasi-donusum> 18.07.2021

Yener, M. (2006). *Mümtaz Yener: Retrospektif*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

Yener, M. (2006). *Mümtaz Yener: Retrospektif*. Yapı Krei Yayınları: İstanbul.

Yener, N. G. (2013). Mümtaz Yener Yaşamı ve Sanatı. Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Yıldız, O. (2002). *Ahval-i Kıyamet: Giriş, İnceleme, Metin, Dizinler*. Şule Yayınları: İstanbul.

Yılmaz, L. (2010). *Yüksel Arslan Retrospektifi*. N. Dikbaş, R. Glasser, R. Hamer, Y. Kündem, E. Özdoğan, L. Stark, M. Şengel, O. Türkay, S. Yıldızoğlu, L. Yılmaz (çev.). Santral İstanbul: İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM : Kadir Karayel

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :